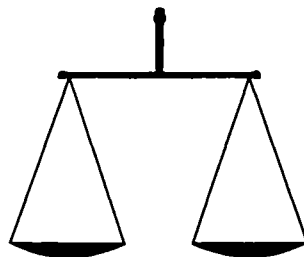

Edb-retlige afgørelser 2

Strange Beck og Ole Bruun Nielsen (red.)

Rapport nr. 31

Udgiver: Databehandlingsforeningens Forlag ApS
Kronprinsensgade 14, 1114 København K
Telefon 01 11 35 00

Omslag: Jørgen Johansen

Tryk: JJ trykteknik a/s

© Databehandlingsforeningens Forlag ApS, 1986

Mekanisk, fotografisk eller anden form for gengivelse af
denne publikation eller dele heraf er ikke tilladt ifølge
lov om ophavsret

ISBN 87 88972 01 1

FORORD

Interessen for "EDB-retlige afgørelser 1", der blev udgivet ved årsskiftet 1984-85, viste sig fra starten at være meget stor såvel hos advokater og domstole som hos forskellige EDB-firmaer og på uddannelsesinstitutioner. Det har derfor været hensigten at udgive en ny samling, så snart et tilstrækkeligt materiale forelå. Med den foreliggende "EDB-retlige afgørelser 2" håber vi at kunne imødekomme det stadigt stigende behov for at kunne holde sig á jour med udviklingen i retspraksis på dette område.

Siden udsendelsen af den første afgørelsessamling er der sket flere væsentlige ting på området. Den voksende brug af EDB har medført, at et betydeligt antal EDB-retlige konflikter er blevet forelagt domstolene, således at der i voksende omfang kan søges vejledning i retspraksis på området. Særlig på det EDB-kontraksretlige område er retspraksis nu så omfattende, at det er muligt at udlede visse almene tendenser. Mest markante er tendensen til ved domstolene at pålægge de teknisk kyndige sælgere af EDB-udstyr en vidtgående pligt til at vejlede og instruere købere, og i et vist omfang også at undersøge disses behov for EDB-udstyr. Se i så henseende Højesterets dom af 20. februar 1985 (EDB-retlige afgørelser 2, s. 14) og adskillige andre afgørelser i denne samling, der har fulgt Højesteretsafgørelser op.

Spørgsmålet om ophavsret til EDB-programmer har været forelagt Københavns Byret, der ved dom af 25. oktober 1985 fastslog, at et sådant program var omfattet af den i ophavsretslovens § 1 angivne beskyttelse. Ophavsretsudvalget foreslår i sin betænkning nr. 1064/1986 om ophavsret og EDB, at EDB-programmer skal nævnes direkte i OHL § 1 som værende omfattet af den ophavsretlige beskyttelse. Udvalgets betænk-

ning kan snarest forventes fulgt op af et konkret lovgivningsinitiativ.

På det EDB-strafferetlige område er der sket en væsentlig afklaring ved lov nr. 229 af 6. juni 1985 om ændringen af straffeloven, hvor der indførtes særlige bestemmelser om datakriminalitet. På denne baggrund, og da de siden udsendelsen af "EDB-retlige afgørelser 1" afsagte straffedomme på området ikke synes at have tilføjet væsentligt nyt, har vi valgt ikke at medtage nogen strafferetlige afgørelser i denne udgave. Fremover vil vi kun bringe EDB-strafferetlige afgørelser, der har særlig principiel interesse.

I alt indeholder "EDB-retlige afgørelser 2" 14 afgørelser, som er gengivet uforkortet og i nøjagtig overensstemmelse med de originale tekster. Hver afgørelse indledes med et kort referat af sagens hovedproblemer, ligesom der anføres nogle centrale juridiske stikord. Desuden henvises i videst muligt omfang til de 2 lærebøger i EDB-ret, som er udkommet inden for de seneste år: Peter Blume, Retsinformationssamfundet, Akademisk Forlag, 1986 og Ruth Nielsen, Kompendium i EDB-ret, Del I, II og III, Handelshøjskolen i Århus, 1985. Afgørelserne er samlet emnevis og anbragt kronologisk inden for emnerne.

Samlingen er forsynet med indholdsfortegnelse (på s. 6) samt med stikordsregister (på s. 246). Begge registre indeholder henvisninger til såvel nærværende samling som til "EDB-retlige afgørelser 1". Specielt henledes opmærksomheden på, at der i indholdsfortegnelsen er indarbejdet oplysninger om, hvorvidt de refererede afgørelser er anket, og om der er truffet afgørelse i ankesagen. Det er vores hensigt, at denne model skal gennemføres i kommende udgaver af domssamlingen, således at man ved informationssøgning kan indskrænke sig til at gennemgå registrene i den seneste udgave af samlingen.

Når bortses fra det strafferetlige område, har vi forsøgt

at gøre afgørelsessamlingen udtømmende. Det kan dog ikke udelukkes, at vi er gået glip af enkelte afgørelser. Blandt andet af denne grund skal vi opfordre brugerne til at gøre os opmærksomme på nye afgørelser på området, således at kommende samlinger kan blive så dækkende som muligt. Brugere er også velkomne til at rette henvendelse til os, hvis man ønsker oplysninger om, hvorvidt der på specielle områder er registreret praksis i tiden efter sidste samlings udgivelse. Vi kan kontaktes på adressen: Institut for Privatret, Aarhus Universitet, 8000 Århus C. Telefon 06 13 01 11.

EDB-rådet, der stod for udgivelsen af "EDB-retlige afgørelser 1", lukkede i 1985. Det har derfor glædet os, at Data-behandlingsforeningens Forlag har villet overtage udgivelsen af denne samling.

Redaktionen er sluttet i juli 1986.

Aarhus Universitet, 31. juli 1986

Strange Beck

Ole Bruun Nielsen

INDHOLDSFORTEGNELSESIDE:

(1) foran sidetallet henviser til "EDB-retlige afgørelser 1". (2) henviser til "EDB-retlige afgørelser 2".

I. KONTRAKTSRETA: Almindelige kontraktsproblemer

HD af 15.1.1976 (UfR 1976, s. 156)	(1)	11
VLD af 4.3.1980	(1)	34
VLD af 20.6.1980	(1)	44
ERU af 26.8.1981	(1)	67
VLD af 15.10.1982 (se HD af 20.2.1985), (2), s. 14)	(1)	69
SHD af 26.1.1983 (ankesag hævet)	(1)	72
VLD af 13.12.1983	(1)	92
BRD (Odense) af 2.2.1984 (ankesag udenret- ligt forligt)	(1)	101
VLD af 23.5.1984	(1)	104
FKN af 5.9.1984	(1)	113
FKN 1984 (årsberetningen 1984, s. 43 f.) .	(2)	11
HD af 20.2.1985 (UfR 1985, s. 334)	(2)	14
BRD (Gladsaxe) af 25.4.1985	(2)	40
BRD (Vejle) af 24.7.1985	(2)	56
FKN af 23.9.1985	(2)	78
FKN af 23.9.1985	(2)	85
BRD (Vejle) af 13.11.1985 (anket til VL, 4. afd. 2409/85)	(2)	103
BRD (Sønderborg) af 24.2.1986	(2)	117
VLD af 17.3.1986	(2)	131
VLD af 7.4.1986	(2)	155
BRD (Skanderborg) af 16.4.1986 (anket til VL, 5. afd. 788/86)	(2)	181

BRD (Viborg) af 16.6.1986(2) 201

B: Specielt vedrørende leje/leasing

SHD af 23.1.1974 (Ufr 1974, s. 557)(1) 119
 GSR af 7.1.1980 (Ufr 1981, s. 179)(1) 138
 ØLD af 14.6.1984 (Ufr 1984, s. 1032)(1) 139
 ØLD af 20.6.1986(2) 228

II. OPHAVSRET

BRD (København) af 25.10.1985(2) 241

III. ARBEJDSFORHOLD

IV. EDB-KONSULENTER

BRD (Skive) af 17.2.1984(1) 161

V. ØVRIGE CIVILRETTLIGE SAGER

ØLD af 1.2.1973 (Ufr 1973, s. 607)(1) 167
 ØLD af 28.8.1981 (Ufr 1981, s. 1067)(1) 169
 ØLD af 16.5.1984 (Ufr 1984, s. 896)(1) 170
 VLK af 10.7.1984 (Ufr 1984, s. 1009)(1) 171

VI. STRAFFERETTLIGE SAGER

ØLD af 13.11.1974(1) 177
 BRD (Gentofte) af 28.6.1979(1) 183
 ØLD af 28.10.1982(1) 193
 BRD (Frederikshavn) af 22.2.1980(1) 194
 BRD (Grindsted) af 16.4.1980(1) 195
 ØLD af 22.5.1980(1) 196

VLD af 26.8.1980	(1)	197
BRD (København) af 29.6.1982	(1)	198
BRD (Brønderslev) af 7.9.1982	(1)	199
BRD (København) af 8.3.1983	(1)	200
ØLD af 28.3.1983	(1)	201
BRD (Hillerød) af 21.4.1983	(1)	202
BRD (Hillerød) af 11.8.1983	(1)	207
BRD (Gråsten) af 21.11.1983	(1)	208
ØLD af 16.3.1984	(1)	209
<u>STIKORDSREGISTER</u>		246

Anvendte forkortelser:

BRD: Byrettsdom

ERU: EDB-rådets udtalelse

FKN: Forbrugerklagenævnets afgørelse

GSR: Grosserer-Societetets responsum

HD: Højesterets dom

KBL: Købeloven

SHD: Sø- og Handelsrettens dom

UfR: Ugeskrift for Retsvæsen

VLD: Vestre Landsrets dom

VLK: Vestre Landsrets kendelse

ØLD: Østre Landsrets dom

Blume: Retsinformationssamfundet, Akademisk Forlag,
1986.

Ruth Nielsen: Kompendium i EDB-ret, 1985, Del I, II
og III. Det erhvervsretlige Institut ved Han-
delshøjskolen i Århus.

I. KONTRAKTSRET

FORBRUGERKLAGENÆVNETS AFGØRELSE, REFERERET FRA KLAGENÆVNETS
ARSBERETNING 1984 s. 43 f.

J.NR. 84-136-18

GARANTI M.V.: Hjemmecomputer indleveret til reparation indenfor garantiperioden til den reparatør, som var anvist i instruktionsbogen. Importørens garantimærke fandtes ikke i maskinen, hvorfor reparatøren forlangte betaling. Da reparatøren ikke havde informeret køberen om, at det manglende garantimærke betød, at garantien ikke var gældende, var han ikke berettiget til at kræve vederlag for reparationsarbejdet.

LITTERATUR: Blume, s. 92 f.

En klager havde anskaffet en hjemmecomputer til en pris af kr. 3.422,-, og på fakturaen var anført, at der blev ydet 12 måneders garanti. Der medfulgte endvidere et garantibevis affattet på tysk.

Da computeren gik i stykker, var forhandlerens forretning lukket.

Efter flere forgæves forsøg på at komme i forbindelse med forhandleren, rettede klageren derefter henvendelse til det serviceværksted, der var anvist i instruktionsbogen. Serviceværkstedet oplyste, at den pågældende forhandler formentlig var ophørt med at drive forretning, men klageren kunne sende computeren til værkstedet. Ud fra oplysningerne om købstidspunktet mente serviceværkstedet, at computeren var omfattet af garantien.

Efter reparationen blev computeren returneret med en postopkrævning på kr. 658,80. Da computeren blev pakket ud, var

der indlagt en faktura, hvoraf det fremgik, at reparationen ikke var omfattet af garantien, da importørens garantimærke ikke havde været til stede. Det var en computer, der var importeret ad andre kanaler end de sædvanlige og ikke importeret af den indklagede importør.

Serviceværkstedet henviste klageren til at rette krav mod forhandleren. Ved en henvendelse i forretningen viste det sig, at der var kommet en ny indchaver, og denne prøvede at kontakte den tidligere indehaver, men uden resultat. En henvendelse til importøren var endvidere forgæves på grund af det manglende garantimærke.

Forhandleren oplyste, at der i computeren ved salget var et garantimærke, og at det tydeligt af brugsanvisningen fremgik, at hvis garantimærket er fjernet eller beskadiget, dækker garantien ikke. Den indklagede importør har oplyst, at alle af hans firma importerede computere forsynes med et garantimærke som plombering for at kunne konstatere, om der har været foretaget uautoriserede indgreb i computeren, og som en sikring mod at skulle udføre garantireparationer på computere importeret af andre. Ved modtagelse af klagerens computer på værkstedet, var der ikke noget garantimærke i den. Det har ikke kunnet konstateres, om det var en parallelimporteret computer, eller om der har været foretaget uautoriseret indgreb.

Det indklagede serviceværksted har oplyst, at det kun foretager garantireparationer, hvis importørens mærke er i computeren. Det er almindelig praksis på værkstedet at informere kunderne telefonisk eller skriftligt, hvis der er tvivl om, hvorvidt en reparation er dækket af garantien.

I den konkrete sag kunne serviceværkstedet ikke efterforske, om denne praksis var blevet fraveget. Ved modtagelsen var der ikke garantimærke i computeren, og det tyske garantibevis synes at indicere, at den er parallelimporteret fra Tyskland.

Forbrugerklagenævnet lagde til grund, at den udførte reparation på hjemmecomputeren havde været omfattet af garantitilsagnene. Forhandleren, der havde solgt computeren og på fakturaen havde givet 12 måneders garanti samt udleveret det på tysk affattede garantibevis, hæftede som følge deraf i forhold til køberen for udgifterne til reparationen.

Forbrugerklagenævnet fandt endvidere, at serviceværkstedet, der havde udført reparationen, inden dennes foretagelse burde have informeret klageren om, at den ikke var dækket af garantien som følge af det manglende importørmærke, således at klageren derved havde fået lejlighed til at tage stilling til, om reparationen ønskedes udført.

Da serviceværkstedet ikke havde kunnet godtgøre, at en sådan information var givet til klageren i den konkrete sag, fandt nævnet, at værkstedet ikke havde været berettiget til at afkræve klageren vederlag for den udførte reparation.

Forbrugerklagenævnet fandt ikke, således som sagen forelå oplyst, grundlag for, at klageren kunne rejse krav mod det indklagede importørfirma.

HØJESTERETS DOM AF 20. FEBRUAR 1985*)

SAG I 424/1982

P. Christensen, Pjerregaard, Gersing, Kardel og Pontoppidan

K
mod
S
og
P

BRISTEDE FORUDSÆTNINGER: De drifts- og prismæssige forudsætninger for en køber af et EDB-anlæg ansås for bristede, således at køberen var berettiget til at hæve kontrakten.

LITTERATUR: Blume, s. 93-94.

S udsendte i august 1977 bl.a. til K reklamematerialer vedrørende et EDB-system, der specielt var udviklet til tekstilbranchen. Det pågældende programmel var udarbejdet af P, men blev efter aftale markedsført af S sammen med dennes EDB-anlæg. Det primære salgsarbejde blev udført af S, således at P blev inddraget, når det var kommet til realitetsforhandlinger.

Efter at have modtaget reklamematerialet indledte tekstilfabrikant K, der ønskede at udskifte sin virksomheds EDB-anlæg, forhandlinger med S. På grundlag af disse forhandlinger fremsatte S den 20. september 1977 et tilbud, der omhandlede såvel maskinel som programmel. Prisen for maskinellet var 540.000 kr. excl. moms. Programmeltilbudet indeholdt indled-

*) Dommen er gengivet i Ugeskrift for Retsvæsen 1985, s. 334-343.

ningsvis fortegnelse over de rutiner, som skulle løses på anlægget. Det hed herefter:

"..... Det er vor vurdering, at så godt som alle de her nævnte rutiner vil kunne køre direkte ind i vort standard-system (Standard C).

.....

Udgiften til standardprogrammel i forbindelse med de foreliggende opgaver vil skønsmæssigt andrage:

kr. 50-80.000 excl. moms, afhængig af antal opgaver.

Den kommende detailplanlægning vil imidlertid afgøre det endelige opgaveomfang og dermed programmelomfang og -omkostning

Den 5. oktober 1977 drøftedes tilbudet på et møde, hvori deltog såvel S og P som K. P gennemgik herunder tekstilsystemet. Den 20. oktober afholdtes et møde mellem S og K, hvorunder K meddelte oplysninger om datamængder m.v. og udleverede en beskrivelse af det hidtil anvendte EDB-system. Den 27. oktober demonstrerede S og P maskinel og programmel for K. K underskrev herefter den 31. oktober købekontrakt vedrørende maskinellet.

Efter kontraktens underskrift afholdtes en række møder mellem P og K. Det fremgik herunder, at K ønskede at fastholde sine hidtil anvendte rutiner, hvilket bevirkede, at standardprogrammelleet ikke umiddelbart var anvendeligt. På grundlag af en detailanalyse af K's virksomhed, udarbejdede P den 2. december 1977 et systemoplæg. P skønnede heri bl.a., at de samlede udgifter til et programmel, der opfyldte K's ønsker ville udgøre knap 400.000 kr.

Under henvisning til den væsentlige prisforskel mellem programmelprisen i tilbudet og P's overslag hævdede K herefter den 14. december 1977 købet over for S.

S sagsøgte herefter K med krav om betaling af godt 311.000 kr. som erstatning for uberettiget ophævelse af kontrakten, mens P sagsøgte ham med krav om betaling af knap 31.000 kr.

for udarbejdelse af systemoplæg.

K anførte over for S's krav, at det under kontraktforhandlingerne havde været en klar og udtalt forudsætning for ham, at prisen holdt, og at anlægget kunne anvendes, uden at han skulle ændre sin rutiner. Over for P's krav anførte han, at P ikke under forhandlingerne var fremtrådt som en selvstændig kontraktspartner, og at han derfor havde opfattet ham som en af S ansatte konsulent, for hvis arbejde der ikke skulle ske særskilt betaling.

Vestre landsret dømte K i begge sager. Ved afgørelsen lagde landsretten til grund, at det for K var af afgørende betydning, at det nye anlæg kunne udføre i hvert fald de samme funktioner, som det hidtidige, og at dette var tilkendegivet over for S. Desuden lagde landsretten til grund, at K havde lagt afgørende vægt på anlæggets samlede pris, og at også dette var gjort klart for S. Når landsretten alligevel fandt, at K havde været uberettiget til at have købet i forhold til S, skyldes dette, at den svigten af forventninger vedrørende prisen på programmet, der var opstået for K, efter landsrettens opfattelse berod på hans egne forhold. I denne forbindelse lagde landsretten vægt på, at der forinden kontraktens underskrift havde været afholdt talrige møder, at der under mødet den 27. oktober blev foretaget demonstration af programmet, der ikke svarede til K's forventninger, og at K allerede 4 dage senere underskrev kontrakten uden at tage forbehold af nogen art. K blev herefter pålagt at betale S en erstatning på 300.000 kr.

I P's sag mod K lagde landsretten efter bevisførelsen til grund, at K anmodede P om at foretage yderligere analyser efter underskrivelsen af kontrakten, og efter landsrettens opfattelse måtte det herefter have stået K klart, at det af P udførte arbejde skulle betales.

Sagen blev herefter af K indbragt for Højesteret, hvor han gentog sine påstande fra landsretten. S og P påstod

stadfæstelse af Vestre landsrets dom.

Højesteret frifandt K, idet retten fandt, at K havde været berettiget til at hæve kontrakten. Højesterets præmisser er sålydende: "Det er ubestridt, at det var en afgørende forudsætning for appellantens (K), at det nye anlæg kunne udføre i hvert fald de samme funktioner som det gamle anlæg, og det tiltrædes, at dette var tilkendegivet de indtøvnets (S og P's) repræsentanter, der tillige havde fået udleveret brugerdocumentationen for appellantens anlæg. Det må endvidere lægges til grund, at ingen af parterne ved kontraktens indgåelse var klar over omfanget af den udvidelse af programmet, som gennemførelsen af kravet nødvendiggjorde, og at det først ved den nærmere analyse, som blev foretaget den 1.-2. december 1977, blev konstateret, at kravet ikke kunne imødekommes, uden at der påløb udgifter til nyt program, som væsentligt oversteg den i tilbudet anslåede udgiftsramme på 50-80.000 kr. De indtøvnets, der måtte være bekendt med det tilbudte programmets muligheder og begrænsninger, og som ikke fandt det fornødent at foretage nærmere undersøgelser til oplysning om appellantens behov, findes under de foreliggende omstændigheder at burde bære risikoen for at appellantens afgørende drifts- og prismæssige forudsætninger for kontrakten svigtede".

Vestre landsrets dom af 15. oktober 1982

5. afd. nr. B 2223/1980

Sagsøger I, S, der er forhandler af kontormaskiner og data-behandlingsanlæg, udsendte i august 1977 til en række tekstilvirksomheder en brochure med præsentation af et EDB-system specielt udviklet til tekstilbranchen. Foranlediget heraf rettede sagsøgte, K, der er indehaver af et konfektionsvirksomhed med ca. 300 ansatte, henvendelse til sagsøger I,

der den 20. september s.å. fremsatte et tilbud, der omhandlede såvel maskinel som programmel. Udgiften til programmel - et såkaldt standardprogrammel - var skønsmæssigt anslået til 50.000-80.000 kr. excl. moms. Den 31. oktober s.å. underskrev sagsøgte en kontrakt om køb af maskinel til en pris af 540.000 kr. til levering i marts 1978. Efter købet blev der af sagsøger II, P, foretaget en analyse af sagsøgtes databehandlingsbehov, og det viste sig herved, at udgiften til programmet ville blive væsentligt højere end anslået i tilbudet. Sagsøgte annullerede herefter ved skrivelse af 14. december 1977 kontrakten.

Under anbringende af, at sagsøgte har været uberettiget til at hæve købet, har sagsøger I, S, under en den 14. august 1978 anlagt sag efter sin endelige påstand påstået sagsøgte dømt til at betale 311.407 kr. 38 øre med en rente svarende til sædvanlig procesrente fra den 1. april 1978, til betaling sker.

Sagsøgte har, under anbringende af at ophævelsen er sket med rette ud fra et forudsætningssynspunkt, påstået frifindelse, subsidiært mod betaling af et mindre beløb.

Sagsøger I har opgjort sit erstatningskrav i anledning af sagsøgtes ophævelse af aftalen således:

Salgspris ifølge kontrakt	kr. 540.000,00
- kostpris	<u>- 227.040,00</u>
Herefter tabt bruttoavance	kr. 312.960,00
hvorfra går fradrag	- 1.552,62
som følge af en manglende levering af et specialbord for dataskærm	
i alt	<u>kr. 311.407,38.</u>

Sagsøger II, P, har under en den 11. september 1979 anlagt sag, påstået sagsøgte dømt til betaling af 30.859 kr. 95 øre med en rente svarende til sædvanlig procesrente fra den 11. december 1977, til betaling sker. Denne sagsøger har

i første række til støtte for sin påstand gjort gældende, at sagsøger II med sagsøgte har indgået aftale om udarbejdelse af systemanalyser m.v. i tilslutning til sagsøgtes køb af maskinellet. Beløbet, der er nærmere opgjort nedenfor, skal udgøre betalingen herfor.

Sagsøgte har påstået frifindelse, idet han har gjort gældende, at det er sagsøger I, der hæfter for betaling af det pågældende arbejde og har subsidiært påstået frifindelse for betaling af renter forud for sagens anlæg.

Sagerne er i medfør af retsplejelovens § 254 behandlet under ét.

Sagernes nærmere omstændigheder er følgende:

I sagsøger I's tilbud af 20. september 1977, der er afgivet efter forudgående forhandlinger mellem parterne, hedder det:

"

Dette tilbud er udarbejdet på basis af de informationer, De har bibragt os

Formålet har fra vor side været at rationalisere de foreliggende administrative rutiner, det vil sige frigørelse af personale, større overblik samt bedre økonomisk styring og beslutningsgrundlag.

Løsningen af Deres opgaver vil i videst muligt omfang blive baseret på vort dansk udviklede standardprogrammel, som har vist sig meget anvendeligt i hovedparten af de mange installationer, der er foretaget med

Til løsning af de foreliggende opgaver anbefaler vi anskaffelse af:

..... Databehandlingsanlæg,

Salgspris netto kontant kr. 540.000,00
excl. moms, programmering, lokaleindretning og teknisk service.

.....

S dækker omkostningerne i forbindelse med opstilling og klargøring af anlægget.

.....

PROGRAMMEL-TILBUD

Omfang.

Følgende rutiner skal primært løses på anlægget:

Ordreregistrering

Ordreekspektion

Fakturerering

Arhus - - af konsulenterne S1 og P1 en nærmere præsentation af maskinel og tekstilsystemet for sagsøgte og en kreds af dennes medarbejdere.

I en den 28. oktober s.å. dateret skrivelse bekræftede sagsøger I, at anlægget kunne leveres i marts 1978 under forudsætning af, at sagsøgtes accept var sagsøger I i hænde senest den 31. oktober.

I købekontrakten, der er dateret den 4. november 1977, hedder det bl.a.:

".....

Varens specifikationer

1 stk. 22-2 Centralenhed 30K
 2 stk. 40-X Magnetpladestation 2·10=20 Mill.
 1 stk. 53 Linieskriver 125 linier/min.
 2 stk. 82 Dataskærm, 24 linier á 80 kar.
 2 stk. Specialbord for model 82
 1 stk. Termo-hydrograf

.....

Levering marts 1977

.....

Service

Maskinlet indgår under følgende serviceordning:

Serviceordningen omfatter: Samtlige reparationer såvel som eventuelle reservedele. - De nødvendige eftersyn hos kunden ved S's specialuddannede teknikere. Disse eftersyn omfatter justering, smøring, rensning samt afprøvning. - Evt. rejseomkostninger og diæter for S's teknikere såvel ved de normale rutineeftersyn som ved enhver tilkaldelse.

.....

Foranstående indeholder hele aftalen vedrørende levering og service mellem kunden og S. Ingen tidligere aftaler desangående, herunder evt. betingelser i ordrer indsendt af kunden, forpligter S."

Efter kontraktens underskrift afholdtes der mellem sagsøgte og sagsøger II yderligere en række møder - den 15., 21. og 24. november - med henblik på levering af programmet. Det lykkedes imidlertid ikke parterne at nå til enighed om omfanget heraf. For at søge at nå til klarhed over dette forhold foretog sagsøger II den 1. og 2. december 1977 en detalanalyse af sagsøgtes virksomhed med henblik på udarbejdelse af det endelige program. Resultatet af denne analyse

forelå den 2. december 1977 i form af en redegørelse betegnet "Systemoplæg" udarbejdet af konsulent P1. Redegørelsen indeholdt en tidsplan for programmelpjektets gennemførelse, et forslag til løsning af de forskellige opgaver og en beregning af tidsforbruget til etablering af systemet. Denne beregning viste et timeforbrug på 2.100 til en samlet pris á 346.500 kr., hvortil kom et beløb på 50.000 kr. til maskintesttid, således at den samlede programmeludgift blev på 396.500 kr.

Sagsøger II fremsendte den 3. december 1977 til sagsøgte følgende faktura dateret den 1. december 1977:

"Udført systemanalyser af Deres EDB-behov baseret på eksisterende systemer i forbindelse med konvertering af disse til		
..... databehandlingsanlæg, men ændret til ON-line teknik og dataskærme.	Ialt	115,5 t
Udarbejdelse af tidsplaner og planlægning af overgang til nye systemer.		
Påbegyndt programmering og tilretning af kontroludskrifter til ordregistrering og lagerstyring	-	39,0 t
	Ialt	154,5 t
Tegning og renskrivning	Ialt	11,0 t
154,5 timer á kr. 165,00		25.492,50 kr.
11,0 - - - 60,00		660,00 -
		<u>26.152,50 kr.</u>
+ 18% moms		4.707,45 -
		<u>30.859,95 kr.</u>

Betaling: 8 dage netto"

Sagsøgte hævdede herefter købet overfor sagsøger I. I op-hævelsesskrivelsen af 14. december 1977 hedder det:

"Idet vi henviser til Deres tilbud af 27.09.77 på levering af med programmoduler til speciel løsning af opgaver indenfor konfektionsbranchen, må vi hermed annullere ovennævnte kontrakt, idet Deres tilbud afviger så væsentligt fra den endelige opgivne pris, at grundlaget for ovennævnte kontrakt er bortfaldet, selv efter de i går pr. telefon

meddelte ændringer."

Denne skrivelse besvarede sagsøger I den 15. december 1977 således:

"Vi bekræfter hermed modtagelsen af Deres brev af 14.12. 1977 og meddeler Dem herved, at vi ikke kan acceptere annullationen af ovennævnte kontrakt ud fra de kriterier, De nævner i Deres brev.

I vort tilbud af 20.09.1977 er nøjagtigt specificeret hvilke programmoduler, der er indeholdt i-textilsystemet, og disse programmoduler er tilbudt til en pris á kr. 50-80.000,- excl. moms afhængig af antal opgaver. Dette tilbud er naturligvis gældende fra vor side. Udover disse programmoduler er nævnt, at den kommende detailplanlægning vil afgøre det endelige opgaveomfang, og dermed programomfang og omkostninger. Desuden er nævnt timepris for udvidelse af modifikationer til standardprogrammet samt indkøring.

På mødet den 27.10.1977 på blev-textilsystemet gennemgået v/P, som skulle forestå installationen. Derefter underskrev De kontrakt den 31.10.1977 på levering af et

Ved senere analyse møde foretaget af P viser det sig imidlertid, at Deres ønsker og krav til systemet er mere end indeholdt i vort tilbud af 20.09.1977, og De modtager tilbud fra P på grundlag af de ønsker og krav, De stiller til systemet, gennemgået på ovennævnte møde.

Vi må nu anmode om et møde med Dem hurtigst muligt, for at få problemerne afklaret, således at vi har mulighed for at overholde den skitserede tidsplan."

I en skrivelse af 19. december 1977 fra sagsøgte til sagsøger I hedder det bl.a.:

".....

Ved vort møde på 27.10.77 blev det gentagne gange såvel overfor som P pointeret, hvilke opgaver vi ønskede løst.

Overfor hver af disse opgaver bemærkes det: "Intet problem" - men ingen bemærkning om, at dette eventuelt kunne ændre prisen fra de opgivne 50-80.000 kr. for programmering.

.....

Vi har til Deres herr S1 udleveret vor kørsels- og systemvejledninger for, og heller ikke efter at De har gennemgået dette, er vi blevet gjort opmærksom på den store prisforskel, som fremkommer.

....."

Som svar herpå skrev sagsøger I den 30. december 1977 til

sagsøgte:

"Vi har modtaget Deres brev af 19.12.77

På mødet hos Dem den 22.12. blev sagsforløbet gennemgået. Det konstateredes, at De 2 gange inden kontraheringen har fået gennemgået standard tekstilsystemet fra P og accepteret dette som værende grundlag for Deres køb af

P1 gennemgik på mødet notatet "Økonomivurdering programmel", af hvilket De modtog 1 eksemplar. Heraf fremgår det - uimodsagt fra Deres side - at grundlaget for det programmel, som De nu ønsker leveret, først blev fremlagt ved analysen foretaget 1. og 2. december 1977

Der hersker ikke tvivl om, at Deres ønsker til løsning af opgaverne kan opfyldes maskinelt med det kontraherede anlæg, ligesom det ønskede programmel kan udarbejdes,"

I en skrivelse af 27. januar 1978 fra sagsøgtes advokat, advokat Thorkild Rydahl, Århus, til sagsøger II hedder det bl.a.:

"..... det i Deres faktura af 1. december 1977 anførte saldobeløb, kr. 30.859,95, skal betales af S, som i sin tid efter det for mig oplyste har engageret Dem som konsulent på opgaven."

Der har under sagen været afholdt syn og skøn ved direktør H og konsulent C, der i en erklæring af 21. juli 1980 har besvaret følgende spørgsmål bl.a.:

"E. Fremgår det af tilbudet, hvorledes de enkelte rutiner arbejder, og fremgår det, om de kan opfylde sagsøgtes behov?

Svar:

Selve tilbudet indeholder en liste over de rutiner, som primært skal løses på anlægget og de fleste af de nævnte rutiner er omhandlet af beskrivelsen af Tekstilsystemet, mens resten er omhandlet af Standard C. Selve tilbudet indeholder ingen beskrivelse af rutinernes virkemåde.

Standard C beskrivelsen er fyldig og giver et godt indtryk af systemets omfang og virkemåde. Fuldstændig forståelse kræver dog en demonstration af et kørende anlæg samt gennemgang af en mere detaljeret beskrivelse.

Tekstilsystemet er en primitiv og meget kortfattet beskrivelse, med alt for få oplysninger til at man får et fyldestgørende indtryk af systemets virkemåde.

Med hensyn til sidste del af spørgsmålet: om de tilbudte rutiner kan opfylde sagsøgtes behov? skal vi henvise til tilbudets side 5-1, hvor der står: "Det er vor vurdering, at så godt som alle de her nævnte rutiner vil kunne køre direkte ind i vort standardsystem (Standard C). Beskrivelse af Standard C vedlægges."

F. Har det i tilbudet beskrevne maskinel tilstrækkelig kapacitet til at klare sagsøgtes behov?

Svar:

Ja. Udfra de foreliggende datamængder bør anlægget kunne dække sagsøgtes behov.

....."

Under domsforhandlingen er der afgivet forklaring af sagsøgte, af vidnerne direktør, civilingeniør S2, ingeniør S1, pensionist K1 og salgschef K2, konsulent P1 og systemchef P2. Skønsmændene direktør H og konsulent C har under domsforhandlingen afhjemlet skønsforretningen.

S2 har forklaret, at han i 1977 var salgschef hos sagsøgeren. Han var ikke personlig involveret i forhandlingerne i efteråret 1977 med sagsøgte. Standard C programmet kan anvendes generelt af handels- og industrivirksomheder. Programmet er udarbejdet af S's egen systemafdeling. Tekstilsystemet bygger på Standard C programmet, men er specielt tilpasset tekstilindustriens behov. Dette system er omkring 1973-74 udarbejdet af P, der er et selvstændigt firma. Sagsøger I og II har indgået aftale om markedsføringen. Sagsøger I foretager det primære salgsarbejde, men har ikke ekspertise med hensyn til tekstilsystemet, og sagsøger II tilkaldes derfor, når det kommer til realitetsforhandlinger med kunden. Salgskonsulenterne havde instruks om at henvise til P, hvis der blev stillet spørgsmål angående tekstilsystemet. Konsulenterne skulle ifølge instruks tilkendegive over for kunderne, at der var to kontraheringsparter. Salgskonsulenterne kan ikke selv afslutte kontrakter. Når maskinelkontrakten er underskrevet, er sagsøgerens opgave for så vidt afsluttet. I tekstilsystemet indgår enkeltprogrammer fra Standard C sy-

stemet, og tilbudet af 20. september 1977 er et standardtilbud med modifikationer. Det, der i tilbudet betegnes som "programmeltilbud", er indeholdt i ethvert tilbud, og er en total gengivelse af, hvad tekstilsystemet indeholder. Prisen på 50-80.000 kr. refererer sig til dette systems moduler, således at prisen er afhængig af, hvor mange moduler der ønskes. I maskinellels kostpris indgår, udover indkøbsprisen, omkostningerne ved at hjemtage det fra USA. Hovedparten af kunderne tegner servicekontrakter, selv om de ikke er forpligtet hertil, hvis de betaler kontant. Der foretages normalt 3-4 præventive besøg om året hos kunderne af 2-3 timers varighed. Installationen af anlægget ville lægge beslag på 2 mand i et par dage. En teknikertime kostede på daværende tidspunkt ca. 150 kr.

S1 har forklaret, at han fra 1974 til 1979 var ansat som salgskonsulent for sagsøger I. Han havde ikke nogen specialviden indenfor EDB, men har deltaget i sagsøgers kurser. K1 ringede i begyndelsen af september 1977 til sagsøger I for at høre nærmere om tekstilsystemet, og vidnet blev sat på opgaven. Han havde flere møder med K1, inden han den 19. september efter forudgående aftale afleverede tilbudet af 20. september. Mødet den 5. oktober blev afholdt på sagsøgtets foranledning. I mødet deltog foruden vidnet og sagsøgte, K1 samt konsulent P1. Det var vidnet, der havde sendt bud efter P1. Denne præsenterede tekstilsystemet og besvarede spørgsmål. Under det senere møde den 20. oktober med K1 nedskrev vidnet oplysninger om sagsøgtets datamængder efter K1's diktat. Under mødet overrakte K1 vidnet 2 ringbind med beskrivelse af sagsøgtets hidtidige EDB-system, som vidnet videre sendte til sagsøger II.

I mødet den 27. oktober 1977, der havde en varighed af ca. 3 timer, deltog bl.a. sagsøgte, K1, salgschef K2, konsulent P1 og systemtekniker P3. Vidnet havde ladet fremstille flip-over blade til brug for mødet, og P1 medbragte egne

flip-over blade. Præsentationen startede med præsentation af maskinel svarende til tilbudet. Anlægget blev vist i funktion, og P1 demonstrerede tekstilprogrammet. Der var lejlighed til at stille spørgsmål. Der var visse tvivlsspørgsmål angående printerstørrelsen, men bortset herfra var der tilfredshed med systemet. Den 28. oktober præsenterede vidnet et udkast til købekontrakt for K1. Sagsøgte ringede den 31. oktober til vidnet og bad ham komme, hvorefter sagsøgte underskrev kontrakten. Sagsøgte havde under salgsforhandlingerne givet udtryk for, at han ønskede et såkaldt dialogorienteret anlæg, der fyldte mindre end det eksisterende anlæg, og som kunne køre uden klimaanlæg. Sagsøgte havde ikke givet udtryk for utilfredshed med sit hidtidige anlæg. Med henblik på udformningen af de endelige programmer blev der den 4. november afholdt et møde hos sagsøgte, hvori vidnet og P1 deltog. Mødet blev dog på grund af et stort fremmøde mere af informativ karakter. En eftermiddag nogen tid senere kom K1 og K2, efter hvad han har erfaret, ud på for at tale med chefkonsulent S3. De gav udtryk for bestyrtelse over systemets virkemåde. Under møderne den 21. og 24. november hos sagsøgte med deltagelse af K2, K1, sagsøgte, P1, chefkonsulent S3 og vidnet forsøgte man at klarlægge programomfanget, ligesom tidsplan for levering af maskinel og programmel samt programmelprisen blev drøftet. Vidnet har ikke under salgsforhandlingerne oplyst, at sagsøgte handlede med 2 firmaer, idet det var vidnets opgave at sælge en samlet løsning bestående af maskinel, programmel og vedligeholdelse. Vidnet har ikke rådet sagsøgte til at søge særlig konsulentbistand inden kontraktens underskrift. Det er vidnets opfattelse, at sagsøgte og K1 under hele sagsforløbet har været af den opfattelse, at programmellrets pris ikke ville overstige de angivne 50-80.000 kr. trods sagsøgtets særlige ønsker.

P1 har bl.a. forklaret, at P beskæftiger sig med at udarbejde EDB-programmer og overvejende til de maskiner, sagsøger

I sælger. På mødet den 5. oktober 1977 foretog han en præsentation af sit firma og af tekstilsystemet. Han anvendte flip-over blade, hvoraf firmaets opbygning fremgik, og de tilstedeværende kan ikke have været i tvivl om, at det var et selvstændigt firma. Standardtekstilsystemet blev gennemgået, og sagsøgte syntes at være begejstret for systemet. Vidnet blev den 14. oktober ringet op af K1, der var interesseret i, om systemet kunne leveres med kort varsel. På mødet den 27. oktober, hvor systemet og vidnets firma påny blev præsenteret, stillede sagsøgte ikke krav ud over, hvad tekstilsystemet kunne løse og syntes godt tilfreds med systemet. Det var vidnets indtryk, at "ordren var i hus". Sagsøgte lagde især meget vægt på tidsplanen. K1 ringede i begyndelsen af november og pressede på for at komme i gang med systemmøderne. Under mødet den 15. november, der fandt sted hos P, blev det klart, at sagsøgte ikke ønskede at fravige sine hidtidige rutiner, hvilket indebar, at tekstilsystemet ikke umiddelbart kunne anvendes. Under de følgende møder den 21. og 24. november 1977 oplyste vidnet, at det ville blive temmelig kostbart - ca. 200.000 kr. - at ændre tekstilsystemet i overensstemmelse med sagsøgtes ønsker. K1 anmodede herefter vidnet om at udarbejde en dybtgående detailanalyse for at få eksakte tal frem. Detailanalysen blev foretaget i dagene 1. og 2. december 1977. Sagsøgte udleverede herunder en programdokumentation i 3 bind udarbejdet af et andet EDB-firma. Vidnet bebrejdede K1, at han ikke tidligere var fremkommet med dette materiale, idet man herved kunne have sparet en del analyser. Efter at undersøgelserne var tilendebragte, anslog vidnet udgiften til programmet til 396.600 kr. Vidnet fornemmede, "at der var uro i luften", og spurgte derfor P2 om, hvorledes han skulle forholde sig med regningen for P's arbejde. K2 oplyste, at vidnet kunne sende fakturaen til sagsøgte.

Sagsøgte har forklaret, at han havde anvendt EDB-anlæg i

15 år. Han ønskede at udskifte sit eksisterende anlæg, bl.a. fordi der var store driftsomkostninger ved dette anlæg til klimaanlæg, ligesom han ønskede et anlæg med dataskærme. Han har hele tiden under forhandlingerne over for S1 udtrykkeligt gjort opmærksom på, at han ikke ønskede at lave om på sine eksisterende systemer. S1 fik forevist det gamle anlæg, og han har ikke omtalt, at der kunne komme ekstra udgifter til individuelle programmer. Sagsøgte har ikke bestilt P1 til at komme, men har opfattet ham som sagsøger I's konsulent. Han har hele tiden forstået det således, at han alene handlede med sagsøger I. Der har ikke på noget tidspunkt været talt om, at sagsøgte skulle betale for P1's bistand. På mødet den 27. oktober blev der stillet mange spørgsmål specielt vedrørende faktureringen. Svaret på alle spørgsmål var, at det ikke var noget problem. Der blev ikke i den sammenhæng nævnt noget om, at det ville koste ekstra. Der blev heller ikke ved kontraktens underskrift talt om, at prisen for programmet ville blive højere end 50-80.000 kr.

K1 har forklaret, at han blev ansat hos sagsøgte den 1. juli 1976. Han har ikke nogen EDB-uddannelse. S1 kom i begyndelsen af september 1977 til et kort orienterende møde, hvor han fik oplyst, hvad sagsøgte havde behov for. Ved det næste møde var P1 med, og det var vidnets indtryk, at P1 var tilknyttet sagsøger I. P1 gennemgik tekstilsystemet. Der blev aftalt et møde på ".....", hvor anlægget skulle demonstreres for en større kreds af sagsøgtes medarbejdere. S1 bad forud for mødet om materiale og fik udleveret sagsøgtes program- og brugerdokumentation. Tilbudet blev ikke gennemgået, da det blev afleveret den 19. september. På mødet den 27. oktober blev der stillet mange spørgsmål, bl.a. angående antallet af cifre i stof, dessin og faconnumre. Der blev her til svaret - ligesom på alle andre spørgsmål - at det ikke var noget problem. Der blev intet nævnt om prisen på programmet. Det var hans indtryk, at P1 var tilknyttet ".....".

Ved underskriften af kontrakten gav både vidnet og sagsøgte udtryk for, at det var en forudsætning for at skrive under, at prisen holdt både for så vidt angik maskinel og programmel. Han husker ikke, hvem der tog initiativet til møderækken efter kontraktsunderskrivelsen. Han husker således heller ikke, om han selv ringede til P1. På mødet den 15. november blev både vidnet og K2 betænkelige ved flere ting ved tekstilsystemet, bl.a. at der ikke var automatisk fakturering. De tog efter mødet ud på, hvor de talte med chefkonsulent S3. Denne sagde, at der ikke var grund til betænkeligheder. På mødet den 21. november talte sagsøgte om at annullere kontrakten; men efter S3's forslag blev det på det næste møde den 24. november aftalt, at P1 skulle foretage en detailanalyse af sagsøgtes programmelbehov.

K2 har bl.a. forklaret, at han har været ansat hos sagsøgte siden 1972. Han leder EDB-afdelingen, men har ingen egentlig EDB-uddannelse. På mødet den 27. oktober blev alle spørgsmål, bl.a. om fuldautomatisk fakturering, besvaret med, at det ikke var noget problem. Vidnet var skeptisk overfor anlægget, men fandt prisen tiltalende. Det har aldrig været nævnt, at sagsøgte skulle betale sagsøger II. Han vidste ikke, at der var tale om to firmaer.

P2 har bl.a. forklaret, at han er ansat hos P som systemchef. Under mødet den 24. november bad en af sagsøgtes medarbejdere, formentlig K1, om at få lavet en detailanalyse. Denne analyse blev foretaget i dagene 1.-2. december. Sagsøgte blev meget overrasket over det høje prislag for et programmel tilpasset sagsøgtes ønsker. Da man havde afsluttet arbejdet den 2. december, talte P1 med K2 om betalingen af arbejdet. K2 oplyste, at fakturaen skulle sendes til sagsøgte.

Skønsmændene har samstemmende forklaret, at det ikke af tekstilsystemet fremgår, hvilke spørgemuligheder programmet rummer, hvad man kunne i Standard C programmet. Man kunne

heller ikke ud af det materiale, der fulgte med tilbudet udelede systemets faktureringsmåde. Det er ikke normalt at opfordre kunden til at rette henvendelse til et konsulentfirma, forinden der skrives kontrakt. Det var i 1977 sædvanligt at underskrive kontrakt om køb af materiel, før en behovsanalyse blev iværksat.

Sagsøger I har til støtte for sin påstand nærmere anført, at der vedrørende maskinellet er afgivet et endeligt og bindende tilbud, der er accepteret af sagsøgte uden forbehold. I tilbudsskrivelsen er der tillige angivet en beløbsramme, inden for hvilken et standardprogram normalt ville kunne anskaffes, men det fremgår klart, at prisen vil afhænge af, hvilke opgaver, der skal løses. Selvom det måtte lægges til grund, at de anslåede priser på programmet er at betragte som et tilbud, er dette bortfaldet som følge af manglende accept fra sagsøgtes side inden acceptfristens udløb. Kontrakten blev endvidere indgået efter afholdelse af talrige møder, og det må være sagsøgtes risiko, at han ikke - eventuelt ved et forbehold i kontrakten - har tilkendegivet, at han havde ganske bestemte forudsætninger vedrørende programmet. Sagsøgtes behov kunne være opfyldt gennem et standardprogram, og det er sagsøgtes manglende vilje til at ændre sin hidtidige arbejdsgang, der har bevirket, at prisen på programmet er steget så voldsomt. Den indgåede kontrakt vedrører alene maskinellet, og sagsøgte kan således ikke over for sagsøgeren påberåbe sig eventuelle bristede forudsætninger vedrørende programmet, som sagsøgte har accepteret, at sagsøger II skulle levere.

Med hensyn til størrelsen af det krævede erstatningsbeløb har sagsøgeren anført, at dette er opgjort som det tab, der er lidt som følge af ophævelsen af kontrakten. Der skal ikke heri ske fradrag for ikke udførte serviceopgaver, idet sagsøger ikke har opnået nogen besparelse, eftersom det er i forvejen ansat personale, der udfører disse funktioner.

Sagsøgte har til støtte for sin frifindelsespåstand anført, at sagsøgte på grund af den store forskel, der var mellem tilbudets prisangivelser og programmellrets endelige pris, var berettiget til at hæve købet af maskinellet på grund af bristede forudsætninger. Sagsøgte har nærmere anført, at der ved handel med komplicerede og kostbare EDB-anlæg, hvor kunden er afhængig af leverandøren, der er specialist på sit område, må stilles skærpede krav til redelighed og loyalitet. Der er en naturlig sammenhæng imellem maskinel og programmel, og sagsøger I må have været klar over, at den samlede bedømmelse var afgørende for sagsøgte. Hvis tilbudet skulle falde bort den 20. oktober 1977, burde sagsøger I klart have udtrykt dette. Sagsøgte har under hele forhandlingen givet udtryk for, at han ønskede et anlæg, der kunne det samme som det hidtidige og i tilbudet er det da også klart tilkendegivet, at det er udarbejdet til opfyldelse af sagsøgtes behov. Sagsøger I burde som specialist have taget forbehold vedrørende den angivne maximumspris. Det må have stået sagsøger I klart, at det for sagsøgte var en både bestemmende og væsentlig forudsætning, at programmelprisen ikke oversteg 80.000 kr. Risikoen for prisdifferencen må derfor bæres af sagsøger I, der ikke som specialist på området har opfyldt sin loyale oplysningspligt. Til støtte for sit subsidiære anbringende har sagsøgte gjort gældende, at der i den opgjorte bruttoavance skal foretages et skønsmæssigt fastsat fradrag for de besparelser, sagsøger I har opnået ved, at anlægget ikke blev leveret, som f.eks. sparede udgifter til told, fragt, installation, testkørsel, instruktion, opfyldelse af garantiforpligtelse m.v.

Sagsøger II har til støtte for sin påstand nærmere anført, at der er indgået en aftale mellem denne sagsøger og sagsøgte om betaling for det arbejde, der blev udført af P efter maskinelkontraktens underskrift. Det fremgår allerede af tilbudet, at der ville komme udgifter til programmellet, og det

må lægges til grund, at K1 i begyndelsen af november 1977 anmodede sagsøgte om at gå i gang på grund af tidnød. Sagsøgeren har i anden række anført, at der foreligger en stilltende aftale, idet sagsøgte vidste eller burde vide, at P arbejdede som et selvstændigt firma. Sagsøgte har først ved advokat Rydahls skrivelse af 27. januar 1978 rejst indsigelse imod fakturaen, hvorfor reklamationen ikke er sket rettidig, jfr. princippet i købelovens § 6. Rentepåstanden støttes på købelovens § 38 if.

Sagsøgte har heroverfor anført, at det var hans opfattelse, at sagsøger I var hovedleverandør af såvel materiel som programmel. Sagsøger II har ikke gjort sagsøgte opmærksom på, at han skulle betale særskilt for dennes arbejde. Der er i denne forbindelse uden betydning, at sagsøger II er et selvstændigt firma. Reklamationen overfor sagsøgtes krav er endvidere sket rettidigt. Da der ikke er indgået nogen renteaftale, kan kravet ikke tillægges renter før sagens anlæg.

I pådømmelsen har dommerne Ebbe Nielsen, Sigrid Ballund (kst.) og H.S. Kristoffersen (kst.) deltaget.

Efter tilbudets ordlyd findes dette at omfatte såvel maskinel som programmel. I betragtning af, at det ikke over for sagsøgte udtrykkelig blev tilkendegivet, at der var tale om 2 forskellige leverandører, findes sagsøgte også overfor sagsøgeren at kunne fremsætte indsigelser vedrørende sine forudsætninger med hensyn til programmet. Efter de afgivne forklaringer lægges det til grund, at det for sagsøgte var af afgørende betydning, at det nye anlæg kunne udføre i hvert fald de samme funktioner som det hidtidige, og at dette var tilkendegivet over for sagsøgeren eller repræsentanter for denne. Det lægges yderligere til grund, at sagsøgte har lagt afgørende vægt på anlæggets samlede pris, og at også dette var gjort klart for sagsøgeren. Når imidlertid henses til, at der forinden kontraktens underskrift havde været afholdt talrige møder, at der under mødet den 27. oktober blev foretaget

demonstration af programmel, der ikke svarede til sagsøgtes forventninger, og at sagsøgte allerede 4 dage senere underskrev kontrakten uden at tage forbehold af nogen art, eventuelt ved en tilføjelse i kontrakten, findes den svigten af forudsætninger vedrørende prisen på programmet, der er opstået for sagsøgte, at bero på hans egne forhold, og han findes således med urette at have hævet købet i forhold til sagsøgeren. Dennes krav på erstatning findes, under hensyn til at størsteparten af de af sagsøgte fremsatte indsigelser mod erstatningskravets størrelse er udokumenterede, at kunne fastsættes til 300.000 kr.

Ad P mod sagsøgte:

Efter bevisførelsen lægges det til grund, at sagsøgte anmodede sagsøgeren om at foretage yderligere analyser efter underskrivelsen af kontrakten, og det må herefter have stået sagsøgte klart, at det af sagsøgeren udførte arbejde skulle betales. Købelovens § 38 findes ikke at indeholde hjemmel til forrentning af betaling for en arbejdsydelse, hvorfor der alene tilkendes sædvanlig procesrente.

T h i k e n d e s f o r r e t :

Sagsøgte, fabrikant K, betaler inden 14 dage til S 300.000 kr. med en rente svarende til sædvanlig procesrente fra den 1. april 1978, til betaling sker, og til P 30.859,95 kr. med sædvanlig procesrente fra den 11. september 1979, til betaling sker.

Sagsøgte betaler inden samme frist sagens omkostninger til sagsøger I med 24.000 kr. og til sagsøger II med 5.800 kr.

Højesterets dom

Den indankede dom er afsagt af Vestre landsret.

I pådømmelsen har deltaget fem dommere: P. Christensen,

Bjerregaard, Gersing, Kardel og Pontoppidan.

Appellanten har gentaget sine frifindelsespåstande over for begge indstævnte og har over for indstævnte S gentaget sin subsidiære påstand om betaling af et skønsmæssigt fastsat beløb mindre end 300.000 kr.

De indstævnte har påstået stadfæstelse.

I syns- og skønsmændenes erklæring af 21. juli 1980 hedder det:

"Den anskaffelsesprocedure, som har været anvendt i den foreliggende sag, skal belyses udfra en beskrivelse af den praksis, der i de seneste år har været anvendt efter EDB-rådets udgivelse af rapport nr. 19: Om anskaffelse af mindre datamaskiner.

Køberen har oftest en EDB-mæssig erfaring, enten fra anvendelse af mere primitive maskiner, f.eks. faktureringsautomater eller har været kunder på et EDB-servicebureau. Køberen beskriver således ofte sine krav, evt. i samarbejde med en konsulent og sender kravsspecifikationen til et antal EDB-leverandører. EDB-rådet anbefaler, og dette er i dag hovedreglen, at såvel maskinel som programmel leveres af samme leverandør. I de fleste tilfælde indgår i leverancen dels standardprogrammer fra den pågældende leverandør og dels tilretninger af dette standardprogrammel for at imødekomme særlige ønsker. Endvidere vil der ofte være tale om, at der yderligere skal udvikles nye programmer.

Såvel tilretning af programmer som udvikling af nye programmer udføres ofte ved at leverandøren af EDB-anlægget som hovedleverandør entrerer med et firma, som har specialiseret sig i programmeludvikling (softwarehouse) om dels at foretage en analyse hos køberen for at fastlægge omfanget af leverancen. Resultatet af en sådan analyse beskriver detaljeret hvilke ændringer, der skal foretages i eksisterende standardprogrammel, og dels hvilke nye programmer, der skal udvikles. Varigheden af en sådan analyse er ofte 2-4 uger og endelig beslutning om købet tages først, når analysen er afsluttet og såvel kravene til maskinellet som omfanget af programmelleverancen er fuldt fastlagt. Den totale kontraktsum består af 3 bestanddele: maskinellet, standardprogrammellet og det individuelle programmel. Hvis der indgås kontrakt før afslutningen af analysen vil kontrakten indeholde et overslag over programmelleverancen og en fortrydelsesklausul for køberen, såfremt analysen resulterer i større omkostninger end forudsat på tidspunktet for kontraktens underskrift. Det skal bemærkes, at det ikke er usædvanligt, at udgifterne til individuelt programmel overstiger prisen på standardprogrammellet."

Til brug for Højesteret er afgivet nye forklaringer og tilvejebragt yderligere oplysninger.

I et brev af 3. december 1977 fra konsulent P1 til appellanten hedder det bl.a.:

"Jeg takker Dem for den interesse, De har vist min virksomhed ved at tillade den gennemførte analyse hos Dem med henblik på evt. indførelse af nyt databehandlingsanlæg.

.....

Desværre har Deres samtaler med S og denne leverandørs tilbud været årsag til en større misforståelse. Da vi meget nødig vil have evt. skyld for at have medvirket hertil - af hensyn til vore øvrige klienter og fremtidige virke - erklærer undertegnede sig herved villig til på enhver måde at bidrage til en ophævelse af maskinelkontrakten, såfremt De måtte ønske dette."

Appellanten har forklaret, at virksomheden næsten udelukkende producerer efter ordrer og ikke til oplagring. Når ordrerne indkommer, indkodes materialet, og produktionen sættes i gang. Produktionsperioderne er i reglen 3-4 måneder. I 1977 androg produktionen ca. 436.000 kjoler. Den samler sig om to hovedsæsoner. Da man overvejede at skifte EDB-anlæg, var det afgørende at bevare de eksisterende systemer, som var i god gænge og havde vist sig brugbare. Ved ordrers indgang indkodes de i dataanlægget, og både indkøb og produktionen styres gennem anlægget på grundlag af de indtastede data. Efterhånden som varerne bliver færdige, bliver oplysninger herom indtastet i anlægget. Det er væsentligt at have styring på leveringen af de færdige varer til kunderne, som i reglen ønsker at få kjolerne i alle de bestilte farver og faconer på én gang. Forsendelsen sker i reglen med "Konfektionstransporten", som kører bestemte ruter og afleverer varer til de kunder, som befinder sig ved en vis rute. Når der er mulighed for at sende varer, kan de pågældende ordregivere kaldes ud af anlægget, og man kan f.eks. spørge, om der er mindst 25% af én ordre færdig, eller om en fuld produktlinie med hensyn til størrelse, facon m.v. er færdig. Såfremt der er så meget færdigt af ordren, at man ønsker at afsende en del

eller hele partiet, skriver anlægget automatisk faktura ud og pakkeseddel. Anlægget kan udskrive fakturaer til samtlige kunder på en given rute, til hvem der er tilstrækkelig varer færdige til levering. Appellanten mener, at spørgsmålet om automatisk fakturering var på tale ved hvert eneste møde om køb af indstævntes anlæg. Ved mødet på den 27. oktober 1977 deltog efter hans erindring en halv snes mennesker. Selv medbragte han de medarbejdere, som benyttede det gamle anlæg, og som havde lejlighed til at spørge om alle ting af interesse. Der blev også spurgt, om indstævntes anlæg kunne fakturere automatisk og foretage ordreudsøgning, og der blev svaret, at det ikke ville være noget problem.

Af K2's forklaring fremgår bl.a., at appellanten kun rådede over-anlægget i en del af tiden. Kørslen blev ikke foretaget af appellantens ansatte, men af et konsulentfirma og på servicebasis, og appellanten havde således ikke selv ansat uddannede EDB-eksperter. Han opfattede P1 som konsulent for S, og først da han den 15. november var i X-by, gik det op for ham, at P1 ikke havde kontor samme sted som S, men om det var et andet firma, var han ikke klar over.

P1 har forklaret, at han efter konsulent S1's anmodning præsenterede sit tekstilsystem på appellantens kontor den 5. oktober. Han fik på et tidspunkt, meget muligt omkring den 20. oktober, fra S udleveret et par ringbind indeholdende brugerdokumentation, som er en slet og ret betjeningsvejledning til det gamle anlæg. Han tilbageleverede disse ringbind i et senere møde, da de ikke sagde noget af interesse. Programdokumentationen kom appellanten først frem med den 1.-2. december 1977, hvor K1 og K2 gav ham dokumentationen, der redegjorde for, hvorledes programmerne kørte på-anlægget. Han vidste ikke forud, at sådan dokumentation fandtes. Det er ofte ikke tilfældet, og det er ikke noget, han plejer at spørge efter til at begynde med, idet han ønsker primært at levere sit eget system og derfor ikke er interesseret i

at videreføre kundernes gamle system. Under præsentationen af hans system viser det sig så i reglen, om kundernes behov kan tilpasses dette, eller om det ikke er muligt. Den tilbudte faktureringsmåde var en halvautomatisk fakturering, idet man skulle indtaste ordren. Det gav anledning til mere indtastning, idet indtastningsproceduren var anderledes. Der ville ikke have været noget i vejen for at ændre systemet til helautomatisk fakturering, som appellanten ønskede. Det ville have været muligt at lave det med en udgift på skønsmæssigt 125-150.000 kr. i stedet for de 50-80.000 kr., som standardsystemet kostede. Denne løsning ville have været et kompromis, som efter hans opfattelse ville kunne have løst appellantens behov, men som ville have medført ændringer i de tidligere anvendte procedurer. Forskellen herfra og til de 396.000 kr. beror på, at appellanten hårdnakket holdt fast ved, at man ikke ville forandre noget som helst på de procedurer, som man hidtil havde anvendt. Brevet af 3. december 1977 skrev han til appellanten, da han kunne se, at dennes fastholden ved de tidligere fremgangsmåder gjorde det vanskeligt at komme til en løsning. Hensigten var at søge at få forhandlinger i gang påny om projektet eller søge en forligsmæssig vej ud af uoverensstemmelsen.

Indstævnte S har ikke for Højesteret bestridt, at appellanten overfor denne indstævnte kan fremsætte indsigelser vedrørende sine forudsætninger med hensyn til programmet. Det er heller ikke bestridt, at det var en afgørende forudsætning for appellanten, at det nye anlæg kunne udføre de samme funktioner som det hidtidige. Denne forudsætning var imidlertid ikke kendelig for de indstævnte.

Det er ubestridt, at det var en afgørende forudsætning for appellanten, at det nye anlæg kunne udføre i hvert fald de samme funktioner som det gamle anlæg, og det tiltrædes, at dette var tilkendegivet de indstævntes repræsentanter, der

tillige havde fået udleveret brugerdokumentationen for appellan-
lantens anlæg. Det må endvidere lægges til grund, at ingen
af parterne ved kontraktens indgåelse var klar over omfanget
af den udvidelse af programmet, som gennemførelsen af
kravet nødvendiggjorde, og at det først ved den nærmere ana-
lyse, som blev foretaget den 1.-2. december 1977, blev kon-
stateret, at kravet ikke kunne imødekommes, uden at der på-
løb udgifter til nyt programmel, som væsentligt oversteg den
i tilbuddet anslåede udgiftsramme på 50-80.000 kr. De ind-
stævnte, der måtte være bekendt med det tilbudte programmels
muligheder og begrænsninger, og som ikke fandt det fornødent
at foretage nærmere undersøgelser til oplysning om appellan-
tens behov, findes under de foreliggende omstændigheder at
burde bære risikoen for, at appellantens afgørende drifts-
og prismæssige forudsætninger for kontrakten svigtede. Appel-
lantens findes herefter at have været berettiget til at hæve
kontrakten som sket, og hans frifindelsespåstand vil være at
tage til følge i forhold til begge de indstævnte.

I sagsomkostninger for begge retter findes de indstævnte
at burde betale henholdsvis 80.000 kr. og 10.000 kr. til ap-
pellanten. Der er herved taget hensyn til, at appellanten
har afholdt skønsudgifter på ca. 40.000 kr.

T h i k e n d e s f o r r e t :

Appellanten, fabrikant K, bør for tiltale af de indstævnte
S og P i denne sag fri at være.

I sagsomkostninger for landsret og Højesteret bør indstævnte
S betale 80.000 kr. og indstævnte P 10.000 kr. til appel-
lantens inden 14 dage efter denne højesteretsdoms afsigelse.

GLADSAXE CIVILRETS DOM AF 25. APRIL 1985
291/1983

A
mod
B

MANGLER (PROGRAMMEL): Anset godtgjort, at det leverede programmel led af mange og delvist væsentlige mangler.

SYSTEMUDVIKLINGSAFTALE, OPSIGELSE: Da det leverede programmel led af så mange og delvist væsentlige mangler, ansås opsigelsen af systemudviklingsaftalen at have været berettiget.

OPSIGELSE, FRIST: Opsigelse af systemudviklingsaftale fandtes at burde være sket med en frist på mindst 3 måneder.

LITTERATUR: Blume, s. 105-106 og 113-115
Ruth Nielsen, del I, s. 50 ff.

Den 18. januar 1982 indgik A1 og B en rammeaftale, hvorefter A1 skulle udvikle administrativt programmel til den af B forhandlede mikrodatamat model CC 9010. A1 overførte senere med B's accept aftalen til et af ham stiftede selskab, A.

Et foreløbigt resultat af samarbejdet mellem A og B blev i efteråret 1982 stillet til rådighed for en række pilotkunder. Den 3. januar 1983 stillede A over for B krav om et foreløbigt honorar på 91.500 kr. i henhold til parternes kontrakt. Herpå svarede B ved brev af 4. januar 1983, hvor man påpegede en lang række fejl og mangler ved det leverede programmel, som man krævede udbedret hurtigst muligt. Ved et

møde mellem parterne den 18. januar 1983 tilbød A at søge manglerne udbedret, dog på betingelse af, at det skyldige honorar blev betalt. Imidlertid opsagde B samme dag samarbejdet med øjeblikkelig virkning.

A anlagde herefter sag imod B med påstand om betaling af honoraret på 91.500 kr. A gjorde gældende, at B's ophævelse af aftalen var uberettiget, principalt fordi der var tale om en mangelfri leverance, subsidiært fordi reklamationen i januar 1983 var for sent og mest subsidiært, fordi der da kun var tale om bagatelangler, som man fra A's side tilbød at afhjælpe og kunne have afhjulpet på få måneder.

B, der påstod frifindelse, gjorde til støtte herfor principalt gældende, at man havde været beføjet til at ophæve aftalen, da der enten slet intet var leveret, idet ingen af programversionerne var godkendt, eller fordi det i oktober 1982 leverede led af væsentlige mangler. Subsidiært gjorde B gældende, at der ud fra forudsætningspunkter måtte være adgang til at opsige uden eller med kort rimeligt varsel, idet B intet selv havde opnået på baggrund af samarbejdet.

I sin rapport udtalte den udmeldte syns- og skønsmand bl. a., at det ganske klart kunne konstateres, at den af B afprøvede version havde indeholdt væsentlige mangler, mens den seneste programversion fra A var uden de påståede og konstaterede mangler. Det var ifølge skønsmanden korrekt, at B's programversion stort set indeholdt de mangler, der nævntes i den liste, der blev fremsendt den 4. januar 1983. Manglerne kunne imidlertid ifølge skønsmanden have været rettet på få måneder.

Retten lagde til grund, at der ikke fra B's side var sket nogen endelig godkendelse af A's produkt, mens der på den anden side heller ikke var reklameret over det før den 4. januar 1983. Med støtte i den på dette tidspunkt fremsendte mangelsliste og med støtte i skønsmandens sammenfatning fandt retten det godtgjort, at det leverede software led af så man-

ge og delvist væsentlige mangler, at B havde været berettiget til at opsige den indgåede aftale. Retten henviste i denne forbindelse til, at det af parternes kontrakt fremgik, at aftalen kun var i kraft, sålænge B forhandlede A's software, ligesom det af kontrakten fremgik, at muligheden for, at aftalen blev ophævet fra B's side, var forudset. Retten fandt, at opsigelsen burde være sket med en rimelig frist, hvilket skønsmæssigt blev sat til 3 måneder. B blev herefter dømt til at betale et garantihonorar i henhold til parternes kontrakt for 4 måneder regnet fra den 1. januar 1983 - 61.000 kr.

Gladsaxe civilrets dom

Den 18.1.1982 indgik A1 og sagsøgte, B, en "rammeaftale" om udvikling af administrativt softwareprogrammer til sagsøgtes hardware, mikrodatamat model CC 9010. Det hedder i aftalen bl.a.:

"01. Denne aftale er indtil 5.4.1982 opsigelig fra begge parter i forbindelse med statusmøderne den 29.1.1982 samt den 26.2.1982 og uden yderligere varsel. Med hensyn til punkt 09, forbliver aftalen dog i kraft til den 31.12.1982.

Aftalen forbliver i kraft sålænge softwaren forhandles af B på B's hardware model CC 9010 og model 9033.

02. Ophavs- og udnyttelsesretten til den under aftalen udviklede software med tilhørende dokumentation tilhører B fra det øjeblik B har foretaget den endelige godkendelse af de enkelte moduler.

Efter endelig godkendelse af de enkelte moduler garanterer A1 vederlagsfri rettelse af fejl inden for en 12 måneders periode, såfremt modulerne ikke fungerer i overensstemmelse med den af B godkendte systembeskrivelse.....

.....

Med hensyn til omfang og indhold af den i denne aftale omhandlede software, henvises til den i fællesskab mellem B og A1 udarbejdede og af B godkendte systembeskrivelse.

Såfremt systembeskrivelsen ikke er endelig godkendt senest den 5.4.1982 betragtes aftalen som opsagt."

Sagsøgte skulle stille et antal datamater til disposition under udarbejdelsen af softwaren, hvilket er overholdt.....

"05 Compilere, operativsystemer, manualer, disketter samt fornødent papir stilles til rådighed af B indtil 31.12.1982.

Hardware, compilere og operativsystemer vedligeholdes og opdateres af B.

.....
07. A1 sammenkalder til statusmøde hos B hver fredag kl. 14.00, hvor følgende gennemdrøftes:

- Sidste uges tidsplan sammenholdes med ny revideret tidsplan, og en eventuel ny fordeling af opgaverne kan foretages om ønsket.
- Resultatet af den forgangne uge præsenteres for B og sammenholdes med den af B godkendte analysebeskrivelse. (En eventuel test på maskinel kan forlanges af B)."

Det i pkt. 08 og 09 aftalte minimumsvederlag for kalenderåret 1982, 150.000,- kr. + moms, er betalt af sagsøgte. Pkt. 08,2 og pkt. 09,2 er sålydende:

"For kalenderåret 1983 og kalenderåret 1984 andrager den garanterede minimumsbetaling til A1 150.000,- kr. pr. kalenderår. De garanterede minimumsbeløb udbetales med 75.000,- kr. hver den 1.1. og 1.6. I det omfang de beløb, som faktisk kan faktureres af A1 i medfør af nærværende aftale, i årets løb overstiger de udbetalte garantibeløb, sker udbetalinger herefter månedsvis pr. den 1. i måneden baseret på sidste måneds fakturering."

.....
"I det tilfælde at aftalen ophæves på B's foranledning, udlåner B, som vederlag for den af A1 ydede indsats, 3 stk. model CC 9010 og 3 stk. Microline printere model 82 indtil den 31.12.1982, hvor A1 tilbageleverer det udlånte udstyr i fejlfri stand."

De pkt. 11 og 12 nævnte forpligtelser blev ikke aktuelle. Iflg. pkt. 13 forpligtede sagsøgte sig til at acceptere, at A1 overførte aftalen til et af ham til formålet stiftet selskab, nemlig sagsøgeren under denne sag, A.

Sagsøgeren præsenterede sin software på datamessen på Bellacentret i begyndelsen af april 1982, i hvilken forbindelse systembeskrivelsen ansås godkendt, jfr. aftalens pkt. 03; udviklingsarbejdet fortsatte i sommeren og efteråret 1982 i samarbejde mellem parternes medarbejdere, bl.a. med gentagne møder august til oktober måned.

Det foreløbige resultat af samarbejdet (en "pakke" omfat-

tende software og hardware) blev stillet til rådighed for forskellige pilotkunder. Et standardprogram (bogholderimaskiner med tilhørende software) blev leveret til S, der den 11.10. 1982 betalte et beløb på 27.084,- kr. Beløbet blev sendt til programmør J hos sagsøgte, der overgav det til sagsøgeren mod at få udleveret nogle fra S sendte disketter.

I en den 3.1.1983 dateret faktura afkræver sagsøgeren sagsøgte den i kontrakten pkt. 08,2 stk. nævnte minimumsbetaling for perioden 1. januar til 30. juni 1983, forfalden 1. januar, på incl. moms 91.500,- kr.; fakturaen er påført:

"Betalingsbetingelse": Kontant inden 8 dage.

Ved senere betaling påføres 2% rente pr. påbegyndt 30 dage fra fakturadato."

Den 4. samme måned sender sagsøgte sagsøgeren følgende skrivelse:

"Efter at have leveret vort 9010-softwaressystem til udvalgte pilotkunder, er der konstateret fejl og mangler i softwaren - se bilag 1 og 2 - som vi forventer udbedret hurtigst muligt af hensyn til snarlig levering til ventende kunder.

Samtidig udbeder vi os en tidsplan for levering af de udbedrede programmer med tilhørende SOURCE (opstillet i henhold til punkterne i bilag 1 og 2)."

Der medfulgte følgende notat vedrørende fejl og mangler i A's finanssystem (i skrivelsen betegnet bilag 1 og 2) af 27. 12.1982:

"Fejl og mangler konstateret ved dagligt arbejde med systemet hos 3 pilotkunder, listen er foreløbig, og det må anses for sandsynligt, at systemet er behæftet med flere fejl end heri angivet.

1. Ved fakturering med rabatudregning, bliver udskriften af rabatten korrekt, men den fratrukkede rabat bliver ikke bogført, og optræder senere som differencer.
2. Faktura/ordreregistrering med flere linier end hvad der er plads til i eet skærbillede, virker ikke, idet linier indsat i "næste" side overskriver tilsvarende linier på side 1.
3. Forsøges udskrift af fakturaer/ordrer etc. med mere end een side, forstyrres printet med en række uvedkommende linier, og linierne fra side 2 skrives på side 1 i stedet for allerede registrerede side 1 linier (se

- note 2).
4. Ved fremkaldning af fakturaer/ordrer for rettelse vises ingen af tidligere indtastede linier, og forsøges nye linier registreret, skrives disse oveni linierne 1 og frem (se ovenfor note 2).
 5. Registrering af manuelle tekstlinier på følgesedler skrives ikke ud på papir.
 6. Ved registrering af flere fakturaer/ordrer etc. efter hinanden er det i høj grad uhensigtsmæssigt, at systemet for hver gang returnerer til MENU'en.
 7. Systemet mangler mulighed for at kunne fakturere linier, der ønskes unddraget momsberegning, eksempelvis brevporto.
 8. Hvis en lagerpost (varenummer) er oprettet med værdierne "02" eller "03" m.fl. vil visningen af varelinien i skærbilledet være i orden som en varelinje, men på udskriften af faktura/ordre vil linien være opfattet som en systemkommando "2" hhv. "3", hvilket giver udskrifter med et ganske andet indhold end vist på skærmen.
 9. Ved registrering af fakturaer/ordrer skal der ikke kunne registreres antal og beløb på en varelinje type "0" - manuel tekst, idet beløb indsat på denne måde vises på skærmen men udskrives på faktura på anden måde og mangler ved bogføringen.
 10. Kreditnotaer nummereres ikke med dertil afsat nummerserie, men numrene udtages fra fakturanummerserien.
 11. Bogførte fakturaer medtages ikke på debitorkontoudtog!!
 12. Ved postering i funktion E21 til debitorer/kreditorer, foretages ingen postering på debitor/kreditor-samlekonto, hvorved det er umuligt at få balancer til at stemme!!!!!!
 13. Ved postering i funktion E21 til debitorer/kreditorer, posteres med forkert fortegn på debitor/kreditor-kontiene.
 14. Programmet E34B aborterer med følgende melding:
E34B SUBSCRIPT FAULT 00198.
Hvilket klart er en programmeringsfejl.
 15. Programmet F34 aborterer med følgende fejlmelding:
F34 A:03.KIF 23 05006(p)
på 2 forskellige datafiler, og på forskellige maskiner, hvorfor også denne fejl skal søges i programlogikken.
 16. Det er et stort irritationsmoment, at der ved "bladring" igennem felter i et billede skal anvendes funktionstast "A", når feltet skal bibeholdes, og "RETURN", hvis indholdet er ændret.
Af hensyn til betjeningsvenligheden, bør "RETURN" også kunne benyttes til at springe frem i billedet.
Trykkes der i øjeblikket på "RETURN" ved en fejltagelse, forsvinder indholdet af feltet, hvilket i høj grad er ubehageligt.

17. Der savnes mulighed for automatisk momsaflyftning og postering funktion E21 - bilagsregistrering.
18. Systemet bygger på muligheden for dynamisk at kunne ændre på hvilke diskunits de enkelte datafiler skal være beliggende på, men systemfilen - A1.SED - er fast kodet ind i programmerne til at være beliggende på unit B: (der ikke findes på CC 9010 med fast disk).
Systemet burde ved hver opstart spørge brugeren, hvor A1.SED er beliggende, eller denne oplysning burde ligge på programdisketterne i umiddelbart tilgængelig form, således at ændring til anden unit kan foretages på et øjeblik.
19. Systemet savner mulighed for dynamisk at kunne ændre på papirformater.
I systemfilen - A1.SED - bør informationer om længder på de enkelte blanketter være oplagret og tilgængelige for brugeren med ændringsmulighed.
20. B32 aborterer med følgende melding:
"Perform overlap 00350."

Den 11.1.1983 sendte sagsøgeren sagsøgte følgende svar:

"Vedr.: Fejl og mangler i A's CC 9010 system.

Det er klart, at vi positivt vil bistå med udbedringen af disse fejl og mangler, men vi må i denne forbindelse gøre opmærksom på, at J på vegne af B har testet og godkendt det leverede system med undtagelse af periodeskift for debitorer og kreditorer samt årsskifte for debitorer, kreditorer og finansregnskab.

Endvidere er en del af de omtalte fejl og mangler ændringer af den af B godkendte systemdesign, medens andre fejl og mangler skyldes, at der ved installationen hos de i brevet omtalte pilotkunder ikke benyttes den rigtige programversion. (Den til B af os udleverede nyeste programversion).

Da vi har erfaret, at omtalte fejl og mangler er fremkommet på et møde i december 1982 hos B, hvor et par forhandlere gennemgik deres problemer med systemet, er vi forundret over i denne forbindelse ikke at være blevet kontaktet. Således at vi allerede på daværende tidspunkt kunne tage stilling til disse.

Vi har, på trods af dette forhold, i det følgende punktvis besvaret den af os modtagne liste over fejl og mangler (dateret den 27.12.1982) og fremsendt den 01.01.83.

Samtidig vil vi anbefale, at der afholdes et møde, hvor vi i fællesskab gennemgår og ser på dokumentationen for omtalte fejl og mangler.

Vi håber på dette møde også at få fastlagt, hvorledes vi kan have adgang til et antal CC 9010 med diskette. Således at det er os muligt at ændre evt. fejl og mangler og opstille en tidsplan herfor.

1. Der er i systemdesignet ikke aftalt automatisk bogføring af varerabatter.
2. (Herunder punkt 3 og 4) Registrering af faktura/ordre over flere sider er ikke omfattet af systemdesignet, hvorfor dette ikke er muligt.
Hvis dette tilsyneladende er muligt, skyldes det en B-rettelser, hvilken vi ikke er i stand til at svare for.
5. Det er i systemdesignet besluttet at textlinier ikke skal udskrives på følgesedlen.
6. Det blev af J besluttet, at de til B leverede programversioner skulle returnere til MENU'en efter registreringen.
7. Det er udenfor det aftalte systemdesign, at der skal være mulighed for at unddrage fakturalinier for moms-beregning.
8. Varenumre med værdierne 2 og 3 fungerer udmærket i den til B nyeste udleverede programversion (24.-26. august 1982).
9. Vi er enige om, at det vil være hensigtsmæssigt at blænde disse felter af i registreringen af en 0-linie ved registrering af faktura/ordre.
- Men hvordan kan det ved en test tage mere end et halvt år før dette besluttet ændret.
10. (Herunder punkt 11 og 12) J afhentede i oktober 1982 en diskette hos adv. X, hvor denne integration fungerede.
13. Der er efter vore tests korrekt fortegn på posteringerne fra E21 i den nyeste programversion.
14. Programmodul E34B eksisterer ikke i sidste nye version af systemet. Hvorfor denne fejlmeddelelse undrer os.
15. Denne fejl betyder, at 03-filen ikke findes på disketten.
16. Styringen af cursor er i samarbejde med B's systemafdeling fastlagt i systemdesignet.
Endvidere er omtalte løsning ikke mulig i COBOL på en CC 9010. - Hvilket burde være B's systemafdeling bekendt.
17. Automatisk momsaflyftning er udenfor det aftalte systemdesign.
18. Den nuværende løsning, som gør det muligt i systemoplysningerne at definere, hvor en fil ønskes placeret, er noget der af os er foretaget ekstra ud over det aftalte systemdesign.
I øvrigt vil den omtalte systemændring ikke umiddelbart være mulig samt betyde rettelser og omkompilering af samtlige programmer.
19. Det er muligt, at der i systemet savnes mulighed for dynamisk ændring af papirformater.
- Men systemdesignet bygger på krav for papirformater udarbejdet af B's systemafdeling.

20. Fejlen "perform overlap" er rettet i programversion af den 26. august 1982, som er udleveret til J."

Tirsdag den 18. samme måned afholdtes møde hos sagsøgte. Fra sagsøgerens side deltog forretningsfører A2 og A1 og fra sagsøgtes side B1, B2 og B3. Fra sagsøgerens side blev det tilbudt at søge manglerne afhjulpnet, dog på betingelse af at sagsøgte først betalte det krævede beløb på 91.500,- kr. Sagsøgte opsigte imidlertid samme dag, ved følgende af direktør B4 underskrevne skrivelse, samarbejdet med øjeblikkelig virkning:

"Vedr.: Faktura nr. 8301001

Da det dags dato er konstateret, at det af Dem udviklede system til CC 9010 stadig ikke kører fejlfrit, opsiges hermed vort samarbejde.

Begrundelsen herfor er følgende:

1. Der er konstateret forsinkelse på over 6 måneder i forhold til aftale.
2. Der er konstateret fejl i programmel, der stadig ikke er rettet.
3. Hastigheden (eksekveringen) i programmerne er uacceptabel for en bruger og dermed for B.
4. De for systemet vigtigste programdele er for store og betyder handling, der gør systemet alt for langsomt.
5. Der er anvendt uhensigtsmæssig programmeringsteknik (statements) og for dårlig "fil-handling".

Ovennævnte punkter kan dokumenteres og bevidnes.

B må, for at kunne levere en for vore kunder hurtig og betjeningsvenlig programpakke, programmere forfra uden anvendelse af A's system.

Vi afstår derfor fra at markedsføre og sælge samt installere det af Dem udviklede system.

Salgs- og brugsret samt ophavsret tilfalder selvfølgelig A.

B afstår fra at anvende source- og objekt-koder eller dele heraf fra Deres system.

Af ovennævnte årsager bortfalder også ekstra betaling både af nævnte faktura samt fremtidige krav i denne henseende."

Sagsøgeren har derefter under nærværende sag ved stævning indleveret den 14.2.1983 oprindelig påstået sagsøgte dømt til - med procesrenter fra 1.1.1983 - at betale det i faktura af 3.1.1983 krævede beløb på 91.500,- kr.

Sagsøgte har påstået frifindelse samt selvstændig dom for 48.800,- kr. - med procesrente fra svarskriftets indlevering den 28.4.1983 - nemlig betaling for 2 mikrodatamater, leveret sagsøgeren pr. 31.12.1982, jfr. faktura nr. 7873.

Da sagsøgeren har anerkendt modkravet, er sagsøgerens endelige påstand betaling af 42.700,- kr. med renter heraf 2% pr. påbegyndt måned fra 3.1.1983, jfr. påtegning på faktura af denne dato. Sagsøgeren har derhos forbeholdt sig at påstå sagsøgte dømt til betaling af

raten pr.	1.6.1983	91.500,00 kr.	
"	"	1.1.1984	91.500,00 " og
"	"	1.6.1984	<u>91.500,00 "</u>

274.500,00 kr.

med tilsvarende rente som nu påstået.

Der er under sagen afholdt syn og skøn ved den af retten, efter indstilling fra "Erhvervslivets råd for elektronisk databehandling", udpegede skønsmand H. Skønsmanden har på grundlag af 7 skønsforretninger i perioden december 1983 til juli 1984 afgivet en 25 sider lang erklæring. - Der er godkendt en regning fra skønsmanden på 15.975,- kr., der foreløbig er betalt af sagsøgte.

Der er afgivet vidneforklaring af forretningsfører hos sagsøgeren, A2, af direktør B4 hos sagsøgte, af programmør J og af økonomichef B5.

Forretningsfører A2 har bl.a. forklaret, at han - der er medindehaver af A - virker som programmør, medens A1 er idégiveren. Kontrakten var opsat af sagsøgte og gennemset af dennes advokat. Straks efter 18.1.1982 startede man samarbejdet fra A's side med ham og A1 som deltagere og fra sagsøgte side B5 og J, der var kontaktmanden, der skulle søge at opnå godkendelse hos direktør B4. Produktet skabtes efterhånden ved gensidig idegivning. I august 1982 gennemgik afhørte med J detaljeret alle programmer (50-60 stk.) og fik dennes kommentarer; J sagde "nu bærer tingene", hvilket måt-

te opfattes som en faktisk godkendelse. I september solgte man standardpakken (der omfatter lagerstyring og fakturering, hvortil kom et ekstra exportsystem) til S i X-by, og B4 bad afhørte "få den i luften"; afhørte og A1 tog derfor over og brugte 10 dage til at installere softwaren hos S. De modtagne 27.087,- kr. var forhandleravance incl. betaling for denne installation. Sagsøgte folk fra Y-by vedligeholdte hardwaren i X-by, og afhørte ved, at anlægget kørte godt der.

I resten af efteråret havde man mindre mødeaktivitet, men manglede kun at udvikle årsregnskabet. Ambitionsniveauet steg dog hos begge parter: Man kilede mere ind i den lille 9010, idet man havde den større 9033 i tankerne. Hos sagsøgeren modtog man ingen reklamationer, før den med skrivelse af 4.1.1983 fremsendte mangelsliste. Man havde ikke været bekendt med, at materialet var sendt til pilotkunder og blev ikke tilkaldt til mødet med disse i december - men det er rigtigt, at afprøvning hos pilotkunder er normal procedure. Indtil mødet den 18.1.1983 havde forholdet været godt, men ved mødet var B2 meget aggressiv; dagen før havde man fra sagsøgte side forlangt, at man fra sagsøgeren kom med nogle nye disketter (fordi sagsøgte muligt havde brugt nogle forældede), men afhørte ville ikke udlevere dem, før man fik betalingen for 1. halvår 1983. - Foreholdt bemærkningerne i skønsrapporten pag. 10 forneden, hvorefter

"Source- og objektprogrammer er dokumenteret uens. Alle af A's benyttede er dateret 15.08.83 (hvilket synes mærkeligt), medens B's har varierende datoer,"

hævder afhørte, at de i august 1982 afleverede programmeller var fejlfri og faktisk blev godkendt, jfr. leverancen til S i X-by. Kun nogle årsprogrammer blev først leveret senere, meget muligt den 29.10.1982. - Foreholdt, at skønsmanden i sin rapport påviser over 20 mangler, mener afhørte, at skønsmanden her har lagt en tidligere version til grund, medens den af sagsøgeren den 15.8.1983 leverede samlede udgave i-

altfald indeholdt væsentlig færre fejl (herom henvises til skønsrapporten pag. 13-14). Afhørte mener ikke, at der i det januar 1983 foreliggende materiale var fejl - og tilføjer, at både han og A1 har ydet en langt større indsats end forudsat, idet ambitionsniveauet voksede.

Direktør B4 har bl.a. forklaret, at målsætningen var at blive færdig i juli 1982, men da begge parters programmører efterhånden indførte mere end først planlagt, trak det længere ud. De forskellige versioner, han modtog i tiden fra juli til ud på efteråret 1982, udsendte han til afprøvning hos 3 pilotkunder. Ved mødet med disse i december var de meget vrede og utilfredse med softwaren; afhørte - der var forberedt herpå - havde med vilje ikke indkaldt repræsentanter for sagsøgeren. Afhørte bemærker, at J ikke var bemyndiget til at godkende programmellerne - og afhørte har aldrig godkendt noget.

Skønsmanden har vedstået og uddybet den af ham afgivne skønserklæring, der pag. 24 indeholder følgende korte sammenfatning, foretaget juni 1984 efter det 6. skønsmøde:

"Det er ikke syns- og skønsmanden mulig at konstatere, ud fra de gennemførte syns- og skønforretninger, hvilke af de afprøvede udgaver, der i sin tid er overgivet til B, idet påstandene er modstridende, blot kan ganske klart konstateres, at den af B afprøvede version har indeholdt væsentlige mangler, medens den allerseneste version fra A var uden de påståede og konstaterede mangler."

Det er rigtigt, at sagsøgtes version stort set indeholdt de i den den 4.1.1983 fremsendte liste nævnte mangler; manglerne kunne have været rettet på få måneder. Hvad specielt det til S i X-by leverede fremgår det af skønsrapporten pag. 25-26 bl.a.:

"Programmerne blev i store træk færdigudviklet i X-by, idet A i op til flere week-ends arbejdede i campingvogn, opstillet på fabrikkens grund. Alle programmer var udviklede som standardprogrammer undtagen lagerprogrammerne, der var specielle for møbelbranchen.

Udvikling af programmer samt indkøring forløb planmæssigt, og den sidste gang A var behjælpelig i opstartfasen, var ved

kvartalsafslutningen i december 1982.

Det skal bemærkes, at hardware var købt hos B, men programmerne købt hos A til en fast pris.

Endvidere skal bemærkes, at S var den første i Danmark til at benytte de udviklede systemer.

Med fabrikkens ønske om bedre og rigtigere lagerstyring, blev 2. trin implementeret oktober 1983, og til orientering kan nævnes, at man byttede hardware med A i februar 1983.

S konkluderer, at man stort set har været endog meget tilfreds med programmet, som udelukkende har fungeret i bogholderiregie.

Man har med lethed betjent systemet, og de enkelte ting, der har været at udsætte, er blevet rettet, sommetider mod en mindre ekstrabetaling.".....

Programmør J har bl.a. forklaret, at han var ansat hos sagsøgte i 1982 indtil den 4. december. I august 1982 fungerede programmerne delvis, det der manglede kunne rettes på nogle uger. I oktober fandt den sidste større aflevering af disketter sted. Han ved, at der fra før sommerferien er sendt forskellige versioner ud til forhandlere (pilotkunder) både i København og provinsen med henblik på afprøvning og demonstration. Han har selv udleveret stof til en pilotkunde (G og M). Han kan ikke sige, hvad der måtte have manglet, da han sidst i november afleverede disketterne (både de nyeste og de i august leverede) til sine efterfølgere B1 og B6. Han har ikke afgivet nogen godkendelse på sagsøgtes vegne. Han har ikke hørt, at sagsøgte skulle have plan om at afbryde forbindelsen; ingen kunder sprang fra i hans tid, i begyndelsen var flere meget begejstrede. Afhørte skønner, at en mand vil være 2 år om at lave de programmer, A havde lavet.

Endelig har økonomichef B5, der ikke er EDB-mand, bl.a. forklaret, at man hos sagsøgte fra begyndelsen af 1982 og til ud på efteråret blev bedt om at afprøve de efterhånden afleverede disketter; der var op til efteråret væsentlige mangler; de i oktober afleverede versioner kender han ikke. Han har overværet flere kundedemonstrationer, nogle kunder var tilfredse, andre ikke.

Sagsøgeren har til støtte for sin påstand om, at sagsøgtes

ophævelse af aftalen er uberettiget, gjort gældende principalt I) at der er tale om mangelfri leverancer, subsidiært II) at reklamationen i januar 1983 var for sen, mest subsidiært III) at der da kun var tale om bagatelangler, som man fra sagsøgerens side tilbød at afhjælpe og kunne have afhjulpet på få måneder, jfr. skønsmandens udtalelse. Sagsøgeren har ad I nærmere anført, at det drejede sig om et udviklingsarbejde, hvori begge parter medvirkede, at ingen har hæftet sig ved datoen 1.7.1982, at det ikke er godtgjort, at programmerne ikke kørte i efteråret 1982, jfr. skønsmandens udtalelser om det til S i X-by leverede og vidnet J's forklaring, samt at også årsskifteregnskab er leveret, endelig at medens sagsøgeren har leveret rettidigt, betalte sagsøgte trods påkrav ikke sin ydelse pr. 1.1.1983, således at sagsøgte har gjort sig skyldig i klar misligholdelse.

Ad II og III har sagsøgeren anført, at det drejer sig om handelskøb, at sagsøgte ialtfald på grund af manglende rettidig undersøgelse har reklameret for sent, at sagsøgeren burde være indkaldt til mødet i december med pilotkunderne, og at sagsøgte muligt ikke har leveret pilotkunderne de fejlfri disketter.

IV. Endelig indeholder kontrakten ingen adgang til opsigelse. Bestemmelserne i dens pkt. 08, stk. 2 betyder, at sagsøgte har påtaget sig forpligtelse til at betale de aftalte beløb for garantiårene 1983 og 84. Skønsmanden har udtalt, at disse beløb ikke kan anses for urimelige. Det tilføjes, at der faktisk er sket godkendelse hen ad vejen, samt at sagsøgte intet varsel har givet. - Hvad endelig den seneste rentepåstand angår, har denne støtte i gentagne fakturaer, mod hvilke der ikke er gjort indsigelse vedrørende renteberegningen.

Sagsøgte har til støtte for sin frifindelsespåstand principalt gjort gældende, at da der enten slet intet er leveret, idet ingen af versionerne er godkendt, jfr. både J's og B4's

forklaringer, eller da også det i oktober 1982 leverede led af væsentlige mangler, ligesom årsskifteregnskab aldrig er leveret, har sagsøgte været beføjet til at ophæve aftalen. Det gøres ikke gældende, at der er leveret for sent, ligesom det ikke bestrides, at sagsøgeren har lavet godt arbejde til S i X-by. Men såvel den massive utilfredshed, der fremkom ved mødet med pilotkunderne i december 1982, jfr. den fremsendte liste af 27.12.1982, som skønsmandens erklæring - der bygger på de i oktober 1982 til rådighed stillede programpakker - er tilstrækkeligt bevis for tilstedeværelsen af mange, til dels væsentlige mangler.

Af mangelslisten fremgår således, at systemet ikke var i stand til at udføre en del elementære bogføringsrutiner, herunder bogføre en fratrukket rabat, anføre bogførte fakturaer på debitor/kreditor-samlekonto m.v.

Mikrodatamaten CC 9010 med det af A1 udarbejdede system har af sagsøgte været udbudt til salg hos ca. 10 forhandlere og har været installeret hos et par kunder. Samtlige forhandlere og kunder har imidlertid returneret datamat og system, idet systemet ikke kunne udføre bl.a. de ovenfor nævnte bogholderifunktioner.

Sagsøgte har reklameret så hurtigt, det efter produktets art har været muligt: da sagsøgte reklamerede den 4.1.1983, var man endnu ikke i mora med garantibetalingen, idet der i sagsøgerens faktura af 3.1. var givet 8 dages betalingsfrist. - Subsidiært må der ialtfald ud fra forudsætningssynspunkter - sagsøgte har intet salg opnået af samarbejdet - være adgang til at opsiges uden eller med et kort rimeligt varsel. I øvrigt fremgår det af aftalens pkt. 09, stk. 2, at muligheden for at aftalen ophæves af sagsøgte, er forudset, ligesom det af pkt. 01, sidste sætning fremgår, at aftalen kun er i kraft så længe sagsøgte forhandler sagsøgerens software.

- Hvad endelig den endelige rentepåstand angår, bestrides dennes rigtighed, idet rammeaftalen ingen rentebestemmelse indeholder.-

Retten bemærker: Det må efter det oplyste lægges til grund, at der ikke fra sagsøgtes side er sket nogen endelig godkendelse af sagsøgerens produkt; der er på den anden side ikke reklameret over det før den 4.1.1983. Med støtte i den da fremsendte mangelsliste og i skønsmandens sammenfatning - hvilken sidste må antages at bygge på undersøgelse af de seneste til sagsøgte leverede materialer (oktober 1982) - findes det godtgjort, at den leverede software led af så mange og delvis væsentlige mangler, at sagsøgte har været berettiget til at opsige den indgåede aftale, jfr. de af sagsøgte herom fremdragne bestemmelser i kontrakten. Idet opsigelsen dog findes at burde være sket med en rimelig frist, der passende kan sættes til mindst 3 måneder, vil sagsøgte være at dømme til at betale garantibeløbet for 4 måneder regnet fra 1.1.1983 eller incl. moms 61.000,- kr. Heri modregnes det af sagsøgeren anerkendte beløb på 48.800,- kr. Vedrørende renteberegningen vil der være at give sagsøgte medhold i overensstemmelse med det af denne herom anførte.

T h i k e n d e s f o r r e t :

Sagsøgte, B, bør inden 14 dage til sagsøgeren, A, betale 12.200,- kr. med procesrenter heraf fra 3.1.1983 til 31.12.1984 2% over Nationalbankens diskonto, fra den 1.1.1985 til betaling sker 6% over.

Sagsøgeren bør inden samme frist godtgøre sagsøgte skønsudgiften 15.975,- kr.

Ingen af parterne betaler sagsomkostninger til den anden.

VEJLE CIVILRETS DOM AF 24. JULI 1985
Bs 2586/83

K
mod
S

BRISTEDE FORUDSÆTNINGER: Antaget, at en for køberen af et EDB-anlæg væsentlig forudsætning var bristet, da det leverede anlæg havde en ringere kapacitet end det hidtil anvendte anlæg især med hensyn til specifikation inden for varegruppen. Efter de foreliggende omstændigheder fandtes sælgeren som den teknisk sagkyndige nærmest til at bære risikoen for, at en for køberen væsentlig og relevant driftsmæssig forudsætning svigtede.

FORUDSÆTNINGER (KØBERS): Selvom det ikke kunne anses for godtgjort, at køberen af et EDB-anlæg inden tilbudsgivningen over for sælgeren havde tilkendegivet sine forudsætninger om anlæggets kapacitet, blev det antaget, at det måtte være kendeligt for en sælger af et EDB-anlæg, at en køber af et anlæg til afløsning for et bestående forventer i hvert fald samme tekniske kapacitet og ikke tilbagegang på væsentlige punkter.

UNDERSØGELSESPLIKT, SÆLGERS: Der kunne ikke ved salg af et standard EDB-anlæg som det foreliggende stilles krav til sælgeren om forinden ud fra et eksisterende anlæg at foretage dyberegående analyse af den potentielle købers behov. Retten fandt dog, at sælgeren som særlig sagkyndig i et tilfælde som det foreliggende, hvor man var klar over betydningen af varenumrenes antal, og hvor en sagkyndig umiddelbart ud fra bilag til det eksisterende anlæg kan konstatere, at det hid-

til anvendte nummersystem har større kapacitet end det nye, burde have foretaget en nøjere gennemgang af de to nummersystemer med køberen.

LITTERATUR: Blume, s. 93-97.

K var i forsommeren 1982 kommet i kontakt med EDB-firmaet S, da K ønskede at udskifte sit eksisterende EDB-anlæg med et nyt. En konsulent fra S aflagde besøg hos K, og den 3. juni s.å. afgav S et tilbud til K om levering af en micro-computer og en printer for en pris af 49.200 kr. incl. systemarbejde, programmering, levering og igangsætning. Samtidig afgav S tilbud om at udføre elektronisk databehandling på grundlag af K's forventede arbejde med faktureringscomputeren. Tilbudet blev accepteret, og den 10. august 1982 blev faktureringscomputeren installeret hos K.

Det viste sig imidlertid snart, at det nye anlæg ikke havde samme kapacitet som det gamle til at foretage den automatiske fakturering, som K hidtil havde anvendt. Det væsentligste problem var, at den leverede maskine ikke kunne rumme de 500 varekonti med underliggende numre til specifikation af materialer, farver osv., som K havde brug for. Ved skrivelse af 18. februar 1983 hævdede K handelen under henvisning til, at anlægget ikke kunne anvendes i virksomheden og ikke opfyldte det, som var lovet i tilbudet af 3. juni 1982.

Da S ikke ville anerkende ophævelsen, anlagde K den 31. oktober 1983 sag mod S, hvor K påstod S tilpligtet mod udlevering af det leverede udstyr at betale K 67.271 kr., samt anerkende, at aftalen om elektronisk databehandling var uforbindende for K. K gjorde gældende, at computeren var uændelig til virksomhedens formål, hvorfor en væsentlig forudsætning for købet af anlægget og for indgåelsen af aftalen

om databehandling var bristet. Risikoen for denne forudsætnings svigten måtte hvile på S, der som professionel sælger af EDB-udstyr havde haft adgang til at undersøge og direkte var blevet forevist et materiale hidrørende fra det af K hidtil anvendte system, som klart havde vist S's konsulent, hvilke forventninger K måtte have til det nye anlæg.

S påstod frifindelse og anførte til støtte herfor, at der ikke forelå bristede forudsætninger, som havde været væsentlige og kendelige for S, og som kunne berettige til hæveadgang. S gjorde endvidere gældende, at tilbudet ikke var afgivet på grundlag af S's indgående undersøgelser på K's virksomhed, men på grundlag af de af K selv meddelte oplysninger. Aftalerne var indgået på grundlag af et udførligt specificeret tilbud, der nøje beskrev de ydelser, som S's anlæg ville kunne præstere. K havde ikke oplyst S om de forventninger, man havde til det ny anlæg, og risikoen for de svigtende forudsætninger måtte derfor alene påhvile K.

Der blev afholdt syn og skøn under sagen.

Civilretten i Vejle lagde til grund, at det havde været af væsentlig betydning for K, at et nyt datasystem ikke ville medføre forringelse af det hidtidige systems kapacitet især med hensyn til specifikation indenfor varegruppen. Selvom det ikke kunne anses for godtgjort, at K inden tilbudsgivningen havde tilkendegivet denne forudsætning for S's repræsentant eller udtalt sig om, at det nye system skulle kunne det samme som det gamle, måtte det være en for S kendelig forudsætning, at en køber af et anlæg til afløsning af et bestående forventer i hvert fald samme tekniske kapacitet og ikke en tilbagegang på væsentlige punkter, og at antallet af varenumre i et til et handelsfirma leveret system er af væsentlig betydning.

Selvom der måtte gives S medhold i, at der ikke ved salg af et anlæg som det pågældende kunne stilles krav til en sælger om forinden ud fra et eksisterende anlæg at foretage en

dyberegående analyse af den potentielle købers behov, fandt retten, at S som særlig sagkyndig i tilfælde som det foreliggende, hvor man var klar over betydningen af varenumrenes antal, og hvor en sagkyndig umiddelbart ud fra bilag til det eksisterende anlæg kunne konstatere, at det hidtil anvendte varenummersystem havde større kapacitet end det nye, burde have foretaget en nøjere gennemgang af de to nummersystemer med K. Det kunne ikke antages, at K som ikke EDB-sagkyndig havde haft mulighed for at opdage manglen, før opretningen af det nye system begyndte.

Retten fandt, at S efter de foreliggende omstændigheder som den teknisk sagkyndige var nærmest til at bære risikoen for, at en for K væsentlig og relevant driftsmæssig forudsætning svigtede, og den af K foretagne ophævelse af handelen og den indgåede kontrakt om databehandling måtte derfor anses for at have været berettiget. K's påstand blev herefter taget til følge i overensstemmelse med støvningen.

Vejle civilrets dom

Under denne sag, der er anlagt 31. oktober 1983, har sagsøgeren K v/K1 påstået S tilpligtet til mod udlevering af et stk. 90.921 UNIMAT-faktureringscomputer med tilhørende Microline 82 A printer og 30 minidisketter at betale sagsøgeren kr. 67.271,00 med sædvanlig procesrente heraf fra sagsanlæg til betaling sker, samt anerkende, at aftalen af 9. juni 1982 om elektronisk databehandling på LODS 10-regnskabs-system er uforbindende for sagsøgeren.

Sagsøgeren driver en virksomhed med fabrikation og salg af tasker, kufferter o.l., som dels sælges på hjemmemarkedet ved afsætning til detailhandlere og til industrikunder og dels på et større antal eksportmarkeder. Sagsøgeren har i en årrække til sin bogføring og fakturering benyttet en

Philips kontorcomputer P 358. I denne registreres elektronisk en række data vedrørende sagsøgerens produkter, herunder ved hjælp af koder skindsorter, farve m.v. Endvidere kan indkodes de af sagsøgeren anvendte differentierede rabatter til forskellige kategorier af kunder, de varierende provisionssatser, der er aftalt for forskellige salgskanaler, og de valutakurser på grundlag af hvilke udfaktureringen til eksportmarkederne fastsættes. På grundlag af disse indtastede oplysninger foretager computeren automatisk udskrivning af fakturaer med udregning af pris i dansk eller udenlandsk valuta, angivelse af varens art, farve m.v. i fakturetekst og for eksportmarkederne omregnet til den relevante valuta. Anlægget kan udskrive opstillinger af statistisk art og foretager i øvrigt automatisk bogføring af debitor- og kreditorconti, lige som virksomhedens hovedbogholderi føres derpå. Der anvendes kontokort.

I forsommeren 1982 kom sagsøgeren i kontakt med sagsøgte, da man var blevet interesseret i at udskifte det eksisterende anlæg med et af de af sagsøgte forhandlede. En konsulent fra sagsøgtes firma aflagde besøg på sagsøgerens virksomhed, og den 3. juni afgav sagsøgte et tilbud til sagsøgeren om levering af en UNIMAT-microcomputer og en Microline 82 A printer for en pris af 49.200,00 kr. incl. systemarbejde, programmering, levering og igangsætning. Tilbuddet omfattede ikke disketter og etableringsomkostninger. Samtidigt afgav sagsøgte tilbud om at udføre elektronisk databehandling på grundlag af sagsøgerens forventede arbejde med faktureringscomputeren. Den elektroniske databehandling skulle ske på grundlag af LODS 10 regnskabssystemet. Tilbuddet accepteredes, og den 10. august installeredes faktureringscomputeren. Fra juli måned afholdtes på sagsøgerens virksomhed en række møder mellem en konsulent fra sagsøgte og ansatte i sagsøgerens bogholderi, hvor man drøftede den nærmere udformning og igangsættelsen af regnskabssystemet. Efterhånden som man forsøgte at over-

føre data fra sagsøgerens hidtidige Philipsanlæg til det nye, viste det sig, at det nye ikke havde samme kapacitet som det gamle til at foretage den automatiske fakturering, som sagsøgeren hidtil havde anvendt. Blandt andet kunne det ikke rumme udspecificering af farver og sorter, foretage automatisk beregning af provision eller beregne fakturabeløb i fremmed valuta. Ved skrivelse af 18. februar 1983 hævdede sagsøgeren handelen under henvisning til, at anlægget ikke kunne anvendes i virksomheden og ikke opfyldte det, som var lovet i tilbuddet af 3. juni 1982. De 67.271 kr. var blevet betalt 30/11-1982.

Da sagsøgte ikke ville anerkende ophævelsen, anlagde sagsøgeren denne sag, hvorunder han har gjort gældende, at der, da computeren er uanvendelig til sagsøgerens formål, er bristet en væsentlig forudsætning for købet af anlægget og for indgåelsen af aftalen om databehandling. Risikoen for denne forudsætnings svigten må hvile på sagsøgte, der som professionel sælger af EDB-udstyr har haft adgang til at undersøge og direkte er blevet forevist et materiale hidrørende fra det af sagsøgeren hidtil anvendte system, som klart har vist sagsøgtes konsulent, eller i hvert fald har burdet gøre det, hvilke forventninger sagsøgeren måtte have til det nye anlæg.

Sagsøgte har påstået frifindelse og har til støtte herfor anført, at der ikke foreligger bristede forudsætninger, som har været væsentlige og kendelige for sagsøgte og har kunnet berettige til hæveadgang. Tilbuddet er ikke afgivet på grundlag af sagsøgtes indgående undersøgelser på sagsøgerens virksomhed, men på grundlag af de af sagsøgeren selv meddelte oplysninger. Aftalerne er indgået på grundlag af et udførligt specificeret tilbud, der nøje har beskrevet de ydelser, som sagsøgtes anlæg ville kunne præstere. Sagsøgeren har ikke oplyst sagsøgte om de forventninger, man havde til det nye anlæg, og risikoen for de svigtende forudsætninger må derfor alene påhvile sagsøgeren.

I sagsøgte tilbud af 3. juni 1982 om udførelse af elektronisk databehandling og om levering af UNIMAT-computeren er bl.a. anført følgende:

"Hermed fremsender vi ifølge aftale ved behageligt møde på Deres kontor en oversigt over de omkostninger, der vil påløbe ved udførelse af elektronisk databehandling for Deres virksomhed.

1. SYSTEMET

Opgaven løses ved kørsel på det af S udviklede standardsystem

LODS 10.

Systemet består af en række moduler, der individuelt kan sammensættes, således at netop Deres behov for information dækkes. I Deres virksomhed foreslås følgende moduler anvendt:

Debitorbogholderi
Hovedbogholderi
Statistiksystem

.....

2. DATAMÆNGDER

Som grundlag for vurdering af opgavens omfang er følgende datamængder og antal konti opgivet af Dem:

Antal bilag pr. måned:

Salgsfakturaer	300
Gnsn. antal varelinier	10
Kasseposterings debitorer	400
Hovedbogsposteringer	500

Antal konti:

Debitorkonti ialt	1.000
Heraf m/saldo	300
Hovedbogskonti ialt	250
Heraf m/bevægelse	100
Varekonti	500

.....

UNIMAT-faktureringscomputer:

Som faktureringscomputer har vi fornøjelsen at kunne tilbyde Dem ovennævnte, som består af:

1 centralenhed med 48KB
Alfanumerisk tastatur
2 diskettestationer
Dataskærm med 24 linier á 80 tegn
1 Mikroline 82 A printer

Pris: kr. 49.200,00.

I prisen er inkluderet systemarbejde, programmering, levering og igangsætning.

.....

UNIMAT-faktureringscomputeren er specielt programmeret til S's systemer, og det betyder for Dem, at De kan være helt sikker på at få en gennemprøvet totalløsning.

På UNIMAT er indbygget flere kontrolmuligheder, således at man opnår maksimal sikkerhed for fejlfri registreringer. Man kan på maskinen selv oprette og ændre konti, og det er muligt at registrere individuelle tekster på posteringer."

Den månedlige driftsudgift til sagsøgtes databehandling eller LODS 10-systemet var i tilbuddet anført til 2.509 kr. og etableringsudgifterne til 6.062 kr.

Den 8. juli 1982 afholdtes et møde i sagsøgerens firma med deltagelse af direktør K1, bogholder K2, revisor Y og konsulenterne S1 og S2 fra det sagsøgte firma. Sidstnævnte tilsendte dagen efter sagsøgeren et 4 siders referat af det på mødet drøftede. Det fremgår heraf, at man bl.a. drøftede fakturering i fremmed mønt, bogføring af udenlandske debitorer, automatisk renteberegning, varekartotek, debitorkartotek og automatisk bogføring af varesalget. Om varekartoteket var anført, at det skulle indeholde følgende oplysninger: varenummer, varetækst, salgspris, stykbeholdning samt eventuel kostpris. "Varenummer" var angivet med 6 cifre, hvoraf 4 cifre skulle udgøre løbenr., 1 ciffer vise pris/kvalitet/materiale/farve og 1 ciffer arten af vare, dvs. om det var 1. K, 2. Z, 3. Reparationer, 4. Diverse. Den 21. oktober havde S2 et møde hos sagsøgeren, og af et referat fremgår, at der bl.a. aftaltes ændring i "varenummer", som blev på 7 cifre, således at materiale og farve fik hvert sit ciffer. I et referat til sagsøgeren af et møde 26. november meddelte S2, at afvigende salgspriser for industrikunder i forhold til de normale listepriiser ikke kunne udregnes automatisk, men måtte indtastes manuelt. Ifølge referatet af et møde den 15. december drøftede man bl.a. fakturering af industrikunder, rabatter og varekartotek, og referatet indeholdte om de sidste punkter følgende:

"Rabatter:

Rabatter indtastes manuelt som totalrabat på fakturaen eller

som linierabatter.

Varekartotek:

En nøje gennemgang af Deres varenumre viser, at De har betydeligt flere varenumre end først antaget. Da der er en begrænsning på UNIMAT'en, som siger max. 1.200 varenumre, blev det aftalt, at De inden fredag den 17. december 1982 laver en opgørelse over antallet af numre, som De forventer at bruge fremover. Skulle denne opgørelse udmunde i, at der ikke er plads på UNIMAT'en, blev følgende løsninger foreslået:

- a) Varerne oprettes uden farve, men med materiale og salgspris. Herefter kan farven indtastes som tekstlinje under faktureringen.
- b) Alternativ omlægning til en maskine med mere kapacitet."

Den 15. januar 1983 skrev sagsøgeren således til sagsøgte:

"Med ref. til behagelig telefonsamtale d.d. bedes De venligst bekræfte, at firmaet K ved køb af større anlæg vil få det lev. modregnet til fuld indkøbspris.

Firmaet K er interesseret i at anskaffe et selvstændigt system som omtalt telefonisk. De bedes venligst orientere firmaet, hvor hurtigt S vil være leveringsdygtige, samt tilsende firmaet de for det nye anlæg relevante tekniske data.

Endeligt bedes De vejlede firmaet, hvorledes vi i den mellemliggende periode skal forholde os med hensyn til det af Dem lev. UNIMAT-system.

Det er vores håb, at De vil bidrage til, at den indgåede handel vil resultere i et funktionsdygtigt datasystem, som kan bidrage til et positivt samarbejde fremover."

Sagsøgte sendte den 3. februar sagsøgeren et tilbud på installation af et dataanlæg NCR 9010 - minidatamat - til en pris af 175.000 kr., hvori skulle fragt 49.200 kr. for tilbagekøb af UNIMAT-computeren.

Den 18. februar hævdede sagsøgeren handelen i sålydende skrivelse:

"Vi har modtaget Deres skrivelse af 3. ds.

Vi finder ikke, at spørgsmålet om eventuelt køb af et nyt anlæg, der tidligst kan leveres til august, kan kædes sammen med afviklingen af det af Dem tidligere leverede anlæg, som vi ikke kan anvende, og ikke klare os med til august.

Det er gennem vores drøftelser blevet helt klart, og også erkendt af Dem, at det anlæg, som De har leveret, ikke kan anvendes i vores virksomhed, og at det ikke opfylder det, som var lovet i Deres brev af 3. juni 1982.

Vi må derfor ophæve denne handel og forlange, at De tager anlægget tilbage og godtgør os, de af os betalte kr. 67.270,80. Beløbet må vi forlange indbetalt inden udgangen af denne måned, naturligvis mod at anlægget står til Deres disposition.

De store omkostninger vi i øvrigt selv har afholdt, vil vi efter omstændighederne, og hvis spørgsmålet afvikles som ovenfor nævnt, selv bære.

Når dette spørgsmål er afviklet som ovenfor nævnt, vil vi vurdere Deres oplæg af 3. februar d.å. vedrørende et nyt anlæg, idet vi dog på grundlag af de uheldige erfaringer vi har haft i første omgang vil være nødt til at søge egen uafhængig rådgivning."

Sagsøgtes svar af 28. februar var sålydende:

"Vedrørende Deres brev af 18. februar 1983, hvori De ønsker at ophæve handelen omkring den af os leverede UNIMAT, skal vi herved meddele Dem, at vi ikke ønsker at tilbagetage det købte udstyr.

Leveringen af udstyret er sket baseret på vort tilbud af 3. juni 1982, hvoraf det fremgår, at Deres vareregnskab indeholder 500 lagerkonti.

Med dette antal varekonti ville det være muligt at køre systemet på den af Dem købte UNIMAT. Da det senere viser sig, at disse oplysninger omkring antallet af varekonti ikke er i overensstemmelse med de faktiske forhold, er dette ændrede forudsætninger, som De burde have gjort opmærksom på i tilbudsituationen.

Vi har derfor tilbudt Dem et større anlæg, som kan løse opgaven under de ændrede forudsætninger. Såfremt De ikke ønsker at gøre brug af dette tilbud, vil vi ikke tilbagekøbe den af Dem købte UNIMAT. Vi kan muligvis i den situation overveje at frigøre Dem for den indgåede databehandlingsaftale på vort LODS 10-system."

Sagsøgeren har under sagen begæret foretaget syn og skøn ved en af EDB-rådet udpeget skønsmand, hvilket mod sagsøgtes protest blev imødekommet i rettens kendelse af 17. oktober 1984.

Sagsøgerens spørgsmål til skønsmanden var følgende:

"Spørgsmål 1: Skønsmanden bedes foretage en sammenligning af firma K's hidtidige bogførings- og faktureringsanlæg Philips kontorcomputer P 358's og den af S leverede 90.921 UNIMAT-faktureringscomputers kapacitet med hensyn til

- 1) fakturering, herunder specifikation og fakturering af individuelle salgspriser for industrikunder, fordelingen af salget til industrikunder, fordelingen af Galleri K og Z, automatisk registrering, beregningen og

- udskrivning af rabat, automatisk registrering, beregning og udskrivning af forhandlerprovision, automatisk fakturering med udregning af priser i dansk eller udenlandsk valuta, angivelse af varens art, farve m.v. i fakturatekst, for eksportmarkederne automatisk omregnet til den relevante valuta, samt udarbejdelse af statistiske oplysninger om fordelingen af salget på enkelte repræsentanter, på kategorier af kunder og på produkter,
- 2) debitorkontering, automatisk bogføring af debitorkonti, antallet af debitorkonti, muligheden for indtastning af specificerede kundeoplysninger inden for hvert kundenummer,
 - 3) varekontering, antallet af varekonti, muligheden for indtastning af oplysninger om varens løbenummer, fabrikat, pris, kvalitet, materiale og farve,
 - 4) hovedbogholderi, konteringsmuligheder, specifikation af kunder (udenlandske kunder/industrikunder), specifikation af salg i fremmed mønt og automatisk renteberegning i dansk og fremmed mønt."

Sagsøgttes spørgsmål var følgende:

"5.

Syns- og skønsmanden bedes oplyse, hvad en Philips kontorcomputer, P 358, kostede den 3. juni 1982.

6.

Såfremt den pågældende computer ikke var på markedet på dette tidspunkt bedes det oplyst, hvad den nærmest tilsvarende computer kostede på det pågældende tidspunkt.

7.

Syns- og skønsmanden bedes endvidere oplyse, om der inden for EDB-branchen findes kutyme for, at en leverandør af et EDB-anlæg har pligt til at foretage en indgående undersøgelse af kundens hidtidige anlægs kapacitet, uden at der foreligger særskilt aftale herom.

Såfremt spørgsmålet besvares bekræftende, bedes det oplyst, om leverandøren af EDB-anlægget er berettiget til at beregne sig vederlag for en sådan undersøgelse."

Skønsmanden konsulent, cand.scient.oecon. B har i sin erklæring af 25. januar 1985 givet en beskrivelse af de 2 EDB-maskiner og deres funktioner. Han har ikke besvaret spørgsmålene enkeltvis i nummerorden, idet han har fundet nogle af dem meget omfattende og for overskuelighedens skyld har opdelt dem. Erklæringen slutter med følgende sammenfatning:

"8. SAMMENFATNING

Når der ses bort fra den lidt langsommelige betjening af P

358-systemet, dækker dette system K's behov. Derfor sammenlignes UNIMAT-systemet i forhold til P 358-systemet.

8.1. Systemløsning

UNIMAT-systemet vil medføre en forsinkelse af en række forretningsgange, idet databehandlingen skal foregå månedligt eller ugentligt hos S.

8.2. Hukommelse

Med den opbygning varekartoteket har i LODS 10-standardsystemet, er kapaciteten af UNIMAT'ens diskettestationer for lille til K's behov.

8.3. Nummersystemer og kartoteker

Nummersystemet og kartotekerne på UNIMAT'en kan ikke rumme de oplysninger, der er nødvendige for automatisk at udføre en række funktioner så som fakturering med rabat, tilskrivning af sælgerprovision og fakturering i fremmed valuta.

8.4. Funktioner

På grund af manglende oplysninger er det som nævnt ikke muligt at udføre visse funktioner. Funktioner som fakturering til rabatpris og fakturering i fremmed valuta kan udføres, men som manuelle rutiner.

Statistikmulighederne på UNIMAT'en/S er begrænset af manglende oplysninger. På de oplysninger, der er registreret i systemet, er der til gengæld næsten ubegrænsede statistikmuligheder."

Spørgsmålene 5-7 er særskilt besvaret således:

"7.12. Pris på Philips kontorcomputer d. 3. juni 1982 (5)
Den pågældende fakturerings- og bogholderimaskine er udgået af Philips program for mere end 5 år siden.

7.13. Prisen på et tilsvarende anlæg (6)

På det pågældende tidspunkt var kontokortbaserede faktureringsautomater stort set blevet udkonkurreret af mini- og microcomputere. Det er derfor mest nærliggende, at sammenligne med en microcomputer. Denne skulle i så tilfælde have et større sekundært lager end den af S leverede UNIMAT. Med 5 mill. karakterer kostede en sådan computer ca. 70.000 kr. Hertil kommer programmer til fakturering og bogholderi, som ville koste ca. 20.000 kr.

Hvis disse priser skal sammenlignes med UNIMAT-løsningen, skal udgiften til databehandlingen hos S tages i betragtning.

7.14. EDB-branchens kutyme vedrørende undersøgelse og rådgivning (7)

Dette spørgsmål falder efter min mening uden for skønsmandens område, og der henvises derfor til EDB-systemleverandørernes Forening, Borgergade 30 st., 1300 Kbh. K eller til EDB-rådet."

Sagsøgeren K1 har forklaret, at han har drevet sin virksomhed med salg af lædervarer siden 1950. Han har ca. 500 varekonti, dvs. ca. 500 modeller i kufferter og tasker, og hver model findes i forskellige materialer og farver. Philipscomputeren havde i 1982 været brugt i firmaet i ca. 10 år, og den fungerede stadig udmærket, og den dækkede deres behov, idet den havde alle de for firmaet nødvendige funktioner. På grund af sin alder var den ret langsom, og når der blev faktureret på den, kunne der ikke samtidig bogføres, hvilket var et irritationsmoment. Han var derfor interesseret i at få en nyere maskine med mulighed for at få noget af det regnskabsmæssige lavet uden for huset. Revisor Y fortalte, at han selv havde en computer fra det sagsøgte firma, og derfor kom sagsøgeren i kontakt med dette firma. Konsulent S1 kom på virksomheden flere gange, og ved det første møde sagde sagsøgeren til ham, at han havde fri adgang til at undersøge Philipsmaskinen, og at alle kontokort og bilag i bogholderiet var til hans disposition til gennemgang. Han kan ikke i dag huske, hvorledes ordene faldt, men han tilkendegav over for S1, at opgaven var at få en maskine, der kunne mere, end den man havde. Han husker ikke i dag, om han har talt med S1 om, at der var 500 varekonti med underliggende numre til specifikation af materialer, farver osv., men det fremgik klart af de bilag og fakturaer, som var stillet til S1's rådighed. På mødet med S2 den 8. juli, blev alle konti grundigt gennemdrøftet, således som det også fremgår af referatet. Han har ingen særlig EDB-erfaring selv, men han havde fuld tillid til, at det sagsøgte firma som et ekspertfirma ville levere et anlæg, som han kunne bruge. Den leverede maskine kan ikke bruges af firmaet, fordi den ikke kan rumme de 500 varekonti, som man har brug for. Havde det alene været problemet med provisionen til repræsentanterne og de forskellige rabatter til de forskellige kunder, som på den nye maskine skulle indtastes manuelt, havde man nok klaret

det og havde kunnet bruge maskinen. Efter at det i december måned var blevet klart, at den leverede maskine ikke kunne bruges, håbede han fortsat på at få en løsning på problemerne. I januar måned tilbød det sagsøgte firma ham en større maskine, som ikke havde været på markedet, da han havde bestilt UNIMAT'en. Han regnede i begyndelsen med, at den kunne leveres i løbet af 1 måned eller 2, men da det viste sig, at den først kunne leveres langt hen på året, opgav han tanken om fortsat at forsøge en løsning med sagsøgte, og herefter hævdede han handelen. Sagsøgte havde i januar talt om en langt hurtigere levering end den 15. august. Sagsøgeren mener ikke, at man var bagud med bogføringen i sommeren 1982.

Direktør S3 har forklaret, at han i 1982-83 var økonomidirektør i det sagsøgte firma, og han kom først ind i sagen, da tvisten var opstået. Firmaet sælger standard datasystemer, især til industrivirksomheder, og leverer ikke skræddersyede systemer. Det fremgår også af det tilbud, som sagsøgeren fik, at det drejede sig om et standardssystem. Man leverede en standardmodulkasse, og de enkelte moduler kan så sammenstilles på forskellig måde, således at man dækker kundens individuelle behov. En microcomputer som den af skønsmanden omtalte med 5 mill. karakterer havde sagsøgte ikke i 1982-83. Det tilbudte anlæg til 175.000 kr. er mere avanceret end anlægget med de 5 mill. karakterer. Repræsentantens avance ved salg af en maskine til 49.500 kr. er naturligt mindre, end avancen ved salg af en dyrere maskine. Det er derfor vigtigt for den enkelte sælger at holde styr på sit tidsforbrug, for ellers forsvinder avancen.

S1 har forklaret, at han i 1982 var salgskonsulent i sagsøgtes handels- og afdeling i X-by. Revisor Y kontaktede ham og sagde, at sagsøgeren havde et anlæg, som han ønskede udskiftet. Vidnet husker ikke, om der blev givet nogen begrundelse. Han aflagde et besøg på sagsøgerens virksomhed, inden han afgav tilbuddet. Under besøget talte han med

sagsøgeren og muligvis også med bogholderen. Y var til stede. Mødet startede med, at sagsøgeren fortalte om sin virksomhed i almindelighed. Herefter talte de om sagsøgerens datamængde generelt. Ud fra de givne data vurderede vidnet, at UNIMAT'en havde tilstrækkelig kapacitet og sagtens kunne løse de opgaver, som var i sagsøgerens virksomhed. Han fik ingen dybere indsigt i bogholderiet. Det er nok muligt, at han har set fakturaer, men han ved ikke, om det var ved det møde eller senere. Han havde intet nærmere kendskab til den Philipscomputer, som sagsøgeren havde stående. Han kendte kun navnet. Det blev på mødet oplyst, at antallet af varenumre var 500, men der blev intet oplyst om undernumre. Han erindrer ikke, om der blev talt om, at der inden for de enkelte varenumre var specifikationer. Det har nok været omtalt, men han ved det ikke. Han er helt sikker på, at man ikke omtalte provision til sælger eller automatisk rabat. Det er normale ting og er som regel ikke noget problem. UNIMAT-computeren kan klare rabattræk. Der blev ikke talt om industrikunder ctr. detailkunder. Det blev på mødet nævnt, at UNIMAT'en var en standarddatamat med et standardprogram. Man talte ikke om anlæggets præstationer. Han husker ikke, om der var møder efter tilbuddets fremsendelse og inden underskriften, men han var med til det såkaldte overdragelsesmøde den 8. juli som sælgerkonsulent. Han er ikke af sagsøgeren blevet stillet over for et krav om, at den nye maskine skulle kunne det samme som den gamle. Det var vidnet, som i februar 1983 fremsendte tilbuddet på den nye maskine af mærket 9010, efter at S2 havde meddelt ham, at sagsøgeren gerne ville have en alternativ løsning. Han kendte sagsøgerens behov fra tidligere og foretog intet nyt besøg. Maskinen kunne være blevet leveret efter den 1. august. Han er uddannet på Niels Brock og har været selvstændig inden for detailhandel. Han blev ansat i det søgte firma den 1. juni 1980 og har gennemgået diverse kurser. Hans nøjagtige titel er EDB-salgsmedarbejder.

Grundlaget for hans vurdering af sagsøgerens behov var det ene ovenfor omtalte møde.

S2 har forklaret, at han er ansat som ekstern systemkonsulent i det sagsøgte firma, og hans arbejde består i opstart af kunderne. Hans første besøg hos sagsøgeren var det såkaldte overdragelsesmøde den 8. juli 1982. Han havde lavet et programmeringsoplæg, og man drøftede herefter de forskellige punkter, der er anført i hans referat af 9. juli. Under drøftelserne om varekartoteket talte man om, hvor mange cifre der skulle være i varenummeret. Man var inde på, at nummeret skulle bestå af et løbenummer + 1 ciffer, der skulle dække farve- og skindtype. Han fik at vide, at man ikke kom over 500 varenumre. Efter hans opfattelse er en vareartikel lig med 1 nummer. Han spurgte udtrykkeligt, om de nu var sikker på, at der ikke blev mere end 500 numre, når man kombinerede farve og materiale. Sagsøgeren sagde nej hertil, og der kom en bemærkning om, at han jo selv kunne gå ind i udstillingslokalet og se efter. Han gennemgik fakturaer og så også vare- og debitor-kontokort under mødet. Der blev talt om rabatter, og vidnet nævnte, at individuelle rabatter skulle indtastes manuelt, hvilket der ingen bemærkninger kom til. Hans mødereferat blev ikke kommenteret fra sagsøgerens side. De havde forventet at kunne starte den 1. september, og det blev aftalt, at maskinen skulle afleveres så hurtigt som muligt. I begyndelsen af august måned afleverede sagsøgte programmerne og maskinen, og vidnet gav instruktion omkring den 6.-7. august. Derefter hørte han intet fra sagsøgeren, hvorfor han engang i september måned kontaktede firmaet og talte med bogholderen. Hun havde på det første møde oplyst, at de var ca. 2 måneder bagud med bogholderiet, og i september meddelte hun, at hun ikke havde haft tid til at gå i gang med den nye maskine, da hun fortsat var bagefter. I oktober måned ringede hun og bad om et nyt møde, hvilket førte til mødet den 21. oktober. Sagsøgeren var ikke indblandet i drøf-

telserne den dag. Man gik ud fra det på julimødet drøftede, og de ændringer, der blev foretaget, skete på baggrund af ønsker af en ny revisor, som havde afløst Y. Vidnet husker ikke, om man drøftede antallet af varenumre, men der var på det tidspunkt ingen advarsel om, at der ville blive problemer her. I november måned kom problemet om fakturering af afvigende salgspriser til industrikunder og detailkunder, hvilket førte til et møde den 26. november, hvorefter vidnet i referatet herfra meddelte, at disse afvigende priser måtte indtastes manuelt. Først i slutningen af oktober og hen i november måned begyndte nogle af de ansatte på sagsøgerens virksomhed at programmere til de nye anlæg, dvs. oprette varenumrene. Han fik på et tidspunkt en telefonopringning, hvor han første gang hørte om problemet og fik at vide, at der nemt kunne blive tale om, at man skulle bruge over 2.000 numre. Herefter fulgte mødet den 15. december, hvor han i sit referat kom med 2 alternative løsninger. Han blev spurgt, om der var andre maskiner, og fortalte da om den nye minidatatamat 9010. Da sagsøgeren viste sig interesseret i en sådan maskine, blev sagen overgivet til salgsafdelingen. På det tidspunkt var leveringstidspunktet for denne maskine 1. maj, men han husker ikke, om han har nævnt den dato over for sagsøgeren. Det var vidnets opfattelse, at sagsøgeren var meget interesseret i at få en selvstændig løsning, hvor man kunne køre det hele hjemme. Inden problemet med den manglende kapacitet til varenumre opstod, havde sagsøgeren accepteret, at der ved faktureringen af de tidligere omtalte forskellige rabatter til industri- og detailkunder, og af provisionen til sælgerne skulle indtastes noget manuelt. Normalt gør vidnet meget ud af varenumrene, når han aftaler den endelige programmering med nye kunder. Han har aldrig været ude for, at et varenummer var en bestemt vare. Ordet varekonti siger ham intet. Han lægger mere i ordet varenumre. Årsagen til at man først så sent blev klar over kapacitetsproblemet var, at man i det sagsøgende firma kom så sent i gang med programme-

ringen. Der gik fra slutningen af oktober til midten af december, før man blev klar over manglen. Han kender ikke sagsøgerens Philipscomputer.

Der er som bilag 1 og 2 fremlagt en fakturakopi og et varekontokort.

Skønsmanden har i sin erklæring anført følgende om varenummersystemet i de 2 maskiner:

"7.2. Vareoplysninger for hvert varenummer (3)

p 358

Varekortet indeholder:

- Varenummer 8 cifre indkodet med en varegruppe
- Varekode 6 cifre, som bl.a. indeholder en detailprisgruppereference, dvs. henvisning hvilken detailpris i detailprisregistret varen skal faktureres til
- Kostpris
- Varebetegnelse
- Farvekoder (max. 6)
- Transaktioner (op til 40) indeholdende:
 - . dato
 - . bilagsnummer
 - . farve for den pågældende transaktion
 - . antal tilgang/afgang
 - . beholdning
 - . beholdning af hver af de seks farver.

I tilknytning til varekortene opbevares i den primære hukommelse et detailprisregister med op til 50 detailpriser. Salgsprisen er således ikke angivet i vareregistret, men hentes fra dette register. Dette betyder, at prisændringer kun skal foretages i disse "centrale" priser.

UNIMAT

- Varenummer, 7 cifre
- Varebetegnelse
- Salgspris
- Kostpris
- Beholdning

Kommentar

Opbygningen af vareregisteret på P 358 med de 6 varer på samme varenummer, er ikke almindelig. Forholdet fremgår imidlertid tydeligt af bilag 1 og 2 i sagens akter. Varenummeret er opbygget efter et system, der angiver varens fabrikat, model og størrelse. Hvis K har 500 varer, der er forskellige på disse karakteristika, skal der altså benyttes 500 varenumre. Hvis der tages hensyn til farven, skal der i et normalt vareregnskab benyttes 3.000 varenumre, men da denne oplysning er registreret i P 358-systemet, kan dette system nøjes med 500 varenumre."

Sagsøgeren har til støtte for sin påstand yderligere anført, at det var en væsentlig forudsætning for ham, at det nye anlæg havde i hvert fald samme kapacitet som det gamle og helst var bedre. Sagsøgtes tilbud omtaler en løsning, der kan dække hans individuelle behov, og han måtte, efter at sagsøgtes medarbejder havde haft mulighed for at sætte sig ind i det gamle system, forvente, at det nye ville svare til firmaets behov. Det må være en for sagsøgte kendelig forudsætning, at et nyt anlæg ikke bevirker en teknisk tilbagegang. Sagsøgte har gennem markedsføring og tilbud præsenteret sig som sagkyndig og har et specialkendskab til dette teknisk set vanskelige dataområde, som sagsøgeren ikke som almindelig forbruger kan have. Den teknisk udviklede karakter i sådanne handler må stille strenge krav til en sælgers undersøgelses- og oplysningspligt over for køberen og må i et tilfælde som det foreliggende bevirke, at sælgeren må bære risikoen for, at køberens forudsætninger ikke har kunnet opfyldes.

Sagsøgte har til støtte for sin frifindelsespåstand yderligere anført, at det af tilbuddet klart fremgår, at der tilbydes et standardanlæg, og sagsøgeren har ikke kunnet have nogen forventning om et individuelt tilpasset system. Tilbuddet omtaler 500 varekonti, og forskellen på varekonti og varenumre har ikke været kendelig eller relevant for salgskonsulenten, der kun har haft belæg for at antage, at UNIMAT'ens kapacitet ud fra det af sagsøgeren oplyste var stort nok. Ved et anlæg til 49.000 kr. kan der ikke påhvile sælgeren en dybtgående analyse af køberens behov. Sagsøgte har ikke haft mulighed for at skaffe sig kendskab til sagsøgerens specielle forudsætninger, og det er ikke tilkendegivet hverken mundtligt eller skriftligt, at sagsøgeren lagde vægt på, at det nye apparat havde nøjagtig samme funktioner som det gamle, hvis varenummersystem i øvrigt efter skønsmandens udtalelse ikke var almindeligt. På grund af sagsøgerens egne forhold

blev denne forudsætning først kendelig på et sent tidspunkt. Der er ingen rimelig grund til at lægge risikoen for de svigende forudsætninger på sagsøgte. Der er særlige forhold i sagsøgerens virksomhed, og han har købt et standardprodukt til en forholdsvis beskeden pris. Sagsøgeren kunne i øvrigt ved at have foretaget mindre ændringer i sit bogholderi have anvendt maskinen.

Retten skal udtale:

Efter sagsøgerens forklaring må det lægges til grund, at det har været af væsentlig betydning for ham, at et nyt datasystem ikke ville medføre forringelse af det hidtidige systems kapacitet især med hensyn til specifikation inden for varegruppen. Selvom det ikke kan anses for godtgjort, at han inden tilbudsgivningen har tilkendegivet denne forudsætning for sagsøgtes repræsentant eller udtalt sig om, at det nye system skal kunne det samme som det gamle, må det være en for sagsøgte kendelig forudsætning, at en køber af et anlæg til afløsning af et bestående forventer i hvert fald samme tekniske kapacitet og ikke tilbagegang på væsentlige punkter, og at antallet af varenumre i et til et handelsfirma leveret system er af væsentlig betydning. Det må lægges til grund, at sagsøgeren, da det efter købet viste sig, at nogle funktioner, som tidligere blev udført automatisk, nu skulle indtastes manuelt, var indstillet på at acceptere dette, og at det først var ved konstateringen af den manglende kapacitet i varenumrene, at han erklærede ikke at kunne bruge UNIMAT'en.

Det må endvidere efter bevisførelsen lægges til grund, at sagsøgeren har stillet Philipscomputeren med dertilhørende bilag til rådighed for sagsøgtes repræsentanter, at han under tilbudsgivningen gav oplysning om 500 varekonti, og at han på mødet med S2 den 8. juli, hvor varenumrene blev drøftet, og hvor S2 havde lejlighed til at gennemgå fakturaer og varekonti, fastholdt tallet 500. Efter skønsmandens er-

klæring fremgår den specielle opbygning af vareregistret på Philips P 358 med 6 varer på samme varenummer tydeligt af faktura og varekontokort. Sagsøgerens oplysning om, at 500 varekonti var tilstrækkelig også med underafdelinger har således ud fra det af ham anvendte system været korrekt. Selvom der må gives sagsøgte medhold i, at der ikke ved salg af et anlæg som det pågældende kan stilles krav til sælger om forinden ud fra et eksisterende anlæg at foretage en dyberegående analyse af den potentielle købers behov, finder retten, at sagsøgte som særlig sagkyndig i et tilfælde som det foreliggende, hvor man er klar over betydningen af varenumrenes antal, og hvor en sagkyndig umiddelbart ud fra bilag til det eksisterende anlæg kan konstatere, at det hidtil anvendte varenummersystem har større kapacitet end det nye, burde have foretaget en nøjere gennemgang af de 2 nummersystemer med sagsøgeren i hvert fald senest ved overdragelsesmødet, således at problemet kunne være kommet frem inden leveringen af anlægget. Det kan ikke antages, at sagsøgeren som ikke EDB-sagkyndig har haft mulighed for at opdage manglen, før opretningen af det nye system begyndte. Retten finder, at sagsøgte efter de foreliggende omstændigheder som den teknisk sagkyndige er nærmest til at bære risikoen for, at sagsøgerens væsentlig og relevante driftsmæssige forudsætning svigtede, og den af ham foretagne ophævelse af handelen og den indgåede kontrakt om databehandling må derfor anses for at have været berettiget. Hans påstand vil herefter være at tage til følge i overensstemmelse med stævningen.

I de sagsøgte nedenfor pålagte sagsomkostninger er inkluderet skønsmkostninger med 15.273,86 kr.

T h i k e n d e s f o r r e t :

Sagsøgte S skal inden 14 dage fra dommens dato mod udlevering af et stk. 90.921 UNIMAT-faktureringscomputer med tilhørende Microline 82 A printer og 30 minidisketter betale

sagsøgeren K ved fabrikant K1 67.271,00 kr. med sædvanlig procesrente heraf fra 20/12-1983, til betaling sker, samt anerkende, at parternes aftale af 9. juni 1982 om elektronisk databehandling på LODS 10-regnskabssystem er uforbindende for sagsøgeren. Inden samme frist betaler sagsøgte i sagsomkostninger til sagsøgeren 23.500,00 kr.

FORBRUGERKLAGENÆVNETS AFGØRELSE AF 23. SEPTEMBER 1985
 J.NR. 84-136-36

AFHJÆLPNINGSRET (FORBRUGERKØB): S havde trods 3 omleveringer ikke kunnet levere en fejlfri computer. S havde ikke yderligere afhjælpningsret (KBL § 78, stk. 3, jfr. stk. 1).

FORBRUGERKØB (HJEMMECOMPUTER).

MANGLER (MASKINEL): Konstateret ved sagkyndig undersøgelse.

TRANSPORT AF KØBEKONTRAKT: K's indsigelse kunne gøres gældende over for finansieringsfirma, der endvidere hæftede for den del af købesummen, som det havde modtaget (Kreditkøbslovens § 12, stk. 1).

LITTERATUR: Blume, s. 113 f. og 116 f.

Ruth Nielsen, del I, s. 14 ff., 50 f. og 54 f.

Den 29. juni 1984 købte K en hjemmecomputer af S. I perioden 30. juni til 20. oktober s.d. fik han den ombyttet i alt 3 gange p.g.a. fejlfunktion. Da maskinen efter den sidste ombytning stadig var mangelfuld, ønskede K at hæve.

S ønskede at foretage en ny omlevering.

Forbrugerklagenævnet fandt ikke, at K skulle acceptere yderligere omleveringer. K var derfor berettiget til at hæve købet.

K's indsigelser kunne gøres gældende over for det finansieringsfirma, der havde fået købekontrakten tiltransporteret. Firmaet hæftede endvidere for den del af købesummen, som det havde modtaget, jfr. kreditkøbslovens § 12, stk. 1.

Forbrugerklagenævnets afgørelse

Klager:

D. 29. juni 1984 købte klageren en hjemmecomputer, Memotech MTX 512, nr. 19030, til en kontantpris af kr. 5.695,00. Der blev oprettet en købekontrakt med en udbetaling på kr. 1.995,00. Restkøbesummen skulle afdrages over 12 rater, og rentetillægget udgjorde kr. 628,00 og administrationsgebyr på kr. 180,00. Udbetalingen på kr. 1.995,00 blev betalt kontant til indklagede 1) (sælgeren), mens restgælden første gang skulle afdrages d. 1. august 1984. Kreditkøbsprisen, der ikke er anført på kontrakten, udgjorde kr. 6.503,00.

Da klageren ikke til første forfaldsdato d. 1. august 1984 havde modtaget nogen girokort, aftalte klageren med indklagede 1), at første afdrag derefter skulle betales 1. september 1984, således at afdragsperioden blev forskudt 1 måned.

I brev af 23. august 1984 meddelte indklagede 2) (finansieringsfirmaet), at kontrakten fra indklagede 1) var overdraget til indklagede 2) til eje, og at frigørende betaling derefter alene kunne ske til indklagede 2). Med brevet var vedlagt et antal fortrykte girokort påtrykt beløb svarende til kontraktaftalen. Det anførtes endvidere, at spørgsmål vedrørende service og garanti fortsat skulle rettes til indklagede 1).

Klageren indbetalte første afdrag pr. 1. september 1984 og har pr. 1. juli 1985 i alt indbetalt 11 afdrag á kr. 375,00, i alt kr. 4.125,00. Det sidste afdrag pr. 1. september 1985 på kr. 383,00 vil blive indbetalt, såfremt endelig afgørelse ikke foreligger forinden. I forbindelse med reklamationer har klageren mundtligt meddelt, at indbetalinger skete under forbehold.

D. 30. juni 1984, da klageren første gang skulle bruge hjemmecomputeren, opstod der problemer med den. Når den havde været i drift et stykke tid og blev "varm", ændrede den

på programmerne og bl.a. viste hele panelet frem på skærmen og udlistede RAM-toppen med diverse tegn.

Klageren indleverede en af de følgende dage hjemmecomputeren til reparation, og indklagede 1) forventede den færdigrepareret i løbet af 14 dage.

Da der var gået ca. 3 uger, var computeren ikke kommet retur fra værkstedet, og klageren fik i stedet en lånemaskine. Ved ibrugtagning af denne konstateredes de samme problemer.

Klageren fik derefter omleveret computeren med en anden udgave, men der blev ikke udstedt ombytningsfaktura, og klageren kan ikke huske den nye computers fabrikationsnummer. Kort tid efter opstod de samme problemer. Ved indlevering af denne til reparation fik klageren en ny til låns, men også på denne opstod efter et stykke tid samme problem.

Klageren henvendte sig derefter til indklagede 1) og krævede købet ophævet, men dette blev afvist. Indklagede 1) tilbød igen omlevering til en ny computer med dansk karaktersæt. Den nye computer blev leveret med ombytningsnota af 26. oktober 1984 og havde fabrikationsnummer 35270.

Efter ibrugtagning af denne opstod efter kort tid på ny samme problemer. Klageren krævede på ny købet ophævet, men dette blev afvist.

Klageformular er modtaget i Forbrugerklagenævnet d. 9. november 1984.

Klageren kræver købet ophævet.

Indklagede 1):

Ved købet blev der ydet 12 måneders garanti. Der er givet en ny garanti på 12 måneder fra sidste ombytning d. 26. oktober 1984.

Computeren har 3 gange været byttet, men det kan ikke helt udelukkes, at problemerne eventuelt kan bero på brugerfejl.

Ved den sidste reklamation fik klageren oplyst, at man

med 100% sikkerhed pr. 5. december 1984 ville være i stand til at levere en computer, som var i orden, og leverandøren havde garanteret dette.

Indklagede afviser klagerens krav om ophævelse af købet og finder det urimeligt, at klageren ikke vil acceptere ombytning til en ny med ny garanti fra ombytningsdagen.

Indklagede 2).

Da klagen alene vedrører service, henviser indklagede 2) til indklagede 1)'s kommentarer.

Indklagede 2) afviser krav om ophævelse af kontrakten.

Klagerens gensvar:

Klageren afviser, at der er tale om brugerfejl, idet det alene er maskinfejl, der har forvoldt problemerne. Klageren ønsker ikke en fornyet ombytning, da han ikke længere har tiltro til, at han kan få en fejlfri computer. Klageren har endvidere fået en bekendt, der tidligere har arbejdet i en computerforretning, til at oplyse, at mens han arbejdede i computerforretningen, blev en del Memotech-computere sendt retur på grund af maskinfejl. Ved afprøvning på klagerens computer kunne det konstateres, at det ikke var brugerfejl, men fabriktionsfejl. I slutningen af 1984 blev den daværende importør frataget importrettighederne på grund af de mange problemer og en ikke helt god service. Importrettighederne overgik til andre firamer, bl.a. MTX-brugerklubben, som bl.a. leverede til den pågældende forretning. Importerede computere fra denne importør skulle være særligt gennemgæede computere, men trods dette måtte den pågældende forretning tage flere computere retur til ombytning på grund af fabriktionsfejl. På baggrund af hans erfaringer i forretningen kan han derfor støtte klageren i hans skepsis angående Memotech's pålidelighed.

Klageren fastholder derfor kravet om ophævelse af købet.

Behandlingen ved Forbrugerklagenævnet:

Nævnets sagkyndige har d. 30. april 1985 afgivet følgende erklæring:

"Undertegnede har d. 15. ds. fået nævnte klagesag forelagt samt besigtiget klagerens MTX 512 computer.

Sagens akter:

Sagens genstand: Memotech MTX 512 serie 512/35279 Power supply, antennestik, tilslutningsstik for båndoptager, 2 stk. spil TOADO og KILOPEDE samt MTX-brugerklubs demobånd.

Da fejlen ikke er beskrevet fyldestgørende i sagsakterne har jeg telefonisk indhentet en sådan uddybende beskrivelse hos klageren.

Spørgsmål 1: Kan det konstateres, at computeren ikke gennemfører programmer korrekt? I bekræftende fald bedes fejlen beskrevet med angivelse af årsagen hertil.

Svar:

Ja.

Ved to uafhængige gennemprøvnings af computerens load-funktion af de medfølgende spil konstateredes fejl, således at programmet ikke blev lagret fejlfrit i RAM. Gennemprøvningsne gennemførtes dels på et Beovision farve-tv 1984 model samt en Kaiko 525 kassettedåndstation, dels på et NEC 14 T 412 PB farve-tv samt en SANYO DR101 kassettedåndstation.

Fejlen konstateredes dels ved en manglende start af programmet, dels ved en uventet udskrivning af programmets instruktioner i første forsøg, og i andet forsøg ved dels en manglende start af programmet og en uventet udskrift af RAM-lageret i hexadecimal kode.

Tilsvarende to uafhængige forsøg med MTX-brugerklubbens demobånd afvikledes fejlfrit i såvel load som udførelsen af programmet.

En efterprøvnings via et program indtastet over tastaturet (ca. 100 linier) afvikledes ligeledes fejlfrit.

Arsagen til den her konstaterede periodiske fejl kan med stor sikkerhed henføres til en defekt i en eller flere RAM-kredse i computerens CPU-board. Dette begrundes dels gennem det her beskrevne forløb, hvor mindre programmer (MTX-brugerprogram og indtastet program) afvikles fejlfrit, medens større programmer (spil) medfører fejl, dels gennem samtale med en repræsentant for MTX-importøren, der genkender denne fejlttype.

Det kan endvidere bemærkes, at samme fejl kan forårsages af strøm fra TV-apparatets antenneudgang (0,1-0,5 volt er tilstrækkelig til at forstyrre program-load og afvikling), hvorfor et særligt antennekabel med indbygget kondensator til imødegåelse heraf er anvendt.

Fejlen kan således ikke henføres til en sådan strømpåvirkning.

Til sikker påvisning af årsagen til den konstaterede fejl kræves en måling af computerens RAM-kredse og forbindelser.

Spørgsmål 2: Hvilken betydning har det konstaterede for brugsværdien?

Svar: Fejlen forringer i betydelig grad brugerens mulighed for selv at programmere større opgaver og udelukker i samme omfang brugerens mulighed for at anvende færdige programmer, herunder spil.

Spørgsmål 3: Kan det konstaterede reparereres og i givet fald, hvorledes og hvor meget skønnes det at ville koste?

Svar: Det er af produktets importør oplyst, at en fejlspøning og udskiftning af en RAM-kreds formentlig kan udføres for 4-500 kr. incl. moms. Det kan dog ikke udelukkes, at dels flere RAM-kredse er defekte eller forbindelserne fejlbehæftet, dels at andre dele er defekte.

Spørgsmål 4: Andre oplysninger af interesse for sagen?

Svar: Importøren har oplyst, at computeren ud fra den her konstaterede fejl og den oplyste købsdato falder inden for de garantiforpligtelser, som importøren og dennes forhandlere er undergivet."

Parterne blev gjort bekendt med den sagkyndige erklæring.

Forbrugerklagenævnets sekretariat foreslog sagen forligtvad, at de indklagede én for begge og begge for én tilbagebetalte samtlige beløb, der var indbetalt i henhold til købekontrakten, til klageren, mod at denne udleverede en computer, Memotech MTX 512/35279 til indklagede 1).

Klageren accepterede forliget, medens indklagede 1) afviste forligsforslaget og henviste til, at man ville overholde garantiforpligtelsen over for klageren, dvs. udskifte defekte dele i MTX-computeren uden beregning, og at en sådan

udskiftning kunne ske inden 14 dage.

Bilag:

(udelades).

FORBRUGERKLAGENÆVNETS AFGØRELSE

Nævnet finder på baggrund af den sagkyndiges oplysninger, at computeren er behæftet med en fabriktionsfejl, der væsentligt nedsætter computerens anvendelighed. Da indklagede 1) allerede 3 gange har foretaget omlevering af computeren, finder nævnet ikke, at klageren er forpligtet til at modtage yderligere tilbud om omlevering eller afhjælpning, men i stedet kan hæve købet over for indklagede 1), jfr. købelovens § 78, stk. 3, jfr. stk. 1.

Klageren kan endvidere over for indklagede 2), gøre hævebøjelsen gældende, jfr. kreditkøbslovens § 12, stk. 1, 1. pkt.

Klageren kan derfor kræve det for computeren indbetalte beløb på i alt kr. 6.503,00 tilbagebetalt af indklagede 1). For den del af kreditkøbsprisen, der fra den 1. november 1984 er indbetalt til indklagede 2) under forbehold, i alt kr. 3.758,00, hæfter denne solidarisk for tilbagebetalingen. Klageren må dog først sandsynliggøre, at indklagede 1) ikke opfylder sine forpligtelser over for ham førend kravet kan rettes mod indklagede 2), jfr. kreditkøbslovens § 12, stk. 1, 3. pkt.

.....

Under henvisning til det anførte bør indklagede 1) inden 30 dage fra nedenstående dato tilbagebetale kr. 6.503,00 til klageren mod udlevering af en hjemmecomputer, Memotech MTX 512/35279. For kr. 3.758,00 af beløbet hæfter indklagede 2) solidarisk med indklagede 1).

FORBRUGERKLAGENÆVNETS AFGØRELSE AF 23. SEPTEMBER 1985

J.NR. 84-136-22

MANGLER: Hjemmedatamat anset for at være behæftet med mindre fejl af afgørende betydning for datamatens anvendelse. Ophævelsen var derfor berettiget (KBL § 78, stk. 3, jfr. stk. 1).

(Om andre fejl udtaltes, at datamaten opfylder de krav, som kan stilles til mindre hjemmedatamater af denne type).

LITTERATUR: Blume, s. 113 f.

Ruth Nielsen, del I, s. 50 f.

Efter at K havde købt en mindre hjemmedatamat, viste den sig efter hans opfattelse at være behæftet med fejl, bl.a. i tabulatorfunktionen og centreringsfunktionen, ligesom den ikke havde en tilstrækkelig høj grad af beregningsikkerhed.

Sælgeren S afviste, at datamaten var mangelfuld.

Forbrugerklagenævnet gav K medhold i, at visse mindre fejl var så afgørende for datamatens anvendelse, at ophævelsen var berettiget, idet sælgeren ikke havde tilbudt omlevering eller afhjælpning. I øvrigt fandt nævnet, at datamaten opfyldte de krav, som en køber kan stille til en mindre hjemmedatamat af den pågældende type.

Forbrugerklagenævnets afgørelseKlager:

Umiddelbart før påske 1983 fik klageren udleveret et stk. persondatamat til låns til ca. 5. april 1983. D. 5. april 1983 købte klageren computeren, der blev betalt d. 7.

april 1983 pr. giro med kr. 3.595,00.

Med computeren fulgte en brugervejledning på 164 sider: "Basic Programming Manual".

Omkring 1. oktober 1983 opdagede klageren, at der var fejl på computeren. Endvidere blev han klar over, at der ikke som lovet i en annonce var "96 user defines graphics symbols", men kun 95 symboler.

Klageren afleverede første gang d. 17. oktober 1983 computeren til indklagede, men indklagede afviste reklamationen. Da han fik den tilbage, sendte han en reklamation d. 19. december 1983, hvori han meddelte, at han ønskede købet ophævet, da indklagede ikke ville reparere computeren under garantien.

Indklagede besvarede henvendelsen i brev af 21. december 1983, hvor indklagede anførte, at der ikke havde været rettet henvendelse tidligere, men henviste til, at der på computeren var 12 måneders garanti mod fabriktionsfejl og defekte dele. Indklagede anmodede derfor om, at klageren kontaktede ham.

D. 27. december 1983 indleverede klageren computeren på ny til indklagede, og klageren beskrev fejlene.

Indklagede sendte computeren til importøren vedlagt følgende fejlbeskrivelse:

"..... NR. 11613 HAR 2 FEJL:

1. TAB. FUNKTIONEN STARTER FØRST VED TAB(13) = 1 POSITION.

2. HVIS MAN PROGRAMMERER EN LØKKE F.EKS.

```
10 FOR Y = 1 TO 40
20 X = X + 0,1
30 PRINT X
40 NEXT Y
50 END
```

PROGRAMMET KØRER KORREKT TIL 3,6. NÆSTE GANG STÅR DER 3,699999 OG FORTSÆTTER SÅ MED 3.799999 OSV.

KUNDEN POINTERER, AT DET ER FABRIKTIONSFEJL OG TRUER MED AT GÅ TIL FORBRUGEROMBUDSMANDEN.

HVIS DET ER EN GENEREL FEJL PÅ, ØNSKER KUNDEN PENGENE RETUR."

Importøren sendte computeren tilbage med følgende meddel-

else:

".....

Vi har modtaget nr. 11613.

Fejlen i Pkt. 1 er en ROM fejl og kan rettes ved at ad-dere tabulatoren med 13.

Fejlen i Pkt. 2 er ingen fejl men derimod en gene ved de fleste mindre computere. Kan fjernes ved brug af INT-funktionen.

Vi sender den derfor retur.

PS. Den nye ROM er på vej.

....."

Indklagede sendte et brev d. 9. januar 1984 til klageren om, at han telefonisk skulle kontakte firmaet, og det blev tilføjet, at "UNTIL kun kunne bruges ved heltal".

Klageren rettede telefonisk henvendelse til indklagede, der afviste reklamationen og afviste at udbetale erstatning eller foretage nogen form for reparation.

Klageren rettede d. 31. januar 1984 henvendelse til sin advokat, der skriftligt på ny reklamerede til indklagede.

Indklagedes advokat meddelte i brev af 19. marts 1984, at han var ved at foretage en gennemgang af den tekniske side af sagen med sin klient og ville vende tilbage med en redegørelse.

Klagerens advokat meddelte i brev af 20. marts 1984, at han påtænkte at udtage stævning i sagen, men at han ville afvente redegørelsen, såfremt indklagedes advokat bekræftede, at der ikke ville blive fremsat bemærkninger om, at reklamationen var fremsat for sent, eller at garantien var udløbet eller andre indsigelser, der kunne afværges ved udtagelse af stævning.

Indklagedes advokat bekræftede i brev af 21. marts 1984, at de nævnte indsigelser ikke ville blive gjort gældende.

Klagerens advokat fremsendte følgende skrivelse d. 27. marts 1984 til indklagedes advokat:

"I fortsættelse af Deres brev af 21. ds. fremsender jeg hoslagt fotokopi af en redegørelse, som Deres klient har

sendt til (importøren), vedhæftet dettes svar. Jeg beklager, at kopien ikke er særlig tydelig, men originalen må jo findes hos Deres klient.

I svaret er anført, at man kan klare en fejl ved at addere tabulatoren med 13. Hertil bemærkes, at dette ikke er oplyst ved købet, og at det heller ikke står i den medfølgende vejledning. Det kan i øvrigt heller ikke være meningen, at man for at benytte en computer skal foretage en sådan ekstra disposition.

At den anden fejl, der er omtalt i svaret, forekommer ved flere computere, er min klient ganske uvedkommende. Der må naturligvis ikke være sådan en fejl. Benytter man i øvrigt ENT-funktion, forsvinder alle decimaler uden videre, og dette gør jo, at computeren er uanvendelig.

Endvidere kan det påvises, at mange simple regninger ikke kan udføres på maskinen. Den kan f.eks. ikke trække 6,8 fra 6,7 med det rigtige resultat.

På svaret fra (importøren) er anført, at "den nye ROM er på vej", hvilket vel må betyde, at man erkender, at der er noget galt med den foreliggende computer. I øvrigt oplyser min klient, at prisen på den computer, som han har købt, nu er nedsat væsentlig, hvilket vel også må betyde, at den ikke er i orden.

Min klient har købt en bog om anvendelsen af computere. Jeg vedlægger fotokopi af omslaget samt af side 19 og 20. På side 20 er i 2. linie anført, at computeren ved en vis funktion skulle rykke 17 felter, men den rykker kun 4 felter. - I 4. linie er anført, at den skulle rykke 4 felter, men det gør den først, når man har indskudt 13. Dette kan naturligvis ikke være korrekt.

Jeg går ud fra, at De er bekendt med den korrespondance, som foreligger mellem min klient/mig og Deres klient. Som De vil se, har min klient reklameret i oktober 1983, og det er derfor af betydning, at der snarest bliver truffet en afgørelse. Min klient kan ikke bruge computeren, som nu står på mit kontor."

Indklagedes advokat meddelte følgende i skrivelse af 11. april 1984:

"Jeg har nu gennemgået Deres skrivelse af 27. marts d.å. med min klient, og har derefter følgende kommentarer dertil.

Det er min klients erfaring, at alle små hjemmecomputere har mindre gener af forskellig art, hvilket gælder for alle fabrikater, også den omhandlede-maskine.

I salgssituationen orienteres kunden om maskinens funktioner, men da computere er noget nyt for de fleste kunder, siger det sig selv, at man ikke går i detaljer, medmindre kunden selv spørger, idet kunden som regel lettest finder ud af maskinens funktioner ved at forsøge sig frem.

Man fortæller naturligvis også kunden, at der er tale om

en mindre hjemmecomputer og ikke et mere avanceret computer-anlæg.

Til de påståede "fejl" kan knyttes følgende bemærkninger.

Det gælder generelt for de små computere fra, at tabulatorfunktionen er indrettet således, at TAB 13 er første position. Til sammenligning kan nævnes, at på andre maskiner er TAB 0 lig med første position, det er altså et spørgsmål om at finde maskinens tabulator nr. for startposition, som altså er forskellig fra maskine til maskine. Dette kan næppe betragtes som en fejl, men snarere som en gene indtil startpositionen er fundet.

Den anden "fejl", som jeg også vil foretrække at betegne som en gene, kendes ligeledes fra adskillige andre fabrikater af mindre hjemmecomputere. Genen kan som allerede tidligere fremført undgås ved programmeringen, f.eks. ved anvendelse af INT-funktionen (jfr. nedenfor).

De nævnte gener kan ikke repareres, da der er tale om en generel konstruktionsgene ved små maskiner.

Med hensyn til bemærkning om, at "ny ROM er på vej" på skrivelsen fra (importøren) til (indklagede), skal det oplyses, at der er tale om en intern bemærkning fra (importøren) til (indklagede). Der er konkret tale om, at (importøren) orienterer om, at et nyt tillæg/udbygning til maskinerne er på vej - et tillæg enhver kan erhverve mod vederlag.

Deres ontale af en ENT-funktion må vist bero på en misforståelse, idet der ikke findes en sådan funktion på maskinen. Derimod er der en INT-funktion, der ifølge manualen (brugsanvisningen) skal fjerne decimalerne ved afrunding (anvendelse af almindelig afrundingsprincip), jfr. manualen pag. 56 og 140.

Med hensyn til at udføre simple regninger på maskinen, f.eks. 6,7-6,8 viser maskinen som resultat -0,1000001, hvilket er den komplementære værdi - et princip de fleste computere arbejder med, og således ikke nogen fejl.

Med hensyn til det anførte om, at computeren ved en vis funktion skal rykke 17 felter, men rent faktisk kun rykker 4, har dette naturligvis sammenhæng med, at TAB 13 er 1. position, således at der er en naturlig forskydning på 13 felter.

Med hensyn til prisfald på den pågældende maskine er dette begrundet i konkurrence fra andre - billigere - fabrikater, der sender små hjemmecomputere på markedet. Endvidere er EDB-området jo som bekendt i hastig udvikling, hvilket gør, at maskinerne hurtigt bliver umoderne - overhalet af den teknologiske udvikling.

Det skal endvidere understreges, at det ikke fra min klients side er gjort gældende, at der var tale om slitage på maskinen, men man har blot ønsket at understrege, at den etårige garanti vedrører fabrikationsfejl og ikke slitage i de situationer, hvor en sådan slitage må antages at være til stede.

Jeg hører gerne Deres kommentarer til ovenstående, idet det fortsat er min klients opfattelse, at der ikke er mangler ved den leverede maskine."

Klagerens advokat meddelte i sin skrivelse af 13. april 1984, at han opfattede indklagedes standpunkt således, at klagerens krav om ophævelse af købet blev afvist, og at der ikke blev fremsat noget betalingstilbud eller forligstilbud.

Klageren har herefter til sin advokat udarbejdet følgende fejlbeskrivelse:

"I. Tabulatorfunktionen er forkert defineret!

Skriver man f.eks. PRINT TAB(17), rykker tabulatoren kun 4 pladser, hvor det er forventet, at den rykker 17 pladser. Endvidere skulle det være muligt at rykke i alt 255 pladser v.h.a. TAB(255), men her er det åbenbart kun muligt at rykke i alt 242 pladser.

- II. Den kan ikke regne rigtigt! Det er især galt med decimaltallene (en undtagelse er dog decimaltallet 0,5). Laver man f.eks. en løkke, der hver gang gennemløber funktionen $x=x+0,2$ vil x på et tidspunkt antage værdien 6,39999999, hvor man forventer en værdi på 6,4. Lader man denne løkke fortsætte, bliver resultatet endnu værre. Trækker man to decimaltal fra hinanden, er det stort set kun hveranden gang det rigtige resultat udkommer. Nogle eksempler er:

Udtryk	Resultat	Forventet resultat
1) 23,4-23,2.....0,199999999.....0,2		
2) 23,3-23,2.....0,0999999978.....0,1		
3) 23,2-23,2.....3,7252903E-09.....0		
4) 76,7-76,7.....-7,4505806E-09.....0		

Det var decimalregning! Ved mange matematiske udtryk ser man faktisk, at maskinen heller ikke kan regne med hele tal! Indsætter man f.eks. 4 eller 5 i $P(x) = x^2 - 9x + 20$, som er nulpunkter i dette andengradspolynomium, får man ikke resultatet 0 som forventet, men derimod 7,4505806E-09.

Foruden disse fejl kan jeg påvise fire andre.

De fire andre fejl:

- I. Grafiske symboler er en slags billeder, der består af 6 celler. Hver celle kan enten slukkes eller tændes således, at de tændte celler er dem, man ser på skærmen. Disse celler er ordnet sådan:

1	2
3	4
5	6

Fejlen her er, at cellerne ikke er lige store! For de ser faktisk sådan ud:

1	2
3	4
5	6

Og når cellerne ikke er lige store, så er alle de grafiske symboler "skæve". Vil man f.eks. lave spejlbilledet til et grafisk symbol med cellerne 1,2,3 og 5 tændte, er dette ikke muligt ved at tænde cellerne 1,2,4 og 6. De to grafiske symboler ser sådan ud:

Billede

Spejlbillede

- II. Disse grafiske symboler har hver sit bogstav, tal eller tegn, og trykker man f.eks. "Z" får man tegnet:

1	2
3	4
5	6

Trykker man "t" får man ganske vist det grafiske symbol for "t", men slår man Caps-lock-en til, ser man nu, at det grafiske symbol ændrer sig. (Det må ikke ændre sig).

De to sidste fejl kræver desværre en demonstration."

Klagerens advokat meddelte i brev af 15. juni 1984 til indklagedes advokat, at han på sin klients vegne havde indbragt sagen for Forbrugerklagenævnet.

Klageformular er modtaget i Forbrugerklagenævnet d. 18.

juni 1984.

Klageren fremsætter krav om ophævelse af købet eller ombytning af hjemmecomputeren til en fejlfri. Endvidere kræver klageren sagens omkostninger dækket af indklagede.

Indklagede:

Indklagede har henvist til korrespondancen mellem firmaet og klageren samt korrespondancen mellem firmaets advokat og klagerens advokat.

Indklagede har i øvrigt anført, at opstartsinstruktioner mundtligt blev givet ved købet.

Til de anførte fejl har indklagede givet følgende supplerende kommentarer:

"Hvis man kender en lille smule til programmering vil alle "fejlene" kunne undgås:

Brugerdefinerbare tegn:

Hvis man skifter imellem text lores, hires vil man finde, at man i hires har to karaktersæt ca. 2x95 tegn, som man frit kan definere.

Repeat until:

Virker ved heltal ganske normalt, hvis man ønsker at bruge tal med decimaler, kan man "*100".

For-next løkke:

En for-next løkke med optælling fra 1 to 10 step 0,1 vil på alle mindre computere resultere i, at maskinen vil regne med decimaler (op til otte, eks: 2,81 ZX Spectrum-Memotech-Advance 86 B (pris 26000)).

Tab funktion: Læg altid 13 til din tab.position.

Grafiske symboler:

Vil ifølge instruktionsbog altid være rykket.

(ubrugelig):

Hvis man spørger de ca. 34 andre købere, ved nogle få, at der er "fejl", men forstår at tage forbehold for dem."

I forbindelse med reklamationerne har indklagede endvidere oplyst, at klageren ville modtage en ny og forbedret ROM. En ny ROM med nyt cassetteinterface samt nyt professionelt tastatur kunne leveres pr. 15. september 1984 mod en pris på kr. 1.000,00.

Det er indklagedes opfattelse, at klageren har fortrudt

købet.

Indklagede afviser klagerens krav.

Klagerens gensvar:

Klageren har gennem sin advokat fremsat følgende kommentarer til indklagedes oplysninger:

"1. - Det er ikke korrekt, at der mundtligt er givet mig opstartsinstruktioner ved køb. Der blev kun henvist til den udleverede instruktionsbog.

2. - Ad. "BRUGERDEFINERBARE TEGN": Jeg har ikke klaget over dette, og jeg forstår derfor ikke, hvad der hentydes til.

3. - Ad. "REPEAT UNTIL": Oplysningen vedrørende heltal er forkert, jfr. bilag 6 til min klage, II, sidste afsnit.

Ad. decimaler: Denne oplysning er heller ikke korrekt. Hvis man indtaster

```
10 REPEAT
20 x = x + 0,1
30 Y = x* (multiplikation) 100
40 PRINT X, Y
50 UNTIL Y = 400
```

standser maskinen ikke, når y er 400, og den angiver stadig forkerte tal, idet fejltallet blot er ganget med 100.

4. - Ad. "FOR-NEXT LØKKE": Der foreligger ikke et tilfredsstillende svar på min klage ad. bilag 4.

5. - Ad. "TAB-FUNKTION": Dette står ikke i demonstrationsbogen, og er derfor en fejl ved maskinen, jfr. mit bilag 6.I. I øvrigt ville computerens funktion med centrering ikke kunne virke, hvis man skulle lægge 13 til Tab-funktionen.

Ved computere vil Tab-funktionen normalt altid blive regnet fra venstre margin, men ved brug af nærværende computer vil Tab-funktionen første gang på en linie blive regnet fra det sidste stop og ikke fra venstre margin. Dette er en fejl, så meget mere, da der i instruktionsbogen står, at afstanden måles fra venstre margin.

6. - Ad. "GRAFISKE SYMBOLER": Jeg har ikke fundet oplysninger om dette i instruktionsbogen. Da andre computere ikke virker således, vil jeg fastholde, at det er en fejl ved computeren, jfr. mit bilag 7.

7. - Ad. "(UBRUGELIG)": Jeg mener, at sælgeren hermed indrømmer, at computeren er behæftet med fejl, og at disse fejl ikke burde forefindes.

8. - Om tidspunktet for fremsættelse af min klage vil jeg minde om, at jeg allerede klagede den 17.10.1983, jfr. klageformularen side 2.

9. - Da jeg klagede den 17.10.1983 svarede sælgeren, at jeg ville modtage en ny ROM vederlagsfrit, så snart han fik den hjem. Jeg har endnu ikke modtaget en sådan, hvorfor jeg fastholder kravet om levering af en ny, fejlfri computer, samt betaling af sagens omkostninger.

10. - Jeg finder sælgerens sidste bemærkning uanstændig. Selvfølgelig er jeg træt af computeren, når den er behæftet med de nævnte, alvorlige fejl.

11. - Jeg kan yderligere påpege følgende fejl, der undertiden forekommer: Når man editerer en linie og trykker på DELETE, sker det, at Cursoren ikke sletter det ønskede tegn, men i stedet hopper ned til en ny linie."

Behandlingen ved Forbrugerklagenævnet:

Nævnets sagkyndige har d. 2. april 1985 afgivet følgende erklæring:

"EDB-rådet er ved brev af 31. januar 1985 fra Forbrugerklagenævnet blevet anmodet om at foretage en sagkyndig undersøgelse af klagerens hjemmedatamat

Efter kontakt med klageren fik EDB-rådet ultimo februar tilsendt klagerens datamatudstyr, der består af

- en 48 KB datamat, serienr. 11613
- en strømforsyning 220V/9V
- en "Basic Programming Manual".

EDB-rådet har herefter været i telefonisk kontakt med klageren for at få uddybet spørgsmål 2 og 9 i skrivelsen til EDB-rådet.

Som det fremgår af vedlagte svar er en del af spørgsmålene blevet grupperet således, at spørgsmålene inden for en gruppe alle vedrører forhold, der har samme årsag.

A. TABULATOR-FUNKTIONEN

Spørgsmål 1: Kan det konstateres, at "TAB"-funktionen ikke fungerer korrekt? I bekræftende fald bedes dette beskrevet, om muligt med en angivelse af, hvad der er årsag hertil. Kan dette omgås og hvorledes?

Svar: "TAB"-funktionen fungerer ikke korrekt.
Ifølge beskrivelsen vil TAB (N) medføre, at markøren (cursoren, dvs. den aktuelle skriveposition) rykker N positioner fra venstre margin. En fejl i-styresystemet gør at:
- TAB (0), TAB (1),, TAB (13) ingen effekt har.
- TAB (14), TAB (15),, TAB (255) gør, at der rykkes 1, 2,, 242 positioner.
- Det antal positioner, der rykkes, tager ud-

gangspunkt i den aktuelle skriveposition og ikke i den venstre margin.

Fejlen vil delvis kunne omgås ved at lægge 13 til det antal positioner, der ønskes rykket, men dette hjælper kun, når TAB anvendes først i linien. Ved en linieopbygning, hvor TAB anvendes midt i linien, kan fejlen ikke omgås.

Spørgsmål 2: Kan det konstateres, at centreringsfunktionen ikke fungerer korrekt og i bekræftende fald, hvad er årsag hertil? Kan dette omgås og hvorledes?

Svar: Centreringsfunktionen fungerer ikke korrekt, men dette er en direkte konsekvens af spørgsmål 1.

Ved centreringsfunktion refererer klageren til et program fra bogen Jan Sinclair, "The and How to Get the Most From It". Programmet kan centrere en vilkårlig tekst ved følgende forløb:

```
tæl antal tegn i teksten
divider med 2
træk tallet fra 20
brug resultatet i TAB (tal).
```

Fejlen kan i dette tilfælde omgås ved i sidste linie i programforløbet at erstatte TAB (tal) med TAB (13+tal).

B. BEREGNINGSNØJAGTIGHED

Spørgsmål 3: Kan det konstateres, at "FOR-NEXT LØKKE"-programmer ikke udføres korrekt? I bekræftende fald bedes dette beskrevet med en angivelse af årsag hertil? Kan dette omgås og hvorledes?

Svar: "FOR-NEXT LØKKE" fungerer korrekt, men brugeren må selv holde styr på den beregningsnøjagtighed, der ønskes/kan kræves.

Generelt for spørgsmål 3, 4, 5, 6 og 7 kan siges, at afprøvningen har vist, at der forekommer unøjagtigheder på 8'ende og 9'ende decimal. Hvis brugeren ikke tager hensyn til datamatens naturlige begrænsning i beregningsnøjagtighed vil denne fejl kunne akkumulere til at udvise endnu større fejl. Det er, hvad man kan forvente til en hjemmedatamat af denne type og kan udbedres ved, at brugeren selv holder styr på den ønskede nøjagtighed og programmerer en afrunding, så resultaterne fremkommer som ønsket.

Angående spørgsmål 3 fremkommer klagerens synspunkt ved følgende eksempel

```

10 FOR X=1 TO 50 STEP 0.1
20 PRINT X
30 NEXT X

```

Her vil X blive udskrevet med en unøjagtighed på 8. decimal (f.eks. 9.3000001). Dette kan omgås ved at erstatte linie 20 enten med

```

15 LET Y=INT(10*X+0.5)/10
20 PRINT Y

```

eller med

```

15 LET Y%=X*10
20 PRINT Y%/10

```

hvorved afrunding til 1 decimal sker.

Spørgsmål 4: Kan det konstateres, at simple regnestykker (f.eks. hvor resultatet er negativt) ikke udføres korrekt? I bekræftende fald bedes dette beskrevet, om muligt med en angivelse af årsag. Kan dette omgås og hvorledes?

Svar: Simple regnestykker udføres korrekt, set ud fra et datamatisk synspunkt, idet der her igen er tale om unøjagtigheder på 9'ende decimal.

Disse unøjagtigheder kan omgås ved at programmere sig til, at ens resultater holdes inden for den nøjagtighed, man ønsker, som vist ved spørgsmål 3.

Spørgsmål 5: Kan det konstateres, at udregninger med decimaler ikke foretages korrekt? I bekræftende fald bedes dette beskrevet, om muligt med en angivelse af årsag. Kan dette omgås og hvorledes?

Svar: Samme svar som ved spørgsmål 4.

Spørgsmål 6: Kan det konstateres, at matematiske udregninger ikke foretages korrekt, jfr. det af klageren anførte eksempel med et andengradspolynomium? I bekræftende fald bedes dette beskrevet, om muligt med angivelse af årsag hertil. Kan dette omgås og hvorledes?

Svar: Matematiske udregninger har ikke været konstateret udregnet forkert.

Det omtalte eksempel viser igen en forventet unøjagtighed på 9'ende decimal.

Unøjagtigheden kan omgås ved at tage hensyn til, at der her er tale om hele tal. De rigtige resultater fås herefter ved indsættelse i andengradspolynomiet

$$Y\% = X\% \uparrow 2 - 9 * X\% + 20$$

Spørgsmål 7: Kan det konstateres, at "REPEAT UNTIL"-funktionen ikke virker korrekt? I bekræftende fald bedes dette beskrevet, om muligt med angivelse af

årsag. Kan dette omgås og hvorledes?

Svar: "REPEAT UNTIL" fungerer korrekt, men klagerens anke er igen en følge af, at datamatens regner med en begrænset nøjagtighed.

Brugerens eksempel
 10 REPEAT
 20 X=X+0.1
 30 Y=X*100
 40 PRINT X,Y
 50 UNTIL Y=400

giver ikke det tilsigtede resultat. Ved at ændre Y til en heltalsvariabel Y% fås det ønskede resultat. Alternativt kan man tage hensyn til variabelen X's betydende cifre og erstatte linie 20 med

20 X=INT(X*10+0.5)/10+0.1.

C. GRAFIK

Spørgsmål 8: Kan det konstateres, at grafiske symboler ikke opstilles korrekt? (Der henvises nærmere til klagerens beskrivelse heraf i de vedlagte bilag). I bekræftende fald bedes dette beskrevet, om muligt med angivelse af årsag hertil. Kan dette omgås og hvorledes?

Svar: De grafiske symboler repræsenteres som angivet i klagerens fremstilling. Dette anses ikke for at være en fejl, da dette ikke er i modstrid med den medfølgende brugervejledning.

Spørgsmål 9: Klageren har anført, at der skulle være 2 yderligere fejl, som kun skulle kunne beskrives ved en demonstration. Da dette ikke kan anses for praktisk muligt i denne sag, bedes De telefonisk kontakte klageren for nærmere at få oplysninger om disse fejl. I besvarelsen af dette spørgsmål bedes De herefter beskrive, hvad fejlene skulle være, hvorledes de fremtræder, hvad der er årsagen og hvilken betydning de har for hjemmecomputerens anvendelighed.

Svar (første fejl): I LORES modus ændrer det grafiske tegn for "t" (lille t) sig, når CAPS-LOCK slås til. Afprøvningsen har vist, at "t" er det eneste tegn med denne egenskab. Dette er oplagt en fejl på datamaten, men må vurderes til at have en minimal betydning for hjemmedatamatens anvendelse.

D. DIVERSE

Spørgsmål 9: Se ovenfor.

Svar (anden): Et betinget udtryk (IF THEN ELSE) udføres ikke korrekt, hvis END indgår som den sætning, der

fejl): udføres ved sand. Eksempelvis
 10 X=1
 20 IF X=1 THEN END ELSE PRINT "IKKE
 OK"
 burde slutte programmet (END), men udskriver faktisk "IKKE OK". Erstattes END i linie 20 med PRINT "OK", udskrives faktisk "OK". Derfor behandles END fejlagtigt af systemet, når det indgår som første sætning i en betinget sætning.

Fejlen må dog anses for at være af minimal betydning for hjemmedatamatens anvendelse, f.eks. vil en udskiftning af linie 20 med 20 IF X NOT=1 THEN PRINT "IKKE OK" ELSE END fungere som ønsket.

Spørgsmål 10: Kan der konstateres andet, eller er der andre oplysninger af interesse for sagen?

Svar: Nej.

Spørgsmål 11: Kan de konstaterede fejl afhjælpes og i bekræftende fald, hvorledes og hvor meget skønnes det at ville koste incl. moms.

Svar: De konstaterede fejl vil, i så fald de er generelle for datamater, kræve en systemændring fra producentens side og således have store omkostninger. Er fejlene derimod specielle for denne ene datamat, formodes fejlen at ligge på CPU-kortet (i ROM). En udskiftning af dette skønnes at koste 5-600 kroner."

Parterne er blevet gjort bekendt med den sagkyndige erklæring.

Klagerens advokat har fremsat følgende kommentarer til erklæringen:

"Ad spørgsmål 1

Jeg konstaterer, at "TAB"-funktionen ikke fungerer korrekt. Det er åbenbart også vanskeligt at omgå denne fejl, og det kan i øvrigt ikke være meningen, at man skal købe en computer med en sådan fejl.

Min klients kommentar er følgende:

For en ordens skyld vil jeg lige bemærke, at der findes en "SPC"-funktion (der i øvrigt virker udmærket), som fungerer sådan som "TAB (13 + tal)" (pga. fejlen) gør. DVS.: - SPC (tal) er det samme som TAB (13+tal).

Ved SPC behøver man blot ikke at lægge 13 til argumentet (tal). Det er altså nemmere at bruge "SPC"-funktionen fremfor "TAB"-funktionen, hvilket gør, at "TAB"-funktionen faktisk kun optræder som et "misfoster" i datamaten. Ifølge

brugervejledningen vil:

- TAB (N) medføre, at markøren (kursøren, dvs. den aktuelle skriveposition) rykker N positioner målt fra venstre margin.
- SPC (N) medføre, at markøren rykker N positioner målt fra den aktuelle skriveposition.

Ifølge datamaten vil:

- TAB (N) medføre, at markøren rykker N-13 positioner målt fra den aktuelle skriveposition. Men kun med et N=13.
 - SPC (N) (samme som før).
- Endvidere kan man med "SPC"-funktionen rykke hele 255 positioner, hvor man kun kan rykke i alt (255-13) 242 positioner med "TAB"-funktionen.

Når jeg blander "SPC"-funktionen ind i sagen, er det fordi jeg herved påstår, at:

- "TAB"-funktionen er blot et "misfoster" i datamaten.
- Fejlen er 100% og kan ikke omgås.

Ad spørgsmål 2

Min kommentar er ligegyldende med min kommentar ad spørgsmål 1.

Ad spørgsmål 3, 4, 5, 6 og 7

Jeg mener at måtte læse den sagkyndiges erklæring således, at beregningsnøjagtigheden ikke er tilfredsstillende. Jeg må igen anføre, at det ikke er meningen, at man skal bruge en computer ved at omgå nogle konstaterede fejl og mangler. Computeren skulle i det store og hele være meget enkel, og de omhandlede komplikationer ved at omgå fejlene burde ikke forefindes.

Min klient har følgende kommentarer:

Ad spørgsmål 6

Når jeg fremviste andengradspolynomiet:

$$Y = X^2 - 9 * X + 20,$$

så var det netop af hensyn til de hele tal. Sætter man X til et helt tal, vil Y (resultatet) altid være et helt tal også. Ved at sætte %-tegnet efter en variabel, betegnes den nu som en heltalsvariabel (X%). Og en heltalsvariabel kan naturligvis kun antage en hel værdi. (Fidusen ved heltalsvariable er, at datamaten kan arbejde hurtigere med disse). Ved at erstatte X med X%, er man altså helt sikker på, at udregningen foretages med hele tal. I mit eksempel indsatte jeg nulpunkterne 4 og 5, som bl.a. er hele tal, og fik i begge tilfælde resultatet: /=7,4505806 E-09.

Indsætter man 4 eller 5 i det her angivne andengradspolynomie ($Y\% = X\%^2 - 9 * X\% + 20$), får man $Y\% = 0$, som er det rigige resultat. Men 4 og 5 er jo hele tal i forvejen, og det burde derfor ikke være nødvendigt at bruge heltalsvariablerne X% og Y%.

Noget helt andet er, at fejlen alligevel ikke kan omgås, hvis andengradspolynomiet har modsat fortegn ($Y\% = -X\%^2 + 9 * X\% -$

20). 4 og 5 er igen nulpunkter. Og ved indsættelse af en af disse, får man $Y\%=-1$; hvor det forventede resultat stadig er $Y\%=0$.

Bemærk, at fejlen her ligger på 1. ciffer og ikke på 8. eller 9. decimal som før. Et helt tal indsættes i en heltalsvariabel, og alligevel får man ikke det rigtige resultat.

Matematiske udregninger foretages altså ikke korrekt.

Generel kommentar vedr. dette emne:

Som indledning til dette punkt står der:

"Generelt for spørgsmål 3, 4, 5, 6 og 7 kan siges, at afprøvningen har vist, at der forekommer unøjagtigheder på 8'ende og 9'ende decimal. Hvis brugeren ikke tager hensyn til datamatens naturlige begrænsning i beregningsnøjagtighed, vil denne fejl kunne akkumulere til at udvise endnu større fejl. Det er, hvad man kan forvente til en hjemmedamat af denne type og kan udbedres ved, at brugeren selv holder styr på den ønskede nøjagtighed og programmerer en afrunding, så resultaterne fremkommer som ønsket."

Dette er naturligvis rigtigt nok. Men her vil jeg blot tilføje, at når man lægger et styresystem (BASIC) ind i en datamat, så er det fordi man - ved hjælp af dette - kan benytte en datamat let og ubesværet uden alle mulige "krumspring".

En ganske almindelig lommeregner, der koster godt 10 gange mindre end min datamat, kræver ikke disse "krumspring".

Endvidere er de anførte eksempler nogle meget simple matematiske udtryk, der kun tjener til demonstration. Derfor er det nogenlunde let at finde ud af, hvorledes unøjagtighederne deri kan omgås. Ved andre matematiske udtryk kan det nemt blive uhyre kompliceret at omgå unøjagtigheder. Og når man endelig har fundet ud af at omgå unøjagtighederne, får man måske alligevel ikke det rigtige resultat (jævnfør f.eks. spørgsmål 6, hvor man ikke får det rigtige resultat, selv om man erstatter X med $X\%$).

Da jeg købte datamaten, var det med henblik på at spare tid på mit hjemmearbejde (lektier), men når man først skal lave alle mulige "krumspring", for at få den til at fungere (nogle "krumspring" vil måske tage timer at finde ud af), så er der ingen tid sparet. Og datamaten bliver på dette punkt uanvendelig. Som studerende har man nemlig ikke ret megen tid.

Ad spørgsmål 8

Min klient har følgende kommentar:

Grunden til, at dette ikke er i modstrid med den medfølgende brugervejledning, er den, at der slet ikke står noget derom i denne.

Når jeg har regnet det for en fejl, så er det fordi andre datamater ikke opstiller grafiske symboler "skæve".

Selv mener jeg, at dette ikke kan omgås.

Ad spørgsmål 9

Den forefundne fejl burde efter min mening ikke forekomme, selv om det er den sagkyndiges opfattelse, at den er af minimal betydning.

Ad spørgsmål 11

Min kommentar:

Hvis de forefundne fejl er generelle for datamater, er det min bestemte opfattelse, at sådanne datamater aldrig burde være forhandlet. Det er uanstændigt overfor forbrugere (købere) at sælge sådanne varer uden at oplyse deres begrænsede funktionsdygtighed. Hvis dette var oplyst, ville datamaterne aldrig være solgt. Det er herefter min opfattelse, at det må påhvile sælgeren at tilbagebetale købesummen mod datamatens tilbagelevering, samt betale sagens omkostninger."

Indklagede og den sagkyndige er blevet gjort bekendt med bemærkningerne.

Den sagkyndige har d. 30. maj 1985 afgivet følgende supplerende erklæring:

"Følgende er nogle bemærkninger til klagerens kommentarer til min tidligere erklæring vedrørende ovennævnte klagesag.

Den sagkyndige undersøgelse viste, at hvad spørgsmål 1 (TAB-funktion) og spørgsmål 9 (LORES MODUS og IF THEN ELSE) angår, er der tale om egentlige fejl ved maskinen. At klageren i sine kommentarer mere følelsesladet har omformuleret sine synspunkter, ændrer ikke min indstilling til fejlsens betydning for datamatens anvendelse.

Vedrørende spørgsmål 8 (skæve grafiske symboler) er brugervejledningens beskrivelse af, hvordan der arbejdes med disse, meget dårlig. Den måde grafiske symboler opstilles på datamaten kan dog ikke karakteriseres som en fejl, da der er tale om grove tilnærmelser p.g.a. en lille opløsningsevne. Husk, der er tale om en billig hjemmedatamat og ikke en grafisk arbejdsplads; derfor skal ens forventninger justeres herefter.

Vedrørende beregningsnøjagtighed (spørgsmål 3, 4, 5, 6 og 7) er det forkert forstået af klageren, at den sagkyndiges erklæring viste, at denne ikke var tilfredsstillende. Tværtimod gav erklæringen udtryk for, at beregningsnøjagtigheden er, hvad man kan forvente til en hjemmedatamat af denne type. I det følgende skal dette uddybes.

Klageren gør jævnligt sammenligninger mellem en lommeregner og hans hjemmedatamat, men der er tale om helt forskellige hjælpemidler. En lommeregner tilbyder brugeren nogle fastlagte funktioner (aritmetiske og logaritmiske funktioner) med på forhånd fastlagte og ufravigelige procedurer

omkring afrunding og beregningsnøjagtighed. En hjemmedatamat derimod er et værktøj, hvorved man med et programmeringsprog selv skal definere sine funktioner, herunder fastlægge den ønskede beregningsnøjagtighed. Dette betyder oplagt en større indsats (og indsigt) fra brugeren, på den anden side får man et kraftigt og fleksibelt værktøj til sin rådighed. Om man har behov for det ene eller det andet afhænger helt af de anvendelser, det er tiltænkt. Enhver hjemmedatamat vil være et irritationsmoment, hvis man kun anvender denne som erstatning for en lommeregner.

Angående klagerens nye eksempel med et andengradspolynomium, der ikke udregnes korrekt, kan jeg ikke kommentere dette, da klagerens datamat er sendt retur."

Parterne er blevet gjort bekendt hermed.

FORBRUGERKLAGENÆVNETS AFGØRELSE

Nævnet finder på baggrund af den sagkyndiges oplysninger, at hjemmedatamaten er behæftet med mindre fejl af afgørende betydning for anvendelsen af datamaten. I øvrigt opfylder datamaten de krav, som en køber kan stille til mindre hjemmedatamater af denne type. Nævnet finder, at de konstaterede mangler, beskrevet i den sagkyndiges erklæring under pkt. 1, 2 og 9, påfører brugeren betydelige gener ved anvendelsen. Da klageren siden købet har reklameret over disse mangler, og importøren over for indklagede har anerkendt disse som fejl, men hverken sælger eller importøren har fremsat tilbud om afhjælpning eller omlevering, men blot anvist muligheder for delvis omgåelse af fejlene - som nævnet ikke finder acceptable for brugeren - er klageren på nuværende tidspunkt berettiget til at hæve købet, jfr. købelovens § 78, stk. 3, jfr. stk. 1.

Efter § 9, stk. 1, i lov om Forbrugerklagenævnet betaler ingen af parterne omkostninger ved nævnsbehandlingen til den anden part. Nævnet kan derfor ikke pålægge indklagede at refundere klagerens omkostninger til advokat under sagens behandling ved Forbrugerklagenævnet, hvorfor klageren ikke kan få medhold i denne påstand.

.....

VEJLE CIVILRETS DOM AF 13. NOVEMBER 1985

BS 1241/84 (anket til Vestre landsret, j.nr. 4. afd. 2409/85)

S
mod
K

HÆVEBEFØJELSEN: Under hensyn til karakteren af de konstaterede fejl ved noget leveret programmel, og til at køberen havde brugt i hvert fald en del af programmeltet i knap et år efter sin skrivelse om handelens ophævelse, ansås handelen ikke med rette for hævet.

LITTERATUR: Blume, s. 113-155 og 120-121.
Ruth Nielsen, del I, s. 41-42.

I juli 1983 købte virksomheden K af EDB-firmaet S to programmer - STADS-systemet og FINANS-systemet - der blev leveret i august s.å. STADS-systemet skulle bl.a. bruges til udarbejdelse af kontoudtog til K's kunder og finde frem til de kunder, der ikke havde overholdt K's betalingsbetingelser, mens FINANS-systemet var et egentligt regnskabssystem.

Det viste sig snart, at rykkersystemet ikke fungerede til K's tilfredshed, ligesom der blev konstateret fejl ved samtællingerne ved månedsafslutningerne. Da S ikke kunne få systemet til at fungere i overensstemmelse med K's ønsker, hævdede K handelen ved skrivelse af 24. maj 1984. Efterfølgende (i juni 1984) fremsendte S dog en ny version af STADS-systemet. I knap et år herefter anvendte K FINANS-systemet, mens den nye version af STADS-systemet lå urørt på K's virksomhed.

Den 27. juni 1984 anlagde S sag mod K med påstand om beta-

lingen af det skyldige beløb, mens K påstod frifindelse under henvisning til, at de leverede programmer var behæftet med så væsentlige mangler, at handelen med rette var blevet hævet af K.

Der blev under sagen afholdt syn og skøn. Efter syns- og skønsmandens opfattelse var STADS-systemet ikke fejlfrit efter den første rettelse. Syns- og skønsmanden tog dog ikke stilling til den version af systemet, som K fik tilsendt i juni 1984. Med hensyn til sammentallingsfejlene forklarede syns- og skønsmanden, at han ikke med sikkerhed kunne sige, om fejlen fandtes i det program, som S havde leveret, eller i det hardware, som K selv havde i forvejen.

Civilretten i Vejle lagde efter resultatet af det afholdte syn og skøn til grund, at den i STADS-systemet indeholdte rykkerprocedure var behæftet med fejl. Retten fandt imidlertid, at det måtte forventes, at fejlen var blevet rettet i det program, som S i juni 1984 havde sendt til K. Med hensyn til FINANS-systemet fandt retten på baggrund af syns- og skønsmandens udtalelse, at de forekomne fejl i regnskabs-tallene sandsynligvis skyldtes en kombination af uhensigtsmæssigheder i selve systemet og betjeningen, at det måtte anses som en mangel, at systemet ikke var sikret mod fejlbetjening, og at det måtte anses som en forsømmelse fra S's side, at man ikke havde tilbudt K en forbedret udgave af systemet.

Under hensyn til karakteren af de således konstaterede fejl og til, at K havde brugt i hvert fald en del af det omhandlede program helt frem til foråret 1985 fandt retten ikke, at K's køb af de to programmer med rette kunne anses for hævet ved K's skrivelse af 24. maj 1984. Der blev som følge heraf givet dom efter S's påstand.

Vejle civilrets dom

Under denne sag, der er anlagt den 27. juni 1984, har sagsøgeren, S, ifølge sin endelige påstand påstået sagsøgte, K, dømt til at betale 19.895,31 kr. med sædvanlig procesrente fra den 11. maj 1984, til betaling sker.

Beløbet skyldes angivelig for levering af en printer og nogle disketter i 1983 og 1984.

Sagsøgte har påstået frifindelse for sagsøgerens krav og selvstændig dom for et beløb stort 10.604,69 kr. med tillæg af sædvanlig procesrente fra den 20. august 1984, til betaling sker. Til støtte for sin påstand har sagsøgte gjort gældende, at 2 programmer, som sagsøgte har købt af sagsøgeren, til en pris inklusive moms på 30.500 kr., var behæftet med så væsentlige mangler, at handelen med rette er blevet hævet af sagsøgte. Manglen ved det ene program (STADS-system) gav sig angiveligt udslag i en fejlagtig rykning af sagsøgtes debitorer, og manglen ved det andet program (FINANS-system) gav sig angiveligt udslag i sammen-tællingsfejl i regnskabet. Sagsøgtes til selvstændig dom fremsatte krav fremkommer som forskellen på det påståvnte beløb og 30.500 kr.

Sagsøgeren har over for sagsøgtes påstand om selvstændig dom påstået frifindelse.

Sagens nærmere omstændigheder er følgende:

I en skrivelse af 24. maj 1984 fra sagsøgte til sagsøgeren hedder det bl.a.:

"I forlængelse af vores telefonsamtale d. 10/5 skal jeg hermed bekræfte indholdet af vores samtale - som aftalt. Jeg beklager, at dette ikke er sket før, da jeg har været bortrejst til udlandet.

Efter at have haft STADS- og FINANS-systemet i 3/4 år og efter gentagne forsøg fra S's side på at få programmerne til at virke som lovet i beskrivelsen, må vi konstatere, at programmerne ikke svarer til det lovede, hvorfor vi ifølge gældende ret kan kræve, at S tager systemerne tilbage.
.....

I øvrigt er jeg forundret over S's holdning til de mange fejlrapporter vi har afgivet. I stedet for at tage fejlene seriøst, prøver man at bortforklare dem med dårlig strøm

eller andet.....
 Og med hensyn til de mange fejl, må jeg minde Dem om, at ingen af disse til dato har kunnet bortforklares som fejlbehandling. Jeg kan heller ikke acceptere S's sidste forklaring, om at vores ønsker kommer med på ønskesedlen, når der skal laves revision af programmet. Jeg må her gøre opmærksom på, at vores ønsker ikke går på udvikling af nye ting i programmet, men blot, at det kan hvad det lover. Et FINANS-system, der ikke kan kende forskel på debet og kredit må absolut siges at have en alvorlig fejl, da dette er dens fornemmeste opgave. Et STADS-system, der ikke kan rykke debitorerne korrekt må siges at have en lige så alvorlig fejl som en bil, der ikke kan køre.

På vores konto hos S står en saldo bl.a. fra køb af printer. Dette beløb kan De fratække de 30.500 kr., som De heretter skylder os og fremsende restbeløbet på check."

I en skrivelse af 6. juni 1984 fra sagsøgeren til sagsøgte hedder det bl.a.:

"Vedr. Deres brev af 24/5-84.

1. Nyt STADS-system.

Vedlagt fremsendes nyt STADS-system version 6.0.0., hvor kontoudtog og rykkerprocedure kan anvendes korrekt.

Følgende skal opfyldes ved f.eks. betalingsbetingelse lb. måned + 30 dage:

1. Betalingsbetingelseskoden (menu 7.4.) skal være = 2.
2. Ved udskrift af kontoudtog spørges der om ultimo saldo ønskes forfalden?
 - a) Ved svaret "J" = ja bliver saldi > lb. måned + 30 dage forfaldent.
 - b) Ved svaret "N" = nej udskrives kontoudtog som i dag.

Ovennævnte løsning vil medføre, at saldiene først bliver forfaldne i forbindelse med udskrivning af kontoudtog ultimo måneden, således rykkerprocedure bliver rigtig i måneden.

2. Ang. Deres forventninger til leverede systemer.

De har købt "Standard-systemer", som løbende udvikles og vedligeholdes på basis af ønsker og krav fra vore brugere.

De af Dem skitserede ønsker og krav til vore systemer, er indgået i vor opsamlingspulje, sammen med lignende ønsker fra vore øvrige brugere, hvilket også gælder det af Dem skitserede ønske til ændring af rykkerprocedure.

Med over 300 egne brugere af vore administrative systemer, er vi nødt til at styre vor løbende udvikling og vedligeholdelse generelt, og ca. hvert 1/2 år udskifter programmerne med nye forbedringer hos de af vore kunder, der har tegnet programserviceaftale.

Såfremt De fremover ønsker at være med i denne fællesudvikling og vedligeholdelse, må vi anmode Dem om snarest at

tegne programserviceaftale.

Vi må på det kraftigste afvise, at vi ikke er tilstrækkelig imødekommende med reklamationer o.lign., hvilket bestemt ikke er firmaets politik.

4. Ang. FINANS-system

Vi må endnu en gang anmode Dem om at dokumentere bogføringsfejl i FINANS-systemet, da ingen af vore øvrige brugere har påtalt lignende."

Den i sagen udmeldte syns- og skønsmand, civilingeniør V, har afgivet en syns- og skønserklæring af 12. juni 1985, hvoraf det blandt andet fremgår:

"Første spørgsmål

Med udgangspunkt i det af sagsøgeren den 20.06.84 fremsendte STADS-system forespørges, hvornår og efter hvilken procedure systemet udsender rykkerskrivelser. Alternativt spørges om det samme med udgangspunkt i tidligere leverede STADS-systemer.

Besvarelse:

Iflg. aftale på mødet den 08.01.85 besvares spørgsmålet med udgangspunkt i situationen pr. ultimo 1983.

K's betalingsbetingelser er: løbende måned + 30 dage.

Nedenfor belyses systemets virkemåde ved betalingsbeti- gelseskoderne 1 og 2.

Betalingsbetingelseskode = 1

Beløb i saldofelterne 30-60 dage, 60-90 dage og over 90 dage anses at være forfaldne.

Efter afslutning af en periode med udskrivning af konto- udtog forskydes saldobeløbene, bl.a. således at saldo lø- bende måned rykkes over i saldo 30-60 dage.

I konsekvens heraf vil et fakturabeløb af 20. januar op- træde på rykkerlisten efter afslutningen af januar måned.

Dette er en fejl.

Betalingsbetingelseskode = 2

Beløb i saldofelterne 60-90 dage og over 90 dage anses at være forfaldne.

Efter afslutning af en periode med udskrivning af konto- udtog forskydes saldobeløbene, bl.a. således at saldo lø- bende måned rykkes over i saldo 30-60 dage, saldo 30-60 da- ge rykkes over i saldo 60-90 dage osv. I konsekvens heraf vil et fakturabeløb af 20. januar ikke optræde på rykker- listen efter afslutningen af januar måned.

Efter afslutningen af januar måned vil summen af decem- ber måneds fakturabeløb befinde sig i saldo 30-60 dage. På kontoudtoget vil det være opført som ikke forfaldent.

Dette er en fejl.

- Sammenfattende vedr. første spørgsmål konkluderes:
- at ingen af de af S anviste løsningsforslag kan bringe systemet til at fungere korrekt på den foreliggende opgave
 - at en sandsynlig årsag hertil er manglen af et saldo-felt for "saldo 0-30 dage" i debitorposten, hvilket er den designfejl ved systemet.

Andet spørgsmål

Med udgangspunkt i det medio 1983 leverede FINANS-system forespørges, om systemet er behæftet med mangler, som medfører, at udregninger ikke bliver korrekte.

Såfremt spørgsmålet besvares bekræftende, bedes nærmere oplyst, hvori manglen består, om manglen kan henføres til selve systemet eller andre forhold i forbindelse med systemets anvendelse.

Besvarelse:

Der er af K fremført flg. konkrete fejl og mangler:

- a) Kontospecifikation:

Det forekommer, at afstemningen mellem periodens primo, periodens posteringer og periodens ultimo ikke er i orden,.....
- b) Færdigt regnskab:

På trods af, at saldobalancen er i orden og balancerer, balancerer årsregnskabet ikke, dette gælder regnskaber generelt.

Ad a:

.....
 På kasserapporten har bilag nr. 585 givet anledning til en "doublet" på 0,03 kr. Beløbene på bilag 585 og 586 er ens: kr. 333.616,32.

Kontospecifikationen stemmer ikke overens med dette. Her findes doubletten stadig på bilag 585, men beløbene er nu ens: kr. 333.616,32.

Beløbet på bilag 586 er nu kr. 273456.00.

Det er ikke sandsynliggjort, at fejlen er reproducerbar. Til det af S fremførte bemærkes:

Påstanden om, at fejlen skyldes rystelser eller "klumper" i strømmen og deraf følgende diskettefejl må tilbagevises, fordi diskettestationen arbejder med datablokke, en fejl vil derfor ramme en hel datablok og ikke kun en enkelt poster.

Påstanden om, at fejlen kan skyldes fejlbetjening omkring systemets indeværende periode må til dels imødegås, fordi det ved en simpel sammentælling i udskrivningsprogrammet er muligt at verificere, at kontospecifikationen stemmer.

Ad b:

Der er ikke fra K's side fremlagt datamateriale, der under-

bygger den fremførte påstand.

Det er ikke sandsynliggjort, at man kan periodestyre bogholderiposteringerne, f.eks. således at der på samme dag kan posteres i "indeværende periode" og "forrige periode". Dette understøttes af, at periodeafslutningsprogrammet sletter alle posteringer,..... Det forekommer uklart, hvorfor programmet til udskrivning af kontospecifikation udskriver alle posteringerne, men kun indregner dem, der vedrører "indeværende periode" ved beregningen af "ny saldo".

Konklusionen må være, at alle finansposteringer i en posteringsfil skal vedrøre samme bogholderiperiode. I og med at posteringen indeholder oplysning om, hvilken bogholderiperiode de vedrører, burde denne information være udnyttet i programmet til at sikre, at brugeren ikke ved indsættelse af en forkert diskette får kludder i sit bogholderi.

Sammenfattende vedr. andet spørgsmål konkluderes:

- at FINANS-systemet i sit design ikke forekommer at være robust over for de betjeningssituationer, som rent faktisk forekommer under betjening af "almindelige brugere"
- at de forekommende fejl sandsynligvis skyldes en kombination af u hensigtsmæssigheder i selve systemet (programmet) og betjeningen.

Tredie spørgsmål

Det bedes oplyst, hvor stor bekostningen vil være ved at rette STADS-systemet, således at det rykker en måned senere.

Besvarelse:

S har anslået rettelsen til kr. 8.750,00, svarende til 25 programmørtimer á kr. 350,00. Dette beløb skønnes at være rimeligt for så vidt angår rettelsen af programmet. Hertil kommer korrektion af K's debitordata. Da fejlen skyldes et manglende saldofelt i debitorposten, skal K's data konverteres til det nye format. Det kan ske ved kørsel af et særligt registerkonverteringsprogram. Anslået bekostning hertil:

Kr. 1.750,00 svarende til 5 programmørtimer á kr. 350,00. Anslået bekostning med S som entreprenør kr. 2.800,00, svarende til 8 konsulenttimer á kr. 350,00. Yderligere omkostninger til disketter og revision af brugervejledning må påregnes.

Sammenfattende vedr. tredje spørgsmål konkluderes:

- at bekostningen ved at rette STADS-systemet, så det rykker korrekt vil være ca. kr. 11.000,00
- at af dette beløb udgør kr. 8.750,00 bekostninger til rettelse af programmet, der er identisk for alle systemets brugere
- at kr. 1.750,00 udgør bekostningen til konvertering af

- K's data, så de passer sammen med et STADS-system, der har "saldo 0-30 dage" med i debitorposten
- at kr. 500,00 er anslået som bekostning til disketter og rettelse af brugerhåndbog.

Fjerde spørgsmål

.....

Med udgangspunkt i a) situationsrapport pr. ult. 1983 og b) brugerhåndbogen, ønskes oplyst, hvorvidt systemet er behæftet med mangler og i bekræftende fald, hvad udgiften vil være ved at få systemet rettet.

Besvarelse:

I fortsættelse af besvarelsen af andet spørgsmål kan her tilføjes nedenstående:

Fordi systemet er udviklet med henblik på salg til mange mindre erhvervsdrivende uden særligt EDB-kendskab, burde sikring mod fejlbetjening i form af afstemning af kontospecifikationen være indlagt i systemet. Ligeledes burde der være programmeret sikring mod indsættelse af forkert datadiskette også have været indlagt i systemet.

Idet det forudsættes, at S er bekendt med betjeningsproblemerne af nævnte art, både fra K og fra andre brugere af systemet, må det anses for en mangel, at programmet ikke er udbygget med disse sikringer.

Omkostningen ved indlæggelse af de nævnte sikringer vil næppe overstige kr. 8.750,00, svarende til 25 programtimer á kr. 350,00. Det bemærkes, at der ikke skal udføres konvertering af data.

Jeg har ikke fundet det relevant for sagen at gennemføre en tilbunds gående diagnosticering af den/de konkrete fejlårsager, og kan derfor heller ikke anslå omkostningerne ved at udbedre disse fejl.

Sammenfattende vedr. fjerde spørgsmål konkluderes:

- at de forekommende fejl i regnskabstallene sandsynligvis skyldes en kombination af uhensigtsmæssigheder i selve systemet (programmelle) og betjeningen
- at indlæggelse af kontroller som ovennævnte kan forventes indlagt i programmet som led i dets løbende udvikling og udsendt til brugere, der har tegnet abonnement på programvedligehold
- idet det forudsættes, at disse problemer også er forekommet hos andre brugere af systemet, må det anses at være en forsømmelse fra S's side, at man ikke, evt. mod separat betaling, har tilbudt K en forbedret udgave af FINANS-systemet.

Femte spørgsmål

Såfremt rykkerproceduren ønskes ændret for STADS-systemet ønskes oplyst, hvor lang tid en kunde normalt må påregne vil medgå til ændringen regnet fra det tidspunkt, da ændringen bestilles.

Besvarelse:

På mødet den 8. januar angav S 1-2 dage til rettelse af fejl, mens uhensigtsmæssigheder blev rettet via kvartalsvise udsendelser af nye programversioner til de brugere, der havde tegnet abonnement herpå.

Under henvisning til naturen af den foreliggende fejl i rykkerproceduren, jfr. besvarelsen af tredje spørgsmål, må en kunde kunne påregne fejlen rettet inden for 1-3 uger. Eller kunden må i det mindste have modtaget bekræftelse af fejls eksistens og orientering om iværksatte tiltag til dens afhjælpning.

Sjette spørgsmål

Såfremt der forefindes fejl ved FINANS-systemet spørges om, hvor lang tid en kunde sædvanligvis må påregne vil medgå til udbedringen regnet fra tidspunktet for manglens dokumentering over for leverandøren.

Besvarelse:

Besvares analogt med femte spørgsmål.

SKØNSMANDENS SAMMENFATNING:

Her, som så ofte før i EDB-sager, opstår konflikten, fordi et problem forsøges løst med kræfter frem for med tanke på at gøre det rigtige.

Som den, der i den foreliggende situation kan være bagklog, har jeg dog lyst til at rejse det hypotetiske spørgsmål, hvordan situationen ville have set ud:

- hvis S selv havde gennemskuet og vedgået den faktiske mangel ved debtorsystemets rykkerprocedure og udbedret den
- hvis K havde ført logbog over konstaterede fejl, således at omstændighederne for deres forekomst og specielt gentagelsestilfælde kunne dokumenteres
- hvis kopi af logbogen var blevet sendt til S sammen med dataeksempler, der underbyggede de påståede fejl
- hvis S havde gennemført de forbedringer i systemet, som er nærliggende ud fra de indhøstede driftserfaringer
- hvis S havde tilbudt K en sådan og "idiotsikker" udgave af programmelt."

Der er under sagen afgivet vidneforklaring af det sagsøgende selskabs direktør S1, det sagsøgte selskabs direktør, K1, programmør i det sagsøgende selskab, S2, og syns- og skønsmanden civilingeniør V.

Direktør S1 har forklaret, at det sagsøgende selskab blandt andet udvikler og sælger programmer til datamaskiner, såkaldt software. De 2 systemer - STADS-systemet og FINANS-systemet - blev solgt til sagsøgte i juli måned 1983. Sag-

søgeren havde produceret de pågældede programmer siden 1981, og de var resultater af en løbende udvikling. Sagsøgeren retter med jævne mellemrum programmerne til i overensstemmelse med kundernes ønsker, og sagsøgtes program var muligvis det 10. i en sådan række versioner. På salgstidspunktet havde sagsøgeren 200 helt tilsvarende programmer kørende hos andre kunder. De 2 systemer blev i august 1983 leveret til sagsøgte, der selv var i besiddelse af datamaskine og hardware i øvrigt. STADS-systemet skulle blandt andet bruges til udarbejdelse af kontoudtog til sagsøgtes kunder ved hver måneds udgang, og det skulle tillige finde frem til de kunder, der ikke havde overholdt sagsøgtes betalingsbetingelser med en kredittid på løbende måned + 30 dage. I april måned 1984 ringede direktør K1 til vidnet og klagede over, at fakturabeløbene stod anført som forfaldne på kontoudtoget allerede ved udgangen af indkøbsmåneden. Sagsøgeren sørgede for, at det blev rettet således, at beløbet først stod anført som forfaldent den første i den anden måned efter købet. Det var sagsøgte imidlertid også utilfreds med, idet han ville have beløbet til at stå som forfaldent på det kontoudtog, der blev udarbejdet ved udgangen af den måned, der fulgte efter købsmåneden. Sagsøgeren "noterede sig problemet" i april måned 1984 og har nu indrettet sine programmer således, at alle kunder nu kan vælge mellem det hidtidige program og det program, som sagsøgte har ønsket. Sagsøgeren sendte således en rettet version til sagsøgte den 6. juni 1984, men fik programmet tilbage den 12. juni 1984, fordi disketten ikke passede til sagsøgtes maskine. Den 19. samme måned fremsendte sagsøgeren det samme program i den rigtige diskette, og dette program og brugerhåndbogen beror stadig hos sagsøgte. Den 1. juli 1984 talte en af sagsøgerens programmører, S2, med direktør K1, der telefonisk tilkendegav, at han "ville give systemet en chance". Direktør K1 har også klaget over, at programmet fra sagsøgeren afstedkom nogle

sammentællingsfejl, men da vidnet bad om at få et eksempel, viste der sig at være tale om en "dobbeltransaktion". Et sådant fænomen skyldes ofte udefra kommende omstændigheder som f.eks. ridser eller pletter på materiellet eller "udfald" af strømmen til datamaskinen. Der er således ikke vist fejl ved det af sagsøgeren leverede software.

Direktør K1 har forklaret, at sagsøgte købte de 2 systemer af sagsøgeren således, at de planmæssigt skulle kunne tages i brug i oktober måned 1983. Der viste sig hurtigt at være fejl i forbindelse med rykkersystemet og med sammentællingerne ved månedsafslutningerne. Vidnet hævdede derfor handelen ved skrivelse af 24. maj 1984 efter, at sagsøgeren forgæves havde forsøgt at udbedre manglerne. På grund af fejlen ved rykkersystemet valgte sagsøgte på et tidligt tidspunkt ikke at bruge denne del af programmet. Der har ca. 1 gang månedlig været sammentællingsfejl, men da vidnet reklamerede, blev det af sagsøgeren anført, at det skyldtes fejlbetjening eller "dårlig strøm". Sagsøgte har dog indtil foråret 1985 brugt det omhandlede program til udskrivning af fakturaer, men da arbejdet med programmet viste sig at være mere byrdefuldt end en rent manuel udskrivning, er sagsøgte gået over til at bruge et andet "hjemmestrikket" program. Vidnet har aldrig lovet at give de af sagsøgeren den 6. og 19. juni 1984 fremsendte versioner "en chance". Den version, som sagsøgte modtog den 19. juni 1984, ligger stadig indpakket hos sagsøgte.

S2 har forklaret, at han ringede til K1 i juni måned 1984 efter, at den sidste version af STADS-programmet med rykkersystemet var udsendt. K1 erklærede under samtalen, at han "ville give systemet en chance".

Syns- og skønsmanden, civilingeniør V, har forklaret, at rykkersystemet efter den første rettelse af kredittiden fra løbende måned + 30 dage kom til at lide af den fejl, at et beløb, der forfaldt til en første i en måned, stod anført

som uforfaldent på det kontoudtog, der blev udskrevet og udsendt til kunden den sidste i den foregående måned. En retelse af rykkerproceduren vil koste ca. 11.000 kr.

Med hensyn til den påståede sammentællingsfejl har syns- og skønsmanden forklaret, at denne ikke har været "reproducerbar", og at han ikke med sikkerhed kan sige, om fejlen findes i programmet, som sagsøgeren har leveret, eller i det hardware, som sagsøgte selv havde i forvejen. Det ville imidlertid have været forholdsvis nemt for sagsøgeren i programmet at indskyde en kontrol, der hurtigt ville kunne afsløre fejl af den pågældende art.

Sagsøgeren har til støtte for sin påstand gjort gældende, at det omhandlede programmet ikke har været behæftet med mangler, subsidiært at eventuelle mangler ikke har været af en sådan karakter, at sagsøgte af den grund har kunnet hæve handelen. Det er diskutabelt, om der er tale om en fejl, når et beløb, som vitterligt først forfalder den første i måneden, står som uforfaldent på et kontoudtog, der udskiftes den sidste i den forudgående måned. I hvert fald er der ikke tale om en mangel, der har kunnet begrunde handelens ophævelse, og forholdet er ændret, således at kunderne nu selv kan vælge, hvornår beløbet skal fremtræde som forfaldent. Denne mulighed er indbygget i den version, som sagsøgte fik i juni måned 1984. Med hensyn til de påståede sammentællingsfejl gøres det gældende, at sagsøgte ikke har godtgjort, at disse fejl skyldes mangler ved det af sagsøgeren leverede programmet. Endelig har sagsøgte afskåret sig fra at påberåbe sig sin hæveskrivelse af 24. maj 1984 ved at bruge dele af programmerne helt frem til foråret 1985.

Sagsøgte har til støtte for sin påstand gjort gældende, at der ved det afholdte syn og skøn er dokumenteret så væsentlige mangler, at sagsøgte har været berettiget til at hæve handelen ved sin skrivelse af 24. maj 1984. På dette tidspunkt havde sagsøgeren ikke længere nogen afhjælpnings-

ret. Der er tale om grundlæggende fejl ved det af sagsøgeren leverede programmel, og den del, man fortsatte med at bruge frem til foråret 1985 betød ikke nogen lettelse i forhold til en rent manuel udførelse af arbejdet. Under disse omstændigheder kan den fortsatte brug ikke bevirke, at sagsøgte har fortabt retten til at påberåbe sig handelens ophævelse.

Retten skal udtale:

Efter resultatet af det afholdte syn og skøn må det lægges til grund, at den i STADS-systemet indeholdte rykker-procedure har været behæftet med fejl, idet den ikke har været i overensstemmelse med de af sagsøgte oplyste kreditbetingelser for dennes kunder. Efter vidnet S1's forklaring må det imidlertid forventes, at fejlen er blevet rettet i det program, som sagsøgeren den 19. juni 1984 har sendt til sagsøgte, og som stadig er i sagsøgtes besiddelse.

Vedrørende FINANS-systemet har syns- og skønsmanden udtalt, at de forekommende fejl i regnskabstallene sandsynligvis har skyldtes en kombination af u hensigtsmæssigheder i selve systemet og betjeningen, at det må anses som en mangel, at systemet ikke er sikret mod fejlbetjening, og at det må anses som en forsømmelse fra sagsøgerens side, at man ikke, "evt. mod separat betaling", har tilbudt sagsøgte en forbedret udgave af systemet.

Under hensyn til karakteren af de således konstaterede fejl og til, at sagsøgte ifølge vidnet K1's forklaring har brugt i hvert fald en del af det omhandlede programmel helt frem til foråret 1985, finder retten ikke, at sagsøgtes køb af de to programmer med rette kan anses for hævet ved sagsøgtes skrivelse af 24. maj 1984, og der gives som følge heraf dom efter sagsøgerens påstand.

Det bemærkes, at de samlede udgifter til syn og skøn har udgjort 16.193 kr., hvoraf de 1.220 kr. efter det oplyste er betalt af sagsøgeren, medens resten, 14.973 kr., er betalt af sagsøgte. Efter sagens karakter og resultatet af det

afholdte syn og skøn findes denne omkostning at burde betales af parterne med halvdelen hver, medens sagsøgte efter sagens udfald betaler sagens øvrige omkostninger til sagsøgeren, alt som nedenfor anført.

T h i k e n d e s f o r r e t :

Sagsøgte, K, skal inden 14 dage til sagsøgeren, S, betale 19.895,31 kr. med en årlig rente svarende til den til enhver tid fastsatte officielle diskonto med et tillæg på 2% fra den 11. maj 1984 til den 31. december 1984 og med et tillæg på 6% fra den 1. januar 1985, til betaling sker.

Inden samme frist betaler sagsøgeren 1.776,50 kr. i sagsomkostninger til sagsøgte.

SØNDERBORG CIVILRETS DOM AF 24. FEBRUAR 1986

BS NR. 1362/1984

S
mod
K

MANGLER, MASKINEL OG PROGRAMMEL: Anset godtgjort, at et EDB-anlæg med tilhørende programmel var mangelfuldt på tidspunktet for leveringen. Da manglerne var væsentlige havde køberens ophævelse af handelen været berettiget.

AFHJÆLPNING: Sælgeren fandtes ikke at have afhjulpet manglerne eller at have udvist fornøden vilje hertil.

LITTERATUR: Blume, s. 113 ff. og 116 f.
Ruth Nielsen, del I, s. 50 ff.

Ved købekontrakt af 7. februar 1984 købte K af S en micro-computer, en printer og diverse programmel. Kort efter leveringen opstod problemer med brugen af microcomputeren. Levering af nyt programmel løste ikke problemerne ved anlæggets funktion, hvorefter køberen ophørte med at betale afdrag i henhold til købekontrakten.

S anlagde herefter den 17. september 1984 sag mod K med påstand om, at K blev dømt til at betale restkøbesummen. K påstod på sin side S dømt til at tilbagebetale den erlagte købesum mod udlevering af det leverede EDB-anlæg, idet K anså sig beføjet til at hæve handelen.

Den udmeldte syns- og skønsmand anså det for sandsynligst, at de opståede problemer beroede på fejl i tekstbehandlingsprogrammet kombineret med fejl i maskinellet.

På grundlag af syns- og skønserklæringen og en tidligere afgivet sagkyndig erklæring fandt retten det godtgjort, at EDB-anlægget med tilhørende programmel var mangelfuldt på tidspunktet for leveringen. Da manglerne var fremkommet på områder, der var væsentlige for hele EDB-anlæggets funktion og havde medført, at EDB-anlægget havde en stærkt nedsat brugsværdi, anså retten disse mangler for at være væsentlige. Retten fandt endvidere, at S, trods opfordring hertil og trods levering af en ny printer og et nyt tekstbehandlingsprogram, ikke havde afhjulpet manglerne og ikke havde udvist fornøden vilje hertil. Retten tog herefter K's påstand til følge.

Sønderborg civilrets dom

Ved slutseddels af 3. februar 1984 og købekontrakt af 7. februar 1984, købte sagsøgte under denne sag, K, af sagsøgeren, S, et stk. V Microcomputer M20, bestående af: CPU 160KB, tastatur, 2x320KB Floppy-disk, sort/hvid skærm, CPU udvidet med MS-DOS-APB board. Programmer: 1 stk. V-word, 1 stk. MS-DOS styresystem incl. BASIC for 61.048,80 kr. incl. moms.

Endvidere købte sagsøgte en PR322 skrivemaskine, et CBL 1040 kabel og en M19 disk 5 1/4" for M20 for 9.191,48 kr. Der blev af sagsøgeren ydet 50% rabat på dette køb.

Den 26. marts købte sagsøgte en Multiplan for 4.880 kr., og den 30. juni købte sagsøgte et tekstbehandlingsprogram (V-word 2) for 1.464 kr. Kort efter leveringen af microcomputeren opstod der problemer med dennes brug. Den 15. marts 1984 afholdtes mellem sagsøgeren, sagsøgte og dennes advokat B og cand.merc. R, der er særlig sagkyndig indenfor microcomputere, et møde om disse problemer.

Af R's rapport af 20. marts 1984 fremgår:

"

X-by, den 20. marts 1984

Sendt til:

Advokat B
 Fabrikant K1
 Direktør S1

Vedr.: levering af V M20 Personlig ComputerIndledning

Mellem ovenstående personer og undertegnede, blev der torsdag, den 15. marts 1984 afholdt et møde på advokat B's kontor med det formål, at få belyst de problemer, der er opstået mellem køber og sælger ved levering og installation af en V M20 Personlig Computer. Denne rapport har til formål at beskrive mødeforløbet og de betragtninger og forslag, der blev konkretiseret, således at problemerne afdækkes og kan løses hurtigt og i mindelighed til glæde for begge parter.

Sagens genstand

Det drejer sig om en moderne

- V M20 Personlig Computer bestående af følgende hardwarekomponenter
 - 1 dataskærm - sort/hvid
 - 1 tastatur
 - 2 processorer - Internt lager 160 kilo bytes
 - 2 mini floppy-disk-enheder (med) uformateret kapacitet på 320 kilo bytes
 - 1 skønskriftskriver PR 320 med typehjulsprinter for dokumenter
- Software til V M20
 - 1 stk. MS-DOS styresystem incl. BASIC compiler
 - 1 stk. V-word til tekstbehandling

Printerproblemet

K1 redegjorde indledningsvis for printerproblemet.

Der var behov for en skønskriftskriver til udarbejdelse af dokumentation i forbindelse med levering af de ydelser firmaet K leverer. K1 beklagede sig over, at K's elektriske skrivemaskine ikke kunne tilsluttes som skriver, hvilket K var stillet i udsigt. På den anden side havde S leveret en skønskriftskriver, der opfylder formålet.

Alt ialt er der således intet problem hvad skønskriftskriver angår.

Men K har også behov for at kunne levere BASIC programmer i forbindelse med sine ydelser. Og her er problemet, at printeren mangler de matematiske symboler som <>=, hvilket er stærkt generende. S1 tilbød at lade nogle "skrivetaster" \$ og / file af og erstatte dem med <* o.lign. På den anden side kunne det kun foregå i Svejts og det fremkomne typehjul ville ikke længere være gængs standard på markedet, hvilket er et problem, såfremt typehjulet går i stykker og skal erstattes.

K1 var derfor villig til at anskaffe en ekstra såkaldt matrixskriver, der har de ønskede symboler. Og da M20 har to "printerudgange" vil K anvende skønskriftskriveren til rapportskrivning og matrixskriveren til tekniske beregninger. Så alt ialt er der ingen printerproblemer, såfremt de øvrige problemer løses.

Tekstbehandling

K har anskaffet V M20 til 2 formål:

Tekstbehandling
Tekniske beregninger

Til tekstbehandling har S1 leveret V-word, som er et programprodukt leveret af V. Dokumentationen forelå i en engelsk og en norsk version, som ikke stemte overens. S1 sagde, at han pr. kulance havde leveret den norske vejledning med, fordi den måske var lettere at forstå end den engelske, men at det nok havde været en bjørnetjeneste, da programmet V-word i M20 ikke opførte sig som den norske vejledning sagde.

K1 kunne demonstrere, at V-word ikke opførte sig som den engelske manual foreskrev. Fra V's side havde man prisværdigt indlagt menuer (vejledninger) på dansk på skærmen til direkte vejledning for damerne i brug af V-word. Der var desværre klare fejl i disse menuer. Således viste K1, at V-word krævede amerikansk datering som

mm dd åå,

men når damerne fulgte vejledningen, blev de afvist af V-word.

Tilsvarende viste K1, at låsekommandoerne for tastaturet (fx. store bogstaver, rent numeriske m.v.) ikke svarede til vejledningen på skærmen og den engelske manual.

Når det betænkes, at de damer, der skal arbejde med V-word er urutinerede i brug af tekstbehandling via M20, får de meget let forstærket deres nervøsitet til direkte aversion mod V-word og M20, hvilket i enhver henseende er uheldigt for alle parter, K, S og V.

Jeg tror, at det kan udbedres ved forholdsvis enkle tiltag. Såfremt V sender en kyndig kender af V-word til K og gennemgår den engelske manual og de danske vejledninger på skærmen for at vise, hvor der er uoverensstemmelser. Samtidig kan K fortælle V, hvilke fejl K har fundet, hvilket er til glæde for V.

Men der bør handles hurtigt fra S1 og V's side for at genoprette tilliden til M20 og V-word.

Så meget desto mere, da K har nogle meget store ordrer, der skal effektueres hurtigt. Og disse bør produceres på M20.

Tekniske beregninger

Her er tale om en anden brugerkreds, nemlig ingeniører og andre teknikere, der er trænet i brug af BASIC til tekniske beregninger. Denne brugerkreds kan godt arbejde med noget "slør" i dokumentationen, såfremt man blot ved, hvorledes man "circumventer" (omgår) de opståede problemer. Men når man

fx. ikke ved om en delimeter (adskillelæstegn) er blank, komma el. lign. bliver det let til en lang gættekonkurrence.

K1 kunne sandsynliggøre, at disse irriterende småfejler, som hindrer kvalificeret brug af M20 tilsyneladende findes i MS-DOS manualen. Der er opgivet en del operansekvenser, som åbenbart i praksis er anderledes. Jeg skønner også, at det ligger i MS-DOS, at K ikke kan anvende KILL kommandoen i BASIC.

En kyndig V MS-DOS ekspert kan sikkert hurtigt bringe disse ting på plads og samtidig kan K fortælle V om de diskrepancer, der er fundet mellem manualerne og praktisk brug.

S1 lovede såvel under tekstbehandling som vedr. MS-DOS at gøre, hvad han kunne for at løse problemerne.

FORTTRAN

Når K har anskaffet en M20 på 160 Kb, er det bl.a. med det formål at kunne køre FORTRAN programmer. Det drejer sig om FORTRAN 77 eller FORTRAN 4. K markedsfører direkte i annoncer, at de er i stand hertil. V bør derfor snarest fremkomme med en dato for frigivelse af en FORTRAN oversætter.

Sammenfatning

Der blev såvel fra K1's som S1's side vist vilje til at løse problemerne. Og for begge parter står meget mere på spil end det specifikke kontraktbeløb. For K er der store forretninger i millionklassen, der skal løses nu. Og det bør være på V M20.

Såfremt tingene går i hårdknude og ender i retten er der tale om et stort markedsføringstab for V, som kan forhindre, at denne moderne PC'er får den markedsandel, som den naturligt har krav på i Danmark. Og endnu engang, problemerne er ikke større end at de kan løses nu, såfremt V hurtigt tackler disse."

Leveringen af tekstbehandlingsprogrammet V-word 2 løste imidlertid ikke problemerne ved anlæggets funktion.

Sagsøgte, der havde købt EDB-anlægget på en købekontrakt med sædvanligt ejendomsforbehold, ophørte med at betale afdrag på købekontrakten.

Under denne sag, der er anlagt den 17. september 1984, har sagsøgeren nedlagt endelig påstand om, at sagsøgte dømmes til at betale sagsøgeren 30.670,09 kr. med sædvanlig procesrente fra sagens anlæg, til betaling sker, idet han har gjort gældende, at beløbet skyldes til rest på microcomputeren.

Sagsøgte har nedlagt endelig påstand om principalt, at

sagsøgeren dømmes til at betale sagsøgte 45.914,29 kr. mod udlevering af det af sagsøgeren leverede microdataanlæg af mærket V M20 med tilbehør, subsidiært frifindelse og mere subsidiært frifindelse mod betaling af et mindre beløb end det påstævnte.

Parterne har ikke bestridt opgørelsen af kravene.

Der er under sagen afholdt syns- og skønsforretning af direktør M og afgivet forklaring af sagsøgeren, sagsøgte og skønsmanden.

Af skønserklæringen af 19. juni 1985 fremgår blandt andet:

"..... blev der hos K i X-by gennemført funktionsprøve på V M20 anlægget med henblik på at få belyst de i skønstemaet beskrevne problemer og derigennem få grundlag for udarbejdelse af nærværende skønserklæring.

Der er neutralt indhentet oplysninger fra V og Y om programmernes udnyttelse af lagerkapaciteten på anlægget. Y har overtaget markedsføringen af programmer til V M20.

3. Svar på spørgsmålene

På grundlag af det foreliggende materiale og den gennemførte funktionsprøve på anlægget besvarer undertegnede de forelagte spørgsmål efter bedste evne og overbevisning således:

Spørgsmål 1:

Kan det bekræftes, at anlægget ved automatisk adressering udprinter 2 sider, selvom operatøren efter den i manualen anviste brochure (læs: procedure) kun har bedt om én side (tekstsammenkædning)?

Svar 1:

Det kan bekræftes, at der udskrives 2 eksemplarer af et brev (2 sider), selvom operatøren har bedt om (indtastet) ét eksemplar (én side).

Spørgsmål 2:

Kan det bekræftes, at hvert andet brev udprintes uden adresse, såfremt operatøren efter proceduren i manualen beder anlægget om kopier af et brev (tekstsammenkædning)?

Svar 2:

Det kan bekræftes, at det andet (uønskede) eksemplar af det samme brev udskrives uden navn og adresse.

Spørgsmål 3:

Kan det konstateres, at der undertiden udprintes karakterer, som ikke kan ses på skærmen, eller at der i visse tilfælde mangler dele af ord, når operatøren i overensstemmelse med manualens procedure har bedt anlægget om flere kopier af et dokument?

Svar 3:

Under syns- og skønsforretningen kunne det konstateres, at der blev udprintet karakterer, som ikke var vist på skærmen. Eksempel er vedlagt som bilag I.

Det var ikke muligt under syns- og skønsforretningen at fremkalde eksempel på "at der i visse tilfælde mangler dele af ord".

Spørgsmål 4:

Kan der i et vist omfang konstateres manglende overensstemmelse mellem tegn, vist på skærmen, og de udprintede tegn?

Svar 4:

Der er dokumenteret følgende manglende overensstemmelse mellem tegn vist på skærmen og de udprintede tegn:

<u>Tegn på skærm og tastatur</u>	<u>Tegn på printer</u>
*	1/2
<	(lodret streg)
>	- (vandret streg)
^	+
' (apostrof)	§
ë (ASCII-kode 147)	Printeren går i baglås

Spørgsmål 5:

Vedrørende redigering af det af sagsøgte oplyst, at når "fed skrift" og eventuelle redigeringsinstrukser bruges umiddelbart efter hinanden, medfører dette undertiden, at der slettes karakterer på en position 3 karakterer til højre eller venstre for det sted, hvor sletningen er foretaget. Der vises pludselig 2 cursere på skærmen, og man kan kun redde teksten (en ikke lagret tekst) ved at slette hele linien eller hele linier. Det hænder også, at hele anlægget pludselig blokeres, hvilket medfører, at al teksten skal resettes.

- Skønsmanden bedes oplyst, hvorvidt anlægget ved brug af "fed skrift" og redigeringsinstrukser umiddelbart efter hinanden sletter karakteren på position 3 karakterer til højre og venstre for det sted, hvor sletningen er foretaget. Skønsmanden bedes i den forbindelse oplyst, hvorledes teksten kan reddes.
- Kan det konstateres, at anlægget pludselig blokerer? I bekræftende fald bedes følgen heraf oplyst, herunder hvorvidt der sker tab af tekst.

Svar 5:

- Under syns- og skønsforretningen forsøgtes med forskellige redigeringsinstrukser umiddelbart før og efter "fed skrift". Ved forsøg på sletning af karakterer skete der ukontrollerbare tekstændringer, men ikke ved "at der slettes karakterer på en position 3 karakterer til højre eller venstre for det sted, hvor sletningen er foretaget. Der kunne ikke "vises pludselig 2 cursere på skærmen",

- men det blev oplyst af sagsøgte, at fejlen kan fremkomme periodisk.
- b. Der blev vist et eksempel på, at anlægget (programmet) pludseligt blokerer ved at ændre venstre margin fra 10 karakterer til 0 karakterer, hvilket betyder, at programmet skal indlæses på ny fra programdisketten. Desuden blev det vist, at V-word programmet "blokerer" for at komme rigtigt videre, når operatøren forsøger at indtaste data. Der blev ikke konstateret tab af tekst.

Spørgsmål 6:

Sagsøgte har oplyst, at den leverede software ikke udnytter anlæggets fulde kapacitet, idet softwaren kun udnytter 128 Kbit-RAM af hardwarens 160 Kbit-RAM. Det hævdes, at ekstra-investeringen i forbindelse med køb af en 160 Kbit-RAM-maskine derfor - hvilket er uøkonomisk - ikke udnyttes af programmet V-word og Multiplan.

Skønsmanden bedes oplyse, hvorvidt den leverede software udnytter anlæggets fulde kapacitet. Skønsmanden bedes i denne forbindelse redegøre for forholdet imellem skærmens udnyttelse af Kbit-RAM og denne udnyttelses betydning for udnyttelse af programmet.

Svar 6:

Det blev dokumenteret på skærmen, at V-word programmet kun udnytter 52 Kbytes af anlæggets interne lagerkapacitet på 160 Kbytes (ikke Kbit som fejlagtigt er anført i skønstematet).

Udover V-word-programmet skal der være plads dels til styresystemet (basisprogrammet) og dels til arbejdsareal. Hverken V eller Y kunne oplyse, hvor stor lagerkapacitet, de 3 "elementer" kræver, men Y oplyste, at langt de fleste M20-kunder anvendte 160 Kbytes internt lager, idet det gav plads til 25.000 tegn i rapporter/breve (25 Kbytes arbejdsareal). Mere præcist svar kan undertegnede ikke give på det foreliggende grundlag.

Spørgsmål 7:

Såfremt spørgsmålene 1-5 eller dele heraf besvares bekræftende eller spørgsmål 6 eller dele heraf besvares benægtende, bedes skønsmanden oplyse, hvorvidt der er tale om standardproblemer ved den pågældende type programmer.

I bekræftende, henholdsvis benægtende fald, bedes årsagen hertil oplyst, herunder hvorvidt programmets indkøbspris er af betydning.

Svar 7:

Ligeledes kunne Y ikke oplyse, hvor meget Multiplan-programmet skal bruge af den interne lagerkapacitet på 160 Kbytes. Ifølge Y anvender langt de fleste kunder 160 Kbytes til styresystem, Multiplan-programmet og arbejdsareal.

Ifølge sagens bilag A er anlægget også anskaffet med det formål også at anvende anlægget til tekniske beregninger,

hvortil kan anvendes sproget BASIC, som er leveret med anlægget, jævnfør sagens bilag 2 (købekontrakt). Det er ikke muligt for skønsmanden at vurdere behovet for intern lagerkapacitet, idet det afhænger af, hvor omfattende beregningsprogrammer brugeren udarbejder.

De forhold under spørgsmål 1-5, der er beskrevet kan ikke karakteriseres som "standardproblemer ved den pågældende type programmer" (skønsmanden forstår "standardproblemer" som udtryk for, at de beskrevne fejl/uhensigtsmæssigheder almindeligvis forekommer ved denne type programmer).

Det er undertegnede vurdering, at årsagen til de beskrevne fejl/uhensigtsmæssigheder er, at der er funktionsmæssige fejl/mangler i V-word-programmet eventuelt kombineret med fejl i V M20's styresystem (basisprogrammell) og/eller manual. Det er undertegnede overbevisning, at "programmets indkøbspris" ikke bør have betydning for, om funktionsmæssige fejl i programmet må forekomme.

Vedrørende spørgsmål 6 (lagerkapacitet) er det almindeligt, at der er en mindre kapacitetsreserve, som kan variere fra bruger til bruger afhængig af de forskellige programmers pladsbehov og brugerens ønske om kapacitetsreserve. Desuden kan internt lager kun købes i moduler af en vis størrelse: V M20 kan også fås i en grundversion på 128 Kbytes internt lager, men ifølge Y har denne grundversion bruger-mæssige begrænsninger på grund af det begrænsede arbejdsareal, der derved bliver til overs."

Endvidere har syns- og skønsmanden den 21. januar 1986 besvaret supplerende spørgsmål.

Sagsøgeren har forklaret, at han i 15 år har beskæftiget sig med V-computere, dels som tekniker, dels som sælger.

Når der er problemer med et EDB-anlæg, skyldes det som regel fejl, der er begået af brugeren. Sagsøgte henvendte sig til ham for at købe et EDB-anlæg, der skulle kunne bruges til tekstbehandling og matematiske beregninger. Sagsøgte havde i forvejen en skrivemaskine, som skulle anvendes som printer til anlægget, men denne skrivemaskine havde ikke matematiske tegn. De drøftede også levering af programmer på EDB-sproget FORTRAN, men traf ikke aftale herom. Sagsøgte fik et demonstrationsanlæg på prøve i 14 dage, og dette anlæg fungerede udmærket. Der følger ikke automatisk instruktion med, når han sælger et EDB-anlæg, men det er sædvanligt, at forhandleren yder en vis service med instruktion. Da sag-

søgtes skrivemaskine ikke kunne anvendes som printer til anlægget, gav han 50% rabat på købet af en printer. Ca. 1½ måned efter leveringen blev han kontaktet af advokat B og gjort bekendt med sagsøgtes problemer med anlæggets brug. Hovedårsagen til problemerne var fejl i tekstbehandlingsprogrammet V-word 1, og han leverede derfor sagsøgte et V-word 2-tekstbehandlingsprogram til nedsat pris. I tekstbehandlingsprogrammet V-word 2 er der kun konstateret trykfejl. Med V-word 2 fulgte programmet, der ligger på disketten, der ved leveringen er indpakket i plastfolie.

Til syns- og skønserklæringen har sagsøgeren bemærket, at den i spørgsmål 1 omhandlede fejl skyldes, at programdisketten er oprettet efter tekstbehandlingsprogrammet V-word 1, og at programdisketten ikke blev ændret efter modtagelsen af tekstbehandlingsprogrammet V-word 2. De i spørgsmål 2 og 3 omhandlede fejl er brugerfejl, begået af sagsøgte ved programmeringen, f.eks. ved nedtrykning af to taster samtidigt. Den i spørgsmål 4 omhandlede fejl kan rettes ved at anvende en matrixprinter i stedet for skrivehjulsprinteren. De fejl, der er ved sagsøgtes anlæg er brugerfejl, da der ham bekendt ikke har været tilsvarende problemer med noget andet V M20 anlæg. Han har transmitteret sagsøgtes programdiskette over på en anden diskette, som han opbevarer som sikkerhedskopi. Denne sikkerhedskopi har han sendt til B, der har overtaget forhandlingen af V's programmer, til afprøvning, og der blev ikke fundet fejl på disketten. Fejlene i sagsøgtes anlæg er opstået ved, at sagsøgte ved brugerfejl har ændret på programmerne. De opgaver, som de programmer, han leverede til sagsøgte, skulle løse, var tekstbehandling og kalkulationsberegninger, men ikke tekniske beregninger, som sagsøgte selv ville udvikle programmer til. V har til afhjælpning af fejlene foreslået, at sagsøgtes folk kom på kursus, og at teknikere fra V gennemgik anlægget. V krævede betaling herfor.

Sagsøgte har forklaret, at han er uddannet tekniker og programmør. Han ønskede en microcomputer, der kunne afvikle udviklede tekniske beregninger, herunder foretage beregning af projekter til Byggeteknisk Institut, og der kunne tegne automatisk. Han fik forevist programmer på et tilsvarende anlæg og havde et mindre anlæg på prøve for at undersøge, hvor hurtigt anlægget arbejdede. Dagen efter, at sagsøgeren havde leveret microcomputeren, reklamerede han telefonisk til sagsøgeren, og han besøgte senere sagsøgeren og forelagde ham fejlene. Der er fejl i både hardware og software, og fejlene er ikke brugerfejl, hvis det havde været brugerfejl, ville disse optræde regelmæssigt, men fejlene opstår både regelmæssigt og uregelmæssigt. Han har henvendt sig direkte til V og bedt om, at en programmør gennemgik anlægget, men han ville kun betale herfor i det omfang, at det blev påvist, at der var tale om brugerfejl. Brugen af anlægget har været forbundet med så stort tidsspild, at det ikke har kunnet svare sig at bruge det, fordi alt, hvad anlægget producerede, måtte kontrolleres både af en kontorassistent og af en ingeniør for at sikre, at der ikke var fejl i det udskrevne. Da V-computeren ikke kunne anvendes, har han i stedet anskaffet en microcomputer fra N.

Skønsmanden har forklaret, at tekstbehandlingsprogrammet V-word 1 var behæftet med fejl, men han er ikke bekendt med, at der skulle være fejl i tekstbehandlingsprogrammet V-word 2. Under syns- og skønsforretningen prøvede han at udskrive et brev, men der fremkom to, hvoraf det sidste blev udskrevet uden adresse. Han kan ikke på grundlag af den foretagne undersøgelse påvise, hvor fejlen ligger, udover at det er en softwarefejl, enten på disketten eller i programmet, enten i basisprogrammet eller i det brugerprogrammet, som er indlagt på disketten. Han anser det for overvejende sandsynligt, at fejlen ligger i tekstbehandlingsprogrammet.

Ad spørgsmål 3 bemærkede skønsmanden, at der bliver ud-

skrevet uvedkommende tegn i teksten, og at de uvedkommende tegn fremkommer uregelmæssigt. Fejlen er formentligt elektronisk og kan stamme fra hardware, enten i printeren eller i forbindelsen mellem computeren og printeren, men fejlen kan også komme fra software.

Ad spørgsmål 4 oplyste skønsmanden, at ASCH-koden er et internationalt tegnalfabet, hvor hvert tegn har sit nummer. Det er uhensigtsmæssigt for både teknikere og den, der skriver på anlægget, at skærmen udviser andre tegn end de indtastede, og denne fejl skal rettes, såfremt anlægget skal kunne anvendes.

Ad spørgsmål 5 bemærkede skønsmanden, at hele anlægget blokerer, hvis marginen flyttes, hvilket medfører, at programmet skal resettes, det vil sige startes forfra, hvis teksten ikke er indlagt i anlæggets hukommelse.

Ved besvarelsen af de supplerende spørgsmål havde han forudsat, at man havde anvendt tekstbehandlingsprogrammet V-word 1. Da han efterfølgende blev bekendt med, at tekstbehandlingsprogrammet V-word 2 var leveret, har han umiddelbart inden domsforhandlingen kontaktet E fra B (tidligere Y), der har overtaget markedsføringen af programmer til V M20. B kunne ikke give ham en fyldestgørende forklaring på, hvorledes fejlene var opstået. Da der er anvendt tekstbehandlingsprogrammet V-word 2 kan en udbedring af fejlene ikke foretages, således som han har foreslået i sin besvarelse af det supplerende spørgsmål. Han ved ikke, hvad omkostningerne til en rettelse af fejlene vil beløbe sig til. Han anser det for sandsynligt, at fejlene kan rettes enten af B eller af V, da B ikke har adgang til kildeprogrammet. Anlæggets værdi er med dets fejl og mangler nok under 10.000 kr. idag, og også under hensyn til den tekniske udvikling. Der er produceret flere tusinde tilsvarende anlæg, og han er ikke bekendt med, at der har været problemer med andre anlæg. Tekstbehandlingsprogrammet V-word 2 er et standard-

program, og som sådan plomberet, således at brugeren ikke skulle kunne ændre programmet, hvorfor der ikke kan være tale om brugerfejl. Han anser det for sandsynligst, at der er tale om fejl i tekstbehandlingsprogrammet, kombineret med fejl i hardware.

Sagsøgeren har gjort gældende, at det ikke er bevist, at der er mangler ved det leverede anlæg, hverken i anlægget eller i de dertil hørende programmer. Begge de fagkyndiges erklæringer er usikre og R's rapport nævner alene småfejl. Sagsøgtes problemer med anlægget er enestående, og der har ikke været tilsvarende problemer andetsteds. De af R påviste fejl er afhjulpne, da en brugelig printer blev leveret til favørpris. Alle fejlene ved anlægget er brugerfejl, som sagsøgeren ikke hæfter for, da software er leveret uden garanti. Endvidere er sagsøgerens tilbud om at medvirke til afhjælpning strandet på, at sagsøgte ikke har villet betale V for dette arbejde. Sagsøgte har ikke bevist, at der er mangler ved det leverede anlæg, og hvad disse manglers årsag skulle være.

Sagsøgte har til støtte for sin principale påstand anført, at microdataanlægget har været mangelfuldt både ifølge R's rapport og ifølge syns- og skønserklæringen. Det er bevist, at der har været fejl ved såvel hardwaren som softwaren. Sagsøgeren var, da aftalen blev indgået, bekendt med de krav, sagsøgte stillede til anlægget, og disse krav er ikke opfyldt. Sagsøgte kan hæve handelen, da manglerne er så væsentlige, at sagsøgte ikke har kunnet bruge anlægget.

Til støtte for sin subsidiære og mere subsidiære påstand har sagsøgte anført, at det er bevist, at der har været sådanne væsentlige mangler ved anlægget, at sagsøgte ihvertfald er berettiget til et forholdsmæssigt afslag.

Retten skal udtale:

På grundlag af syns- og skønserklæringen og skønsmændens forklaring og den af cand.merc. R's afgivne erklæring, fin-

der retten det godtgjort, at EDB-anlægget med den tilhørende software var mangelfuld på tidspunktet for leveringen, hvilket sagsøgte delvist har erkendt. Da manglerne er fremkommet på områder, der er væsentlige for hele EDB-anlæggets funktion og har medført, at EDB-anlægget har en stærk nedsat brugsværdi, må disse mangler anses for at være væsentlige.

Retten finder endvidere, at sagsøgeren, trods opfordring hertil og trods levering af en ny printer og et nyt tekstbehandlingsprogram V-word 2, ikke har afhjulpet manglerne, og ikke har udvist fornøden vilje hertil.

Heroverfor finder retten det ikke godtgjort, at manglerne ved anlægget er opstået ved brugerfejl, da den del af softwaren, der er programstyrende, ifølge skønsmanden ikke skulle kunne ændres af sagsøgte.

Idet retten bemærker, at sagsøgeren ikke har fremsat indsigelse mod, at sagsøgtes principale påstand er fremsat efter sagens forberedelse var afsluttet, tages sagsøgtes principale påstand til følge.

T h i k e n d e s f o r r e t :

Sagsøgeren, S, betaler inden 14 dage efter denne doms afsigelse til sagsøgte, K, 45.914,29 kr. mod udlevering til sagsøgeren af det leverede microdataanlæg, V Microcomputer M20, bestående af: CPU 160KB, tastatur, 2x320KB Floppy-disk, sort/hvid skærm, CPU udvidet med MS-DOS-APB board og programmer: 1 stk. V-word, 1 stk. MS-DOS styresystem incl. BASIC.

Sagsøgeren betaler sagens omkostninger med 6.400 kr. og honorar til skønsmanden med 15.299,90 kr. til sagsøgte.

VESTRE LANDSRETS DOM AF 17. MARTS 1986
B250/1984 - 7 AFD.

K
mod
S

AFHJÆLPNINGSRET: Sælgeren af et EDB-anlæg havde ikke tilstrækkeligt grundigt sat sig ind i, hvilke behov og ønsker køberen havde med hensyn til EDB-anlægget og havde derfor foretaget flere forgæves afhjælpningsforsøg. Der fandtes ikke herved at foreligge en så væsentlig misligholdelse, at køberen af den grund kunne hæve købet. Sælgeren tilpligtedes herefter inden for en vis frist at afhjælpe mangelen.

ERSTATNING: Sælgeren pålagt at erstatte køber et skønsmæssigt fastsat beløb for rentetab og ekstra udgifter til arbejds løn foranlediget af de forgæves afhjælpningsforsøg.

LITTERATUR: Blume, s. 116 f.

Ruth Nielsen, del I, s. 54 f.

I begyndelsen af 1982 rettede K henvendelse til EDB-firmaet S med henblik på overgang til EDB på K's virksomhed. I forlængelse af et møde mellem parterne den 15. marts 1982 fremsendte K en kravsspecifikation til S. Den 2. april 1982 fremsendte S en ordrebekræftelse, hvorefter anlæg og brugerprogrammel blev leveret i løbet af maj måned s.å. Selvom der var betydelige indkørvingsvanskeligheder med anlægget, og disse forgæves blev søgt afhjulpet af S, fremsendte K den 12. juli 1982 fuld betaling til S, i hvilken forbindelse K dog gjorde opmærksom på sin utilfredshed med det hidtidige forløb.

Da anlægget herefter fortsat ikke kom til at fungere efter hensigten, forlangte K i brev af 9. september 1982 en garanti for, at anlægget kunne fungere som aftalt. K mente ikke at have opnået denne garanti ved et møde afholdt mellem parterne den 1. oktober 1982 og krævede derfor i brev af 5. oktober 1982 handelen hævet. Ved brev af 12. oktober 1982 afviste S dette krav og henviste i denne forbindelse til, at man efter gennemgang af K's kravsspecifikation mente, at samtlige punkter heri var opfyldt

Under sagen nedlagde K påstand om tilbagebetaling af købesummen, godtgørelse for overarbejdsbetaling til K's bogholder i forbindelse med det forgæves forsøg på overgang til EDB samt godtgørelse for rentetab. Subsidiært påstod K S tilpligtet at afhjælpe de mangler, der var nævnt i syns- og skønsmandens rapport af 29. september 1983. Herudover krævede køberen sælgeren tilpligtet at betale en rentegodtgørelse samt godtgørelse for ekstra lønudgifter til køberens bogholder i forbindelse med det forgæves forsøg på overgang til EDB.

Sælgeren påstod sig frifundet.

Til støtte for sin principale påstand gjorde køberen gældende, at der forelå væsentlige mangler ved anlægget, som sælgeren forgæves havde forsøgt afhjulpet. Endvidere blev det gjort gældende, at der forelå en væsentlig forsinkelse, da mangelfri ydelse ikke var leveret rettidigt.

Til støtte for sin frifindelsespåstand anførte sælgeren, at der ikke forelå hævebegrundende væsentlige mangler, men alene nogle tilvirkningsjusteringer, som var tilbudt afhjulpet. Med hensyn til påstanden om forsinkede levering, afviste sælgeren denne påstand, da anlægget var betalt efter modtagelsen uden indsigelse.

Af syns- og skønsmandens rapport af 29. september 1983 fremgik det bl.a., at EDB-systemerne på undersøgelsens tidspunkt kun var behæftet med småfejl, som kunne afhjælpes af

en erfaren programmør i løbet af ca. 1 dag. Syns- og skønsmanden bemærkede i denne forbindelse, at det måtte betragtes som unormalt, at leverandøren først i forbindelse med syns- og skønsforretningen blev helt klar over, hvordan systemet skulle have fungeret. Kommunikationen mellem køberen og sælgeren havde i denne sag været usædvanlig dårlig.

Landsretten afviste køberens påstand om hæveadgang, idet man henviste til, at EDB-anlægget efter syns- og skønsmandens erklæring kun led af småfejl, der ville kunne afhjælpes i løbet af 1 dag, og at køberen i øvrigt den 12. juli 1982 havde betalt købesummen. Selvom sagsøgte ikke tilstrækkeligt grundigt havde sat sig ind i, hvilke behov og ønsker sagsøgeren havde med hensyn til EDB-anlægget og derfor havde foretaget flere forgæves afhjælpningsforsøg, fandt retten dog ikke at der herved forelå en så væsentlig misligholdelse, at køberen af denne grund kunne hæve købet.

Ved dommen blev sælgeren imidlertid tilpligtet inden den 1. juni 1986 at afhjælpe de mangler, der var nævnt i syns- og skønsrapporten samt erstatte udgiften til overtidsbetaling til køberens bogholder, 9.849 kr. Herudover tilpligtedes sælgeren at yde køberen erstatning for rentetab, således at erstatningen for overtidsbetaling og rentetab skønsmæssigt blev fastsat til 20.000 kr. Desuden blev sælgeren dømt til at betale de under sagen påløbne syns- og skønsmkostninger med 10.900 kr.

Vestre landsrets dom

Efter at omsætningen i sagsøgerens, K's, virksomhed, der er et mindre kaffegrossistfirma, var steget, ønskede sagsøgeren i begyndelsen af 1982 at udskifte virksomhedens bogholderi-anlæg med et EDB-anlæg. Der afholdtes i den anledning den 15. marts 1982 et møde hos sagsøgeren, hvori deltog - udover sagsøgeren - dennes søn K1 samt daværende salgschef hos sag-

søgte S1. Sagsøgeren har i sin kalender for den pågældende dag noteret: "S, komplet 115.000,00 alt incl. uge 16". Under, eller i umiddelbar forlængelse af mødet, udleverede sagsøgeren til S1 sålydende skrivelse:

"Jeg har prøvet at beskrive, hvad vi forlanger af et sådant maskineri vi talte om.

"Program for K"

Debitorbogholderi (og kun dette).

Der skal være plads til ca. 2500 debitorer. Hver faktura skal indeholde kundenummer=tlf.nr., fakturanr., fulde navn og adresse og gammel saldo i bunden af fakturaen.

Vi skal have plads til 5 ruter dagligt = 5 chauffører, der hver har ca. 40 kundebesøg. Til disse chauffører skal der hver dag udskrives fakturaer i deres kundebesøgsrækkefølge (denne rækkefølge skal der kunne rettes i) med saldo fra sidst, og total saldo, hvis der er mere.

Maskineriet skal kunne lave provisionsberegning til chaufførerne hver 14. dag. Der er op til 3 forskellige %satser, alt efter hvad de sælger.

Der skal udskrives kontoudtog på de kunder, der har måneds-konto og de fra gang-til-gang kunder, der er mere end en gang bagud, og kun til disse.

Vi skal have mulighed for at udskrive lables til salgsbreve. Til dette skal der laves et program til de kunder der skal have salgsbreve. Det er ikke noget vi gør nu, men sikkert fremover.

Det skal være muligt at se hvad vor totale tilgodehavende er nu og her, hvad hver chauffør har solgt for de sidste 6 mdr., men ikke hvad kunderne har købt for tilbage i tiden.

Ikke alt salg er igennem salgschauffører, der er også en del salg herhjemme, både kontant og til grossister, hvor der ingen prov. gives.

Hvis en saldo bliver ældre end vi har tilladt skal der beregnes rente. Renterne skal fremgå helt tydeligt.

Vi har 4 forskellige betalingsbetingelser.

Kontant

Fra gang-til-gang (de fleste)

Lb. mdr. + 10 dage

Pr. 30 dage

Håber jeg har husket det hele og udtrykt mig forståeligt.

Det er muligt, der kommer nogle ændringer inden vi er færdige.

Hvad koster programmer??

---- - - - - - vedligeholdelsen??

Med venlig hilsen

K1

P.S. Vedr. provisionsafregning til chaufførerne. Der skal udskrives en liste med fakturanr., dato og beløb til hver chauffør."

Den 29. marts 1982 fremsendte S1 tilbud på mini-datatamat med tilhørende program til K. I fremsendelsesskrivelsen bemærkedes, at den samlede pris androg 115.000 kr. I tilbudet hedder det bl.a.:

"TILBUD

Ifølge aftale tilbyder S hermed levering af nedenfor specificerede udstyr, systemer og ydelser.

Tilbudet er gældende indtil 1. maj 1982.

Anlægstype:

1. PRISER OG ANLÆGSSAMMENSETNING

1.1. Anlægskonfiguration

Anlægget består af følgende enheder:

Pris kr.	Tekn. vedlh.
_____	_____
	pr. måned

..... Minidatatamat incl.:

Processor 64 KB

Dataskærm 512 karakterer

Integreret pladelager 9,8 MB

Matrix printer 70 LPM (180 tegn/sec.)

Maxikassette 2,5 MB

Tangentbord samt batteri back-up

Til en samlet pris af ialt

Kr. 107.000,-
=====

Månedlig teknisk vedligeholdelse

.....

Kr. 1.439,-

1.2. Systemprogrammel

Pris pr. måned

Kr. 0
=====

1.3. Brugerprogrammel

System	System- pris	Vedlh. pr.md.	Install.assistance Pris
Generelt incl. programmeret undervisnings- system	2.000		
Program til ud- skrivning af kon- toudtog med rente- beregning, saldo- liste samt bereg- ning af provision til sælgere.	10.000		3.000
Pris ialt Kr.	12.000		3.000

1.4. Kurser

<u>Kursusbetegnelse</u>	<u>Deltagerdage</u>	<u>Pris</u>
Pris ialt Kr. 0		

1.5. Levering

Levering af anlæg og systemer vil normalt kunne finde sted 3-4 uger efter ordrens modtagelse.

.....

2. GENERELT

- 2.1. Sammensætning af anlæg, systemer og programmer hviler på de oplysninger, vi indtil nu har modtaget om Deres arbejdsrutiner og datamængder. S må tage forbehold for eventuelle uforudsete faktorer

3. PRISER

- 3.1. De anførte maskinpriser er dagspriser. De endelige priser er de på leveringsdagen gældende. Priserne er frit opstillet hos bruger. Såfremt en eventuel forhøjelse, bortset fra ændringer i merværdiafgiften, overstiger 10%, vil kunden være frit stillet

- 3.3. Alle priser er exclusive merværdiafgift.

4. LEVERING4.1. Maskiner

De endelige terminer vil kunne fastsættes efter fabrikens accept af ordren og efter udarbejdelse af installationsplan.

4.2. Teknisk vedligeholdelse

Teknisk vedligeholdelse ydes i overensstemmelse med "Overenskomst om teknisk vedligeholdelse".

4.4. Brugerprogrammel

Systemer leveres efter aftale og i overensstemmelse med "Overenskomst om brugsret til og vedligeholdelse af brugerprogrammel".

5. BETALINGSBETINGELSER

- 5.1. Maskiner: Betales efter en af følgende måder:

1. Netto kontant ved levering.

5.5. Installationskurser og -assistance

De i punkt 1.3. nævnte installationstimer er, hvad S forventer at benytte på en middel installation, hvor kunden lader sin projektansvarlige følge de kurser, S foreslår. Timeforbruget og dermed prisen varierer i overensstemmelse med kundens behov.

Såvel installationskurser som -assistance betales netto kontant ved fakturas modtagelse. Installations-assistance ud over de i punkt 1.3. nævnte timer betales ligeledes kontant med prisen for normal konsulent-assistance.

6.2. Håndbøger og programmel

S vil levere de for systemet nødvendige håndbøger, systembeskrivelser og anden nødvendig dokumentation i et eksemplar. Programmer vil ligeledes blive leveret i et eksemplar på et maskinlæsbart medie. Nødvendige magnetplader eller -bånd betales særskilt.

6.3. Kurser m.v.

Installationsassistance ydes i henhold til punkt 1.3. Kurser ydes i henhold til punkt 1.4. og i overensstemmelse med S's kursusplan."

Det fremgår af tillæg til tilbudet af 29. marts 1982, at sagsøgte i bytte for en brugt bogholderimaskine af mærket Taylorix skulle betale 7.000 kr.

Ved ordrebekræftelse af 2. april 1982 bekræftede sagsøgte modtagelsen af ordre på levering af anlægstype til en samlet pris af ialt 107.000 kr. Den månedlige tekniske vedligeholdelse er anført til 1.439 kr. Under punkt 1.3., Brugerprogrammel, er beløbet 12.000 kr. nu anført som debitorstyring 7.000 kr. og tilretning af debitorstyring 5.000 kr. Af punkt 1.4., Kurser, fremgår, at der ikke er anført noget kursus eller beregnet betaling herfor. I punkt 1.5. er anført, at levering af maskiner og systemprogrammel er aftalt at finde sted i uge 18, 1982, (dagene 3.-9. maj) og at levering af brugerprogrammel sker efter aftale og i henhold til overenskomst om brugsret til og vedligeholdelse af brugerprogrammel.

I bilag af 7. april 1982 - benævnt specifikation af systemprogrammel - til overenskomst af 2. april 1982 er anført at "Vedligeholdelse og opdateringer omfattes ikke af denne overenskomst. Ønsker K disse ydelser i fremtiden, sker dette mod timebetaling."

Ved skrivelse af 20. april 1982 bekræftede sagsøgte, at

anlægget, det vil sige hardware-anlægget, var teknisk installeret, og ved påtegning af 5. maj 1982 på skrivelsen er dette tiltrådt af sagsøgeren ved K1.

Den 21. maj 1982 fremsendte sagsøgte til sagsøgeren faktura på såvel hardware-delen, 107.000 kr., som software-delen, 12.000 kr.

Den 12. juli 1982 fremsendte sagsøgeren, efter at der havde været indkørvingsvanskeligheder med anlægget, og efter at disse var søgt afhjulpet, en check stor 136.640 kr. til sagsøgte som betaling for anlægget med fradrag af 7.000 kr. for den ibyttetagne bogholderimaskine. Det hedder i sagsøgerens skrivelse:

"Jeg er stadig lidt sur på jer, - det har været en yderst dårlig behandling I har ydet os i denne sag. - En væsentlig betingelse for købet var, at maskinen skulle køre før vor sommerferie, - det er ikke sket - og jeg håber ikke min indbetaling medfører en endnu ringere hjælpsomhed, når vi skal til at starte op."

Den 9. september 1982 tilskrev sagsøgeren sagsøgte således:

"Vi købte et EDB-anlæg af Dem til styring af vort Debitorregnskab. Pris komplet med aftalt styring, se bilag - kr. 115.000,00 + moms.

Vi har betalt anlægget som aftalt. - Vi indlagde vore Debitorer pr. 1. August og har indlagt alle bevægelser i August måned i maskinen efter Deres anvisning.

Ved afslutningen af August viser det sig, at anlægget har tabt alle fakturanumre for August og - at samtlige kontoudtog kommer ud med saldo 000.

Vi har nu brugt 154 overtimer + min kones og eget overarbejde og udarbejdet manuelle kontoudtog fra løse bilag - og fået de sidste udsendt d. 8/9. - Resultat tilgodehavende - 2 mill. kr. kommer for sent ind, hvilket bringer mig i en unødigt og bekostelig økonomisk klemme.

Ved købet lovede De os, at man ved en kundes telefoniske forespørgelse, kunne tage kundens data frem og svare. Det er jo direkte forkert!

Vi har købt et anlæg til Debitorstyring. - Anlægget har til nu tabt hele August måned på gulvet.

Jeg forlanger inden fredag d. 17. september kl. 16.00 her at have garanti og beviser for at anlægget kan arbejde som aftalt. I modsat fald må vi arbejde August og September ind på vort gamle anlæg og kræve, at De køber Deres grej tilbage.

Det irriterer mig, at man fremsender diverse småregninger på styring m.m. - Anlægget er købt med komplet styring. - Beder Dem indestå for givne aftaler."

Den 1. oktober 1982 afholdtes hos sagsøgeren et møde, hvori fra sagsøgte side deltog systemplanlægger S2, og den 5. oktober 1982 tilskrev sagsøgeren herefter sagsøgte således:

"Jeg har efterhånden strakt mig langt ud over hvad min økonomi og mit hensyn til mine medarbejdere kan klare. Leverede anlæg har igen pr. 30. sept. frembragt forkerte kontoudtog. Igen sidder vi fire mand og arbejder med manuelle udskrivninger af kontoudtog. - Igen må jeg udsende kontoudtog for sent og igen må jeg ud at klare de økonomiske problemer, dette medfører. - Vi ligger for første gang i al min tid som selvstændig med et kæmpe roderi i vort debitorregnskab.

Jeg har taget det af Dem leverede anlæg ud af drift.

Anlægget blev købt "køreklart med styring". Deres misligholdelse af indgåede aftale har påført mig ganske alvorlige arbejdsmæssige og økonomiske tab. - Jeg forlanger, at De henter anlægget inden 8 dage og tilbagebetaler den fulde købesum."

Den 12. oktober 1982 besvarede sagsøgte sagsøgerens skrivelse således:

"Vi har modtaget Deres brev dateret 5/10 d.å. hvor De beder os tage leverede retur.

Ved brev af 9. sept. d.å. udbad De Dem garantier for at anlægget kunne arbejde som aftalt, hvilket De fik efter besøg af S2 samt A.

Med samme brev genfremsendte De Deres egen beskrivelse af "program til K", hvilket var de forudsætninger De opstillede før købet. Ved gennemgang af dette brev, må vi konstatere, at samtlige punkter er opfyldt.

Torsdag den 30. sept. d.å. opstod der problemer ved ordreregistreringen, et program der har fungeret siden 1/8. Denne fejls opståen kan kun skyldes en fejlbetjening eller en systemfejl, der ville have vist en fejlmeddelelse på data-skærmen som De i så tilfælde burde have reageret på og ikke gjorde, men uanset fejls opståen, så ville denne fejl kunne være retableret indenfor ca. 1 time, såfremt Deres operatør havde taget forskriftsmæssige back-up kopier. Sidste back-up kopi indeholdt kun data til og med 28/9.

Ved besøg den 1/10 af S2 samt A og med hjælp fra Deres operatør udskrives korrekte kontoudtog indeholdende bevægelser til og med den 29/9. Indbetalinger og fakturaer fra den

30/9 var ikke medtaget, fordi Deres kontor ikke ønskede at registrere disse, selvom fornøden tid var tilstede.

Daglig kontoudtog for mandag den 7/10 blev ligeledes udskrevet.

Vi må derfor konstatere, at systemet fungerer tilfredsstillende, og at systemet også var i stand til at udskrive korrekte kontoudtog for september måned, hvorfor vi ikke er indforstået med at tage det købte udstyr retur."

Under denne sag, der er anlagt den 30. januar 1984, har sagsøgeren, K, herefter principalt påstået sagsøgte, S, dømt til at betale sagsøgeren 146.489 kr. tillige med renter 2% over den til enhver tid gældende diskonto fra den 23. december 1982 til betaling sker.

Subsidiært har sagsøgeren påstået sagsøgte tilpligtet at afhjælpe de mangler, der er nævnt i syns- og skønsrapport af 29. september 1983 samt herefter at lade EDB-anlægget godkende som mangelfrit af syns- og skønsmanden. Herudover påstås sagsøgte tilpligtet at betale sagsøgeren dels 9.849 kr. tillige med rente 2% over diskontoen fra den 23. december 1982 til betaling sker, dels at betale rente af 136.640 kr. med 2% over diskontoen fra den 12. juli 1982, til EDB-anlægget er godkendt som mangelfrit af syns- og skønsmanden.

Sagsøgte har påstået frifindelse.

Sagsøgeren har til støtte for sin principale påstand gjort gældende, at sagsøgeren har været berettiget til at hæve købet af EDB-anlægget, da der foreligger væsentlige mangler, som sagsøgte forgæves har søgt afhjulpet, og da EDB-anlægget ikke opfylder afgivne garantier om, at samtlige punkter i "Program for K" er opfyldt. Det gøres endvidere gældende, at der foreligger en væsentlig forsinkelse, da mangelfri ydelse ikke er leveret rettidigt.

Sagsøgeren har til støtte for sin subsidiære påstand gjort gældende, at anlægget savner tilsikrede egenskaber.

Sagsøgte har til støtte for sin frifindelsespåstand gjort gældende, at der ikke foreligger hævebegrundende væsentlige mangler, men alene nogle tilvirkningsjusteringer, som er til-

budt afhjulpet, efter at de var konstateret af syns- og skønsmanden. Sagsøgeren kan ikke påberåbe sig, at anlægget skulle være leveret for sent, da anlægget er betalt efter modtagelsen uden indsigelse.

Der er mellem parterne enighed om, at anlægget i dag ikke repræsenterer nogen salgsværdi for sagsøgte. Anlægget har alene en brugsværdi.

Det fremgår, at sagsøgeren har betalt bogholder W 9.849 kr. for 147 timers ekstra arbejde i uge 18-41 i 1982 "i forbindelse med forsøg på overgang til EDB".

Civilingeniør H, der i medfør af retsplejelovens § 343 har været udmeldt som syns- og skønsmand, har i erklæring af 29. september 1983 besvaret de stillede spørgsmål således:

"Spørgsmål 1:

Af hensyn til chaufførernes mulighed for at kunne disponere og foretage mundtlig rykning for manglende indbetaling, er der i "Program for K" i afsnit 4 anført, at der hver dag skal udskrives blanke fakturaer med anmærkning: "saldo fra sidst og totalsaldo, hvis der er mere."

Der spørges i den anledning om maskinen udskriver denne anmærkning?

Svar:

Den ønskede udskrift skal opfattes således, at den totale saldo vedr. tidligere leverancer ønskes udskrevet. Såfremt der forefindes ubetalte beløb, der er mere end 14 dage gamle ("en gang"), ønskes tillige en markering ved siden af saldobeløbet. En sådan markering udskrives ikke.

Det bemærkes, at det vil være en simpel opgave for en erfaren systemkonsulent at ændre udskriften, som ønsket.

Spørgsmål 2:

Såfremt spørgsmål 1 besvares benægtende, spørges om årsagen hertil samt om dette kan betragtes som en mangel?

Svar:

Skønsmanden betragter det som en skønhedsfejl, jfr. svaret på spørgsmål 1.

Spørgsmål 3:

Tilskriver maskinen renter i overensstemmelse med de krav, der er stillet i "Program for K"?

Såfremt dette ikke er tilfældet, spørges om årsagen hertil, samt om dette kan betragtes som en mangel?

Svar:

Renteberegningen foretages korrekt. Hvis betalingsbetingelserne er angivet som f.eks. løbende måned + 10 dage beregnes renten i nøje overensstemmelse hermed. Imidlertid er K's sædvane at acceptere nogle dages forsinkelse uden at beregne renter.

Spørgsmål 4:

Kan det konstateres, at maskinen udelukker kontoudtog til kunder?

Svar:

Ja, systemet fungerer ikke i overensstemmelse med kravene i bilag 1: "Program for K" i forbindelse med gang-til-gang kunder.

Eksempelvis vil der ved udskrift af kontoudtog pr. 30/9 på en kunde, som har ubetalte fakturaer pr. 27/9 og ikke 14/9 ikke blive udskrevet kontoudtog. Er der imidlertid yderligere en ubetalt faktura fra tidligere, udskrives korrekt kontoudtog.

Spørgsmål 5:

Såfremt dette spørgsmål besvares benægtende, spørges om årsagen hertil, samt om dette kan betragtes som en mangel?

Svar:

Den beskrevne fejl må sandsynligvis skyldes en misforståelse. Under alle omstændigheder vil fejlen kunne afhjælpes med en meget beskednen arbejdsindsats.

Spørgsmål 6:

Kontoudtog fungerer i det leverede debitorsystem efter et såkaldt åben-post-system. Skønsmanden bedes efter en gennemgang af "Program for K" oplyse om et sådant system er et almindeligt og sædvanligt brugt debitorsystem?

Svar:

Debitorsystemer på EDB-anlæg fungerer enten som saldostem eller åben-post-system. S har først leveret et saldostem til K, men dette system kunne ikke klare gang-til-gang kunderne. Der blev herefter skiftet til et åbent-post-system.

Det er velkendt, at åben-post-systemer medfører både fordele og ulemper. Antallet af EDB-brugere, der foretrækker åben-post-systemet, er stadigt stigende. Det skal dog tilføjes, at der ofte foretages visse tilretninger for at fjerne de værste ulemper, jf. spørgsmål 7.

Spørgsmål 7:

Såfremt spørgsmål 6 besvares benægtende bedes det oplyst, om et sådant system kan tænkes at medføre komplikationer

over for kunder, der ikke er kendt med systemet?

Såfremt dette anses for tilfældet, bedes oplyst om K i sin beskrivelse har ønsket et sådant, og om det kan betragtes som en mangel, at der er lavet et åben-post-system.

Svar:

Et åbent-post-system kræver ofte en del tilvænnning eller tilretning, jf. spørgsmål 6. Specielt forekommer det ofte brugerne vanskeligt at acceptere, at indbetalinger som omfatter mere end 1 fakturapost eller rene acontoindbetalinger opdeles således, at de svarer til de ældste, åbne fakturaers beløb. Hos K forevistes et kontoudtog, hvor en indbetaling på ca. 164.000 på kontoudtoget var delt i 12 beløb svarende til de 12 ældste åbne fakturaer. Derimod fremtrådte den faktiske indbetaling på ca. 164.000 kr. ikke eksplicit.

K har hverken bedt om den ene eller den anden type debitorsystem, men de anførte betalingsbetingelser for gang-tilgang kunder kan ikke administreres med et saldostystem.

Sammenfatning

Syns- og skønsforretningen viste, at der foruden ovennævnte problemer, tillige forekom uhensigtsmæssige udskrifter på reskontrolisten på grund af uhensigtsmæssige oprettelser af kartoteker. Oprettelse af kartoteker er kutymemæssigt kbers opgave og ansvar. Imidlertid viser både dette og de ovenfor nævnte gensidige misforståelser vedrørende rentebe regning og kontoudtog, at K ikke i tilstrækkeligt omfang har forstået det leverede system. De i øvrigt udmærkede brugerhåndbøger er ikke egnede som lærebøger. Uddannelsen af K's medarbejdere har ikke været tilstrækkeligt.

Derimod er EDB-systemerne på nuværende tidspunkt kun behaftet med småfejl, som kan afhjælpes af en erfaren systemmand/programmør i løbet af ca. 1 dag."

Syns- og skønsmanden har i en supplerende erklæring af 6. august 1984 udtalt:

"Spørgsmål:

Skønsmanden bedes oplyse, om den under syns- og skønsforretningen oplyste installationsperiode kan anses for længere end sædvanlig ved installationen af et EDB-anlæg, som det i sagen omdiskuterede, når henses til, at kunden "sagsøgerne" er førstegangsbrugere.

og

Skønsmanden bedes oplyse, hvor lang tid sædvanlig installationstid andrager vedrørende et EDB-anlæg, som det i sagen omdiskuterede.

Svar:

De to spørgsmål besvares under ét.

Det forekommer skønsmanden hensigtsmæssigt at indlede besvarelsen med en beskrivelse af et godt forløb af en leverance, som den i sagen foreliggende.

Leverancen består af følgende bestanddele:

1. Et EDB-anlæg af typen
2. Styresystem (systemprogrammel).
3. Brugerprogrammel, baseret på et standardsystem med tilretninger, jf. kravene i "Program for K".

Levering af EDB-anlægget (punkt 1) sker ofte samtidigt med levering af styresystem (punkt 2) og vil oftest ske i overensstemmelse med det aftalte. Da EDB-anlæg eller væsentlige bestanddele heraf er produceret i udlandet, ofte USA, er det ikke usædvanligt, at der optræder afvigelser af størrelsesordenen \pm to uger.

Den såvel generelt, som specielt i denne sag, problemfyldte del af en EDB-leverance er Brugerprogrammet med tilretninger (punkt 3).

Et godt forløb af denne del af leverancen indebærer følgende aktiviteter:

- 3.1. Detailanalyse som fastlægger omfanget og indholdet af de af kundens krav nødvendiggjorte tilretninger af standardprogrammet.
- 3.2. Udarbejdelse af skriftlig systemfastlæggelse.
- 3.3. Godkendelse fra kunden af systemfastlæggelsen.
- 3.4. Udførelse af tilretningerne (systembeskrivelse og programmering samt programtest).
- 3.5. Installation af programmer, oftest på kundens EDB-anlæg.
- 3.6. Uddannelse af kundens medarbejdere i betjening af maskinen, styresystemet og brugerprogrammet, herunder vejledning vedrørende oprettelse af nødvendige kartoteker, daglige kørsler og periodiske kørsler, samt sikkerhedskopling i forbindelse hermed.
- 3.7. Kunden opretter kartoteker og kontrollerer rigtigheden heraf.
- 3.8. Kunden gennemfører test af programmernes rigtige virkemåde, ofte ved gennemførelse af parallelkørsel med det gamle system eller på anden måde med datamateriale med kendte resultater.
- 3.9. Når kunden har overbevist sig om det nye EDB-systems rigtige virkemåde, idrives det nye system, samtidigt med at det gamle system opgives.
- 3.10. Kunden opdager som regel i den følgende tid fejl i databehandlingen, som både kan skyldes fejl i pro-

grammer, maskinfejl, forkerte kartoteksoplysninger, forkert betjening eller misforståelser, og disse rettes.

Punkterne behøver ikke i alle tilfælde at følge ovennævnte rækkefølge slavisk. Punkterne 3.6.-3.10. kaldes indkørringsperioden. Indkørringsperiodens varighed kan variere meget.

Punkterne 3.1. til og med 3.5. ville i en situation, som den foreliggende kunne gennemføres indenfor en måned. Leverandørens indsats med uddannelse af kunden, jf. punkt 3.6., vil ofte finde sted i tilslutning til installation af brugerprogrammelt. Dog vil det være hensigtsmæssigt, at kunden, gennem deltagelse i et kursus hos leverandøren, har sat sig ind i betjening af maskinen og dens styresystem, samt brugerprogrammet i det omfang, der er tale om et standard-system.

Resultaterne af leverandørens uddannelse af kunden er afhængige af såvel kvaliteten af uddannelsen, som kundens evne til at modtage uddannelse.

Kartoteksoprettelse og -kontrol, jf. punkt 3.7., samt programafprøvning, jf. punkt 3.8., vil med et godt forløb være 1-2 måneder, bl.a. fordi en test i form af en parallelkørsel ofte vil omfatte en fuld måned, hvortil kommer den nødvendige tid til at oprette kartotekerne.

En realistisk vurdering af ovenstående fører således til en normal installation indtil idriftsættelse på knapt 3 måneder, hvilket besvarer andet spørgsmål.

I den foreliggende sag er installationstiden således længere end den med rimelighed burde være, hvilket skyldes, at parterne har afvejet fra ovennævnte punkter 3.1. til og med 3.8., hvorfor man gennemfører idriftsættelse på et tidspunkt, hvor der er misforståelser i forbindelse med, hvad systemet skal kunne, uhensigtsmæssige kartoteksoprettelser af navnelinier på grund af manglende systemforståelse, samt manglende forståelse for renteberegningsrutinens virkemåde.

At der, specielt når kunden er førstegangsbruger, opstår misforståelser er desværre såre sædvanligt, således at en forlængelse af perioden indtil praktisk idriftsættelse kan finde sted med 1 måned ved en leverance, som den foreliggende, ligger indenfor det normalt forekommende.

Men det må betragtes som unormalt, at leverandøren, som i det foreliggende tilfælde, først i forbindelse med syns- og skønsforretningerne, bliver helt klar over, hvordan systemet skulle have fungeret. Kommunikationen mellem køber og leverandør har i denne sag været usædvanlig dårlig."

Sagsøgeren, K, har forklaret, at man ønskede at overgå til et EDB-styret bogholderisystem i forbindelse med, at virksomheden var ekspanderet. Sagsøgeren og hans søn havde udarbej-

det programmet for K og havde udleveret det til mulige leverandører, herunder sagsøgte. På mødet den 15. marts 1982 blev indholdet af programmet drøftet med S1, der sagde, "at det var barnemad". Sagsøgeren, der på mødet gjorde det klart, at han havde præcis 115.000 kr. til rådighed til indkøb af et EDB-anlæg, betingede sig, at anlægget skulle kunne køre senest den 1. juni 1982, hvor ferieprogrammet startede. Sagsøgeren havde fra leverandører modtaget kontoudtog efter åben-post-systemet. Dette system duer efter sagsøgerens mening ikke inden for konsumbranchen, og han havde derfor lagt nogle af disse kontoudtog som bilag sammen med programmet for K og sagt til S1, "at jeg vil i al fald ikke have et sådant system". Da han modtog tilbudet af 29. marts 1982, annullerede han det telefonisk, da han ikke ville betale for månedlig teknisk vedligeholdelse. Han frafaldt senere annullationen og accepterede endvidere, at leveringen først skete i uge 18, under forudsætning af, at anlægget kunne fungere. Spørgsmålet om oplæring af sagsøgerens personale i brugen af det nye anlæg blev ikke drøftet på mødet den 15. marts 1982. Sagsøgeren gik ud fra, at det var en mand fra S, der skulle forestå denne oplæring. Meningen var, at sagsøgerens søn, bogholderen og endnu en person skulle læres op, og han gik ud fra som en selvfølge, at oplæringen skulle foregå hos ham, efter at anlægget var installeret. Der var ingen aftale om, at nogle af folkene skulle på kursus. Efter at anlægget var installeret, sendte sagsøgte imidlertid A, der er selvstændig programmør og ikke ansat hos sagsøgte, til at forestå installationen af brugerprogrammelllet. A havde kun nogle standardprogrammer, som han skulle omforme til sagsøgerens brug. A, der arbejdede såvel dag som nat, fik aldrig anlægget til at fungere. Han meldte imidlertid anlægget klar omkring 1. august. Kun bogholderen havde da lært at bruge systemet. I slutningen af august måned tabte maskinen imidlertid alt på gulvet, idet kontoudtogene kom ud med 0 kr. Sag-

søgeren havde en ganske klar mundtlig aftale med S1 på mødet den 15. marts 1982 om, at anlægget skulle kunne nummerere fakturaerne fortløbende. S sagde imidlertid i forbindelse med leveringen, at det kunne anlægget ikke klare, hvorfor sagsøgeren måtte acceptere fortrykt nummerering. Han havde ligeledes en klar aftale med S1 om, at faktura og kontoudtog skulle være på et og samme bilag. Efter at leveringen var sket, meddelte salgsdirektør S3 fra S, at det kunne anlægget heller ikke klare, hvorefter sagsøgeren nødtvungent også måtte give køb på dette. Også vedrørende provisionsafregningen til sælgerne måtte sagsøgeren acceptere en anden metode, end den han havde aftalt med S1. Sagsøgeren skrev derfor den 9. september 1982 til sagsøgte og forlangte garanti for at anlægget kunne fungere som aftalt. Sagsøgte sendte herefter nogle teknikere i løbet af september måned. Teknikerne lavede systemet om til et åben-post-system i slutningen af september måned. Sagsøgeren, der netop ikke ønskede et sådant system, tilkaldte teknikerne på ny, og den 30. september kom systemplanlægger S2 fra S og A. De blev der den 1. oktober med og sagde herefter, at åben-post-systemet nu var kørt rigtigt ind. Opgørelserne var korrekte i kroner og øre, men sagsøgeren ønskede ikke at købe en sådan vare. Herefter hævdede han handelen ved sin skrivelse af 5. oktober 1982.

Salgschef S1 har forklaret, at han fratrådte hos sagsøgte i oktober måned 1982. Han er ikke selv systemkonsulent eller programmør, men har administrativ og økonomisk uddannelse. Han mener ikke, at han havde modtaget noget materiale fra sagsøgeren forud for mødet den 15. marts 1982. Han kan huske, at han på mødet så en maskinskrevet A4-side, hvorpå der var skrevet nogle punkter. Det har uden tvivl været et oplæg fra sagsøgerens side, som er blevet gennemgået på mødet. Han kan ikke i dag huske, hvad der stod i skrivelserne. De drøftede køb af et lille EDB-anlæg med indkodet standardprogram. Standardprogrammet skal "holdes op mod" kundens ønsker, og det er

vel det, der blev gjort på mødet. Man kan ikke på et sådant møde gennemgå kundens ønsker i alle detaljer. Det var hans opfattelse, at man inden for standardprogrammet kunne imødekomme kundens ønsker. Efter at ordren var i hus, havde han ikke mere med sagen at gøre, der overgik til den selvstændige systemkonsulent A, idet sagsøgte på daværende tidspunkt ikke selv havde kapacitet til at forestå tilretningen af standardprogrammet. Han kan ikke huske, om man på mødet den 15. marts 1982 aftalte noget om oplæring af sagsøgerens personale.

Programmør A har forklaret, at han blev kontaktet af direktør S3 fra sagsøgte, der spurgte, om han ville installere maskine og program samt forestå den nødvendige oplæring hos sagsøgeren. Han opholdt sig i den anledning hos S et par dage. Han så ikke sagsøgerens program, før han påbegyndte installationen, og det blev ikke nævnt for ham, at der var et specielt brugerprogram. Først efter at han havde forestået installationen og havde fået sagsøgerens underskrift herpå den 5. maj 1982, opstod problemerne. Sagsøgeren ønskede i den forbindelse at se, om anlægget kunne udskrive kontoudtog og sælgerstatistikker på en helt speciel måde. Det kunne programmet ikke klare, og det lå helt uden for hans aflønning fra S at foretage en så stor ændring af systemet. Han tog til Aarhus og talte med S3, der gav udtryk for, at han ikke vidste, at der var lovet et specielt system til sagsøgeren. De drøftede primært kontoudtogene, ikke sælgerstatistikkerne, som vidnet senere fik besked på at indlægge i standardsystemet, hvilket kunne gøres uden større vanskelighed. Vedrørende kontoudtogene ønskede sagsøgeren at kunne udskrive disse på en række debitornumre, der var udpeget specielt på specielle ugedage, hvilket standardsystemet ikke har mulighed for at klare. Vidnet kan huske, at han på et tidspunkt ændrede systemet fra et åbent-post-system til et saldosystem, eller omvendt. Han instruerede løbende bogholderen undervejs under

hele installationen, der strakte sig over en noget lang periode. Det forekom ham, at bogholderen nok kunne betjene anlægget, uden at hun dog havde den fulde forståelse for anlægget og dets arbejdsmåde. Da vidnet havde omlagt systemerne, mente han, at han nu var færdig og havde fået løst de væsentligste problemer. På det tidspunkt viste sagsøgeren imidlertid vidnet en liste over ting, der skulle laves yderligere. Herefter bakkede vidnet ud af sagen, idet det lå helt klart, at systemet ikke var færdigt, hvis disse ting skulle opfyldes. Han mener, at sagsøgeren viste ham et håndskrevet stykke papir, og det var hans opfattelse, at det var en skrivelse udarbejdet af sagsøgeren og S1 i fællesskab. Vidnets honorar med S var oprindeligt aftalt til 6.000 kr., der alene skulle dække installationen, der var beregnet til at vare ca. 3 dage. På grund af de ændringer, der måtte foretages, mener han, at hans regning til S lød på ca. 20-30.000 kr. ud over de oprindeligt aftalte 6.000 kr.

Salgsdirektør S3 har forklaret, at han var ansat som distriktsalgschef hos sagsøgte fra 1973 til 1984. Han godkendte ordrebekræftelsen. Der var tale om en standardkontrakt bilagt K's program. Han vurderede, at sagsøgerens ønsker kunne rummes indenfor standardprogrammet med de fornødne ændringer. Han ved ikke, om A har fået udleveret sagsøgerens program af S1, der instruerede A om opgaven, men A har i al fald fået udleveret standardprogrammet, da han skulle installere anlægget og uddanne sagsøgerens personale og foretage de fornødne tillempninger på stedet. Han mener, at han har talt med sagsøgeren efter modtagelsen af dennes brev af 9. september 1982. Systemplanlægger S2 blev instrueret om sagen og sendt til K sammen med A. Han mente herefter, at anlægget fungerede som det skulle efter deres besøg den 30. september 1982. A sendte senere en tillægsregning på vist nok 13.000 kr., selvom det oprindeligt aftalte beløb, 8.000 kr., skulle dække hele hans arbejde.

Systemplanlægger S2 har forklaret, at han ikke længere er ansat hos sagsøgte, idet han forlod sin stilling med udgangen af oktober måned 1984. Han var under sin ansættelse sagsøgtes specialist i anlægget Han hørte første gang om sagen fra S1 i eftersommeren 1982. Han havde senere kontakt med A og fik at vide, at der var problemer, og han fik af S3 besked på at gå ind i sagen. Han kendte ikke konkret de dybere problemer, men var i X-by 2 eller 3 gange for at hjælpe A med at rette fejlene. Fakturaerne og kontoudtogene blev ikke udskrevet på rette måde. De lavede systemet om fra et saldostystem til et åbent-post-system med visse tillempninger, således at det var vidnets opfattelse, at problemerne var løst, da han forlod sagsøgeren efter det sidste besøg. Han talte ikke med sagsøgeren, der var på jagt under dette besøg, men med bogholderen.

Syns- og skønsmanden, civilingeniør H, har under afhjælingen forklaret, at man faktisk ikke kan give en fast pris på et EDB-anlæg, før man har foretaget en detailanalyse af kundens behov. En sådan blev ikke udført i denne sag, men hvis den havde været udført, ville de efterfølgende misforståelser ikke være indtruffet. Da programmerne næsten var ved at være indkørt, opstod der således simple misforståelser fra sagsøgerens side, således var adressekartoteket indrettet forkert, idet kundens stillingsbetegnelse var indføjjet på adressatlinien. Det er forkert at starte med at bruge et nyt EDB-anlæg, inden man har sikret sig, at det fungerer rigtigt. Under selve skønsforretningen, der fandt sted den 26. september 1983, afdækkede han således 2 misforståelser, som meget let kunne rettes. For det første var det en meget simpel ting at ændre programmet, således at en samlet indbetaling fremtrådte på udskriften automatisk uden en individuel manuel indtastning. For det andet havde sagsøgte ved en logisk fejl ikke forstået sagsøgerens ønsker vedrørende kontoudtog for gang-til-gang kunderne, idet anlægget kun ud-

skrev kontoudtog, hvis der var 2 ubetalte poster, hvorimod sagsøgeren ønskede kontoudtog udskrevet, blot der var én ubetalt post. Det er meget lidt, der mangler, for at anlægget kan fungere, men først under skønsforretningen gik det op for sagsøgtes repræsentanter, hvad sagsøgeren ønskede. Dette er baggrunden for, at han har udtalt, at kommunikationen mellem parterne i denne sag har været usædvanlig dårlig.

Sagsøgeren har til støtte for sin principale påstand anført, at det leverede EDB-anlæg var behæftet med sådanne mangler, at sagsøgeren med rette har hævet handelen. Der er tale om en handel på et teknisk område, hvor sagsøgte som den sagkyndige sidder inde med ekspertisen, hvilket skærper kravene til sagsøgte, der må undersøge, hvilke behov kunden har og orientere kunden omhyggeligt. Anlægget har indtil dato ikke fungeret i overensstemmelse med de af sagsøgeren på mødet den 15. marts 1982 i "Program for K" opstillede krav. Sagsøgte har ikke sat sig tilstrækkeligt ind i, hvilke krav sagsøgeren har stillet til anlægget, ligesom sagsøgte ikke har anvendt en af sine egne eksperter, men A, der ikke besad de nødvendige kvalifikationer til at forestå installationen af anlægget. A kendte ikke tilstrækkeligt til anlægget og fik af sagsøgte alene udleveret et standardprogram, uden at man orienterede ham om sagsøgerens specielle behov. Indkørringsperioden blev følgelig meget lang, og sagsøgeren imødekom efter leveringen sagsøgtes ændringsforslag på en række punkter uden at være forpligtet dertil. Der er tale om et handelskøb, og der foreligger derfor også en væsentlig forsinkelse, som tillige kan begrunde en ophævelse af handelen, idet det var en forudsætning, at anlægget, der er leveret i uge 18 i 1982, skulle være klar til brug den 1. juni, hvilket ikke blev tilfældet. Udover tilbagebetaling af den erlagte købesum, 136.640 kr., kræves tillige betaling af den overtidsbetaling, 9.849 kr., som sagsøgeren forgæves har afholdt til bogholderen. Beløbet kræves forrentet fra den 23. december 1982, en måned

efter at sagsøgerens advokat har krævet beløbet betalt, jvf. rentelovens § 3, stk. 2.

Til støtte for den subsidiære påstand har sagsøgeren anført, at sagsøgte må være pligtig at udbedre manglerne og betale erstatning og renter som anført i påstanden, idet sagsøgte i skrivelsen af 12. oktober 1982 har garanteret, at anlægget kunne fungere. Som det fremgår af syns- og skønsmandens erklæringer og hans forklaring under afhjemlingen kan anlægget endnu ikke fungere, og erstatningspåstanden støttes derfor på købelovens § 42, stk. 2.

Sagsøgte har til støtte for sin påstand anført, at der ikke foreligger forsinkelse i denne sag. Efter ordrebekræftelsen skulle hardware-delen og systemprogrammet leveres i uge 18 i 1982, hvilket skete. For brugerprogrammet var der derimod ikke aftalt nogen fast leveringstid. Hertil kommer, at sagsøgeren den 12. juli 1982 betalte den fulde købesum, hvorfor han ikke senere kan påberåbe sig, at leveringen var forsinket. Det efterfølgende handlingsforløb er derimod udtryk for en mangelsproblematik, der må løses efter købelovens almindelige regler, idet der ikke gælder specielle regler for levering af EDB-udstyr. Efter syns- og skønsmandens erklæringer kan der ikke siges at foreligge væsentlige mangler, men alene skønhedsfejl i form af tilvirkningjusteringer, der kan afhjælpes i løbet af en dag. Afgørende er, om åben-post-systemet er så afgjort i modstrid med sagsøgerens overfor sagsøgte tilkendegivne ønsker, at det kan begrunde en ophævelse af handelen, idet sagsøgeren undervejs har accepteret ikke at påberåbe sig andre justeringsvanskeligheder, således at sagsøgte derved er blevet afskåret fra at forsøge at afhjælpe disse vanskeligheder. Sagsøgerens ønsker kan opfyldes indenfor et tillempet åben-post-system, idet væsentlige elementer fra saldosystemet kan lægges ind i åben-post-systemet. Det må vel erkendes, at sagsøgte på et tidligere tidspunkt burde have opdaget, at det var her

problemet lå, men sagsøgeren overreagerede, da han den 5. oktober 1982 tog anlægget ud af drift. Anvendelsen af åbenpost systemet, der er et meget almindeligt brugt system, er ikke en systemfejl, og ikke i strid med aftalegrundlaget. Det kan i øvrigt i denne fase ikke være sagsøgte, der skal definere sagsøgerens EDB-behov, der blot var antydnet og ikke tydeligt fremhævet af sagsøgeren. Det er rigtigt, at der i almindelighed ikke er tid til afhjælpning indenfor handelskøb, men der er i denne sag tale om, at sagsøgte skulle tilvirke det leverede, hvorfor den almindelige regel i købelovens § 49 kun kan anvendes med modifikation. Det er oplagt, at A ikke var tilstrækkeligt kvalificeret til at løse opgaven, men sagsøgte havde de nødvendige kvalificerede folk, og de burde have haft adgang til at tage hånd om sagen. Sagsøgte, der efter afholdelsen af syns- og skønsforretningen tilbød at lade sine eksperter udbedre manglerne og betale halvdelen af syns- og skønsmkostningerne, er stadig indforstået hermed samt med at erstatte det rentetab, sagsøgeren har haft, indtil han overreagerede ved at sætte anlægget ud.

Landsretten skal udtale:

Efter syns- og skønsmandens erklæring af 29. september 1983 lægges det til grund, at EDB-anlægget ved syns- og skønsforretningen kun led af småfejl, der ville kunne afhjælpes i løbet af en dag. Selvom sagsøgte ikke tilstrækkelig grundigt havde sat sig ind i, hvilke behov og ønsker sagsøgeren havde med hensyn til EDB-anlægget og derfor havde foretaget flere forgæves afhjælpningsforsøg, findes der dog ikke herved at foreligge en så væsentlig misligholdelse, at sagsøgeren af den grund har kunnet hæve købet. Sagsøgeren, der den 12. juli 1982 betalte købesummen, findes herefter ikke at have haft grundlag for at hæve købet, hvorfor sagsøgte frifindes for sagsøgerens principale påstand. Sagsøgte har overfor sagsøgerens subsidiære påstand erklæret sig indforstået med at afhjælpe de resterende mangler ved kyndige folk samt erstatte

et rimeligt rentebeløb. Landsretten finder, at sagsøgte til-
lige bør erstatte udgiften til overtidsbetalingen til bog-
holderen, 9.849 kr. Sagsøgte vil herefter være at dømme til
at afhjælpe manglerne som påstået, således at fristen for
udbedringens fuldførelse fastsættes til den 1. juni 1986.
Det bemærkes, at civilingeniør H har erklæret sig villig til
mod sædvanligt honorar at godkende anlægget. Erstatningen
for overtidsbetaling og rentetab findes skønsmæssigt at kun-
ne fastsættes til 20.000 kr., med tillæg af renter som neden-
for bestemt. Herudover bør sagsøgte betale de under sagen
påløbne syns- og skønsmkostninger med 10.900 kr., mens sa-
gens omkostninger i øvrigt ophæves.

T h i k e n d e s f o r r e t :

Sagsøgte, S, tilpligtes inden den 1. juni 1986 at afhjæl-
pe og lade civilingeniør H godkende afhjælpningen af de mang-
ler, der er nævnt i syns- og skønssrapporten af 29. september
1983. Herudover tilpligtes sagsøgte at betale sagsøgeren, K,
20.000 kr. med tillæg af sædvanlig procesrente fra den 30.
januar 1984, til betaling sker, samt i delvise sagsomkostnin-
ger 10.900 kr.

VESTRE LANDSRETS DOM AF 7. APRIL 1986

4. AFD., B. 2008/1983 (anket til Højesteret; j.nr. 123/86)

S
mod
K

INSTRUKTIONSFORPLIGTELSE (SÆLGERS): Sælger havde ikke opfyldt sin instruktionsforpligtelse, bl.a. fordi brugervejledningen var mangelfuld. Køberen var derfor berettiget til at hæve.

MANGLER (BRUGERVEJLEDNING): Se under ovenstående stikord.

REKLAMATION: Anset for rettidig.

ERSTATNING: Køber blev dels frifundet for sælgerens krav om betaling for vedligeholdelses- og reparationsomkostninger, og fik dels erstattet udgifter til leasingydelse (anlægget var finansieret af et leasingselskab).

LITTERATUR: Blume, s. 95 f., 113 ff., 115 f., 121 f.
Ruth Nielsen, del I, s. 50 ff.

Vekselererfirmaet K, der ikke havde EDB-erfaring, rettede i efteråret 1980 henvendelse til S. På baggrund af et enkelt møde samt nogle telefonsamtaler, hvorunder K's behov blev søgt klarlagt, udfærdigede S tilbud om køb af et brugt anlæg

bestående af dels den nødvendige hardware, dels et standard vekselerersystem, som S havde udviklet. Efter en demonstration af anlægget accepterede K tilbuddet. Af S's ordrebekræftelse af 31/3 1981 fremgik bl.a., at "fornødne brugervejledninger" ville blive leveret.

Købet blev finansieret af et leasingselskab, der i leasingkontrakten overdrog retten til at gøre indsigelser gældende til K. Samtidig blev der truffet aftale mellem S og K om bl.a., at K skulle betale for S's løbende tjenesteydelser i form af teknisk service m.v.

I forbindelse med anlæggets opstilling i begyndelsen af juni 1981 modtog K's personale en vis introduktion til anlæggets brug.

Straks fra starten var der betydelige problemer med anlægget. Ifølge den efterfølgende sagkyndige udtalelse skyldtes dette navnlig, at systemet stillede store krav om præcision og indsigt i EDB-tekniske forhold. K havde ikke sådan indsigt, og S opfyldte ikke sin forpligtelse til at bibringe ham den, ligesom den brugervejledning, som K (med et års forsinkelse) fik leveret, ikke indeholdt beskrivelser af samspillet mellem systemets mange programmer. K fik derfor ikke noget overblik over systemet som sådant, hvilket var en medvirkende årsag til, at det aldrig kom til at fungere. K's problemer blev ikke mindre af, at der tillige var visse mangler eller uhensigtsmæssigheder ved systemets opbygning.

På et tidspunkt undlod K at betale S regningen for teknisk service m.v., idet man ikke mente sig forpligtet til at betale hele beløbet. Efter at S havde rykket den 18/6 1982, fremkom K den 28 s.m. med en redegørelse, hvori man redegjorde for sin opfattelse af sagen, herunder at anlægget først var bragt til at fungere blot nogenlunde tilfredsstillende den 29/2 1982. Endvidere rykkede man for brugervejledninger.

Den 4/8 s.å. lod S kravet overgå til inkasso.

Den 16/9 s.å. bestred K's advokat kravet, idet han bl.a.

henviste til, at det under udarbejdelsen af K's årsregnskaber i august s.å. var konstateret, at anlægget stadig ikke fungerede.

Efter forgæves forligsforhandlinger anlagde S's advokat sag. K påstod frifindelse og fremsatte derudover krav om betaling af erstatning for K's udgifter til leasingydelser m.v.

Landsretten gav K medhold i, at S ikke havde opfyldt sin forpligtelse til at give K fornøden instruktion, og at S derved havde gjort sig skyldig i en misligholdelse, som berettigede K til at hæve aftalen som sket. Landsretten anså efter omstændighederne K's reklamation for at være rettidig, idet problemerne med regnskabsafleggelsen først viste sig hen i august 1982. S blev derfor dømt efter K's påstand (dog med en lavere forrentning end påstået).

Vestre landsrets dom

Sagsøgeren S opstillede i foråret 1981 et brugt EDB-anlæg hos sagsøgte K på selskabets kontor i Århus. Opstillingen skete med henblik på et leasingarrangement, idet sagsøgeren solgte anlægget for ca. 237.000 kr. til L (leasingselskab), som derefter leasede anlægget ud til sagsøgte. Det blev aftalt mellem sagsøgeren og sagsøgte, at sagsøgte skulle betale sagsøgeren for installationen af anlægget og for sagsøgerens løbende tjenesteydelser i form af teknisk service og leverancer af papir og tilbehør. Da sagsøgte på et tidspunkt ophørte med at betale for de nævnte ydelser trods påkrav herom, har sagsøgeren under denne sag, der er anlagt den 6. september 1983, efter sin endelige påstand påstået sagsøgte dømt til at betale 253.924,95 kr. med sædvanlig procesrente af 218.564,99 kr. fra sagens anlæg, til betaling sker. Det påståvnte beløb fremkommer som summen af beløbene

på de fakturaer, sagsøgeren løbende har udstedt til sagsøgte, ialt 218.564,99 kr. med tillæg af renter og med fradrag af 11.468 kr. svarende til omkostningerne ved at udbedre nogle fejl i anlægget.

Sagsøgte har nedlagt påstand om frifindelse under anbringende af, at sagsøgte har været berettiget til - som sket - at hæve aftalen med sagsøgeren, da anlægget ikke kunne udføre de funktioner, som sagsøgte forudsatte ved aftalens indgåelse, da anlægget var behæftet med væsentlige mangler, og da sagsøgeren ikke opfyldte sin forpligtelse til at instruere sagsøgte i anlæggets brug, og at sagsøgeren herefter ikke har krav på betaling for de af påstanden omfattede ydelser. Sagsøgte har endvidere bestridt, at sagsøgeren har været berettiget til at tilskrive renter som sket.

Sagsøgte har tillige nedlagt påstand om selvstændig dom for 268.765,99 kr. med sædvanlig procesrente fra den 16. december 1985, indtil betaling sker, idet beløbet udgør erstatning for leasingydelser med renter og omkostninger, som sagsøgte har måttet betale til L.

Sagsøgeren har nedlagt påstand om frifindelse over for modkravet, der ikke bestrides størrelsesmæssigt bortset fra, at de tilskrevne renter kun kan anerkendes med sædvanlig procesrente.

Sagens nærmere omstændigheder er følgende:

I november 1980 rettede sagsøgte henvendelse til sagsøgeren med henblik på at erhverve et EDB-anlæg til brug i sagsøgtes vekselervirksomhed. Den 19. s.m. afgav sagsøgeren et skriftligt tilbud til sagsøgte, hvori det hedder:

"Ifølge aftale fremsendes hermed tilbud på samt systemerne: pantebrevsadministration
pantebrevs- køb/salg
finansbogholderi incl.
beholdningsystem

Maskinen der tilbydes Dem er en med

1 skærm,
1 printer 200 1/pm
128 KB memory
2 disc's med ialt 19,6 mill. karakterer

Denne konfiguration vil betyde at De uden problemer kan tillade at køre finansbogholderiet for det selskab De omtalte under vort møde i Aarhus, samt udvide Deres pantebrevsbeholdning væsentligt uden at skulle udvide systemet.

Priser for hardware og system

.....

For en god ordens skyld vedlægges en mere detaljeret beskrivelse af de tilbudte systemer.

....."

I den beskrivelse af de tilbudte systemer, der er henvist til i tilbudsskrivelsen, hedder det:

"S, pantebreve

Pantebrevsdelene er logisk opdelt i to hovedmoduler:

- a) Køb - salg
- b) Administration

i det efterfølgende beskrives de enkelte moduler.

a) Køb - salg

.....

PAN540 Afviklingsliste

Programmet udskriver afviklingsliste. Listen udskrives i kundennummerorden og indeholder:

- Kundennummer - navn - debetbeløb - kreditbeløb - Saldo

Debet/kredit og Saldo opsummeres til total afregning.

Eventuelle afgivne provisioner er medregnet på afviklingslisten.

.....

b) Administration

.....

ADM620 Nulstiller årets indgåede renter og afdrag.

S, FINANSBOGHOLDERI

.....

FIN07 Udskrift af råbalance

Dette program benyttes til udskrivning af råbalance, indeholdende årets startsaldo, årets bevægelser samt slutsaldo.

.....

PERIODEAFSLUTNING:

Programmet adderer periodens bevægelser til periodens startsaldo og danner næste periodes startsaldo, hvorefter periodens bevægelser nulstilles.

ARSAFSLUTNING:

Programmet foretager en sletning af kontoregisteret, hvilket medfører at alle tal vedrørende det forløbne regnskabsår bliver fjernet. Samtidigt fjernes alle transaktioner for regnskabsåret.

....."

Den 31. marts 1981 fremsendte sagsøgeren en ordrebekræftelse til sagsøgte på EDB-anlægget med tilhørende vekselererprogrammer. I skrivelsen hedder det herefter:

".....

Yderligere leveres de fornødne brugervejledninger til systemerne.

.....

Generelt: Sammensætning af anlæg, systemer og programmer hviler på de oplysninger, vi indtil nu har modtaget om Deres arbejdsrutiner og datamængder. S må tage forbehold for eventuelle uforudsete faktorer.

....."

I en skrivelse af 14. april s.å. rejste sagsøgte forskellige spørgsmål over for sagsøgeren. Det hedder i skrivelsen:

"Att. S1

.....

Den nævnte uddannelse, hvad er omkostningerne dette?

.....

Vedr. Brugerprogrammel: Vi savner en specifikation af de programmer som leveres. Vi ville gerne have et tillæg til kontrakten med angivelse af programnr., evt. i form af de på bagsiden nævnte håndbøger.

.....

ad. 5. Der omtales nogle udleverede håndbøger, var det muligt at få disse håndbøger tilsendt.

.....

Vedr. Styreprogrammel. Samme spørgsmål som ved brugerprogrammel."

Installationen af anlægget påbegyndtes den 2. juni s.å. Den 5.-6. s.m. var repræsentanter for sagsøgte på besøg hos sagsøgeren i København, hvor de modtog visse instruktioner i anlæggets brug.

Den 2. juli s.å. indgik sagsøgte leasingaftale om anlægget med L. Det fremgår af leasingkontrakten, at leaser ikke har adgang til at kræve nogen form for erstatning af L, så-

fremt de af kontrakten omhandlede aktiver er mangelfulde eller ikke svarer til leasers forudsætninger. I det omfang, L måtte have krav mod sin leverandør i henhold til særlig aftale eller i kraft af lovgivningens almindelige regler, er leaser berettiget til at gøre dette krav gældende direkte mod leverandøren, men uden at L derved påtager sig noget ansvar eller nogen risiko.

Den 18. februar 1982, da sagsøgte konto hos sagsøgeren viste en saldo i sagsøgerens favør på 148.429,82 kr., indbetalte sagsøgte "som á conto beløb" 20.000 kr. til sagsøgeren, idet sagsøgte samtidig tilkendegav at "ville vende tilbage hurtigst muligt vedr. vor difference i forhold til Deres opgørelse".

Den 18. juni s.å. fremsendte sagsøgeren en rykkerskrivelse til sagsøgte, der på dette tidspunkt ifølge sagsøgeren skyldte 116.493,31 kr.

Sagsøgte besvarede skrivelserne i et brev af 28. s.m., hvoraf fremgår, at sagsøgerens tilgodehavende efter sagsøgtes opfattelse udgjorde 57.912,48 kr. Det hedder herefter i skrivelserne:

".....

Som det fremgår af ovennævnte, skal vi ikke undlade, at gøre opmærksom på vor utilfredshed med maskinens funktionsdygtighed, idet vi her har undladt, at beregne Deres honorar for teknisk vedligeholdelse samt diverse brugsretter i perioden frem til 29/2-1982. Den dato der efter vor mening må være skæringsdatoen for, hvornår anlægget fungerede nogenlunde tilfredsstillende, idet vi ikke skal undlade at gøre opmærksom på, at der også efter denne dato har været adskillige tekniske fejl.

Vi skal samtidig ikke undlade at gøre opmærksom på, at vi endnu ikke har modtaget de af Dem lovede brugervejledninger til de lejede systemer. Der er gentagne gange blevet lovet, at disse ville blive fremsendt; men vi har endnu ikke modtaget disse, vi har talt både med Deres fr. S1, samt med Deres hr. S2. Som vi har pointeret, mangler vi specielt en beskrivelse af sammenhængen mellem de forskellige programmer, herunder specielt en beskrivelse af de rutiner som indgår i finansbogholderiet, hvor vi rent faktisk ikke har modtaget meget andet end programnavnene. Vi har sågar været nødsaget til at kontakte et af vore konkurrerende firmaer, for at få råd

og vejledning, idet vi fra S har fået den forklaring, at de programmører som var med til at udvikle programmerne ikke mere var ansat hos S, og at der derfor ikke umiddelbart var nogle til stede, som kunne hjælpe os. Vi mener ikke at vort firma bør belastes med at man evt. har personalemæssige problemer hos S.

Vi håber at vor redegørelse vil blive positivt modtaget fra Deres side, idet vi i modsat fald må se os nødsaget til at tage forbehold for den af os betalte leasingafgift i den periode, hvor anlægget ikke har fungeret. Vi hører gerne Deres kommentar.
....."

Den 4. august s.å. meddelte sagsøgeren, at kravet, der nu udgjorde 196.236,19 kr., var overgivet til inkasso.

Sagsøgte rettede herefter henvendelse til advokat Jørgen U. Grønborg, Århus, der den 16. september s.å. skrev således til sagsøgerens advokat, advokat Søren Duetoft, København:

"....."

Mine klienter oplyser, at anlægget blev leveret af Deres Klient i juli måned 1981, og at anlægget blev finansieret via L.

Mine klienter oplyser endvidere, at der lige fra levering af anlægget har været utallige problemer med dette, idet anlægget ikke har fungeret som aftalt. Mine klienter har reklameret talrige gange, og reklamationerne har ført til en lang række servicebesøg m.v., som imidlertid ikke har gjort anlægget funktionsdygtigt.

Mine klienter har i en lang periode troet, at der blot var tale om indkøringsvanskeligheder, og at det skulle lykkes at få anlægget til at fungere blot nogenlunde tilfredsstillende, jfr. herved mine klienters skrivelse til Deres klient af 28/6 d.å., hvoraf fotokopi vedlægges, hvilken skrivelse i øvrigt aldrig er blevet besvaret fra Deres klients side.

I forbindelse med udarbejdelsen af mine klienters årsregnskab med tilhørende status pr. 1/7 d.å., har selskabets revisor, statsaut. revisor R, måttet konstatere, at anlægget fortsat ikke fungerede, og statsaut. revisor R har derfor måttet lade en stor del af regnskabsmaterialet rekonstruere manuelt, med meget betydelige revisionsomkostninger til følge.

Mine klienter har i den forløbne periode betalt ca. 125.000,- leasingafgifter til L samt til indkøb af ekstraudstyr til anlægget.

Da anlægget indtil nu har været komplet værdiløst for mine klienter, og da mine klienter har mistet tilliden til, at det nogensinde vil lykkes at få bragt anlægget i funktionsdygtig stand, skal jeg på vegne mine klienter foreslå, at

hele sagen løses på følgende måde:

1. Deres klienter tager omgående anlægget tilbage og frafalder i den forbindelse ethvert krav mod mine klienter.
2. Mine klienter frafalder omvendt krav på tilbagebetaling af de allerede erlagte betalinger til henholdsvis Deres klient og til L, og mine klienter frafalder endvidere krav på erstatning for de meget betydelige omkostninger, der har været forbundet med installationen af anlægget i den allerede forløbne periode.

Ovennævnte forligsforslag fremsættes naturligvis uden præjudice for en eventuel retssag. Jeg hører gerne snarest Deres klients stillingtagen til sagen, og såfremt Deres klienter måtte ønske det, deltager mine klienter gerne i et møde her i Århus til drøftelse af sagen.

....."

Den 15. juni 1983 afholdtes der et møde mellem parterne og deres advokater på advokat Grønborgs kontor i Århus. Da sagsøgte ønskede, at sagsøgeren skulle tage anlægget tilbage, og da sagsøgeren ikke ville gå ind herpå, udtog sagsøgeren stævning som anført.

Da sagsøgte ikke havde betalt forfaldne leasingydelse til L, udtog dette selskab den 8. oktober 1983 stævning mod sagsøgte med påstand om betaling af 167.023,54 kr. med tillæg af renter i overensstemmelse med leasingkontrakten med 2½ pr. måned.

Omkring den 11. november 1983 blev anlægget afhentet hos sagsøgte af L, der havde solgt det til et firma i Odder.

Da sagsøgte ikke indgav svarskrift i anledning af stævningen fra L, afsagde Vestre Landsret den 15. december 1983 udeblivelsesdom i sagen, og L foretog den 31. januar 1984 udlæg i 2 af sagsøgtes faste ejendomme. På begæring af sagsøgte blev sagen imidlertid genoptaget den 8. februar 1984. Sagen er ikke domsforhandlet endnu. Sagsøgte indfrieede udlægene den 10. september 1985 med 268.765,99 kr. Af beløbet udgør 98.695,54 kr. renter, beregnet med 2,5% pr. måned fra 5. januar 1984 til 1. september 1985.

Der har under sagen været afholdt syn og skøn ved civil-

ingeniør N, der i en erklæring af 7. januar 1985 har besvaret nedennævnte spørgsmål således:

"1. INDLEDNING

.....

Til bedømmelse af det omhandlede EDB-system er afholdt 2 møder, den 2. august 1984 i Odder og den 18. december 1984 i Vejle.

.....

2. BESVARELSE AF SYNS- OG SKØNSTEMAET

2.1. Første spørgsmål

2.1.1 Spørgsmål:

Idet der henvises til det som bilag B fremlagte tilbud med beskrivelse, bedes Skønsmanden oplyse, om det til sagsøgte leverede-EDB-anlæg er i stand til på pålidelig vis at udføre de i beskrivelsen anførte rutiner, herunder udførelse af finansbogholderi, årsafslutning, udskrivning af pantebrevsnotaer, pantebrevs-salgstopstillinger samt udskrivning af kreditormeddelelser.

2.1.2. Svar:

Besvarelsen tager primært udgangspunkt i iagttagelserne på mødet den 18. december. Disse iagttagelser vedrører alene det i sagen omhandlede programmel.

2.1.2.1. ad finansbogholderi:

I finansbogholderiet konstateredes fejl ved udskrivning af bilagskontrolliste: i en situation, hvor der ingen posteringer var.

I og med at fejlen kunne omgås ved at indtaste posteringer, må fejlen efter den måde, hvorpå den kan omgås, betegnes som uvæsentlig.

Den manglende mulighed for på simpel måde, f.eks. i form af en kontoplan, at få en oversigt over de i systemet oprettede konti, må betegnes som en væsentlig mangel/uhensigtsmæssighed.

2.1.2.2. ad årsafslutning:

Her er konstateret 2 problemer:

- a) Vedr. opgørelsen af kursavance på solgte pantebreve. Denne størrelse ville efter det oplyste blive beregnet af beholdningsmodulet. Men dette modul har sagsøgte ikke anvendt, efter hans eget udsagn, fordi han af sagsøgeren har fået instruks om ikke at anvende det.

- b) Vedr. beregningen af kursavance på de i årets løb indgåede afdrag på pantebrevsbe-

holdningen. Det har ikke kunnet eftervises, at disse beløb beregnes af systemet.

- 2.1.2.3. ad udskrivning af pantebrevsnotaer:
Udskrivningen af pantebrevsnotaer udføres efter det demonstrerede som en bunkevis fakturering af programmet PAN-AFTEN. Der udskrives notaer for de i dagens løb indtastede køb og salg af pantebreve.

Der er ikke eftervist fejl eller mangler af systemteknisk natur i programmet.

- 2.1.2.4. ad pantebrevs-salgsoptstilling:
Udskrivningen af salgsoptstilling fungerede ved besigtigelsen.

- 2.1.2.5. ad kreditormeddelelser:
Kreditormeddelelse anses her at være en meddelelse til pantebrevsejeren (= depotindehaver) om indgåede terminsbetalinger m.v. Ved besigtigelsen blev denne rutine (programmet ADM085) ikke diskuteret.

Det bemærkes, at sagsøgte selv var ejer af de pantebreve, til hvis administration systemet var anskaffet. Systemet skulle således ikke benyttes til administration af depoter, indholdende trediemands pantebreve.

Det må antages, at en for sagsøgte hensigtsmæssig løsning ville have været en indbetalingsjournal og sumposter til indføring i finansbogholderiet. Som anført ovenfor under årsafslutning, udregner systemet ikke kursavance på de indbetalte afdrag.

Indbetalingsjournalen ville sandsynligvis kunne udskrives med programmet ADM510: indbetalingsjournal.

2.2. Andet spørgsmål

2.2.1. Spørgsmål:

Såfremt en eller flere rutiner ikke kan udføres på det leverede anlæg, bedes syns- og skønsmanden anslå udgifterne, der medgår til at eliminere den eller de fejl, der er årsag hertil.

2.2.2. Svar:

De konstaterede fejl falder i 2 klasser:

- a) Programfejl, der ved en indsats på nogle få dage ville kunne bringes ud af verden.
- b) Mangler eller u hensigtsmæssigheder ved det foreliggende systemdesign set i forhold til den konkrete opgave i sagsøgtets virksomhed.

Vedr. punkt a. anslås omkostningen ved udbedring af fejlene at beløbe sig til:

16 timer til programmering, oversættelse og test
8 timer til installation hos sagsøgte
Ialt 24 timer a kr. 350 = kr. 8.400
Hertil må forventes rejseomkostninger på ca. kr. 1.000.

Samlet anslået omkostning: kr. 9.400

Vedr. punkt b. henvises til besvarelsen af skønsetemaets punkt 3.a.

2.3. Tredie spørgsmål

Syns- og skønsmændene bedes afgive en generel bedømmelse af det til sagsøgte leverede anlæg.

2.3.1. Første delspørgsmål:

Spørgsmål:

Er anlægget adækvat med hensyn til de arbejdsopgaver, der udføres af sagsøgte i dennes vekselererforretning?

Svar:

I besvarelsen tolkes begrebet "anlægget" som bestående af "materiel" (= hardware) og programmel (= software).

Der er ikke ved skønnsforretningen fremkommet oplysninger, der indikerer, at den aktuelle materiel-konfiguration skulle være mindre egnet af natur eller utilstrækkeligt i omfang til arbejdsopgaverne i sagsøgtes vekselererforretning.

Sagsøgtes vekselererforretning må anses at være speciel ved, at sagsøgte selv er ejer af de i systemet indlagte pantebreve. Dette i modsætning til en almindelig vekselererforretning, hvor administration af depoter med pantebreve tilhørende trediemand er det væsentlige.

I sagsøgtes tilfælde indebærer dette:

- at kursavancer er skattepligtige
- at kursavancer udgør en så væsentlig del af virksomhedens indtægter, at det må anses for nødvendigt, eller i hvert fald særdeles hensigtsmæssigt, at systemet kan beregne disse løbende.

Bedømt ud fra det for retten fremlagte tilbud fremgår det ikke, at sagsøgeren har stillet sagsøgte en løsning af ovennævnte i ud-sigt. Det fremgår heller ikke af det foreliggende materiale, at sagsøgte har undersøgt, om disse for ham specielle forhold var tilgodeset i det leverede system.

Det juridiske spørgsmål om, hvem af parterne der bærer risikoen for at have overset dette væsentlige forhold, falder uden for min kompetence.

2.3.2. Andet delspørgsmål:

Spørgsmål:

Er anlægget med tilhørende software et stabilt anlæg?

Svar:

Begrebet "anlæg" opdeles igen i "materiel" (= hardware) og "programmel" (= software).

Det har ikke været muligt at fremskaffe grundlag for en bedømmelse af materialet.

For det første fordi det leasingselskab, som ejede det i mellemtiden, har solgt det til A/S i Odder, hvor det ikke havde været i drift i mere end 1 år, da syns- og skønsforretningen blev holdt.

For det andet fordi sagsøgeren ikke har tilstillet mig servicereporterne for det omhandlede materiel. Det skal i den forbindelse nævnes, at sagsøgerens advokat Søren Duetoft, med støtte af sagsøgerens medarbejder hr. S2, ved skønsforretningen den 2. august gav tilsagn om at ville fremsende de servicereporter, som rutinemæssigt udarbejdes af Teknisk Center ved anmeldelse af materielle fejl på et anlæg. Endvidere skal det nævnes, at den administrative leder af sagsøgte Teknisk Center Vest, hr. S3, på min forespørgsel den 18. december gav udtryk for, at de pågældende rapporter fandtes i Teknisk Center; indtil det modsatte meddeltes. Tidligere samme dag tilkendegav lederen af Teknisk Center, hr. S4, på forespørgsel af sagsøgte, at de pågældende servicereporter var smidt ud.

Som skønsmand ønsker jeg at holde mig til det faktum, at dette væsentlige bevismateriale vedr. materialet ikke er blevet mig tilstillet.

Der foreligger ikke indikation for, at systemets programmel i almindelighed er ustabil.

De dokumenterede programfejl er af en art, der efter leverandørens, d.v.s. sagsøgerens, instruktion kan omgås på enkel vis.

Belysning af spørgsmålet om, hvorfor det så ikke er gjort, er i det foreliggende tilfælde et juridisk anliggende og falder derfor uden for min kompetence.

2.3.3. Tredie delspørgsmål:

Spørgsmål:

Er betjeningsvejledninger/instruktioner instruktive og hensigtsmæssige?

Svar:

Hovedproblemet er, at sagsøgte rent faktisk ikke anvendte det omhandlede EDB-system til administration af sin virksomhed. En årsag hertil har været, at sagsøgte ikke har modtaget en for ham tilstrækkelig uddannelse, instruktion og støtte i forbindelse med igangsætningen af systemet.

Det juridiske spørgsmål om ansvarlighed for forsoømmelsen har to sider: Den ene er sagsøgtes begrænsede kendskab til EDB og den dertil hørende systematik. Den anden side er EDB-systemets krav til sin bruger.

I det følgende fremføres nogle forhold, der kan tjene til belysning af den nødvendige uddannelse og instruktion i forbindelse med igangsætning og drift af Vekselerersystemet.

a) Systemets brugerinterface.

Den måde, hvorpå systemet præsenterer sig for brugeren, det såkaldte brugerinterface, består i at brugeren afgiver kommandoer til styresystemet og på den måde starter de enkelte programmer. Under starten vises på skærmen, hvordan programmet åbner de filer, det skal bruge. Alt sammen forhold, der kun har mening for personer med kendskab til styresystemet

Relevansen af brugerens kendskab til disse forhold skyldes for en stor del, at systemet ikke er sat sammen og præsenteret for brugeren i menuer, orienteret mod de enkelte arbejdsrutiner, som de foregår i brugerens verden.

Sagsøgte har på eget initiativ frekventeret et kursus i styresystemet

Dokumentationen fra dette kursus indgår i min bedømmelse.

b) Den udleverede brugervejledning.

Brugervejledningen er primært en beskrivelse af de enkelte programmers dato og funktion og er set herudfra god. Men jeg har ikke fundet den for brugeren tilgængelig beskrivelse af samspillet mellem systemets mange programmer, der skal give ham overblik over hele systemet.

c) Det foreligger ikke godtgjort, at sagsøgte er blevet tilbudt egentlig uddannelse i anvendelsen af det konkrete system. Jeg må gå ud fra, at ved en sådan uddannelse ville bru-

geren erhverve viden og forståelse for, hvordan systemets enkelte moduler danner posteringer, der overføres til andre moduler; et forhold der f.eks. er afgørende ved fastlæggelsen af den rækkefølge, hvori de enkelte moduler skal gennemkøres ved dagslut (XXX-AFTEN programmerne), ved månedsafslutning og ved årsafslutning.

Ved skønsforretningen den 2. august lovede sagsøgeren at fremsende oplysninger om sagsøgers normale praksis for uddannelse og instruktion. På trods af udsendt erindringskrivelse har jeg ikke modtaget det lovede.

4.

SAMMENFATNING

Hovedproblemet i den foreliggende sag er, at sagsøgte, der har et begrænset kendskab til EDB og den til anvendelsen af dette værktøj nødvendige systematik har købt et system, der til sin bruger stiller store krav om præcision og indsigt i EDB-tekniske forhold.

Det har bl.a. medført, at sagsøgte ikke har anvendt det i hans tilfælde helt væsentlige modul, beholdningsmodulet, der netop behandler data vedr. egne pantebreve og kursavancer. Sagsøgte har som årsag hertil angivet, at han af sagsøgeren havde fået påbud om ikke at anvende dette modul. Den nærmere belysning af dette forhold falder på grund af den manglende skriftlighed i sagen uden for min kompetence.

Den af sagsøgte udførte uddannelse og instruktion har efter det af sagsøgte oplyste mere haft karakter af nødhjælp end af egentlig uddannelse, der kunne forebygge fejlbetjening.

De dokumenterede og udokumenterede fejl i programmet har tilsyneladende medført, at systemet er "gået ned" med det resultat, at sagsøgte ikke har vidst, hvad han skulle gøre. Telefonisk bistand er forsøgt. Men det er i det, der foreligger ikke oplyst, hvorfor sagsøgeren har undladt at udbedre de simple programfejl, der har været medvirkende årsag til sagsøgtes forvirring og afmagt overfor systemet.

De af sagsøgte ved skønsforretningen den 2. august fremførte problemer med materiellet, må af mig umiddelbart tolkes som, at det leverede materiel ikke har fungeret stabilt. To gange udskiftning inden for en begrænset tidsperiode af regneenheden (CPU'en), der ikke indeholder bevægelige del, må jeg anse for usædvanlig for et gennemprøvet hardware-produkt. Sagsøger vil sandsynligvis på anfor-

dring kunne oplyse den gennemsnitlige tid mellem fejl på det pågældende CPU-kort, den såkaldte "Mean Time Between Failure" (MTBF).

Men bevis foreligger ikke; konkrete registreringer i form af servicereportager eller logbøger, der kunne danne grundlag for en bedømmelse af materiellet foreligger ikke. Derfor har jeg i realiteten ikke grundlag for at udtale mig om spørgsmålet."

Der er under domsforhandlingen afgivet forklaring af direktør K1, direktør K2, programmør P og skønsmanden.

K1 har forklaret, at han i 1976 stiftede det sagsøgte selskab som passivt investeringsfirma. Fra 1978-79 gik selskabet over til at være vekselererfirma, der beskæftigede sig med pantebreve, fortrinsvis med køb af pantebreve som anlægsinvestering. Dette indebar, at selskabet til stadighed lå inde med betydelig egen beholdning af pantebreve. I begyndelsen af 1980 rettede han henvendelse til sagsøgeren med henblik på at få et tilbud på et EDB-anlæg. Han kom til at tale med S1, som han satte ind i, hvad sagsøgte beskæftigede sig med, og hvilke behov et EDB-anlæg skulle opfylde. S1 fortalte, at sagsøgeren havde et særligt vekselerersystem, som netop dækkede sagsøgtes behov, og at sagsøgeren kunne levere et brugt anlæg, men med garanti som et nyt. Han fik udleveret en beskrivelse af vekselerersystemet og læste den igennem. Det var hans umiddelbare indtryk, at det passede til sagsøgte. Han gik ud fra, at et system, der specielt var beregnet til vekselerere, kunne beregne kursavancer på afdrag. Han er dog ikke sikker på, at han over for S1 har præciseret, at systemet skulle kunne beregne sådanne kursavancer. Han havde ét møde og flere telefonsamtaler med sagsøgeren, før han modtog dennes tilbud af 19. november 1980. Inden han besluttede sig for at acceptere tilbuddet, havde vidnet på sagsøgerens kontor i Århus fået demonstreret et tilsvarende anlæg som det, sagsøgeren havde afgivet tilbud på. I forbindelse med installeringen af anlægget var en af sagsøgerens pro-

grammører, P, hos sagsøgte i ca. 4 dage. Han gav ingen instruktion i benyttelsen af anlægget, og sagsøgte fik ingen brugervejledning. Da sagsøgeren var færdig med at installere anlægget, foretog teknikerne en prøvekørsel og meddelte derefter, at anlægget fungerede. Det blev af sagsøgerens folk klart pointeret, at beholdningsmodulet ikke måtte bruges, for det kunne få uoverskuelige konsekvenser. Han husker ikke nøjagtigt, hvem det var, der sagde det. Han rykkede flere gange for en brugervejledning, men der kom ingen. Han havde kun den beskrivelse af systemet, han fik i forbindelse med tilbudet. Hverken han eller de andre hos sagsøgte har været på kursus hos sagsøgeren i vekselerersystemet. Han deltog sammen med K2 og bogholderen i et kursus hos sagsøgeren vedrørende betjeningen af-styresystemet. På grund af sit manglende kendskab til at betjene anlægget måtte vidnet, hver gang der opstod problemer med dette, ringe til sagsøgeren for at få at vide, hvorledes han skulle forholde sig. Hver eller hver anden dag måtte han foretage sådanne serviceopkald til sagsøgeren. Der blev nok gennemsnitligt hver tredje dag skiftet dele ud. Således blev CPU'en, regneenheden, skiftet ud 2 gange, ligesom 3 discs kuffer blev udskiftet. Der blev også skiftet dele bl.a. på printeren og kassettebåndstationen. På et tidspunkt blev der på grund af fejl i anlægget slettet inddateret materiale. Der var også næsten dagligt problemer med programmet, der nødvendiggjorde telefonopkald til sagsøgeren. Da den eneste programmør hos sagsøgeren, der kendte til systemet, ophørte med at arbejde for sagsøgeren, var der ingen til at hjælpe sagsøgte, når der opstod problemer. Vidnet måtte derfor i flere tilfælde henvende sig til den pågældende programmør, der var begyndt for sig selv, og mod betaling opnå den fornødne hjælp.

Regnskabsåret hos sagsøgte går fra 1. juli til 30. juni, og da sagsøgte omkring den 1. august 1982 afleverede materialet til årsregnskabet til revisoren, forkastede denne det

til vidnets overraskelse som ubrugeligt. Anlægget havde f. eks. i adskillige tilfælde foretaget dublinger af tal og flyttet rundt med forskellige konti. Vidnet havde regnet med, at anskaffelsen af EDB-anlægget ville betyde en besparelse på sagsøgtes revisorudgifter, der i 1980-81 androg ca. 100.000 kr. Nu fik sagsøgte på grund af det mangelfulde regnskabsmateriale, som måtte rettes manuelt, en udgift på ca. 475.000 kr. til revisorbistand med regnskabet for 1981-82. Da vidnet fandt situationen uholdbar, kontaktede han advokat Grønberg, som forhandlede med sagsøgerens advokat, men uden resultat. Herefter ophørte sagsøgte med at bruge anlægget, der blot henstod i sagsøgtes lokaler. På mødet den 15. juni 1983 på advokat Grønbergs kontor med repræsentanter for sagsøgeren krævede vidnet, at sagsøgeren tog anlægget tilbage, men det afviste sagsøgeren, der var indstillet på at fortsætte med at forsøge på at få anlægget til at fungere tilfredsstillende. Sagsøgerens repræsentant henstillede til vidnet at overveje situationen på ny, men vidnet fastholdt, at sagsøgte ikke ville beholde anlægget, og det meddelte K2 sagsøgeren den følgende dag. Medens sagsøgte havde anlægget, førte han en logbog over materieldelen. Den viste, hvornår der var teknikerbesøg, hvor længe teknikeren havde været der, og hvad han havde lavet. Logbogen blev i forbindelse med denne sag overgivet til advokat Grønberg, og vidnet har nu fået oplyst, at den er bortkommet.

K2 har forklaret, at han af sagsøgeren havde fået at vide, at beholdningsmodulet og finansmodulet ikke måtte samkøres. Han var på et 1-dags kursus hos sagsøgeren i-styresystemet, men har ikke i øvrigt været på kurser hos sagsøgeren, der heller ikke har tilbudt sådanne kurser. I februar 1982 var der 15-20 nedbrud på materiellet, hvor det var nødvendigt at rekvirere assistance. Der var i det hele taget løbende problemer med såvel materiel som programmel. Revisoren sendte, efter at han havde kasseret regnskabsmateriale, to

mand op på sagsøgtes kontor, hvor de i løbet af 14 dage rekonstruerede regnskaberne manuelt. Vidnet så først en brugervejledning, efter at sagsøgte i juni 1982 på ny havde rykket for den. De forskellige systemfejl, der opstod, kunne ikke klares af sagsøgeren, der ikke havde operatører, der kendte programmet. Sagsøgte måtte derfor rekvirere en operatør, O, som kendte programmet, og som foretog reparationer mod betaling efter timetakst. Sagsøgte ophørte med at benytte anlægget efter regnskabsafslutningen pr. 30. juni 1982. Efter mødet hos advokat Grønborg fik sagsøgeren, der var repræsenteret ved advokat Duetoft og S5, at vide, at sagsøgte havde mistet tålmodigheden, og at sagsøgeren skulle tage anlægget tilbage. S5 bad sagsøgte overveje sagen på ny, og vistnok dagen efter meddelte vidnet telefonisk sagsøgerens kontor, at sagsøgeren kunne hente anlægget.

P har forklaret, at han i 1981 var ansat hos sagsøgeren, hvor han bl.a. var beskæftiget med den sidste fase af udviklingen af vekselerersystemet. Det er blevet leveret til 4-5 vekselererfirmaer, deriblandt nogle, der havde betydeligt større beholdninger af pantebreve end sagsøgte. I slutningen af 1980 eller begyndelsen af 1981 deltog han sammen med S1 i et møde på sagsøgerens kontor i Århus med K1 og K2. Her demonstrerede vidnet systemet og gennemgik det mundtligt. Vidnet havde ikke indtryk af, at sagsøgerens vekselererprogram ikke opfyldte de krav, sagsøgte stillede. Vidnet oplyste K1 og K2 om, at brugerne ville komme på kursus i København i-styresystemet, og derefter var der 20 timer gratis kursus i programmerne, når de var installeret, alt efter brugernes ønsker og tidsmæssige muligheder. Installationen begyndte den 1. eller 2. juni 1981. Vidnet, der da var til stede hos sagsøgte, instruerede på stedet K1 og K2 i benyttelsen af kundemodulet og pantebrevsmodulet, der blev oprettet først. Han tog derefter hjem og kom igen én dag i den følgende uge, da finansbogholderiet blev oprettet. I juni 1981 blev der hos

sagsøgeren afholdt et kursus, hvori K1, K2 og deres bogholderske deltog. Vidnet var ikke med på grund af ferie. Kurset plejer at bestå i en gennemgang af systemet, og derefter foretages der prøveeksamen med anlægget. I juli oprettedes modulet for pantebreve køb/salg og beholdningsdelen. Vidnet vil tro, at han i alt har opholdt sig hos sagsøgte i juni-juli 1981 i 6-7 dage, og i dette tidsrum har han løbende instrueret K1 og K2 i anlæggets brug. Det var hans indtryk, at de havde forstået systemet. I juli instruerede han også bogholdersken hos sagsøgte. Det var vidnets indtryk, at hun var lærenem og også forstod systemet. Den første gang, han kom hos sagsøgte, afleverede han 2 brugervejledninger. De er inddelt i afsnit for hvert modul. De indeholder en gennemgang af hvert program med angivelse af de spørgsmål, anlægget kan stille, og hvad man skal svare. Ved hjælp af brugervejledningen kan man selv finde frem til årsagen til de fejl, som altid kan forekomme. Der findes ikke længere noget eksemplar hos sagsøgeren af den nævnte brugervejledning. Det er rigtigt, at det er vanskeligt at udskrive en kontoplan, det vil sige en oversigt over de oprettede konti, men det er muligt. Han har ikke forbudt K1 at benytte beholdningsmodulet. Det er rigtigt, at der var visse uhensigtsmæssigheder ved dette modul, men han fortalte sagsøgte, at der til efteråret ville komme et revideret system, der ville eliminere de nævnte uhensigtsmæssigheder. Modulet kunne imidlertid godt bruges af sagsøgte, som det var. Han har aldrig med K1 drøftet spørgsmålet om, hvorvidt systemet kunne beregne kursavancer på afdrag. Han tænkte ikke på at oplyse, at systemet ikke kunne beregne sådanne avancer. Han har ikke hørt, hvorledes de andre vekselersfirmaer, der benytter sagsøgerens vekselerssystem, og som også har beholdninger af egne pantebreve, klarer sig i så henseende. Sagsøgeren har aldrig modtaget klager fra de andre vekselersfirmaer over, at systemet ikke kan beregne kursavancer på afdrag. I august 1981 aflagde vid-

net besøg hos sagsøgte. Han fik indtryk af, at anlægget virkede, som det skulle. Efter at vidnet var ophørt med at arbejde for sagsøgeren, har K1 nogle gange ringet til ham for at få løst småproblemer ved anlægget. Efterlysningen af brugervejledninger i sagsøgtes skrivelse af 28. juni 1982 må efter vidnets opfattelse hentyde til en lovet ny udgave af brugervejledningen.

Skønsmanden har i tilknytning til skønserklæringen, pkt. 2.3.1., supplerende udtalt, at han har påpeget det ønskelige i, at man med systemet løbende kunne beregne kursavancer af afdrag på pantebreve, idet dette måtte være væsentligt for et vekselererfirma. Med hensyn til spørgsmålet om periodisering af renter (pkt. 3.4. i skønserklæringen) er han ud fra sagsøgerens manglende besvarelse af hans forespørgsel gået ud fra, at systemet ikke kunne løse dette problem. En oplæring af brugerne i at benytte systemet vil kræve dages instruktion. Det er for brugeren en væsentlig mangel, at der ikke findes en oversigt over samspillet mellem de enkelte programmer. Det må anses for en nødvendig forudsætning for, at en bruger kan udnytte systemet, at han har fået den nødvendige undervisning i vekselerersystemet og fået udleveret en brugervejledning.

Sagsøgte har til støtte for sine påstande gjort gældende, at sagsøgte har været berettiget til at hæve aftalen med sagsøgeren af tre af hinanden uafhængige grunde. For det første opfyldte systemet ikke de krav, som sagsøgte med rette måtte stille til et særligt vekselerersystem, nemlig at det kunne beregne kursavancer på afdrag. Selv om det ikke udtrykkeligt fremgår af systembeskrivelsen, at systemet kunne klare en sådan beregning, havde sagsøgte dog grund til at forvente det, dels efter oplysningerne i beskrivelsen om "periodeafslutning" og "årsafslutning" og dels fordi det er sædvanligt, at vekselererfirmaer ligger inde med store beholdninger af pantebreve og derfor skal have beregnet kursavancer på af-

dragene på disse.

Dernæst har sagsøgte anført, at der har været så væsentlige mangler ved det leverede anlæg - såvel materiel som programmell - at sagsøgte har været berettiget til at hæve aftalen. Det er både ved skønsmandens erklæring og ved K1's og K2's vidneforklaringer om de mange nedbrud på anlægget dokumenteret, at det har været behæftet med alvorlige mangler. Det må ved afgørelsen af dette spørgsmål lægges sagsøgeren til last, at servicereporterne, der viser antallet af og årsagen til de mange servicebesøg, ikke er bevaret.

Endelig har sagsøgte anført, at sagsøgerens forsømmelse af at levere brugervejledninger og give fornøden instruktion til sagsøgtes folk i at betjene anlægget er en så væsentlig misligholdelse, at sagsøgte har været berettiget til at hæve aftalen, da anlægget i realiteten ikke alene har været værdiløst for sagsøgte, men også har påført selskabet betydelige tab. Det må - som også påpeget af skønsmanden - anses som en del af den ydelse, sagsøgeren skulle præstere, at der blev leveret brugervejledninger og givet tilstrækkelig instruktion. Da sagsøgte var uden nogen erfaring i betjeningen af et EDB-anlæg, hvilket sagsøgeren ikke kunne være uvidende om, er det en grov misligholdelse fra sagsøgerens side, at sagsøgeren i realiteten intet foretog sig for at hjælpe sagsøgte med at få anlægget til at fungere, til trods for at det var åbenbart, at sagsøgte ikke havde nogen mulighed for at klare problemerne selv. Det kan i den forbindelse ikke tillægges betydning, at sagsøgte i skrivelsen af 28. juni 1982 gav udtryk for, at anlægget fra den 29. februar 1982 havde fungeret nogenlunde tilfredsstillende, for på dette tidspunkt vidste sagsøgte ikke, at regnskabsmaterialet ville vise sig at være ubrugeligt ved udarbejdelsen af årsregnskabet.

Til støtte for modkravet har sagsøgte anført, at sagsøgeren må være pligtig at erstatte sagsøgte de leasingydelser, som sagsøgte er blevet dømt til at betale til L. Der bør ikke

ske en nedsættelse af rentekravet, da renterne er betalt med den rentesats, der var gældende ifølge leasingkontrakten.

Sagsøgeren har til støtte for sin påstand gjort gældende, at sagsøgte ikke har bestridt, at sagsøgeren har leveret de omhandlede varer og tjenesteydelser, og sagsøgte må derfor betale herfor. Sagsøgeren har ikke gjort sig skyldig i nogen misligholdelse, der har givet sagsøgte ret til at hæve aftalen. Sagsøgeren har ikke stillet sagsøgte i udsigt, at vekselersystemet kunne beregne kursavancer på afdrag. Sagsøgeren har ikke forpligtet sig til at levere sagsøgte en løsning på nogle konkrete problemer, men har blot skullet levere et standardssystem. Dette system er i forvejen blevet demonstreret for sagsøgte, og det er i overensstemmelse med den beskrivelse, som sagsøgte har modtaget i forbindelse med tilbudet. Det er ikke sagsøgerens risiko, at systemet ikke i enhver henseende har dækket sagsøgtes behov, når sagsøgte ikke har oplyst om disse behov inden aftalens indgåelse. Det bestrides, at der har været mangler ved det leverede, der kan begrunde en ophævelse af aftalen. For så vidt angår det leverede materiel er manglerne udokumenterede, og det er i den forbindelse sagsøgte, der må bære risikoen for, at logbogen er bortkommet. Med hensyn til programmet har sagsøgeren gjort gældende, at der ikke foreligger bevis for, at det har været behæftet med hævebegrundende mangler. De mangler ved finansbogholderiet, som skønsmanden har påpeget, er uvæsentlige, og skønsmandens påtale af den manglende mulighed for at få en oversigt over de oprettede konti må blot betegnes som en u hensigtsmæssighed og ikke en mangel. Endelig er det ikke en mangel, at der ikke kan beregnes kursavancer, for det har sagsøgeren heller ikke lovet. Den omstændighed, at sagsøgeren ikke har opbevaret servicereporterne, bør ikke komme sagsøgeren til skade. Det er fortsat sagsøgte, der har bevisbyrden for manglernes eksistens, og sagsøgte har i skrivelsen af 28. juni 1982 givet udtryk for, at anlægget

fungerede nogenlunde tilfredsstillende efter den 29. februar s.å. Sagsøgeren havde derfor ikke nogen grund til at opbevare servicereporterne. Det er bemærkelsesværdigt, at sagsøgte først gik til advokat, da sagsøgeren tog sit tilgodehavende til inkasso. Endelig har sagsøgeren bestridt, at sagsøgte ikke har fået fornøden instruktion i benyttelsen af anlægget. I forbindelse med installeringen har I i 4 dage instrueret de personer hos sagsøgte, der skulle betjene anlægget, og de pågældende har tilmed været på kursus hos sagsøgeren i København. Der foreligger i øvrigt ingen dokumentation for, at sagsøgeren ikke har villet instruere sagsøgte. Skulle det blive statueret, at sagsøgeren har gjort sig skyldig i misligholdelse, har sagsøgeren gjort gældende, at sagsøgte har reklameret for sent, da sagsøgtes indsigelser først kom i september 1982, efter at der blev problemer med årsregnskabet.

Over for sagsøgtes modkrav har sagsøgeren anført, at kravet ikke bestrides, såfremt der gives sagsøgte medhold i frifindelsepåstanden vedrørende hovedkravet, dog kan sagsøgeren ikke være forpligtet til at forrente leasingydelse med mere end sædvanlig procesrente.

I pådømmelsen har dommerne Gjesingfelt, Bolt Rasmussen og Eskild Jensen deltaget.

Det er ubestridt, at det ifølge parternes aftale har påhvilet sagsøgeren som leverandør af anlægget og det særlige vekselersystem at sørge for den fornødne instruktion af sagsøgtes folk i dets brug. Det må, som sagen foreligger oplyst for landsretten, lægges til grund, at sagsøgeren ikke - som lovet i ordrebekræftelsen - forsynede sagsøgte med en brugervejledning før efter sagsøgtes skrivelse af 28. juni 1982, selv om sagsøgte havde rykket for den, og selv om det måtte stå klart for sagsøgeren, at sagsøgte, der ikke var kyndig med hensyn til EDB, havde betydelige problemer med at få anlægget til at fungere tilfredsstillende og med at udnyt-

te vekselerersystemet. Det må endvidere efter skønsmandens udtalelser lægges til grund, at brugervejledningen ikke indeholdt en beskrivelse af samspillet mellem systemets mange programmer, som kunne give brugeren et overblik over systemet, og at dette forhold i væsentlig grad forringede systemets brugsværdi for sagsøgte. Det må endelig lægges til grund, at en væsentlig årsag til, at sagsøgtes regnskabsmateriale for 1981-82 måtte kasseres med betydeligt tab for sagsøgte til følge, var sagsøgtes manglende viden om, hvorledes systemet skulle anvendes. Efter det således foreliggende finder landsretten at måtte give sagsøgte medhold i, at sagsøgeren ikke har opfyldt sin forpligtelse til at give sagsøgte fornøden instruktion, og at sagsøgeren herved har gjort sig skyldig i en misligholdelse, der har berettiget sagsøgte til at hæve aftalen som sket. Det bemærkes herved, at sagsøgte efter omstændighederne findes at have reklamere rettidigt ved advokat Grønborgs skrivelse af 16. september 1982 under hensyn til, at problemerne med regnskabsmaterialet først viste sig hen i august 1982.

Som følge af det anførte frifindes sagsøgte for sagsøgerens påstand, idet det herefter er uforløst at tage stilling til de øvrige anbringender, sagsøgte har støttet sin frifindelsespåstand på.

Efter det foran anførte findes sagsøgeren tillige erstatningspligtig over for sagsøgte for de leasingydelse, sagsøgte blev dømt til at betale til L, dog findes erstatningsbeløbet at burde fastsættes til det påstævnte beløb i sagen med leasingselskabet med tillæg af sædvanlig procesrente fra den nævnte sags anlæg den 8. oktober 1983, indtil betaling sker.

Med sagens omkostninger forholdes som nedenfor bestemt.

T h i k e n d e s f o r r e t :

Sagsøgeren S betaler til sagsøgte K 167.023,54 kr. med

sædvanlig procesrente fra den 8. oktober 1983, indtil betaling sker.

I sagsomkostninger betaler sagsøgeren til sagsøgte 45.000 kr.

SKANDERBORG BYRETS DOM AF 16. APRIL 1986

B.S. 142/85 (anket til Vestre landsret (5. afd. 788/86))

K
mod
S

MANGLER VED MASKINEL: På grund af mangler ved maskinellet havde anlægget ikke den fornødne driftsstabilitet. Anlægget blev anset for at lide af en væsentlig mangel (KBL § 43).

REKLAMATION: Anset for at være foretaget rettidigt.

AFHJÆLPNINGSRET: S, der talrige gange havde forsøgt at afhjælpe manglerne, kunne ikke forlange en længere frist end den af K fastsatte til at gennemføre omlevering.

OMLEVERING: Se under "afhjælpning".

ERSTATNING: Erstatning tilkendt på grund af manglerne.

ERSTATNING (STØRRELSE): K havde forlangt 58.950 kr. Erstatningen fastsat skønsmæssigt til 10.000 kr. bl.a. under hensyn til, at K's krav ikke var dokumenterede, og at K alligevel ville have haft nogle af udgifterne, hvis han ikke havde haft EDB.

LITTERATUR: Blume, s. 113 ff., 115 f., 116 f., 120 f.
Ruth Nielsen, del I, s. 50 ff.

Tandlæge K købte i december 1983 et computeranlæg med tilhørende specialprogrammer for tandlægevirksomhed. Efter levering den 20. januar 1984 blev anlægget prøvekørt og gradvist taget i brug. Fra sommeren 1984 søgte K at afvikle hovedparten af sine administrative opgaver ved hjælp af anlægget.

Lige fra leveringen var der problemer med anlæggets funktioner, og det stod jævnlige stille i kortere og længere perioder med henblik på reparationer. Således blev en af diskettestationerne udskiftet adskillige gange uden resultat.

Disse problemer resulterede i, at K i sommeren 1984 mundtligt forlangte et nyt anlæg, uden at dette krav blev opfyldt. Ved en skrivelse af 15. november 1984 forlangte K et nyt anlæg senest den 30. november samme år. S accepterede telefonisk at levere et nyt anlæg, men da dette endnu ikke var modtaget den 1. december, hævdede K handelen og afviste det nye anlæg, da det blev søgt leveret den 4. december.

K fik medhold i, at anlægget var behæftet med så væsentlige mangler, at han kunne hæve købet (jfr. Købelovens § 43, stk. 1). K havde reklameret rettidigt, og det kunne ikke forringe hans retsstilling, at han havde givet S adgang til at forsøge at afhjælpe manglerne. På grundlag af K's villighed til at lade S forsøge at afhjælpe, fandtes fristen i K's brev af 15. november ikke urimelig. K's erstatning for meromkostninger i forbindelse med forsøgene på at få EDB-anlægget til at fungere blev på grund af manglende dokumentation skønsmæssigt sat til 10.000 kr. (K havde opgjort sit tab til 58.950 kr.).

Skanderborg byrets dom

I december måned 1983 købte sagsøgeren, tandlæge K, af sagsøgte, S, et Adler computeranlæg med specialprogrammer til tandlægevirksomhed for en kontant købesum på 129.442 kr. Le-

vering skete den 20. januar 1984, hvor der blev betalt 124.442 kr., og det resterende beløb 5.000 kr. blev betalt i begyndelsen af maj måned 1984.

I de første måneder efter leveringen blev anlægget prøvekørt regelmæssigt, der blev oprettet kontoplan og patientregistre og anlægget blev fortrinsvis anvendt til udskrivning af regninger og til bogføring, uden at man samtidig gik bort fra manuelt arbejde herved. Først fra sommeren 1984 overgik sagsøgeren til helt og alene at søge at udføre arbejdet med bogføring, udskrivning af regninger og andre funktioner ved anvendelse af det indkøbte anlæg. Der var jævnlig problemer med anlæggets funktioner med heraf følgende reparationer, 3 á 4 uger efter leveringen blev således en af disketestationerne udskiftet, og den er siden blevet udskiftet 4 gange, hvilket alt medførte, at anlægget i flere perioder ikke kunne anvendes. Dette medførte til sidst, at sagsøgere ved skrivelse af 15. november 1984 til sagsøgte gav udtryk for sin utilfredshed og tilkendegav, at hans tålmodighed var ved at slippe op, hvorfor han i skrivelserne bl.a. anførte:

"Min mening med at investere så mange penge i en computer var, at vi så kunne blive aflastet en del med det administrative arbejde. Dette har i høj grad ikke været tilfældet, så nu vil jeg insistere på følgende:

1. at maskinen bliver udskiftet til en ny
- senest inden udgangen af denne måned-
2. at garantiperioden på den nye maskine bliver 1 år, som tilfældet er med den gamle

Hvis ikke dette kan lade sig gøre må I tage maskinen retur, for hvad skal jeg med computer, der kun fungerer i nogle dage mellem hver reparation.

Jeg synes jeg har været meget tålmodig og pænt ventet på at maskinen kunne blive repareret hver gang den har været i stykker. - Der er flere gange gået mange dage fra maskinstop til reparationen er blevet udført.

Efter min mening bør der ikke ustandselig være problemer med en helt ny maskine".

Sagsøgte reagerede på sagsøgerens skrivelse ca. en uge senere, hvor han i en telefonsamtale lovede at levere en ny maskine. Da der ikke blev leveret en ny maskine inden den i

sagsøgerens skrivelse hertil satte frist, hvorfor sagsøgeren i skrivelse af 1. december 1984 til sagsøgte bl.a. anførte:

"Det er ca. et halvt år siden, vi foreslog, at anlægget blev sendt tilbage til fabrikken på T's opfordring. Han fortalte, at de kendte problemerne med denne maskintype. Siden har vi måttet have reparatør adskillige gange, uden virkning på maskinens drift. Der har altså været tid nok til at få forholdet bragt i orden. Jeg har ikke længere tillid til, at denne type maskine vil kunne bruges, og vil nu kræve handelen tilbage.

Desuden vil der komme et krav om erstatning for tabt arbejdsfortjeneste, for udgifter til udarbejdelse af 5 måneders regnskab samt for opstart på et nyt anlæg.

Jeg har talt med T derom, og det samlede beløb til disse udgifter vil beløbe sig til ca. 30.000 kr."

Under denne sag har sagsøgeren herefter krævet sagsøgte dømt til mod udlevering af computeranlægget at betale 188.392 kr. med sædvanlig procesrente heraf fra sagens anlæg den 1. februar 1985, til betaling sker.

Sagsøgeren, der gør gældende, at han med rette har hævet handelen, har opgjort sit krav således:

1. Købesum for EDB-anlægget	129.442,- kr.
2. Forøgede udgifter til revisor	12.000,- kr.
3. Lagervarer af EDB-blanketter m.v.	4.950,- kr.
4. Ekstra bogføringsassistance, 65 timer pr. måned i 5 måneder å 80 kr. pr. time	26.000,- kr.
5. Eget ekstraarbejde med bogføring, 20 timer pr. måned i 5 måneder å 160 kr. pr. time	<u>16.000,- kr.</u>
	188.392,- kr."

Sagsøgte har principalt påstået frifindelse, subsidiært frifindelse mod betaling af et mindre beløb end det påståvnte.

Under sagen er der afholdt syn og skøn ved civilingeniør P, der har afgivet skønserklæring af 22. oktober 1985, hvilken erklæring i fotokopi vedhæftes nærværende dom.

Der er afgivet forklaring af sagsøgeren og vidneforklaringer af direktør hos sagsøgte S1, tandlæge T og af klinikassistent K2.

Sagsøgeren har forklaret, at efter at have orienteret sig i et par år om markedet for EDB-anlæg, fik han sammen med en kollega, der var særdeles godt kendt med EDB, hos sagsøgte demonstreret et større anlæg, hvorefter han umiddelbart efter omkring den 20. december 1983 bestilte et sådant computeranlæg, der kunne udskrive regninger og rykkerskrivelser, styre patientkartoteket og patientindkaldelser, sygesikringsafregninger og almindelig bogføring. Anlægget blev leveret den 20. januar 1984, og det blev prøvekørt en hel dag hos sagsøgeren af tandlæge T, der på den tid var ansat ved ".....-Data", der havde leveret det specielle tandlægeprogram til maskinen. Forinden havde sagsøgeren og hans klinikdame K2, der skulle betjene anlægget, været i Z-by, hvor de havde fået indblik i, hvorledes anlægget fungerede. Sagsøgeren havde oplyst for sagsøgte, at han indtil omkring den 1. februar 1984 ville lade det omhandlede arbejde udføre både manuelt og med benyttelse af computeranlægget. En uge efter leveringen gik den ene diskettestation i stykker; det skete ofte, at de ikke kunne få anlægget til at starte, og det skulle være tændt i længere tid, inden det i givet fald kunne fungere, til sidst skulle det således være tændt op til en halv dag inden brug. Der blev foretaget udskiftning af forskellige dele og lavet reparationer. Inden den 1. april 1984 var diskettestationen kun blevet udskiftet een gang. De første 14 dage af juli måned kunne anlægget imidlertid ikke fungere, og i den periode skulle de ellers have sat alle startoplysninger i anlægget og have sendt opkrævninger til sygesikringen. Sagsøgeren reklamerede til sagsøgte og fik så oplyst, at det var programmet, det var galt med, og at det var T's opgave at ordne dette, men han havde ferie. Midt i juli måned 1984 kom sagsøgtes egne folk imidlertid og reparerede anlægget. Sagsøgeren havde forinden sendt disketterne over til T, der oplyste, at der ikke var noget i vejen med disse. Hver gang, der var noget i vejen med anlægget, kontaktede sagsøgeren sagsøgte og ofte

tillige T, der altid oplyste, at der ikke var noget i vejen med programmerne. Det varede gerne nogle dage efter reklamationen, inden anlægget blev repareret. Anlægget har til tider været ude af funktion i op til 10-12 dage, inden det blev repareret, og sagsøgeren har måttet rykke for reparation, især hvis det drejede sig om tidspunkter omkring den første i en måned. Anlægget er i gennemsnit blevet repareret ca. tre gange månedligt, og der er foretaget reparationer af motor og diskettestation. Det har egentligt kun været muligt at anvende anlægget til udskrivning af regninger, hvorimod indkaldelser af patienter og bogføringsarbejde måtte udføres manuelt. På et tidspunkt kom der pludselig reparatør fra firmaet-Data i X-by, og sidste gang disse folk var hos sagsøgeren og udskiftede diskettestationen, sagde den pågældende reparatør, at nu kunne anlægget køre et helt år, men dagen efter stod anlægget atter stille, og da havde det ødelagt noget på programstationen, så de ikke kunne komme i gang. Sagsøgeren afsendte så sin skrivelse af 15. november 1984 til sagsøgte med krav om udskiftning af anlægget inden månedens udgang, og ca. en uge senere ringede direktør S1 fra sagsøgte og meddelte, at sagsøgte var indforstået med at udskifte anlægget, idet han samtidig oplyste sagsøgeren om, at han havde talt med inspektøren, og at sagsøgeren i løbet af et par dage ville have et nyt anlæg. Da sagsøgeren ikke modtog et nyt anlæg inden den 1. december 1984 hævdede han handelen ved sin skrivelse af 1. december 1984 til sagsøgte. Allerede i sommeren 1984 havde sagsøgeren stillet krav om et nyt anlæg. Sagsøgeren havde med anskaffelse af anlægget forventet at kunne undgå at ansætte en ekstra medhjælp og at kunne spare noget i revisorudgift, men som følge af anlæggets svigtende funktion fik han i stedet ekstra udgifter og ekstra arbejde. Hans eget ekstra arbejde er i kravets opgørelse ansat lavt til 20 timer, idet det nærmere har været dobbelt så stort, og til sidst blev det nødvendigt at antage ekstra

medhjælp til det bogføringsarbejde, anlægget skulle have klareret, det drejede sig om en skoleelev, der arbejdede 6 timer ugentlig, og i februar måned 1986 er den pågældende blevet fastansat som elev. Posten på 4.950 kr. i sagsøgerens opgjorte krav er udgifter til blanketter m.v., der blev indkøbt til anlægget, og som nu resterer som ubrugelig lagervare. Sagsøgeren har ikke indkøbt et nyt anlæg og har ikke haft tanker herom, for han er blevet skeptisk efter sine erfaringer med heromhandlede anlæg.

Vidnet, direktør S1, har forklaret, at han ikke har hørt, at det skulle have været op til en halv dag at varme anlægget op. Det var sagsøgtes værkstedspersonale, der tog sig af reparationerne, men var der noget usædvanligt at bemærke, fik han besked herom, og sagsøgeren har også ringet til ham for at reklamere over mangler. Fra sagsøgtes værksted blev der engang ringet til vidnet, da han var i Y-by, om reklamation fra sagsøgeren, og vidnet fik så-Data i X-by til at ordne det, fordi de havde meget travlt på sagsøgtes værksted. Det er meget almindeligt, at man hjælper hinanden i branchen. Han kan ikke erindre, om sagsøgtes værkfører i begyndelsen af juli måned 1985 skal have oplyst, at det var programmeringen, det var galt med. Noget af det første, en køber af et sådant anlæg lærer, er, at der skal tages kopier af disketter, således at der altid forefindes en kopi. Han er overrasket over sagsøgerens forklaring om, at der er gået op til 10 til 12 dage efter reklamationer, inden der blev foretaget reparation, han mener, at reparation ofte er foregået hurtigt efter reklamation. Da de hos sagsøgte modtog sagsøgerens skrivelse af 15. november 1984 med krav om levering af et nyt anlæg, var vidnet vist ikke hjemme, men han skulle også have undersøgt hos importøren i Z-by, hvornår det kunne leveres herfra, og det er unormalt, at der kan forløbe mellem 10 til 12 dage efter en bestilling, inden anlægget kan leveres hos kunden, idet anlægget efter modtagelse

hos sagsøgte skulle udpakkes og efterses inden levering til kunden. Ca. en uge efter at sagsøgte havde modtaget sagsøgerens skrivelse af 15. november 1984, ringede vidnet og sagde til den hos sagsøgeren ansatte K2, at anlægget ville blive leveret i løbet af nogle få dage. Han har ikke talt med sagsøgeren, siden de fra sagsøgtes side den 4. december 1984 søgte at aflevere det nye anlæg, og han blev noget forbavset, da sagsøgtes mekaniker kom tilbage og oplyste, at sagsøgeren ikke ville modtage anlægget. Vidnet var vist ikke hjemme, da de hos sagsøgte modtog sagsøgerens skrivelse af 1. december 1984 om ophævelse af handelen, og han havde ikke set denne skrivelse, da mekanikeren den 4. december kom tilbage fra sagsøgeren. Den 1. december 1984 var en lørdag. Sagsøgte kan stadig levere et nyt tilsvarende anlæg. Vidnet ved ikke, om sagsøgeren førte kassekladde manuelt; det er ikke normalt at benytte computeranlægget hertil, hvilket dog kan lade sig gøre, men så skal man være meget rutineret. Der er ikke andre hos sagsøgte end vidnet, der kan træffe bestemmelse vedrørende kravene i sagsøgerens skrivelser. Det er rigtigt, som af sagsøgeren forklaret, at sagsøgeren tidligere havde stillet krav om at få et nyt anlæg.

Vidnet, tandlæge T, har forklaret, at han har udviklet det program, som ligger til grund for det, sagsøgeren fik udleveret fra sagsøgte. Disse programmer var lavet specielt til Adler maskiner, men kunne konverteres til andre typer. Vidnet demonstrerede hos sagsøgte anlægget for sagsøgeren, inden denne købte det. Et system som dette anlæg plejer man at sætte i gang etapevis. Vidnet har været involveret, hver gang der var problemer med driften af sagsøgerens anlæg, og det skete mere end normalt, idet der efter forbavsende kort tid igen var noget galt. Vidnet har fået disketterne tilsendt, og der var hver gang fejl herpå. Han har set samme fejl på andre anlæg, men når det blev rettet, var der intet i vejen sidenhen.

Vidnet, K2, har forklaret, at hun blev ansat den 1. juni 1981 som klinikassistent hos sagsøgeren, hvor hun har varetaget det kontorarbejde, der fulgte med stillingen. Hun har taget HH-eksamen, og hun har udskrevet regninger og lavet en del af sagsøgerens regnskab, som hun overtog helt ca. et år, før de fik EDB-anlægget. Under sin tidligere ansættelse hos var hun også beskæftiget med EDB. Hun havde fået oplyst, at heromhandlede anlæg var nemt at anvende, og hun syntes ikke det var besværligt at bruge anlægget, når det virkede. I begyndelsen efter købet skulle sagsøgeren selv "køre" regnskabet, vistnok regningerne, senere skulle hun også overtage regnskabet, men i øvrigt skulle anlægget kunne bruges af alle ansatte. Kort tid efter leveringen var der problemer med anlægget, og der indtrådte efterhånden mange problemer med det. Det var oftest vidnet, der ringede til sagsøgte og reklamerede, men det varede til tider noget længe, inden sagsøgte folk kom for at reparere. Vidnet har også ofte ringet til T, men det viste sig så at være maskinefejl. Der var mange gange problemer med at få anlægget startet, og det svigtede ofte med ikke at kunne skifte over fra regningsudskrivning til regnskabsprogrammer og omvendt. Det kunne til tider være en hel formiddag, inden anlægget kunne starte, og efter den 1. juli 1984 var det ikke meget værd, man vidste aldrig, hvornår det ville starte, og i så fald måtte de udføre et omfattende arbejde med manuel udskrivning af regninger for at klare det mest nødvendige. De har aldrig kunnet "køre" helt med anlægget, det var mest almindeligt, at det ikke fungerede. De måtte "køre" med to forskellige indkaldelsessystemer til patienter, et med de, der var "kørt ind" på EDB og et andet med de, der ikke var "kørt ind". Efter afsendelsen af sagsøgerens skrivelse af 15. november 1984 talte hun med sagsøgte direktør S1, der sagde, at han kunne godkende sagsøgerens skrivelse, at han havde talt med importøren, og at de ville få et nyt anlæg i løbet af et par dage,

men de hørte ikke mere fra sagsøgte, inden sagsøgeren ophævede købet ved sin skrivelse af 1. december 1984.

Sagsøgeren har fremlagt en skrivelse af 3. januar 1985 fra ".....-Revision", hvori udtales:

"På givne foranledning kan vi bekræfte, at det vil koste ca. kr. 12.000,00 incl. merværdiafgift, at bringe selskabets bogholderi ajour for tiden 1. juli til 31. december 1984:

- 1) Føring af kasserapport for nævnte tidsrum.
- 2) Kontering af bogføring i forhold til bilag for nævnte tidsrum.
- 3) Indkodning på EDB-anlæg for nævnte tidsrum."

Af en skrivelse af 15. april 1985 fra revisionsfirmaet fremgår, at sagsøgeren for perioden 1. januar 1983 til 30. juni 1984 har betalt 27.302,56 kr. for revisorhjælp til regnskabet.

Sagsøgeren har til støtte for sin påstand gjort gældende, at det drejer sig om genuskøb, og at sagsøgeren har været berettiget til at hæve kontrakten i medfør af købelovens § 43, idet det købte anlæg har lidt af så væsentlige mangler, at det var uanvendeligt, og sagsøgeren har efter de afgivne forklaringer reklameret rettidigt og korrekt, men sagsøgtes utallige forsøg på udbedring har ikke fået anlægget til at fungere. Det afholdte syn og skøn har vist, at anlægget var uanvendeligt. Sagsøgte har accepteret sagsøgerens reklamationer og har fået tilstrækkelige muligheder for at udbedre manglerne ved anlægget, hvor diskettestationen har været udskiftet fire gange, uden at det har hjulpet. Allerede i sommeren 1984 har sagsøgeren krævet anlægget udskiftet, hvilket krav blev gentaget i sagsøgerens skrivelse af 15. november 1984, og når henses til alt forud passeret blev der i skrivelserne givet en rimelig tidsfrist til udskiftningen. I henseende til erstatningskravet har sagsøgeren anført, at kravet er fremsat inden et års fristen efter købelovens § 54, og sagsøgeren har alene medtaget de ekstra udgifter han er blevet påført ved opgaver, som anlægget skulle have kunnet klare. Angående lagervarerne i papir har sagsøgeren oplyst, at dis-

se er påtrykt sagsøgerens navn, hvorfor de ikke kan sælges.

Sagsøgte har til støtte for sin principale påstand om frifindelse mod omlevering gjort gældende, at der er tale om handelskøb, og sagsøgeren har ikke reklameret rettidigt, idet der først er reklameret ved skrivelse af 15. november 1984 eller skrivelsen af 1. december 1984. Der er intet skriftligt bevis for, at der er reklameret på et tidligere tidspunkt, idet sagsøgeren blot har ringet til sagsøgte og oplyst, at der var noget i vejen med anlægget. Hvis sagsøgeren ville hæve købet eller kræve omlevering, skulle han uden ugrundet ophold meddele dette, men sagsøgeren har i stedet accepteret, at sagsøgte fortsatte med at reparere anlægget, først med sagsøgerens skrivelse af 15. november 1984 er der i bedste fald tale om reklamation, men det var for sent. Sagsøgte har i hvert tilfælde søgt at reparere snarest muligt, bl.a. også gennem firmaet i X-by. Såfremt der antages at være tale om genuskøb, skal en eventuel omlevering ske uden ugrundet ophold, og det har sagsøgte accepteret, idet sagsøgtes direktør en uge efter sagsøgerens skrivelse af 15. november 1984 telefonisk meddelte, at sagsøgte ville levere en ny maskine i løbet af nogle dage, men sagsøgeren har ikke givet sagsøgte en så rimelig frist til omlevering, at det var muligt at overholde fristen. Købet kan ikke hæves på grund af mangler, når sagsøgeren har krævet omlevering med en så kort tidsfrist.

Om størrelsen af sagsøgerens erstatningskrav har sagsøgte anført, at dette ikke kan anerkendes, da ingen af posterne er dokumenteret. Specielt angående udgiftsposten vedrørende revisor har sagsøgte gjort gældende, at dette efter indholdet af erklæringen af 3. januar 1984 fra revisionsfirmaet, er nøjagtigt, hvad sagsøgeren må antages sædvanligt at betale sin revisor, hvis sagsøgeren ikke benytter EDB-anlæg. Når henses til oplysninger om, at sagsøgeren for perioden fra den 1. januar 1983 til den 30. juni 1984 har haft en udgift

på 22.450,52 kr. til revisionsassistance med regnskabet, kan merudgiften til revisor fra den 1. juli til den 1. december 1984 højst have beløbet sig til 2.500 kr., og efter sagsøgerens forklaring har der som ekstra arbejde højst været tale om antagelse af en skoleelev i 6 timer ugentligt.

Retten skal udtale:

Der findes ved det omhandlede køb at være tale om genuskøb og om handelskøb.

Efter bevisførelsen, herunder det afholdte syn og skøn, findes det af sagsøgeren købte computeranlæg at have været behæftet med så væsentlige mangler, at sagsøgeren har kunnet påberåbe sig bestemmelserne i købelovens § 43, stk. 1.

Sagsøgeren findes efter de afgivne forklaringer at have reklameret rettidigt og adskillige gange, hvilket sagsøgte da også har accepteret gennem sine forsøg på at afhjælpe manglerne, og det findes ikke at kunne forringe sagsøgerens retlige stilling, at han således i adskillige tilfælde har afventet sagsøgtes forsøg på afhjælpning af manglerne for så til sidst, da dette viste sig forgæves, ved sin skrivelse af 15. november 1984 at stille krav om udskiftning, hvilket han ubestridt af sagsøgte allerede havde gjort mundtligt i sommeren 1984.

I betragtning af de gener manglerne havde medført for sagsøgeren gentagne gange, især omkring den første i månederne samt henset tillige til sagsøgerens gentagne villighed til at lade sagsøgte søge at afhjælpe manglerne, findes den af sagsøgeren i skrivelsen af 15. november 1984 fastsatte frist for omlevering ikke urimelig, og da sagsøgte efter det oplyste ikke foretog udskiftning af anlægget inden fristens udløb, findes sagsøgeren med rette at have hævet handelen ved sin skrivelse af 1. december 1984. Sagsøgerens påstand om ophævelse af handelen bør følgelig tages til følge, dog at den af sagsøgeren krævede erstatning i mangel af nærmere dokumentation for posterne i kravet bør fastsættes efter skøn.

Idet det findes at måtte medgives sagsøgte, at en væsentlig del af de krævede ekstra udgifter til revisions- og regnskabsarbejde må antages også at skulle have været afholdt, såfremt sagsøgeren ikke havde EDB-anlæg til rådighed, findes den sagsøgeren tilkommende erstatning passende at burde fastsættes til 10.000 kr.

T h i k e n d e s f o r r e t :

Mod udlevering af det af sagsøgeren, tandlæge K, hos sagsøgte, S, købte computeranlæg betaler sagsøgte til sagsøgeren 139.442 kr. med renter heraf 6% over den til enhver tid fastsatte officielle diskonto fra den 1. februar 1985, til betaling sker, samt godtgør sagsøgeren sagens omkostninger med 20.000 kr. inclusive omkostninger ved syn og skøn.

Det idømte udredes inden 14 dage.

Skønsmandens erklæring findes gengivet på de følgende sider.

Skønserklæring i sag BS nr. 142/85. Tandlæge K mod S

Nærværende skønserklæring er afgivet af undertegnede, der er udmeldt af Retten i Skanderborg til syns- og skønsmand den 14. august 1985, på forlangende af sagsøgeren og med et syns- og skønstema udfærdiget af sagsøgeren, dateret den 20. juni 1985 og fremlagt i retten den 26. juni 1985.

Genstanden for skønserklæringen er et microdatamatanlæg betegnet ADLER P3 af mærket Alphatronic P3 med dataskærm, tastatur, to diskettestationer og skrivere. Med datamaten er leveret et sæt programmer til brug for tandlæger. Anlægget med programmer er beregnet til understøttelse af administrative rutiner i en tandlægeklinik, bl.a. til skrivning af regninger og til bogføring.

Baggrund for det foretagne syn og skøn er angivne driftsproblemer med anlæggets diskettestationer.

Til brug for erklæringen har jeg afholdt en syns- og skønsforretning den 24. september 1985 hos tandlæge K, haft møde med tekniker S2 fra S den 7. oktober 1985 og talt i telefon med salgschef M1 fra M den 8. oktober 1985. Desuden har jeg haft kontakt til Teknologisk Institut.

I det følgende er angivet:

1. Resumeer af indhentede oplysninger
2. Besvarelse af skønstemaets spørgsmål
3. Bemærkning til besvarelsen af spørgsmål 4

1. Resumeer af indhentede oplysninger

Syns- og skønsforretning den 24. september 1985 kl. 10.00 på tandlæge K's klinik.

Til stede var:

Advokat Poul Holm Rasmussen; Tandlæge K fra sagsøgeren og Advokat Per Lignell; Hr. S1, fra sagsøgte samt undertegnede.

Spørgsmålene i skønstemaet blev gennemgået uden særlige

bemærkninger. Der var enighed om, at de tre første spørgsmål drejede sig om en vurdering af fejlhypigheder og dermed af, hvor meget anlægget var til rådighed for brugeren, og at de sidste tre spørgsmål vedrørte tekniske forhold, der gav anledning til problemer.

Til brug for vurdering af fejlhypigheder og fejltyper forespurgte jeg, om der fandtes fortegnelser over teknikerbesøg eller lignende, men noget sådant kunne ikke fremskaffes.

Om anvendelsen af anlægget oplyste K, at det den første periode frem til marts-april 1984 var anvendt regelmæssigt, bl.a. til oprettelse af kontoplan og patientregister og søgsvise kørsler med programmet. At det efterfølgende var anvendt til udskrivning af regninger og bogføring parallelt med manuel skrivning af regninger og bogføring. Fra juli og frem til oktober blev udskrivning af regninger og bogføring alene foretaget fra anlægget.

Ved besigtigelse af anlægget forsøgte kørt nogle programmer. Kørslerne viste, at det var muligt at hente data fra diskettestation A (de to diskettestationer benævnes henholdsvis A og B), idet det basale såkaldte operativsystem blev hentet ind til datamaten. Det var også muligt at udføre enkelte programmer, medens andre gav overførselsfejl ved datatransporter til/fra disketterne.

Møde med tekniker S2 fra S den 7. oktober 1985 kl. 9.00 på tandlæge K's klinik.

Til stede var:

Hr. S2, tandlæge K (kun delvist) og undertegnede.

Formålet med mødet var at konstatere, i hvilket omfang anlægget fungerede. Ved denne anden besigtigelse lykkedes det ikke at få anlægget startet. Grunden hertil var, at datamaten ikke var i stand til at hente data fra diskettestation A. Foruden med disketter opbevaret hos tandlæge K forsøgte en

start af datamaten med en diskette tilvejebragt af S2.

Telefonsamtale med salgschef M1 fra M, importøren af anlægget, den 8. oktober 1985.

M1 oplyste, at der var solgt en række af pågældende anlægstyper her i landet, og at der ikke havde været nævneværdige problemer med disses diskettestationer. Endvidere fik jeg at vide, at der ikke var kommet nyere typer af diskettestationer til pågældende datamatmærke.

2. Besvarelse af syns- og skønstemaets spørgsmål

Spørgsmål 1:

Det bedes oplyst, hvorvidt en køber af et professionelt EDB-anlæg af en størrelse som det i sagen omhandlede normalt må forvente hyppige nedbrydninger med tilkaldelse af reparatør 2-3 gange om måneden i gennemsnit over en periode på 4 måneder samt at der i disse forbindelser foretages udskiftning af diskettestation 4 gange.

Svar:

Et anlæg af den størrelse, som der her er tale om, kan godt betegnes som et professionelt anlæg, hvorved jeg forstår et anlæg, der er beregnet til anvendelse i forbindelse med løbende administrative rutiner. Af et professionelt anlæg kan man forvente en driftsstabilitet, der ikke giver nævneværdige gener for den løbende administration. De i spørgsmålet angivne nedbrydningsfrekvenser er ikke normale så lang tid efter, at et anlæg er installeret. Umiddelbart efter en installation ser man af og til, at der kan være komponentproblemer, bl.a. med diskettestationer, der skal justeres, men disse vil normalt være rettet efter 1 til 2 måneder noget afhængigt af, hvor intensivt anlægget er anvendt. I dette tilfælde, hvor der er forløbet 10 til 11 måneder efter installationen med en relativ stor anvendelse af anlægget, må man forvente, at sådanne "børnesygdomme" for-

længst er overstået. Vedrørende udskiftninger af diskettestationer kan anføres, at det ikke er unormalt, at en komponent, der er under mistanke for at være fejlårsag, udskiftes frem for, at den søges istandsat.

Spørgsmål 2:

I benægtende fald bedes det oplyst, om en køber af det i sagen omhandlede professionelle ADLER computeranlæg normalt må forvente nedbrydninger af anlægget 2-3 gange om måneden i gennemsnit over en periode på 4 måneder, herunder udskiftning af diskettestation 4 gange.

Svar:

Efter hvad der er oplyst over for mig fra importøren af det pågældende ADLER datamatanlæg, anbefaler de et halvårligt præventivt teknisk eftersyn med bl.a. rensning og justering af diskettestationer. Hvis et sådant eftersyn foretages, anfører importøren, at det pågældende ADLER anlæg har en god driftsstabilitet. Ud fra disse oplysninger kan det ikke anføres, at det er normalt med så hyppige nedbrydninger, som her anført for anlæg af pågældende fabrikat. Importøren oplyste endvidere, at der ikke havde været specielle problemer med diskettestationerne.

Spørgsmål 3:

Såfremt såvel spørgsmål 1 og 2 besvares benægtende, bedes det oplyst, hvorvidt de pågældende forhold må betragtes som en væsentlig mangel ved et professionelt EDB-anlæg af en størrelse som det i sagen omhandlede.

Svar:

Et EDB-anlæg, der er beregnet til at indgå i løbende administrative rutiner i en virksomhed, in casu en tandlægeklinik, må have en driftsstabilitet, der ikke giver næneværdige gener for de løbende rutiner, hvis det skal være anvendeligt. Helt sikre sig mod nedbrud kan man ikke. For anlæg af den pågældende størrelse og til den pågældende anvendelse.

delse må man forvente enkelte nedbrud, og man må være forberedt på af og til at skulle udskyde arbejder på anlægget fra en halv til nogle dage, alt afhængig af hvilken serviceordning man har på anlægget. De i sagsfremstillingen angivne nedbrudsfrekvenser må siges at være så store, at de giver problemer med anvendeligheden.

Spørgsmål 4:

Det bedes oplyst, om syns- og skønsmanden kan konstatere mekaniske eller elektroniske fejl i det i sagen omhandlede anlæg, herunder elektroniske fejl i diskettestationens elektroniske styreenhed (printboard/diskettedriver).

Svar:

Ved to besigtigelser af anlægget, først ved syns- og skønsforretningen og dernæst ved et møde med en tekniker fra sagsøgte, konstateredes der driftsfejl, der direkte kan henføres til diskettestationer. Samlet giver driftsfejlene et indtryk af ustabilitet. Ved den første besigtigelse gav de sig udslag i, at læsning/skrivning på disketter var mulig, men der opstod læse/skrivefejl, der blev registreret af programmerne, der udskrev fejlmeddelelser. Ved den anden besigtigelse var det ikke muligt at komme i kontakt med data på disketterne, systemet kunne ikke startes op, da det basale styreprogram, operativsystemet, ikke kunne hentes ind fra en diskette. Det skal pointeres, at der ud fra disse iagttagelser ikke kan peges på nogen defekt komponent eller kan vurderes, om der er tale om justeringsfejl. Det kan imidlertid udelukkes, at det er fejl i programmet, der er årsag til de iagttagne vanskeligheder.

Spørgsmål 5:

Det bedes oplyst, hvorledes de koncentriske oprabninger af disketternes overflade kan forekomme (disketter vil blive forevist under syns- og skønsforretningen).

Svar:

Ved hyppige læsninger/skrivninger på samme spor på en diskette kan der godt opstå synlige koncentriske ringe på pladen. Disse ringe behøver ikke at medføre, at data går tabt. På de foreviste disketter var de synlige ringe forholdsvis kraftige. I betragtning af diskettestationernes upålidelighed kan en mulig forklaring på ringenes opståen være, at et program ved registrering af læse-/skrivefejl forsøger en gentagelse af læse-/skriveoperationen, og at en sådan gentagelse har fået lov til at foregå mange gange. Om pladen herved er slidt så meget, at data er gået tabt, har jeg ikke haft mulighed for at konstatere.

Spørgsmål 5:

Såfremt spørgsmål 4 og 5 besvares bekræftende, bedes det oplyst, om de konstaterede fejl/mangler må anses for væsentlige fejl/mangler ved EDB-anlægget.

Svar:

Samtlige programmer, som skal anvendes i microdatamaten, findes lagrede på disketter, ligesom de data, der skal opbevares i dataanlægget i kortere eller længere tid vil være lagret på disse. Så længe fejl, som de her konstaterede, eksisterer, vil dataanlægget være uanvendeligt.

3. Bemærkninger til besvarelsen af spørgsmål 4

En udforskning af ustabiliteten ved diskettestationerne kan ikke umiddelbart foretages. Årsagen til fejlene kan ligge mange steder i systemet, f.eks. i den del af datamatens elektronik, der kommunikerer med diskettestationerne, i diskettestationernes elektronik, i monteringen af anlæggets mekaniske dele eller i defekter ved disse. I denne sammenhæng, hvor fejlene viser sig ved ustabiliteter, giver justeringer særlige omstændigheder. De kan være foretaget forkert. De kan også være foretaget korrekt og kan herved midlertidigt komme til at dække over/kompensere for andre defekter.

Til en nærmere undersøgelse af fejlårsager kræves laboratoriefaciliteter og ekspertise, som jeg ikke er i besiddelse af. Jeg har forhørt mig hos dataafdeling, og fået at vide, at de vil være i stand til at foretage en undersøgelse af anlægget. En sådan undersøgelse kan blive kostbar. Jeg fik oplyst, at deres timepris for lignende opgaver for tiden er kr. 560, og selv en undersøgelse vil ikke med sikkerhed kunne påpege en komponentdefekt eller andre forhold, der er årsag til problemerne.

Jeg har skønnet, at en undersøgelse af anlægget ved vil blive meget kostbar, og at det kan være problematisk, hvilket resultat der kan nås. Derfor har jeg ikke ladet den foretage. Såfremt retten finder en undersøgelse vigtig, kan jeg oplyse, at de besigtigelser, jeg har foretaget af anlægget, ikke har ændret noget ved dets tilstand.

Århus, den 22. oktober 1985

VIBORG CIVILRETS DOM AF 16. JUNI 1986
BS 1904/1984

S
mod
K

EKSTRAUDGIFTER, ERSTATNING: S kunne få dækket ekstraudgifter, som delvist måtte tilskrives K's forhold.

MANGLER, PROGRAMMEL: Mangler ved programmel ansås for i lige så høj grad at være købers som sælgers ansvar. Udbedringsomkostningerne blev derfor fordelt med $\frac{1}{2}$ til hver.

ERSTATNING, BEREGNING: K måtte selv bære en del af ansvaret, jfr. ovenstående note.

LITTERATUR: Blume, s. 97 ff., 105 f., 113 ff., 121 f.
Ruth Nielsen, del I, s. 50 ff., 53 ff.

I forbindelse med etablering af et betalingskortsystem indhentede revisor R på kontoselskabet K's vegne tilbud hos S på programmering af kontosystemet. Efter tilbuddet var det bl.a. et vilkår, at S vederlagsfrit skulle kunne anvende R's EDB-anlæg til testkørsler.

Programmeringsarbejdet viste sig at være undervurderet, og programmet blev dels forsinket, dels behæftet med en række fejl. Ifølge skønsmanden bar såvel K (R) som S ansvaret for, at opgaven var blevet undervurderet.

Efter arbejdets afslutning afkrævede R S 6.100 kr. for "ekstraordinært" tidsforbrug i forbindelse med testkørsler. S betalte dette beløb, som han herefter afkrævede K. Endvi-

dere afkrævede R K 6.100 kr. for assistance i forbindelse med programmeringsarbejdet. K betalte beløbet og modregnede det herefter overfor S i dennes vederlag.

S anlagde sag med påstand om, at K skulle betale disse beløb. K påstod sig dels frifundet, dels at man var berettiget til en erstatning på 20.600 kr. (+ moms).

Retten gav S medhold i kravet om betaling af 12.200 kr. med følgende begrundelse: "Vedr. det af sagsøgte modregnede beløb på 6.100 kr. incl. moms: Efter det foreliggende finder retten, at sagsøgte har savnet grundlag i aftale eller på anden måde for overfor sagsøgeren at modregne det beløb på 6.100 kr., som sagsøgte iflg. aftale med revisor R har betalt til denne.

Vedr. sagsøgerens krav om refusion af beløbet på 6.100 kr. betalt til revisor R "i henhold til aftale": Iflg. sagsøgerens tilbud var det en forudsætning, at sagsøger vederlagsfrit skulle have revisor R's EDB-maskine stillet til rådighed for tests. Det findes i den foreliggende sag ikke fuldt ud bevist, at testarbejdet, der iflg. skønsmanden er en væsentlig del af programmeringsarbejdet, har været uforholdsmæssigt besværligt, og i det omfang dette alligevel måtte være tilfældet, finder retten, at det i et vist omfang må tilskrives sagsøgtes egne forhold. Sagsøgeren har derfor været berettiget til at videregende regningen fra revisor R til sagsøgte, idet der var tale om en uforudseelig ekstraudgift, der i et vist omfang må anses foranlediget af sagsøgtes egne forhold."

Vedr. K's erstatningskrav udtaltes: "Af de af sagsøgte i så henseende anførte grunde findes sagsøgte at have krav på, at den besparelse, som sagsøgeren iflg. skønserklæringen har opnået ved ikke at udføre pkt. 2 i tilbuddet, skal komme sagsøgte til gode.

Efter bevisførelsen, navnlig syns- og skønrapporten, findes det godtgjort, at programmet i et vist omfang er behæf-

tet med fejl og dermed er af utilfredsstillende kvalitet. Ansaret herfor findes imidlertid til dels at måtte lægges på sagsøgte, der på et meget sent tidspunkt i programmets tilblivelse har fordret indføjet i hvert fald én ændring, og som må bære ansaret for, at revisor R's optræden har medvirket til at udviske opgavefordelingen mellem parterne, hvilket må anses for en væsentlig årsag til, at begge parter har undervurderet opgavens omfang. Begge parter må derfor bære ansaret for det heraf følgende utilfredsstillende resultat, og i mangel af holdepunkter for en anden fordeling, bør udbedringsomkostningerne deles med halvdelen til hver."

Viborg civilrets dom

I slutningen af 1983 eller begyndelsen af 1984 besluttede forretningerne i butikscetret "..... Marked" i X-by at indføre et kreditkortsystem for køb i centrets forretninger. I den anledning etableredes interessentskabet-Kortet, der er sagsøgt under denne sag. Statsaut. revisor R, der dengang havde ca. 20% af forretningerne i centret som klienter og som senere blev revisor for sagsøgte, foretog efter anmodning beregninger over rentabiliteten ved indførelse af kreditkortet. I den forbindelse rettede han på sagsøgtes vegne henvendelse til bl.a. sagsøgeren, S, X-by, med henblik på indhentelse af tilbud på programmering af kontosystemet. Tilbuddet, der blev stilet til revisor R, blev afgivet ved skrivelsen af 7. februar 1984, der er sålydende:

".....

Som aftalt fremsendes hermed det lovede tilbud omfattende følgende

1. Kontoudtog til debitorer månedligt.
Kontoudtog udformet efter aftale evt. som Rosenkonto.
Renter morarenter gebyr m.v. efter kontotype.
2. Overførselsliste til pengeinstitut i pengeinstituttorden fra de kunder, der ønsker denne ordning.
3. Saldoliste med alderfordeling. Oplysning om antal køb

pr. md. samt beløb sammenlignet med sidste år.

4. Ugentlig sladreliste.

5. Indkodnings- og udbetalingsliste.

6. Nødvendige rutiner for indkodning - oprettelse af kartoteker, vedligeholdelse m.v.

Systemet leveres køreklart med fornøden instruktion. Det beskrevne system vil kunne leveres til en fast pris på kr. 30.000,- excl. moms.

Forudsætningen for ovenstående pris er, at vi får Deres system 34 til rådighed for test u/b, samt at Deres firma foretager indkodning af ca. 2500 programlinier u/b efter instruktion.

....."

Tilbuddet blev accepteret af sagsøgte.

Programmerings- og testarbejdet blev herefter udført i perioden frem til 20. eller 21. august 1984, hvor programmet blev taget i anvendelse. En del af sagsøgerens arbejde blev på grund af tidnød udført af Data v/A og af B som selvstændige underentreprenører. Ved faktura af 28. august 1984 afkrævede sagsøgeren sagsøgte betaling for det udførte arbejde. Regningen omfattede udover tilbudssummen på 30.000 kr. krav om betaling for ekstraindele på ialt 4.312,50 kr. eller ialt incl. moms 41.861,25 kr. Ved faktura af 3. september 1984 afkrævede revisor R sagsøgeren betaling af 6.100 kr. incl. moms. Teksten på fakturaen var sålydende:

"....."

I henhold til aftale vedrørende ekstraordinært tidsforbrug i forbindelse med testkørsel af EDB-program til-Kort.

....."

Ved faktura ligeledes af 3. september 1984 afkrævede revisor R sagsøgte betaling af 7.320 kr. incl. moms.

Fakturaen er sålydende:

"....."

Honorar for assistance indtil 1. september 1984 excl. egentlig EDB-behandling af salgsnotaer og indbetaling vedrørende kontokortsystem. Honoraret omfatter deltagelse i møder vedrørende EDB-program, udarbejdelse af testmateriale og ekstraordinært stort tidsforbrug i forbindelse med testkørsel af EDB-program. Det var et led i aftalen med programleveran-

dør, at vores EDB-anlæg skulle stilles til rådighed for denne vederlagsfrit til testkørsel således, at programmet kunne foreligge i endelig form pr. 1/7 1984. På grund af forsinkelser hos programleverandøren er testkørslerne foretaget i august måned og i væsentligt omfang udenfor normal arbejdstid, herunder i week-ender. EDB-anlægget har været stillet til rådighed i ca. 70 timer heraf ca. 60 timer med operatør. Herudover er der anvendt ca. 35 personlige timer i forbindelse med testkørsler og rettelser til programmet.

Honorar for deltagelse i møder og udarbejdelse af testmateriale	1.000,-
Honorar for ekstraordinært tidsforbrug vedrørende testkørsel - efter omstændighederne nedsat til	10.000,-
heraf er efter aftale med programleverandøren faktureret til denne	./.
Honorar ialt	5.000,-
Merværdiafgift - 22%	6.000,-
Ialt	1.320,-
	<u>7.320,-</u>
	=====

....."

Sagsøgte, der honorerede revisor R's faktura, modregnede ved betalingen af sagsøgerens regning et beløb på 6.100 kr. (5.000 kr. med tillæg af moms) af det beløb, der var betalt til revisor R. Sagsøgte har derimod ikke på noget tidspunkt protesteret mod ekstraregningerne på 4.312,50 kr.

Under denne sag, der er anlagt den 31. oktober 1984, har sagsøgeren herefter påstået sagsøgte dømt til betaling af 12.200 kr. med sædvanlig procesrente fra sagens anlæg til betaling sker. Stævningsbeløbet udgøres dels af det beløb på 5.000 kr. med tillæg af moms, som sagsøgte har modregnet i afregningen til sagsøgeren, dels det beløb af samme størrelse, som sagsøgeren har betalt til revisor R ifølge dennes regning af 3. september 1984.

Sagsøgte, der oprindeligt påstod frifindelse, begærede under sagen udmeldt syn og skøn. Efter fremkomsten af skønsmandens rapport har sagsøgte nedlagt påstand om selvstændig dom for et beløb på 25.132 kr. Beløbet, der påstås forrentet fra fremsættelsen den 21. januar 1986, fremkommer således:

Udgifter ved afhjælpning af mangler ved EDB-programmet iflg. skønsrapport	20.000 kr.
---	------------

Sagsøgerens besparelse ved ikke-udførelse af pkt. 2 i tilbuddet af 3. september 1984

moms

600 kr.
4.532 kr.
 25.132 kr.

Sagsøgeren har påstået frifindelse overfor dette krav.

Der har under sagen været afholdt syn og skøn ved civilingeniør V, der har afgivet rapporter af 17. september 1985 og 18. december 1985. Rapporterne er gengivet nedenfor.

".....

4. Besvarelse af skønstemaets spørgsmål

4.1. Første spørgsmål

Idet der henvises til sagens bilag A forespørges, om det kan anses for rimeligt, at revisor R's EDB-anlæg (IBM 34) skulle stilles til rådighed for sagsøgeren i ca. 60 timer med operatør samt anvendt 35 timer for revisor på testkørsler og rettelser i program for sagsøgeren?

Første svar:

Anvendelsen af 70 timers maskintid til indkøring og test af programmet til en opgave som den foreliggende kan ikke betegnes som urimelig.

Det fremgår ikke af sagens oplysninger, at der har været et teknisk/fagligt betinget krav om, at revisor R's personale skulle være til stede som operatør. De 60 timer med operatør, ud af de ialt 70 timer, kan ud fra denne antagelse ikke betegnes som urimelige.

Revisors anvendelse af 35 timer til testkørsler og rettelser kan ikke i sig selv betegnes som urimelig. En evt. urimelighed må ligge i det resultat, som er kommet ud af de gjorte anstrengelser, og det er netop formålet med de efterfølgende spørgsmål at belyse dette resultat.

4.2. Andet spørgsmål

Er sagsøgerens samlede honorardebitering, herunder for ekstra arbejde rimelig?

Er sagsøgerens debitering for honorar for ekstraarbejde udover det i bilag 1 anførte rimelig?

Indeholder det af sagsøgeren leverede program funktion som er anført i bilag 1 pkt. 2, og i benægtende fald spørges, om sagsøgeren har opnået en besparelse herved, og i givet fald størrelsen heraf?

Andet svar:

Sagsøgers honorardebitering på kr. 30.000, jfr. tilbud af 07.02.84 må betegnes som særdeles rimelig. Sagsøgers

tilbud er sandsynligvis så billigt, at der ikke er nogen fortjenstmargen på opgaven. Sagen er derfor fra starten "neppe attraktiv" for sagsøgeren. Det bemærkes, at han selv har været den nærmeste til at indse det.

Det i sagens bilag 2 anførte beløb på kr. 4.312,50 for ekstraarbejder udgør 14% af tilbudssummen. Beløbet kan ikke betegnes som hverken urimeligt eller usædvanligt.

Spørgsmålet om debitering ud over det i sagens bilag 1 anførte kan kun besvares fornuftigt ud fra en vurdering af, om det ligger ud over det aftalte. Problemet her er, at det aftalte foreligger så dårligt dokumenteret. Jeg henviser derfor til det første afsnit i besvarelsen af dette spørgsmål.

Ved mødet den 01.04.85 indsnævredes spørgsmålet om manglende programfunktioner til belysning af en evt. besparelse for sagsøgeren ved at "Overførselsliste til pengeinstitut i pengeinstitutorden fra de kunder, der måtte ønske denne ordning" ikke er programmeret. Idet det forudsattes, at der alene er tale om en liste, udskrevet på papir, kan sagsøgeren have sparet omkostninger til 4-8 programørtimer á kr. 150,00, ialt mellem 600 og 1.200 kroner.

4.3. Tredie spørgsmål

Skønsmanden bedes oplyse, om sagsøgte har stillet de oplysninger til rådighed, som har været nødvendige for at sagsøgeren har kunnet udarbejde det aftalte system.

Tredie svar:

Det foreligger ikke oplyst, at sagsøgte skulle have nægtet at stille relevante oplysninger til rådighed for sagsøgeren.

Problemet synes snarere at være, at begge parter har undervurderet opgaven fra starten og derfor ikke afsat den for systemarbejdet nødvendige, kvalificerede person-tid.

4.4. Fjerde spørgsmål

Er det leverede EDB-program af sædvanlig og tilfredsstillende kvalitet? Specielt forespørges om det er muligt at få specifikation over de enkelte kontohaveres konti udover den specifikation, der fremkommer ved udskrift af månedlige kontoudtog?

Såfremt det konstateres, at det ikke er muligt at få udskrift-specifikation, bortset fra de månedlige udskrifter, forespørges om dette kan karakteriseres som en mangel/fejl ved det leverede program?

Fjerde svar:

Ved syns- og skønsforretningen den 07.06.85 konstateredes:

a) at systemet indeholder en del fejl, hvorfor det ikke

kan betegnes som værende af tilfredsstillende kvalitet.

- b) at systemet indeholder programmel til udskrivning af specifikation af de enkelte kontohaveres konti, hvorfor der ikke er tale om nogen mangel på dette punkt.

4.5. Femte spørgsmål

Er det leverede program udfærdiget fuldstændig i overensstemmelse med RPG?

Er betjeningen af omhandlede EDB-maskine (IBM 34) mere kompliceret og arbejdskrævende end nødvendigt, når det af sagsøgeren udarbejdede program anvendes?

Femte svar:

Efter det foreliggende er det leverede program korrekt udført i RPG programmeringssproget. Under syns- og skønsforretningen forekom således ingen programnedbrud o.l., som kunne indicere manglende korrekthed m.h.t. RPG.

Betjeningen er vanskelig m.h.t. rettelse af posteringer ud over de seneste 10 indtastede. Nedenfor gives pkt. 3.2. fra mit notat vedr. besigtigelsen:

Rettelse i posteringer ved afstemningsfejl i bundt
Indtastningen af et bilagsbundet startes med en bundtotal, der anvendes til afstemningsformål.

I tilfælde af afstemningsfejl kan kun rettes i de seneste 10 posteringer, der vises på skærmen.

Rettelse i tidligere posteringer i samme bundt kræver, at programmet afsluttes. Ved afslutningen sorteres alle indtastede posteringer og de indsættes i posteringsfilen.

Under anvendelse af et særligt retteprogram kan der herefter korrigeres i den/de fejlagtige posteringer.

Retteprogrammet indeholder ingen mekanismer til afstemning af bilagsbundter. D.v.s., at brugeren her arbejder "uden sikkerhedsnet". Eksempelvis vil korrektion i en forkert postering kunne medføre, at den almindelige afstemning på kontoudtog giver ubalance.

Konklusion: Sandsynligheden for at brugeren kommer til at begå en fejl under retteproceduren sammenholdt med de sandsynlige konsekvenser af en begået fejl gør, at den foreliggende løsning er uacceptabel.

4.6. Sjette spørgsmål

Er der kontrolnummer for konti for de enkelte forretningsdrivende?

I benægtende fald forespørges om den pågældende

funktion (kontroltal) hører under systemarbejdet eller programmeringsarbejdet.

Er det muligt at bogføre på et kontonummer mellem 1-199 for så vidt angår de forretningsdrivende, selv om der ikke er oprettet konto med det pågældende nummer?

Såfremt der ikke eksisterer kontrolnummer, forespørges om dette medfører, at der lettere fejlkontrolleres?

Såfremt der ikke eksisterer kontrolnummer for konti vedr. de enkelte forretningsdrivende, forespørges om dette er normalt for et EDB-program som nærværende.

Sjette svar:

Der er ikke checkciffer (kontrolnummer) for konti for de enkelte forretningsdrivende.

Specifikationen af, om checkciffer skal med i et EDB-system hører under systemarbejdet.

Ved indtastning af en postering til en konto for en forretningsdrivende udføres intet check (eksistenscheck) af, om angivne konto er oprettet.

Som besvarelse af de to sidste dele af spørgsmålet kan oplyses, at sandsynligheden for at begå tastefejl øges væsentligt derved, at der ikke findes hverken checkcifferkontrol eller eksistenscheck. Det er unormalt, at der i en inddateringsrutine som den aktuell til indtastning af posteringer ikke er taget forholdsregler til sikring mod tastefejl.

4.7. Syvende spørgsmål

Når der udstedes kreditnotaer, anviser programmet, at disse skal have kode 2. Såfremt dette udføres, behandles kreditnotaer imidlertid som salgsnotaer (d.v.s. de debiteres). For at opnå det korrekte resultat er det derfor nødvendigt at indtaste et negativt beløb, hvorefter kortholderen (kunden) godskrives det krediterede beløb.

Det forespørges, om dette er normalt for et EDB-program som nærværende, om det desuagtet er sædvanligt, at kreditnotaer indtastes med negativt fortegn i forbindelse med alm. bogholderiopgaver?

Syvende svar:

Det er ikke unormalt for et EDB-program til bogholderi, at kreditbeløb skal indtastes med negativt fortegn.

I øvrigt henvises til bilag 2, pkt. 3.1. om anvendelse af mnustast for kreditpostering.

4.8. Ottende spørgsmål

Vedr. indbetalinger fra kortholderne, har disse kun et kontrolnummer, der er derfor statistisk mulighed for fejlindkodning, således at et indbetalt beløb krediteres den forkerte konto. Der er ingen kontrol af indbe-

talingerne vedr. sammentælling, og der kan ikke fremskaffes udskrifter herover, og såfremt en kontohaver derfor gør gældende, at han har indbetalt et større beløb end angivet på udskrifter, skal dette kontrolleres manuelt ved gennemgang af samtlige betalingskort.

Er dette normalt for et EDB-program som nærværende?

Såfremt dette spørgsmål besvares benægtende, forespørges hvorvidt sagsøgte i sin beskrivelse (systembeskrivelse) burde have gjort opmærksom på, at man ønskede en sådan liste over betalingerne.

Ottende svar:

EDB-systemets rutine til indtastning af posteringer indeholder checkcifferkontrol (kontrolnummer) til sikring mod tastefejl i kortholderens kontonummer.

I rutinen til indtastning af posteringer udføres kontrol af indbetalingerne i et bundt, og posteringerne kan udskrives, udvalgt på et datointerval. De i spørgsmålets indledning anførte oplysninger er således fejlagtige.

Det reelle problem synes at ligge i forbindelse med rettelser i posteringerne v.h.a. det særlige retteprogram, jfr. niende spørgsmål.

4.9. Niende spørgsmål

Kan der ved føring af salgsnotaer rettes længere end 10 posteringer tilbage?

Såfremt dette besvares benægtende forespørges om det med retninger er nødvendigt at gå ud af programmet og rutinemæssigt begynde forfra?

Såfremt dette besvares bekræftende, bedes det oplyst, om dette er normalt for et EDB-program som nærværende.

Niende svar:

Indtastningen af et bilagsbundt startes med en bundttotal, der anvendes til afstemningsformål.

I tilfælde af afstemningsfejl kan kun rettes i de seneste 10 posteringer, der vises på skærmen.

Rettelse i tidligere posteringer i samme bundt kræver, at programmet afsluttes. Ved afslutningen sorteres alle indtastede posteringer, og de indsættes i posteringsfilen.

Under anvendelse af et særligt retteprogram kan der herefter korrigeres i den/de fejlagtige posteringer.

Retteprogrammet indeholder ingen mekanismer til afstemning af bilagsbundter. D.v.s., at brugeren her arbejder "uden sikkerhedsnet". Eksempelvis vil korrektion i en forkert postering kunne medføre, at den almindelige afstemning på kontoudtog giver ubalance.

Konklusion: Sandsynligheden for at brugeren kommer til at begå en fejl under retteproceduren sammenholdt

med de sandsynlige konsekvenser af en begået fejl gør, at den foreliggende løsning er uacceptabel.

4.10. Tiende spørgsmål

Er det muligt at slette kundenumre?

Er der udarbejdet sletningsprocedurer?

Af hensyn til statistikberegningen i programmer, må sletning ikke finde sted før 1 år efter køb er ophørt på den enkelte konto.

Burde der i EDB-programmet være en sletningsprocedure?

Såfremt spørgsmålet besvares bekræftende, bedes det oplyst, om sagsøgte i sin beskrivelse af systemet (systembeskrivelsen) burde have gjort opmærksom på, at man ønskede udarbejdet en sletningsprocedure.

Tiende svar:

En kunde kan slettemarkeres som en ændring via kundestamdata.

Slettemarkeringen har ikke nogen effekt i det øvrige system. Der kan f.eks. fortsat posteres på en slettemarkert kunde. Slettemarkeringen kan ikke ophæves v. h.a. det foreliggende brugerprogrammel.

Konklusion: Af hensyn til statistik skal en slettemarkert kundekonto gemmes i systemet og først fjernes senere, f.eks. i forbindelse med en årskørsel. Der foreligger en mangel i systemet derved, at slettemarkeringen ikke kan ophæves. Den manglende hensyntagen til slettemarkeringen, f.eks. ved postering af salgsnotaer, er ligeledes en mangel.

4.11. Ellevte spørgsmål

Såfremt en kortholder skal have flere kontoudskrifter ændres modultallet på dette.

Arsagen hertil er uvis.

Det er derfor nødvendigt, at man fra Kortet I/S fjerner samtlige kontokort, bortset fra det der hænger sammen med første side af kontoudskriftet, således at modultallet passer, når evt. indbetalinger finder sted.

Er det normalt for et EDB-program som nærværende, at der sker sådanne ændringer af modultallet?

Ellevte svar:

Checkcifferet (modultallet) i kontonummer for kortholder udskrives kun korrekt på den første side af kontoudskriften. På side 2 og efterfølgende udskrives checkcifere ikke. Dette er en fejl.

4.12. Tolvte spørgsmål

Der må være en endnu ikke fuldt ud bekendt fejl i programmet. Det er sket 1-2 gange, at indbetalinger ikke er påført udskrifter til kortholdere, men beløbet er fratrukket på den pågældende konto. Kopi af en sådan

kontoudskrift er vedlagt.

Er sådanne posterings normale for et EDB-program som nærværende?

Tolvte svar:

Eksempel findes i sagens bilag D og E.

Efterregning af kontoudtoget viser, at en indbetaling på kr. 25,00 er korrekt indregnet i saldoen, men vises ikke på kontoudtoget. Fejlen medfører også mærkværdigheder i beregningen af "mangler at betale fra tidl. måned".

Det er sandsynligt, at fejlen er opstået via korrektioner i posteringsfilen.

HP demonstrerede indtastningsrutinen påny.

JPV bemærkede, at efter afslutning af et bilagsbundet skulle man explicit give kommando til opstart af et nyt bundt. Ellers fortsattes i det gamle.

Retterutinen til korrektion af posteringsfilen indeholder ingen beskyttelse mod, at korrektioner udføres i posteringsfiler, der er indregnet i kundens saldo og dermed er posteret.

Posteringsfilen indeholder både posteringsfiler (transaktioner), der skal ajourføres på kundens konto og posteringsfiler (rigtige posteringsfiler), der skal vises på kontoudtog.

Konklusion: Indtastningsrutinens manglende opstart af nyt bilagsbundet øger sandsynligheden for at begå fejl væsentligt. Den manglende sondring i systemet "transaktioner" og "rigtige posteringsfiler" gør det uoverskueligt for brugeren at foretage korrektioner.

Sandsynligheden for at personale med alm. kontoruddannelse kan betjene systemet uden at indføre fejl er uacceptabel lav.

.....

4.15. Femtende spørgsmål

Er det udarbejdede EDB-system for så vidt angår saldolister, alene udarbejdet som et 8-cifret system?

Femtende svar:

På saldolisten vises grundtotalen med op til 8 cifre, d.v.s., at programmet udskriver saldototaler korrekt op til kr. 999.999,99.

Der er tale om en almindelig, trivial fejl. Det første ciffer skæres bort, således at brugeren må vurdere, om der er tale om f.eks. 1,2 eller 3 mill. kr.

Efter det oplyste, er der ikke tale om tilsvarende fejl for hele systemet.

4.16. Sekstende spørgsmål

Skønsmanden bedes redegøre for forståelsen af udtrykkene "programmering" og "systemarbejde".

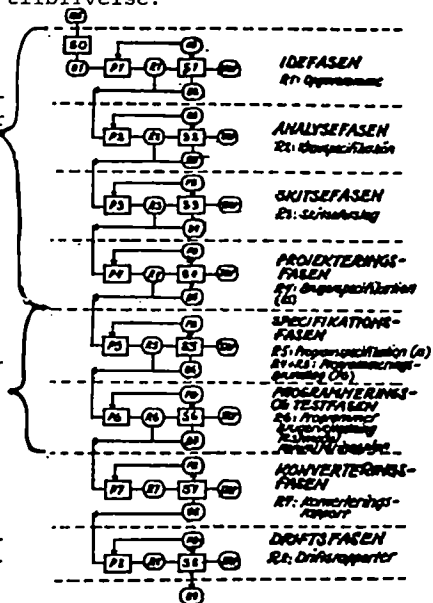
Sekstende svar:

Begreberne opfattes her som udtryk for to adskilte dele af et EDB-systems tilblivelse.

For nærmere at forklare begreberne tages udgangspunkt i en "model for systemarbejdets faser", her f.eks. den såkaldte Syskon-model, jfr. figur 4.16-1.

Af de ialt 8 faser, der indgår i modellen omfatter systemarbejdet i hvert fald de første 4 faser. Når de er gennemført, står man med en brugerspecifikation som det foreløbige resultat af arbejdet.

Den efterfølgende specifikationsfase udføres ligesom den egentlige programmering (programmerings- og testfasen) af EDB-fagfolk.

Konklusion: Af Syskons 8 faser falder de første 4: idefasen, analysefasen, skitsefasen og projekteringsfasen ind under betegnelsen systemarbejde. De 2 næste: specifikationsfasen og programmerings- og testfasen falder ind under betegnelsen programmering.

4.17. Syttende spørgsmål

Såfremt det lægges til grund, at revisor R's regning til-Kortet af 3. september 1984 (sagens bilag A) er udtryk for det beløb, der er afsat til såvel deltagelse i møder, udarbejdelse af testmateriale, forespørges, om der for dette beløb kan udarbejdes en rimelig systembeskrivelse og et rimeligt testmateriale?

Syttende svar:

Det samlede honorar udgør kr. 11.000. Med en timesats på kr. 300,00 giver det ca. 37 timer, svarende til ca. 1 arbejdsuge til rådighed.

På den tid vil en trænet systemplanlægger kunne udarbejde en for det videre forløb brugbar brugerspecifikation. Der vil inden for den angivne tid ikke være plads til møder, diskussioner eller anden form for kom-

munikation. Udarbejdelse af testmateriale og revision af resultaterne fra testkørsler vil næppe kunne gennemføres inden for den beregnede tidsramme.

4.18. Attende spørgsmål

Såfremt syns- og skønsmanden ved gennemgang af ovennævnte punkter 1-17 konstaterer, at programmer ikke er i overensstemmelse med det sædvanlige, eller at der direkte er fejl i dette, bedes det oplyst, hvorledes programmet kan ændres, så det opfylder krav, der må stilles til et EDB-program, herunder hvorledes eventuelle fejl rettes, samt omkostningerne herved.

Attende svar:

De fejl, der er konstateret, dels via besvarelsen af dette syns- og skønstema, dels gennem den udarbejdede fejl- og mangelsliste, jfr. bilag 3, kan for langt de flestes vedkommende rettes som korrektioner til de bestående programmer.

Fejl- og mangelslisten og et udkast til syns- og skønssrapporten har været forelagt sagsøgeren, der hertil oplyser, at de omhandlede fejl vil kunne udbedres inden for en indsats på omkring 25 programmørtimer. Det angivne timetal, må jeg antage, er ren netto programmeringstid. Der er således ikke indregnet tid til møder og anden kommunikation med brugeren ligesom tid til afprøvning af, at fejlene virkelig er rettet korrekt, ikke er indregnet.

Mit overslag på udbedring af de anførte fejl og mangler bliver herefter ca. 50 programmørtimer.

Omkostningen hertil vil andrage kr. 20.000,00 svarende til 50 timer á kr. 400,00.

....."
"....."

SUPPLERENDE SPØRGSMÅL, REJST AF-KORTET'S ADVOKAT

Spørgsmål 1:

Er det ikke normal fremgangsmåde, at programleverandøren stiller nødvendige spørgsmål for opgavens løsning?

Svar:

Det er normalt, at programleverandøren stiller de nødvendige spørgsmål vedr. de detaljerede beregningsregler o.l., som er nødvendige for opgavens løsning.

For at kunne gøre dette på en relevant måde er det nødvendigt, at der mellem parterne er aftalt en afgrænsning af det system, der skal programmeres. Ligeledes er det hensigtsmæssigt, at både bruger og programmør har kendskab til systemets modulstruktur og de funktioner, der skal indeholdes i de enkelte moduler, således man ikke dyrker detaljen uden at begynde parter ved, hvor i systemet den hører hjemme.

Jeg fastholder derfor min opfattelse af, at begge parter har undervurderet opgaven og ikke har afsat/anvendt tid på

etablering af det nødvendige overblik over opgaven i sin helhed.

Spørgsmål 2:

Det ønskes oplyst, om det kan betragtes som en mangel, at programleverandøren ikke har indbygget et program eller givet oplysning om, hvorledes man kan få udskrift af en kundes konto midt i en måned.

Svar:

I skønsrapporten konstateres, at det leverede system indeholder programmet til udskrivning af de enkelte kontohaveres konti. Programleverandøren har m.a.o. "indbygget" et sådant program.

Det fremgår, at brugeren anser det for væsentligt at kunne udskrive af en kundes konto midt i en måned. Det fremgår også, at brugeren ikke selv har kunnet finde frem til denne information inden for systemet.

Jeg står uforstående over for, hvorfor brugeren ikke har kunnet fremskaffe denne information fra leverandøren og må i øvrigt henholde mig til skønsrapporten, hvori det konstateres, at den pågældende funktion rent faktisk findes i systemet, og kan aktiveres via de almindelige menuer.

Spørgsmål 3:

I skønsrapportens spørgsmål 1 og 17 er oplyst henholdsvis 60 og 37 timer. Det ønskes oplyst, hvorledes denne difference opstår.

Svar:

For de 60 timers vedkommende er der tale om timeforbrug på revisor R's IBM/34, incl. tasteoperatør anvendt til indtastning af programkildetekst.

For de 37 timers vedkommende er der tale om persontid anvendt til systemarbejde samt program- og systemtest.

Der er således tale om størrelser, mellem hvilke det forekommer irrelevant at udregne en difference.

Spørgsmål 4:

Såfremt det lægges til grund, at der alene er tale om fakturering af ekstraordinær tid på grund af det leverede systems mangler og fejl, ønskes oplyst, om revisor R's fakturering af 37 timer kan anses for rimelig.

Svar:

Iflg. den for mig givne fremstilling optræder revisor R her som købers/brugers repræsentant i forholdet til programleverandøren.

Jeg er uden kendskab til fortilfælde, hvor køber har ud-faktureret sin tidsanvendelse ved modtagelsen af en leverance, fordi den var behæftet med fejl.

2. SUPPLERENDE SPØRGSMÅL, REJST AF S'S ADVOKAT.

Spørgsmål A:

Skønsmanden bedes redegøre for, hvorfor der i svaret på spørgs-

mål 2 opereres med en programmørtimeløn på kr. 150,00, medens det tilsvarende beløb vedrørende spørgsmål 18 er kr. 400,00.

Svar:

Timelønnen på kr. 150,00 er S's anslåede lønudgift pr. time. Det er S's besparelse/falde-bort-omkostning ved ikke at skulle aflønne en programmør i en time.

De 400,00 er markedsprisen/salgsprisen for en programmørtime. Det er det, som køber må påregne at skulle betale, hvis han skal have trediemand til at udbedre de anførte fejl og mangler.

Spørgsmål B:

Skønsmanden bedes oplyse, om det er undersøgt, hvorvidt den omhandlede EDB-maskine af typen IBM/34 tillader andre rutiner for inddatering end den anvendte.

Svar:

Der er ikke iværksat særlige undersøgelser af detaljerne i basisprogrammallet til IBM system/34.

I skønsrapporten er om retteprogrammet anført:

Retteprogrammet indeholder ingen mekanismer til afstemning af bilagsbundter. D.v.s., at brugeren her arbejder "uden sikkerhedsnet". Eksempelvis vil korrektion i en forkert postering kunne medføre, at den almindelige afstemning på kontoudtog giver ubalance.

Selv uden detaljeret kendskab til IBM system/34 fastholder jeg, at det er muligt at lave en løsning, der giver sikkerhed mod, at brugeren kan slette posteringer og derved bringe ubalance på kontoudtogene.

Spørgsmål C:

I skønsrapporten har skønsmanden konstateret fejl ved det af sagsøgeren leverede program og anslået forskellige omkostninger til udbedring. Skønsmanden bedes oplyse, om han - selv på baggrund af de rettelser, der skal foretages - finder prisen for det af sagsøgeren leverede program rimelig.

Svar:

Jeg tolker spørgsmålet således:

Har det faktisk leverede program en værdi for køber, der står i et rimeligt forhold til den aftalte pris (kr. 30.000,00) plus leverandørens regning for ekstraarbejder (kr. 4.312,50) plus omkostninger til udbedring af fejl og mangler (kr. 20.000,00), ialt kr. 54.312,50.

Herudfra besvares spørgsmålet med:

En pris på kr. 54.312,50 for et individuelt udviklet programsystem, som det aktuelle med bogholderi og statistik, kan ikke siges at være urimelig. Dette er i overensstemmelse med min besvarelse af andet spørgsmål i skønsrapporten.

....."

Under domsforhandlingen er der afgivet de nedenfor refererede forklaringer.

Der er endvidere den 19. november 1984 i medfør af rpl. § 340 afgivet vidneforklaring af A, Y-by. Forklaringen er gengivet i retsbogen af 19. november 1984.

Direktør S1 har bl.a. forklaret, at han har været i EDB-branchen siden 1963, og han har siden 1973 haft eget firma. Han har ikke nogen formel uddannelse indenfor branchen, men han har skrevet 7-800 programmer i RPG-sprog. Han har lavet specielle regnskabsprogrammer for revisorer, og han har programmeret Esso's kontokort i 1983. I januar 1984 blev han kontaktet af revisor R, der spurgte, om han var interesseret i at lave programmer for sagsøgtes kreditkort. Der blev i den anledning afholdt et møde, hvorunder R og direktør K2 fra sagsøgte var til stede. Disse to havde været i Centret i Z-by og ønskede et kreditkort af samme type som det, der eksisterede i Centret. Det blev aftalt, at sagsøgeren skulle afgive tilbud på programmering, hvorimod kravsspecifikationen skulle udfærdiges af sagsøgte. Det afgivne tilbud blev accepteret en gang i løbet af maj, og han kontaktede herefter A, der er ekspert vedrørende inddata, idet han ikke selv havde tid til at udføre dette arbejde. Hun deltog sammen med vidnet i møder den 27. april og 10. maj med K2 og R, hvorunder kravsspecifikationerne blev drøftet. Under sit videre arbejde, aftalte A løbende ændringer med revisor R. Den 4. juli blev der foretaget en testkørsel, hvorunder vidnets medarbejder S2 var tilstede. På grund af medarbejderens sygdom og problemer med kørslen blev vidnet selv tilkaldt og var til stede den 5. juli, uden at det i denne forbindelse lykkedes at gøre programmeringen færdig. Vidnet, der på dette tidspunkt ikke havde fulgt sagen i nogen tid, opdagede nu, at sagsøgte slet ikke havde gjort sig klart, hvilke krav de vil stille til programmet. Testkørslerne blev derfor fortsat helt til 20. august, hvor R endelig erklærede sig tilfreds.

Under hele dette forløb havde han alene kontakt med R, som han betragtede som repræsentant for sagsøgte, og som efter hans opfattelse var den, der kendte forretningernes behov. Der blev i august måned i vidt omfang arbejdet udenfor normal arbejdstid, således lørdagene 11. og 18. samt søndag den 19. På et tidspunkt udgik kravet om automatiske overførsler via PBC, men han har ikke krediteret sagsøgte for noget beløb i denne anledning, idet han havde haft mange ekstra udgifter, som ikke blev debiteret. Det er ikke teknisk muligt at gå mere end 10 posteringer bagud på en IBM system 34 maskine, men denne "mangel" kan afhjælpes ved at indkode en lås for rettelser i tidligere ajourførte poster. Da programmet endeligt var færdigt den 20. august om aftenen ved 23.30-tiden, krævede R, at vidnet betalte halvdelen af R's ekstra regning, som han begrundede med ekstraordinært tidsforbrug. Han opfattede dette som et diktat fra R og udtrykket "i henhold til aftale" i R's regning af 3. september 1984 skal forstås med denne modifikation. Vidnet har selv anvendt ca. 200 timer på arbejdet, som ikke er faktureret, og det er hans opfattelse, at dette tidsforbrug i det væsentlige kan henføres til sagsøgtes manglende eller dårligt udførte systemarbejde. Overfor ham har A skønsmæssigt debiteret 20.000 kr. excl. moms, hvoraf en stor del skyldes systemarbejde. B har debiteret for 40-50 timer, svarende til 12.-15.000 kr. excl. moms. Det besværliggjorde arbejdet, at han ikke kunne få stillet R's maskine til rådighed på de ønskede tidspunkter, ligesom han ikke havde adgang til R's "facitliste".

Statsaut. revisor R har bl.a. forklaret, at han i december 1983 fik en henvendelse fra K2, der ønskede beregninger foretaget over, hvorvidt der ville være økonomisk grundlag for at etablere et særligt kreditkort for Markedet. Han kontaktede derfor både sin normale programleverandør og sagsøgeren, idet K2 ønskede tilbud fra et lokalt EDB-firma. Sagsøgeren blev valgt, navnlig fordi det andet firma ikke kunne

levere til det tidspunkt, som sagsøgte ønskede. Der blev i januar afholdt et møde med direktør S1, hvorunder det blev diskuteret, hvad programmet skulle kunne præstere. Herefter fremkom S1's tilbud af 7. februar 1984. Der blev senere afholdt flere møder på vidnets kontor dels med A, dels med S1. Det blev herunder diskuteret, hvad der nærmere krævedes af systemet. A beklagede sig på et tidspunkt over, at hun ikke fik de nødvendige oplysninger fra S1. Selv har han besvaret de spørgsmål, som blev stillet til ham. Han var på forhånd indstillet på at stille sin EDB-maskine til rådighed i et vist omfang, navnlig fordi han fandt, at der var tale om en spændende opgave. Ifølge aftalen skulle programarbejdet være tilendebragt pr. 1. juli. Den 29. juni fik han en henvendelse fra S1 om foretagelse af testkørsel, der fandt sted onsdag den 4. juli. Man startede ved 16.30-tiden og fortsatte til omkring kl. 18.00. Det viste sig imidlertid nødvendigt at fortsætte næste dag, hvor man kørte til omkring middagstid. Herefter stod det klart, at testkørslen ikke kunne afsluttes inden ferien, der startede 6. juli. Testkørslerne genoptoges efter ferien den 30. juli, og vidnet begyndte nu at undre sig over de udeblevne resultater. Han fik af S1 en teknisk forklaring herpå. Der har ikke fra hans side været tale om ændringer i programmet, bortset fra den ændring, der bestod i, at de ansatte i Markedet skulle have ret til rentefri konti. Han kunne ikke fortsat undvære anlægget i det daglige, og testkørslerne fortsatte derfor i week-enden 11.-12. august og den følgende uge i middagspauser og efter arbejdstid samt week-enden den 18.-19. august. Endelig mandag den 20. august omkring midnat var testkørslerne nogenlunde tilfredsstillende bortset fra detaljer, som S1 lovede at rette dagen efter. Dette var en betydelig forsinkelse i forhold til det planlagte, idet kortet var blevet anvendt siden 25.-26. juli. Til brug for testkørslerne havde han selv lavet en "facitliste", der byggede på manuel kontrol. Denne facitliste

var hele tiden fuldt tilgængelig for S1. Ved afslutningen af testkørslerne sagde han til S1, at der var anvendt langt mere tid end forudsat, da vidnet havde indvilliget i vederlagsfrit at stille sin EDB-maskine til rådighed. S1 svarede hertil, at det også havde været en rigtig dårlig forretning for ham, idet han havde fået regninger på 27.-29.000 kr. for arbejde lavet uden for firmaet. Vidnet krævede vederlag for den uforudsete anvendelse af maskinen, beregnet efter rene kostpriser. Beløbet blev fastsat til 5.000 kr. excl. moms, og S1 sagde hertil, at han ville sende en regning på samme beløb. Uenigheden endte med, at S1 accepterede at modtage en regning på 5.000 kr. plus moms, hvilket er baggrunden for formuleringen i vidnets regning til sagsøgeren. Vidnet gjorde samtidig opmærksom på, at han ville sende en regning på et tilsvarende beløb til sagsøgte. Herudover har han debiteret sagsøgte for 1.000 kr. for det indledende arbejde i forbindelse med beregningerne af kortets rentabilitet. Endvidere har han for arbejde udført indtil slutningen af april 1984 faktureret sagsøgte for 12.000 kr. Herefter "slog han taksameteret fra". For perioden ultimo april til 22. august er der ialt faktureret for 11.000 kr., hvilket er et skønsmæssigt beløb. Efter normal timetakst ville beløbet være blevet 5.-10.000 kr. større. Programmet har ikke på noget tidspunkt siden færdiggørelsen fungeret tilfredsstillende. Det er hans opfattelse, at der i forbindelse med testkørslerne er brugt ca. 80 timer mere end forudsat. Han havde ikke specielt gjort disse forudsætninger klare for S1, men de byggede på hans erfaringer fra tidligere tilsvarende situationer. Det er korrekt, at sagsøgte overfor sagsøgeren skulle tilkendegive regelsættet for, hvordan systemet skulle fungere. Vidnet skulle udfærdige kravsspecifikationer, og han overlod S1 det skriftlige materiale, der angav de forudsætninger, der skulle lægges til grund for kreditkortet. Udover ændringen med de ansattes rentefri konto har der muligt været ændring af blanket-

størrelse. Sammen med det skriftlige materiale udleverede han et eksemplar af Centrets kontoudskrifter.

Syns- og skønsmanden V har blandt andet forklaret vedrørende spørgsmål 5, at rettelsesproceduren forekommer kompliceret. Han har ikke noget specielt kendskab til IBM 34, men vil ikke bestride, at det er indbygget maskinens program, at der kun kan rettes et begrænset antal posteringer bagud. Han er bekendt med, at dette er ændret på en senere model af maskinen. Ved passende omtanke kunne der imidlertid på anden måde være etableret et sikkerhedsnet mod rettelser i allerede gennemgåede posteringer. Et sådant sikkerhedsnet udtales mest naturligt af datafagmanden, i det foreliggende tilfælde sagsøgeren. Opgavefordelingen i denne sag har imidlertid været noget forplumret af revisor R's dobbeltrolle dels som både en art fagkyndig konsulent for sagsøgte, og som sælger af maskinkapacitet.

Ad spørgsmål 6: Indarbejdning af et checkciffer er et integreret led i systemarbejdet.

Ad spørgsmål 10: Problemet om eventuel slettemarkering, og hvad en sådan skal bruges til, hører til systemarbejdet.

Ad spørgsmål 11: Det kan være generende, f.eks. ved giroindbetalinger, at checkcifre kun findes på første side af en kontoudskrift. Spørgsmålet om checkcifre er iflg. A først kommet ind på et meget sent tidspunkt.

Ad spørgsmål 15: Der er her tale om en triviel fejl, der forholdsvis let kan afhjælpes.

Ad spørgsmål 17: Hvis A har lavet systemarbejde i ca. 40 timer, må det konstateres, at sagsøgeren har udført langt den væsentligste del af systemarbejdet. Spørgsmålet om, hvem systemarbejdet påhviler, kan variere noget efter de involverede parterers sagkyndighed på området.

Ad tillægsspørgsmål 1: Det er en almindelig tommelfingerregel, at der skal anvendes lige så lang tid på testkørsel som på programmeringsarbejdet.

Ad spørgsmål C: Systemet var ved afleveringen langt fra nøglefærdigt, men det ville være muligt at rette det til i overensstemmelse med gennemgangen i syns- og skønsrapporten. Han vil anse prisen på 30.000 kr. for "rørende billigt" og en samlet pris på ca. 54.000 kr. for ikke at være urimelig.

Systemkonsulent B har bl.a. forklaret, at hun er uddannet EDB-assistent, og hun har de sidste 3 år drevet selvstændig virksomhed. Hun arbejder udelukkende med IBM-maskiner. Hun kom ind i sagen i foråret 1984 efter at være kontaktet af S1. Hun skulle tage sig af inddataarbejdet. Hun har herunder haft kontakt med R. Der blev fra sagsøgtes side stillet krav, som maskinen ikke kunne opfylde. Hun måtte på et tidspunkt lave et helt nyt program. Det var hendes indtryk, at det ikke fra starten var klart, hvad systemet skulle bruges til. Hun har lavet et særligt retteprogram, og hun mener ikke, at fejlmulighederne heri er for store. Hun fik først meddelelse om ændringen vedrørende checkcifre, da hun var langt henne i arbejdet. Hun har i den foreliggende sag anvendt samme procedure som i hundredevis af andre lignende sager.

Kontorassistent R1 har bl.a. forklaret, at hun er ansat hos revisor R. Hun skulle læse programlinierne ind på IBM-maskinen. Hun blev i den forbindelse instrueret af A, der foretog løbende rettelser. Hun er nu heldagsbeskæftiget ved datamaskinen, idet R lejer maskinkapacitet ud til forskellige kunder. Hun får dagligt bilag ind fra forretningerne i Markedet, og programmet fungerer. Hun er dog nødt til at tage højde for de fejlmuligheder, der er nævnt i syns- og skønsrapporten. Hun er således nødt til at kontrollere hvert enkelt bilag for f.eks. fejl i angivelse af de enkelte forretninger.

Forretningsfører K3 har bl.a. forklaret, at hun har været forretningsfører for sagsøgte siden 1. juli 1984. Hun har været med ved de fleste af testkørslerne både i begyndelsen af

juli og senere i løbet af august. Da hun forlod revisor R's kontor den 20. august kl. ca. 23.45 fungerede programmet fortsat ikke. Hun afstemte sammen med R maskinens resultater med "facitlisten", men der blev ved med at opstå nye fejl. Også efter at systemet er taget i brug, forekommer der uforståelige fejl, som kun opdages, fordi folk klager. I de ca. 50 tilfælde pr. måned, hvor udsendte kontoudtog består af mere end 1 side, må man manuelt afrive girokortet før udsendelsen for at undgå fejlindbetalinger som følge af de manglende checkcifre.

Revisor K1 har bl.a. forklaret, at han nu er næstformand i sagsøgte, og han er desuden medindehaver af to forretninger i centret. Han blev først involveret i denne sag i september 1984, hvor R bad om godkendelse af at sende en ekstraregning på 5.000 kr. Dette accepterede han efter drøftelse i bestyrelsen. Derimod var man ikke indstillet på at godkende efterregninger fra sagsøgeren på grund af de fejl, der var konstateret ved programmet. R's efterregning blev siden fratrukket i sagsøgtes betalinger til sagsøgeren.

Sagsøgeren har til støtte for sine påstande nærmere anført at sagsøgte har været uberettiget til at modregne beløbet på 6.100 kr. ved betaling af sagsøgerens faktura. Der har intet direkte retsforhold været mellem sagsøgeren og revisor R, og retsforholdet mellem sagsøgte og R er sagsøgeren uvedkommende. Derimod har sagsøgeren været berettiget til at afkræve sagsøgte det beløb på 6.100 kr., som sagsøgeren har betalt til R. Det er uden betydning, om direktør S1 har lovet R at betale denne beløbet, idet sagsøgeren i hvert fald ikke på noget tidspunkt har afskrevet sig muligheden for senere at kræve sagsøgte for beløbet. Testfasen har muligt været mere langvarig og besværlig end normalt, men dette skyldes i alt væsentligt sagsøgtes egne forhold. Dels har sagsøgtes kravspecifikationer været upræcise og ufuldstændige, dels er der på et sent tidspunkt af forløbet fremkommet ønsker om ændrin-

ger af programmet. Endelig har revisor R's dobbeltrolle, som rådgiver for sagsøgte og selvstændig udlejer af maskinkapacitet, været medvirkende til en del af de problemer, der opstod i testfasen. Sagsøgeren har derfor været berettiget til at lade R's regning gå videre til sagsøgte. De af skønsmanden påpegede fejl og mangler i programmet kan ligeledes i det væsentlige henføres til de anførte forhold hos sagsøgte, og sagsøgtes modkrav bør derfor ikke tages til følge. Sagsøgtes krav om reduktion af regningen på grund af sagsøgerens besparelse vedrørende punkt 2 i tilbuddet bør heller ikke imødekommes, idet sagsøgeren vedrørende andre punkter har haft et betydeligt tidsforbrug, for hvilket der ikke er udskrevet regning. Under alle omstændigheder må det i overensstemmelse med skønsmandens udtalelse lægges til grund, at en pris på godt 54.000 kr. for hele programmet, der nu har været anvendt af sagsøgte i snart 2 år, ikke kan anses for urimelig, og sagsøgte har derfor ikke noget krav på økonomisk kompensation hverken i form af et erstatningskrav eller på anden måde for evt. fejl i programmet.

Sagsøgte har til støtte for sine påstande navnlig anført, at det skyldes sagsøgerens forhold, at testkørslerne blev så omfattende og langvarige. Sagsøgte har derfor været berettiget såvel til at modregne R's ekstraregning på 5.000 kr. overfor sagsøgeren som til at nægte at honorere sagsøgerens krav om betaling af det tilsvarende beløb. R's rolle har alene været at give en analyse af de økonomiske forudsætninger og et idéoplæg. Såfremt sagsøgeren ikke på dette grundlag var i stand til at udføre den ønskede opgave, måtte han have sagt fra tidligere i stedet for først under sagen at gøre indsigelse mod kvaliteten af sagsøgtes systemarbejde. Sagsøgte har uden indsigelse betalt sagsøgerens specificerede ekstraregninger på ialt 4.312,50 kr. og må derfor tilsvarende være berettiget til at blive godskrevet for den besparelse på 600 kr., som sagsøgeren har opnået ved ikke at skulle udføre pkt.

2 i tilbuddet af 7. februar 1984. Syns- og skønsrapporten påviser en række konkrete fejl bl.a. med hensyn til rette-procedure, manglende checkciffer, manglende 7. ciffer, og programmet giver stadig i den daglige brug anledning til uforholdsmæssigt besvær og usikkerhed. Sagsøgte har derfor krav på erstatning herfor eller et forholdsmæssigt afslag i den aftalte pris svarende til de anslåede udbedringsomkostninger. Hvorvidt sagsøgeren herefter kommer til at lide et tab på det samlede engagement er sagsøgte uvedkommende, idet sagsøgeren som sagkyndig selv har været den nærmeste til at kalkulere sin pris for arbejdet.

Med hensyn til sagsomkostninger har hver af parterne særlig anført, at modparten bør udrede hele eller den væsentligste del af udgifterne til syn og skøn.

Retten skal udtale:

Vedr. det af sagsøgte modregnede beløb på 6.100 kr. incl.

moms.:

Efter det foreliggende finder retten, at sagsøgte har savnet grundlag i aftale eller på anden måde for overfor sagsøgeren at modregne det beløb på 6.100 kr., som sagsøgte iflg. aftale med revisor R har betalt til denne.

Vedr. sagsøgerens krav om refusion af beløbet på 6.100 kr. betalt til revisor R "i henhold til aftale":

Iflg. sagsøgerens tilbud var det en forudsætning, at sagsøger vederlagsfrit skulle have revisor R's EDB-maskine stillet til rådighed for tests. Det findes i den foreliggende sag ikke fuldtud bevist, at testarbejdet, der iflg. skønsmanden er en væsentlig del af programmeringsarbejdet, har været uforholdsmæssigt besværligt, og i det omfang dette alligevel måtte være tilfældet, finder retten, at det i et vist omfang må tilskrives sagsøgtes egne forhold. Sagsøgeren har derfor været berettiget til at videresende regningen fra revisor R til sagsøgte, idet der var tale om en uforudseelig ekstraudgift, der i et vist omfang må anses foranlediget af sagsøg-

tes egne forhold.

Vedr. sagsøgtes modkrav:

Af de af sagsøgte i så henseende anførte grunde findes sagsøgte at have krav på, at den besparelse, som sagsøgeren iflg. skønserklæringen har opnået ved ikke at udføre pkt. 2 i tilbuddet, skal komme sagsøgte til gode.

Efter bevisførelsen, navnlig syns- og skønrapporten, findes det godtgjort, at programmet i et vist omfang er behæftet med fejl og dermed er af utilfredsstillende kvalitet. Ansvar herfor findes imidlertid til dels at måtte lægges på sagsøgte, der på et meget sent tidspunkt i programmets tilblivelse har fordret indføjjet i hvert fald én ændring, og som må bære ansvaret for, at revisor R's optræden har medvirket til at udviske opgavefordelingen mellem parterne, hvilket må anses for en væsentlig årsag til, at begge parter har undervurderet opgavens omfang. Begge parter må derfor bære ansvaret for det heraf følgende utilfredsstillende resultat, og i mangel af holdepunkter for en anden fordeling, bør udbedringsomkostningerne deles med halvdelen til hver.

Sagsøgtes modkrav tages derfor til følge for et beløb på 10.600 kr. med tillæg af moms eller ialt 12.932 kr. Herefter tages sagsøgtes krav overfor sagsøgeren til følge for et beløb på 732 kr.

Med hensyn til sagens omkostninger bemærkes, at hver af parterne efter sagens udfald findes at burde bære egne omkostninger, ligesom omkostningerne til syn og skøn, der ialt andrager 18.739,20 kr. bør deles med halvdelen til hver.

T h i k e n d e s f o r r e t :

Sagsøgeren, S, betaler inden 14 dage til sagsøgte, K, 732 kr. med sædvanlig procesrente heraf fra 21. januar 1986 til betaling sker.

Sagsøgeren godtgør endvidere sagsøgte omkostningerne vedrørende syn og skøn med 9.369,60 kr., mens hver part i øvrigt

bærer egne sagsomkostninger.

De idømte beløb udredes inden 14 dage.

ØSTRE LANDSRETS DOM AF 20. JUNI 1986

12. AFD. A.S. NR. 356/1986

(landsdommerne Risbjørn, Drejer og G. Leinum (kst.)).

LS
mod
T
v/T1

MANGLER, MASKINEL: Antaget, at det leverede EDB-anlæg opfyldte de forventninger, som lessee med rimelighed kunne stille, ligesom leverandøren havde ydet lessee behørig vejledning. Det leverede var således mangelfrit.

LEASINGSSELSKABS PLIGT TIL AT FINANSIERE UDVIDELSE: Ikke antaget, at et leasingsselskab havde pligt til at finansiere en udvidelse af et EDB-anlæg, der var leaset hos selskabet.

LITTERATUR: Blume, s. 113-15.

Ruth Nielsen, del I, s. 50 f.

Ved kontrakt af 20. november 1981 leasede T et EDB-anlæg af LS. Ved kontrakt af 3. marts 1982 leasede T yderligere noget tilbehør til anlægget af LS. Anlæg og tilbehør blev leveret af firmaet L.

Efter at anlægget var leveret, fandt T hurtigt ud af, at det fungerede for langsomt, og det aftaltes derfor med L1, der var sælger hos L, at anlægget skulle udvides med en diskettestation. Leveringen af diskettestationen fandt sted den 11. marts s.å., men da LS ikke ville medvirke ved finansieringen heraf, blev diskettestationen afhentet af L den 18. april. Dagen efter blev L af T anmodet om at hente alt

det tidligere leverede, idet T ikke kunne bruge anlægget til noget uden diskettestationen.

Da T ikke betalte leasingydelser til LS, anlagde LS herfter sag mod T med påstand om betaling af de skyldige ydelser i henhold til leasingkontrakten. For byretten forklarede L1, at EDB-anlægget efter hans opfattelse ikke var ubrugeligt, men det var besværligt og tidskrævende i forhold til, hvad det kunne være blevet til. For landsretten uddybede L1 sin forklaring, idet han gjorde opmærksom på, at han havde vejledt T om de anvendelsesmuligheder, der var forbundet med den anskaffede model. Efter hans opfattelse var det udstyr, som T i første omgang fik leveret, tilstrækkeligt til at dække virksomhedens behov.

Til støtte for sin påstand gjorde LS gældende, at T havde misligholdt de indgåede leasingaftaler ved ikke at betale leasingafgifterne. T kunne ikke påberåbe sig, at LS ikke ville indgå aftale om leasing af en diskettestation, idet LS ingen pligt havde hertil.

T, der påstod sig frifundet, gjorde bl.a. gældende, at det først leverede anlæg var klart utilstrækkeligt. LS havde således haft pligt til at indgå på en aftale om finansiering af den for T nødvendige diskettestation.

Odense byret lagde i sin afgørelse vægt på L1's forklaring om, at anlægget vel ikke var ubrugeligt, men besværligt og tidskrævende at anvende. Når bl.a. hensås til, at dette viste sig meget kort tid efter anskaffelsen, fandt retten, at det måtte lægges til grund, at T ikke havde fået tilstrækkelig vejledning ved anskaffelsen. Risikoen herfor fandtes leverandøren L at måtte være nærmest til at bære, således at T måtte være berettiget til at hævde handelen, når det viste sig, at hverken L eller LS var villige til at finansiere den nødvendige udvidelse af anlægget.

Odense byrets dom blev anket til Østre landsret. Landsretten lagde til grund, at det oprindeligt leverede anlæg opfyld-

te de forventninger, som T med rimelighed kunne stille, og at L1 havde ydet T behørig vejledning vedrørende anlæggets anvendelsesmuligheder. Det leverede antoges således at være mangelfrit, og der påhvilede ikke LS nogen pligt til at finansiere den yderligere diskettestation. LS havde herefter med rette hævet leasingaftalerne på grund af T's manglende betaling af de forfaldne afgifter.

Landsretten fastslog desuden, at en merpris på 14.300 kr. + moms, som LS i overensstemmelse med den udmeldte skønsmands erklæring kunne have opnået ved på et tidligere tidspunkt at have solgt det hjemtagne EDB-anlæg, skulle godkri-
ves T.

Odense byrets dom af 21. august 1985

Ved kontrakt af 20. november 1981 med tillæg af 5. februar 1982 leasede sagsøgte T v/T1 et EDB-anlæg, en "Sharp personal computer MZ-80 K", af sagsøgeren LS og ved kontrakt af 3. marts 1982 leasede sagsøgte noget tilbehør til anlægget. Anlæg og tilbehør blev leveret af firmaet L's Odense afd. I marts 1982 ønskede sagsøgte at lease yderligere noget tilbehør, men det blev afslået af sagsøgeren.

Betaling af leasingafgift i henhold til den første kontrakt skulle begynde den 1. februar 1982 og f.s.v. angår den 2. kontrakt den 1. april 1982. Da betalingerne udeblev fra og med den 1. april 1982 ophævede sagsøgeren kontrakterne pr. 1. juli 1982 og afhentede det leasede i løbet af juli 1982. Det leasede blev solgt af sagsøgeren den 15. april 1983 for hhv. 1.500 kr. og 2.500 kr. Anskaffelsesprisen havde været hhv. 13.410 kr. og 17.085 kr., alt excl. moms.

Under anbringende af at sagsøgte ved sin manglende betaling af leasingafgiften har misligholdt aftalerne har sagsøgeren under denne sag påstået sagsøgte dømt til betaling

af 44.190,73 kr. samt renter 1½% pr. måned af 49.070,73 kr. fra 1. juli 1982 til 15. april 1983 og af 44.190,73 kr. fra 15. april 1983 til betaling sker.

Sagsøgte har principalt påstået frifindelse, subsidiært gjort et modkrav gældende til kompensation.

Der er under sagen afgivet forklaring af sagsøgte og et vidne, og der har været afholdt syn og skøn.

Sagsøgte har forklaret, at han i efteråret 1981 overvejede at anskaffe et EDB-anlæg, først og fremmest til udregning af transformatorer som fremstilles i sagsøgtes virksomhed, men derudover til fakturering, regnskab og etiketter. Sagsøgte havde ikke noget kendskab til EDB, men havde set hvordan det fungerede i andre virksomheder og kom i forbindelse med firmaet L's repræsentant L1, som gav råd om, hvad der skulle bruges i sagsøgtes daværende situation. Der var fra starten ikke tale om, hvorledes anlægget kunne udbygges, det blev kun fremhævet, at der var mulighed for det.

Efter at anlægget var leveret, fandt sagsøgte ret hurtigt ud af, at det fungerede for langsomt, og han aftalte med L1, at anlægget skulle udvides. Kort efter at det var sket, fandt sagsøgte ud af sammen med L1, at han yderligere skulle bruge en diskettestation, og den blev leveret den 11. marts. Prisen var 15.300 kr. excl. moms. Efter modtagelsen af diskettestationen gik man hos sagsøgte i gang med at føre oplysninger fra de tidligere brugte bånd over til disketter.

I begyndelsen af marts talte sagsøgte med LS1 hos LS og fortalte, at han tænkte på også at lease en diskettestation, således at der ville komme 3 leasingkontrakter ved LS, og sagsøgte ville derfor bede om at få det hele samlet på eet månedligt girokort i stedet for splittet op i 3, og det sagde LS1, at det skulle han nok sørge for, men det skete aldrig.

Sagsøgte foreslog L, at han kunne købe disketten på kontrakt, men det ville L ikke gå med til, og sagsøgtes bank

ville ikke gå ind i et engagement, hvor noget af anlægget var leaset og andet købt på afbetaling.

Diskettestationen blev afhentet af L den 18. april, og dagen efter anmodede sagsøgte L om at hente resten, dvs. alt det tidligere leverede, idet han ikke kunne bruge anlægget til noget uden diskettestationen. Resten blev afhentet den 2. juni eller muligvis den 2. juli.

Efter at anlægget var afhentet købte sagsøgte et andet anlæg andetsteds og gik i gang med at indkode oplysninger på det nye anlæg, noget der ikke kunne ske direkte fra de gamle diskettebånd, men skulle foretages manuelt. Det var et arbejde, der tog ca. 1½ måned.

L1 har forklaret, at han har været ansat som sælger hos L, og at det er ham, der har haft forhandlingerne med sagsøgte om det pågældende anlæg. Så vidt han husker, blev han kontaktet af T1, og tog ud til ham i november måned, vist nok den 20. november, og de blev enige om, at T1 kunne bruge en Sharp MZ 80 K, og ordren blev afgivet samme dag. Anlægget skulle leveres på en leasingkontrakt over 36 eller 48 måneder. Anlægget skulle bruges ved fabrikation i sagsøgtes virksomhed. Anlægget skulle bruges i sagsøgtes virksomhed ved omstilling af produktionen, men så vidt vidnet husker, skulle den ikke anvendes til bogholderi, og der var ved forhandlingerne slet ikke tale om levering af bogføringsprogrammer til sagsøgte.

Anlægget havde mulighed for kapacitetsudvidelse, og det skete ved tillægget til kontrakten dateret februar 1982. Og videreanskaffelse af en printer i marts 1982.

Allerede 2 dage efter ville sagsøgte have noget yderligere tilbehør, således at anlægget kunne arbejde hurtigere. Det var oprindeligt forsynet med en kassettestation og skulle nu sættes i forbindelse med en diskettestation.

Leveringen skete den 25. marts, og kontrakten blev fra L's side sendt til LS, der var længe om at træffe beslutning,

der i øvrigt endte med et afslag, formentlig på grund af en bankoplysning på sagsøgte.

Tingene blev afhentet den 15. april, og sagsøgte var vred og irriterede over, at han ikke kunne lease det sidst ønskede og sagde til vidnet, at han kunne tage det hele med, han kunne ikke bruge anlægget, som det var.

Efter vidnets opfattelse var anlægget ikke ubrugeligt, men det var besværligt og tidskrævende i forhold til, hvad det kunne være blevet til.

Skønsmanden, der var udpeget af EDB-rådet, konsulent K har i erklæring af 12. september 1984 og under afhjemlingen udtalt, at de leasede genstande, såfremt de solgtes som brugte i foråret 1982, repræsenterede en salgsværdi i handel ogandel på ca. 60% af den oprindelige pris på 30.495 kr. = 18.300 kr. excl. moms, under forudsætning af at genstandene solgtes af en ikke-forhandler, dvs. uden reel garanti.

Tilbagekøbsværdien ved afhændelse til en forhandler ville udgøre ca. 50% eller ca. 15.250 kr. excl. moms.

Priserne var de samme i sommeren 1982 som i foråret, og der var gode muligheder for salg, men senere på året indtraf et prisfald som følge af forlydender om, at der ville komme nye modeller på markedet med større kapacitet.

Skønsmanden har fået oplyst, at det i sagen omhandlede anlæg har fungeret fejlfrit hos den nuværende ejer, et revisionsfirma.

Til støtte for sin påstand har sagsøgeren gjort gældende, at sagsøgte har misligholdt de indgåede aftaler ved ikke at betale leasingafgifterne. Sagsøgte kan ikke påberåbe sig, at sagsøgeren ikke ville indgå aftale om leasing af en diskettestation. Dette havde sagsøgeren ingen pligt til, og sagsøgerens afslag er følgelig ikke nogen misligholdelse fra sagsøgerens side og kan ikke berettige sagsøgte til ikke at opfylde sine forpligtelser.

Sagsøgerens krav er nøje opgjort efter reglerne i kon-

trakterne, og den pris, der opnåedes for de tilbagetagne effekter, var markedsprisen ved afhændelsen i marts 1983.

Der er intet grundlag for sagsøgtes modkrav, der i øvrigt er ganske udokumenteret.

Til støtte for sin frifindelsespåstand har sagsøgte gjort gældende, at der foreligger identifikation mellem sagsøgeren og firmaet L, hos hvem sagsøgte anskaffede anlægget, og hvis navn også figurerer på kontrakterne. Det først leverede anlæg var klart utilstrækkeligt. Sagsøgeren havde således haft pligt til at indgå på den 3. kontrakt om det yderligere og for sagsøgte nødvendige udstyr, diskettestationen. Det er således sagsøgeren, der er den misligholdende part. Sagsøgeren afhentede stationen og gjorde derved hele anlægget ubrugeligt for sagsøgte. Dette blev allerede gjort gældende over for sagsøgeren i brev af 22. juli 1982, hvori sagsøgte tillige rejste krav om erstatning på 38.500 kr. for omkostninger ved indkodning på det anlæg, der blev anskaffet i stedet for sagsøgerens. Sagsøgeren reagerede ikke før ved sagsanlægget i september 1983 og må således anses at have accepteret sagsøgtes standpunkt.

Da sagsøgte ikke havde misligholdt aftalerne var det uberegtiget af sagsøgeren at hæve kontrakterne. Der kan højst tilkomme sagsøgeren de på ophævelses tidspunktet forfaldne ydelser, forrentet med almindelig markedsrente. Lægges sagsøgerens opgørelsesmetode til grund, må der godskrives sagsøgte et væsentligt større beløb for det leasedes værdi, idet sagsøgeren burde have solgt tingene omgående og ikke have ventet 3/4 år.

Sagsøgte har vitterligt haft store udgifter til omkodning fra de gamle til de nye diskettebånd, i alt så meget at det overstiger sagsøgerens eventuelle krav.

Retten skal udtale:

Efter L1's forklaring var anlægget vel ikke ubrugeligt, men besværligt og tidskrævende at anvende. Når bl.a. henses

til, at dette viste sig meget kort tid efter anskaffelsen, findes det at måtte lægges til grund, at sagsøgte ikke har fået tilstrækkelig vejledning ved anskaffelsen. Risikoen herfor findes leverandøren L at måtte være nærmest til at bære, således at sagsøgte måtte være berettiget til at hæve handelen, når det viste sig, at hverken L eller sagsøgeren var villige til at finansiere den nødvendige udvidelse af anlægget.

Sagsøgtes frifindelsespåstand tages herefter til følge.

T h i k e n d e s f o r r e t :

Sagsøgte T v/T1 bør for tiltale af sagsøgeren LS i denne sag fri at være.

I sagsomkostninger betaler sagsøgeren inden 14 dage 11.500 kr. til sagsøgte.

Østre landsrets dom

Odense rets 5. afdelings dom af 21. august 1985 (BS 1825/1984) er anket af LS med påstand som for byretten om, at indstævnte, T ved T1, dømmes til at betale appellanten 44.190,73 kr. med renter 1,5% pr. måned af 49.070,73 kr. fra 1. juli 1982 til 15. april 1983 og af 44.190,73 kr. fra den 15. april 1983 til betaling sker.

Indstævnte har principalt påstået stadfæstelse, subsidiært stadfæstelse mod betaling af et mindre beløb end af appellanten påstået, med tillæg af sædvanlig procesrente fra sagens anlæg den 12. oktober 1983.

Der er for landsretten afgivet supplerende forklaring af L1, der har vedstået sin forklaring, gengivet i den indankede dom.

L1 har yderligere forklaret, at han vejledte indstævnte om de anvendelsesmuligheder m.v., der var forbundet ved an-

skaffelse af grundmodellen. Bl.a. fortalte han indstævnte, at systemet med kassetter var langsommere at anvende end et diskettesystem. Efter hans opfattelse var det udstyr, indstævnte i første omgang fik leveret, tilstrækkeligt til at dække virksomhedens behov. Ønsket om at anskaffe en printer skyldtes, at indstævnte, i stedet for kun at få oplysningerne fra anlægget på en fast skærm, så tillige kunne få dem udskrevet på et stykke papir, således at han kunne medtage oplysningerne direkte til den afdeling i virksomheden, hvor de skulle anvendes. Udvidelsen med en diskettestation foretoges for at få et anlæg, der var hurtigere og kunne rumme yderligere informationer, bl.a. til brug for udregning af nogle beviklinger, der indgik som en del af transformatorerne, samt til beregning af virksomhedens omsætning. Han understregede med det samme, at det var en så speciel opgave, at L ikke kunne påtage sig at levere programmerne, men at indstævnte selv måtte udarbejde dem eller få et EDB-firma til det. Indstævnte berørte også muligheden af eventuelt senere at lade anlægget udføre bogholderimæssige opgaver. Her til gjorde han indstævnte opmærksom på, at det i så fald var et helt andet anlæg, han skulle have, samt at det ikke var et anlæg, der kunne leveres af L. Han har på intet tidspunkt over for indstævnte givet udtryk for, at han var i stand til at forpligte appellanten. Det skete ofte, at man for at hjælpe en kunde leverede i overensstemmelse med kontrakten, før den var godkendt af appellanten. L har ikke afkrævet indstævnte betaling for den tid, han rent faktisk benyttede diskettestationen.

Parterne har i det væsentlige gentaget deres procedure for byretten.

Appellanten har yderligere gjort gældende, at indstævnte fik behørig vejledning i brug, muligheder og begrænsninger, før de 2 leasingkontrakter blev indgået, og indstævnte har ved sin underskrift i begge kontrakter bekræftet, at det

leasede var i kontraktsmæssig stand.

Indstævnte har yderligere gjort gældende, at en risikoafvejning må føre til, at indstævnte løses fra kontrakterne. Indstævnte gør endelig vedrørende de i påstandsbeløbet 44.190,73 kr. indeholdte renter aftalelovens § 36 gældende.

Landsretten skal udtale:

Det lægges til grund, at det oprindeligt leverede anlæg og printeren opfyldte de forventninger, indstævnte med rimelighed kunne stille, og at L1 havde ydet indstævnte behørig vejledning vedrørende anlæggets anvendelsesmuligheder. Det leverede var således mangelfrit, og der påhvilede ikke appellanten nogen pligt til at finansiere den yderligere diskettestation - ej heller ud fra noget identifikationssynspunkt. Appellanten har herefter med rette hævet leasingaftalerne som sket pr. 1. juli 1982 på grund af indstævntes manglende betaling af de forfaldne afgifter.

Appellantens krav findes at være opgjort i overensstemmelse med kontraktens bestemmelser herom. Der findes ikke grundlag for at tilsidesætte renteposterne i medfør af aftalelovens § 36. Imidlertid finder retten, at den merpris, 14.300 kr. + moms, appellanten i overensstemmelse med skønsmandens erklæring kunne have opnået ved på et tidligere tidspunkt at have afhændet de hjemtagne effekter, bør godskrives indstævnte.

Som følge heraf, og idet der ikke findes grundlag for det af indstævnte anførte modkrav, vil der være at tilkende appellanten 27.170,73 kr. Der er kun grundlag for at tilkende sædvanlig procesrente fra sagens anlæg den 12. oktober 1983 til betaling sker.

Med sagens omkostninger forholdes som nedenfor bestemt.

T h i k e n d e s f o r r e t :

Indstævnte, T ved T1, betaler inden 14 dage til appellanten, LS, 27.170,73 kr. med sædvanlig procesrente fra sagens

anlæg den 12. oktober 1983 til betaling sker, samt sagens omkostninger for begge retter med 5.000 kr.

II. OPHAVSRET

KØBENHAVNS BYRETS DOM AF 25. OKTOBER 1985

AFD. G, SAG NR. G 19/1985

S
og
O
mod
P

OPHAVSRET TIL PROGRAMMET: Anerkendt, at et EDB-program var omfattet af den i ophavsretslovens § 1 angivne beskyttelse.

LITTERATUR: Blume, s. 45 ff., særligt s. 58-59.

Ruth Nielsen, del I, s. 4-6.

S og O havde skabt og markedsført nogle EDB-programmer, som P herefter uden tilladelse fra S og O havde kopieret og videre solgt.

Under sagen nedlagde sagsøgerne påstand om, at sagsøgte tilpligtedes at anerkende, at sagsøgtes kopiering af de pågældende EDB-programmer og efterfølgende salg af disse kopier indebar en krænkelse af sagsøgernes enerettigheder til programmerne i medfør af ophavsretsloven. Sagsøgerne nedlagde i denne forbindelse påstand om en erstatning på 4.000 kr. for det ved ophavskrænkelsen lidte tab.

Under sagen gjorde sagsøgerne gældende, at EDB-programmer efter en fortolkning af ophavsretslovens § 1 kan sidestilles med et litterært værk, der er kommet til udtryk "på anden måde". Desuden gjorde sagsøgerne gældende, at de foreliggende EDB-programmer havde en sådan "værkshøjde", at de måtte anses for omfattet af lovens § 1.

Heroverfor gjorde sagsøgte gældende, at tekstbehandlings-

programmer for at være beskyttet af ophavsretsloven må nødvendigvis en lovændring. Under alle omstændigheder mente sagsøgte, at det foreliggende EDB-program ikke kunne opfylde ophavsretslovens krav til værkshøjde.

Byretten fandt, at EDB-programmer er omfattet af ophavsretslovens beskyttelse, jfr. ordlyden af ophavsretslovens § 1: "er kommet til udtryk på anden måde". I den konkrete sag fandt byretten, at det foreliggende EDB-program opfyldte ophavsretslovens krav til værkshøjde, hvorfor byretten fandt det ubetænkeligt at statuere, at EDB-programmerne var omfattet af den i ophavsretslovens § 1 angivne beskyttelse. Byretten afsagde herefter dom i overensstemmelse med sagsøgerens påstand.

Københavns byrets dom

Under denne sag, der er anlagt den 7. januar 1985, har sagsøgerne S og O nedlagt endelig påstand om, at sagsøgte P

1. tilpligtes at anerkende, at det den 2. januar 1985 af Københavns byrets fogedafdeling nedlagte fogedforbud og den samtidigt foretagne arrest er lovlig gjort og forfulgt,
2. tilpligtes at anerkende, at sagsøgtes kopiering af tekstbehandlingsprogrammerne Vicriter og 64-Writer og salg af sådanne kopier indebærer en krænkelse af sagsøgerens enerettigheder til programmerne i medfør af ophavsretsloven,
3. tilpligtes at betale sagsøgerne 4.000 kr. med tillæg af sædvanlig procesrente som erstatning for det ved ophavskrænkelserne lidte tab.

Der er mellem parterne enighed om, at retstvisten alene vedrører spørgsmålet om, hvorvidt det af sagsøgerne skabte og markedsførte tekstbehandlingsprogram Vicriter/64-Writer er et "værk", der er beskyttet efter ophavsretsloven, jfr. dennes § 1.

Der er endvidere mellem parterne enighed om, at sagsøgte har kopieret og solgt ovennævnte tekstbehandlingsprogram, og at sagsøgte skal betale de under domsforhandlingen påståede 4.000 kr., såfremt tekstbehandlingsprogrammet henføres under ophavsretslovens beskyttelse.

Sagsøgeren O har bl.a. forklaret, at han er uddannet som journalist og efter en arbejdsløshedperiode i 1982 blev ansat på tidsskriftet Computer-World. Han nåede hurtigt frem til, at de programmer, han kom i forbindelse med, var meget tekniske, og tydeligvis lavet af programmører, der mere tog hensyn til datamaten end til "forbrugeren". Efter en periode forlod sagsøgeren tidsskriftet og gik i samarbejde med "Commandore". I forbindelse hermed udarbejdede han sit program til tekstbehandling, et program der efter hans opfattelse på afgørende vis afviger fra sædvanlige tekstbehandlingsprogrammer. Han har taget afstand fra de sædvanlige "skærmorienterede" programmer, og i stedet lavet et program, der populært sagt har sit udgangspunkt i en "skrivemaskinesituation". Således har programmet tvungen liniebrud på samme måde som en skrivemaskine, og som det er tilfældet for journalister og andre, der skal benytte en skrivemaskine professionelt og hurtigt, er programmet indrettet således, at man tvinges til først at skrive "brevet" færdigt, hvorefter man kan give instruktioner om retning af ord, flytning af afsnit m.v. Sagsøgeren har bygget programmet op egenhændigt fra bunden af.

Sagsøgerne har gjort gældende, at EDB-programmer efter en fortolkning af ophavsretslovens § 1 kan sidestilles med et litterært værk, der er kommet til udtryk "på anden måde".

Sagsøgerne har videre gjort gældende, at det foreliggende tekstbehandlingsprogram har en sådan "værkshøjde", når henses til dets individuelle præg og udformning, at det kan ses for omfattet af lovens § 1.

Sagsøgte har anført, at tekstbehandlingsprogrammer for at være beskyttet af ophavsretsloven må nødvendigvis være en lovæn-

dring, således som det også overvejes for tiden. Under alle omstændigheder kan det foreliggende program, der alene indeholder simple instruktioner om, hvorledes en datamat skal opføre sig, ikke anses for beskyttet af ophavsretsloven.

Retten skal udtale:

Det kan lægges til grund, at EDB-programmer, herunder tekstbehandlingsprogrammer, som sådan kan anses for et af ophavsretsloven beskyttet værk, der "er kommet til udtryk på anden måde".

Uanset at det foreliggende tekstbehandlingsprogram efter det fremkomne kan tage sig ud som relativt simple instruktioner om at forholde sig på en særlig måde ved benyttelse af en datamat, kan det tiltrædes, at programmet i sin færdige udformning er udtryk for originalitet og egenart, der angiveligt har vist sig salgbar, og som det fremgår af nærværende sag: skabt interesse for gentagne kopieringer i salgsøjemed. Under de foreliggende omstændigheder finder retten det herefter ubetænkeligt at statuere, at programmerne Vicriter/64-Writer er omfattet af den i ophavsretslovens § 1 angivne beskyttelse.

Der vil herefter i det hele være at afsige dom i overensstemmelse med sagsøgernes påstand.

T h i k e n d e s f o r r e t :

Sagsøgte P tilpligtes at anerkende, at hans kopiering af tekstbehandlingsprogrammerne Vicriter og 64-Writer, samt salg af sådanne kopier indebærer en krænkelse af sagsøgerne S og O's enerettigheder til programmerne i medfør af ophavsretsloven.

Sagsøgte P skal inden 14 dage betale sagsøgerne S og O 4.000 kr. med tillæg af sædvanlig procesrente fra sagens anlæg den 7. januar 1985, indtil betaling sker.

Det den 2. januar 1985 af Københavns byrets fogedafdeling nedlagte forbud og den samtidigt foretagne arrest er lovligt

gjort og forfulgt.

I sagsomkostninger skal sagsøgte P til sagsøgerne S og O inden 14 dage betale 6.000 kr.

STIKORDSREGISTERSIDE:

(1) foran sidetallet henviser til "EDB-retlige afgørelser 1". (2) henviser til "EDB-retlige afgørelser 2".

Afhjælpning	(2) 117
Afhjælpningsret	(1) 11, (1) 113, (1) 119, (2) 131, (2) 181
Afhjælpningsret, forbruger køb	(2) 78
Afhjælpningsret, ifølge speciel aftale	(1) 92
Ansvarsfraskrivelse	(1) 72, (1) 119
Bedrageri	(1) 183, (1) 201
Bortskaffelse	(1) 177
Bristede forudsætninger	(1) 139, (2) 14, (2) 56
Dokumentfalsk	(1) 196
Ekstraudgifter, erstatning	(2) 201
Erstatning	(1) 11, (1) 44, (1) 69, (1) 72, (2) 131, (2) 155, (2) 181, (2) 201
Erstatning, størrelse	(1) 11, (1) 44, (1) 69, (1) 72, (2) 131, (2) 155, (2) 181, (2) 201
Forbruger køb, hjemmecomputer	(1) 113, (2) 78, (2) 85
Forholdsmæssigt afslag	(1) 104
Forsinket levering, software	(1) 72

Fortolkning	(1) 34, (1) 101
Forudsætninger, købers	(1) 34, (1) 69, (1) 104, (1) 139, (2) 14, (2) 56
Garanti m.v.	(1) 101, (2) 11
Hærværk	(1) 202
Hævebeføjelsen	(1) 11, (1) 92, (2) 103
Instruktionsforpligtelser, sælgers	(2) 155
Konsulentarbejde, betaling	(1) 69, (1) 161
Leasing, aftalens indhold	(1) 138
Leasing, leasingelskabs ansvar for leverandørs misligholdelse	(1) 139
Leasing, leasingelskabs pligt til at finansiere udvidelse	(2) 228
Leasing, teknisk klarmelding, begreb	(1) 138
Leveringstid, mangelfri levering	(1) 101
Mandatsvig	(1) 183, (1) 195, (1) 196, (1) 197, (1) 198, (1) 200, (1) 209
Mangler	(1) 34, (2) 155
Mangler, forbrugerkøb	(2) 85
Mangler, maskinel	(1) 44, (1) 113, (1) 119, (1) 139, (2) 78, (2) 117, (2) 181, (2) 228

Mangler, programmel	(1) 11, (1) 44, (1) 119, (1) 139, (2) 40, (2) 201
Mangler, standardprogrammel	(1) 92, (1) 104, (2) 117
Mangler, ved reparation	(1) 67
Omlevering	(2) 181
Ophavsret, programmel	(2) 241
Opsigelse, frist	(2) 40
Pant	(1) 171
Reklamation	(1) 11, (1) 72, (1) 92, (2) 155, (2) 181
Syn og skøn, vedr. teknikers uddan- nelse	(1) 67
Systemudviklingsaftale, opsigelse	(2) 40
Tavshedspligtsbrud	(1) 177
Tilbagesøgning, af ydet betaling	(1) 167, (1) 169, (1) 170
Transport, købekontrakt	(2) 78
Underslæb	(1) 194, (1) 199, (1) 207, (1) 208
Undersøgelsespligt, købers	(1) 11
Undersøgelsespligt, sælgers	(2) 56